

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ**  
**Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ**

**ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА  
В ТЕСТОВИХ ЗАВДАННЯХ**

*Навчальний посібник*

За загальною редакцією  
доктора юридичних наук, професора  
**Наливайко Л.Р.**

**Дніпропетровськ**  
**2014**

УДК 340.12  
ББК 67.0  
Т 33

#### **Рецензенти:**

- Петришин О. В.** – завідувач кафедри теорії держави і права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, перший віце-президент, академік Національної академії правових наук України;
- Бостан С. К.** – професор кафедри теорії і історії держави і права Інституту права імені Володимира Сташиса Класичного приватного університету, доктор юридичних наук, професор

#### **Укладачі:**

- Наливайко Л. Р.** – завідувач кафедри загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;
- Беляєва М. В.** – доцент кафедри загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;
- Вітвіцький С. С.** – доцент кафедри загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;
- Сліпенко В. Є.** – викладач кафедри загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;
- Чепік-Трегубенко О. С.** – викладач кафедри загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

*Рекомендовано до друку Вченою радою  
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ  
(Протокол № 5 від 30.01.2014 року)*

**Наливайко Л. Р., Беляєва М. В., Вітвіцький С. С. та ін.**

Т 33 Теорія держави і права в тестових завданнях : навчальний посібник / за заг. ред. д.ю.н., проф. Л. Р. Наливайко. – Дніпропетровськ : ДДУВС, 2014. – 326 с.

Навчальний посібник розрахований на студентів, слухачів і курсантів різних навчальних закладів, викладачів, науковців, державних службовців, політиків, усіх, хто цікавиться актуальними проблемами державно-правового розвитку та шляхами їх вирішення.

ББК 67.0

© Автори, 2014  
© ДДУВС, 2014

## ЗМІСТ

ВІД АВТОРІВ .....	4
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН.....	5
ПЕРЕЛІК ОСНОВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО КУРСУ: .....	7
ТЕМА 1. ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЯК НАУКА ТА НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА.....	15
ТЕМА 2. ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ ТА ТИПОЛОГІЯ ДЕРЖАВИ .....	31
ТЕМА 3. ТЕОРІЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ .....	46
ТЕМА 4. ФОРМА ДЕРЖАВИ.....	61
ТЕМА 5. МЕХАНІЗМ ТА АПАРАТ ДЕРЖАВИ.....	74
ТЕМА 6. ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО, ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА СУСПІЛЬСТВА І ДЕРЖАВА .....	88
ТЕМА 7. ДЕМОКРАТИЧНА, СОЦІАЛЬНА, ПРАВОВА ДЕРЖАВА.....	105
ТЕМА 8. ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ПРАВА.....	119
ТЕМА 9. ДЖЕРЕЛА (ФОРМИ) ПРАВА .....	136
ТЕМА 10. НОРМА ПРАВА.....	150
ТЕМА 11. СИСТЕМА ПРАВА І СИСТЕМА ЗАКОНОДАВСТВА .....	160
ТЕМА 12. ПРАВОВІДНОСИНИ.....	173
ТЕМА 13. ПРАВОТВОРЧІСТЬ. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ.....	183
ТЕМА 14. РЕАЛІЗАЦІЯ І ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ПРАВА .....	200
ТЕМА 15. ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА .....	213
ТЕМА 16. ПРАВОМІРНА ПОВЕДІНКА. ПРАВОПОРУШЕННЯ .....	227
ТЕМА 17. ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ .....	242
ТЕМА 18. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН .....	258
ТЕМА 19. ЗАКОННІСТЬ ТА ПРАВОПОРЯДОК.....	270
ТЕМА 20. ПРАВОСВІДОМІСТЬ ТА ПРАВОВА КУЛЬТУРА. ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ.....	284
ТЕМА 21. ЮРИДИЧНА ПРАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ. ЮРИДИЧНИЙ ПРОЦЕС .....	300
ТЕМА 22. ОСНОВНІ ПРАВОВІ СИСТЕМИ СУЧАСНОСТІ .....	309
ВІДПОВІДІ ДО ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ.....	322

## ВІД АВТОРІВ

Навчальний посібник «Теорія держави і права в тестових завданнях» підготовлено відповідно до тематичного плану та програми навчальної дисципліни, які відповідають встановленим освітнім вимогам, що необхідні при підготовці фахівців за спеціальністю «Правознавство».

Навчальна дисципліна «Теорія держави і права» викладається студентам 1 курсу юридичного факультету Навчально-наукового інституту права Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ протягом 1 та 2 семестрів, що є запорукою глибокого та систематизованого вивчення цієї галузі знань. Цей курс є базовим в системі інших навчальних юридичних дисциплін.

Навчальна дисципліна «Теорія держави і права» є фундаментальною юридичною дисципліною, що посідає важливе місце в системі підготовки майбутніх фахівців-юристів. В умовах становлення України як демократичної, соціальної, правової держави вивчення цієї дисципліни має особливе значення та дає студентам: 1) широкий діапазон світоглядних уявлень із найбільш важливих політико-правових проблем розвитку нашої держави; 2) усвідомлення комплексу загальних базових знань про державно-правові явища, державно-правову організацію суспільства; 3) можливість отримання уявлень про основні категорії, що відображають особливі властивості держави і права; 4) знання щодо закономірностей становлення і розвитку загальнотеоретичної юридичної науки та значення загальнотеоретичних знань для наступної практичної діяльності тощо.

У посібнику міститься 1030 тестових завдань, які розміщені у двадцяти двох темах відповідно до програми базового курсу. Всі тестові завдання подано з варіантами відповідей, де правильною є лише одна. Тестові завдання можуть бути використані для перевірки знань студентів, слухачів, курсантів при таких формах контролю, як поточний, модульний, а також як один із варіантів екзаменаційних завдань з курсу «Теорія держави і права».

Навчальне видання містить детальний опис змісту кожної теми навчальної дисципліни; ключові поняття та тестові завдання до тем навчальної дисципліни; перелік як основної літератури, так і спеціалізованої та нормативно-правових актів із внесеними змінами та доповненнями до кожної теми. Посібник рекомендовано використовувати під час підготовки до семінарських занять та для самостійного вивчення дисципліни «Теорія держави і права».

Навчальний посібник «Теорія держави і права в тестових завданнях» підготовлено на основі Конституції, законів та інших нормативно-правових актів України, навчальних посібників, підручників, енциклопедичних видань, іншої додаткової літератури. Навчальне видання розраховане на студентів, слухачів і курсантів різних навчальних закладів, викладачів, науковців, державних службовців, політиків, усіх, хто цікавиться актуальними проблемами державно-правового розвитку та шляхами їх вирішення.

## ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва теми	Всього	Кількість годин, відведених на:			
			Лекції	Семінарські заняття	с/р, інд/р	Форми підсумкового контролю
<b>Перший заліковий кредит (1 семестр)</b> <b>Змістовий модуль I</b> <b>Предмет і методологія теорії держави і права.</b> <b>Сутність і типологія держави.</b> <b>Форма держави.</b>						
	<b>Всього</b>	<b>108</b>	<b>18</b>	<b>36</b>	<b>54</b>	<b>Залік</b>
1.	Теорія держави і права як наука та навчальна дисципліна	10	2	4	4	
2.	Поняття, сутність та типологія держави	12	2	4	6	
3.	Теорія функцій держави	12	2	4	6	
4.	Форма держави	12	2	4	6	
5.	Механізм та апарат держави	12	2	4	6	
6.	Громадянське суспільство, політична система суспільства і держава	12	2	4	6	
7.	Демократична, соціальна, правова держава	12	2	4	6	
<b>Змістовий модуль II</b> <b>Поняття і сутність права: сучасні підходи.</b> <b>Джерела (форми) права.</b> <b>Норма права.</b>						
8.	Поняття та сутність права	10	2	4	4	
9.	Джерела (форми) права	7	—	2	5	
10.	Норма права	9	2	2	5	

**Другий заліковий кредит (2 семестр)**  
**Змістовий модуль III**  
**Система права. Правовідносини.**  
**Правомірна поведінка.**  
**Правопорушення і юридична відповідальність.**

	<b>Всього</b>	<b>144</b>	<b>36</b>	<b>36</b>	<b>72</b>	<b>Іспит</b>
11.	Система права і система законодавства	12	2	4	6	
12.	Правовідносини	10	2	2	6	
13.	Правотворчість. Систематизація нормативно-правових актів	14	4	4	6	
14.	Реалізація і застосування норм права	12	2	4	6	
15.	Тлумачення норм права	14	4	4	6	
16.	Правомірна поведінка. Правопорушення	12	4	2	6	
17.	Юридична відповідальність	10	2	2	6	
<b>Змістовий модуль IV</b> <b>Юридичний процес. Правосвідомість</b> <b>та правова культура.</b> <b>Законність і правопорядок.</b>						
18.	Правове регулювання суспільних відносин	10	2	2	6	
19.	Законність та правопорядок	10	2	2	6	
20.	Правосвідомість та правова культура. Правове виховання	14	4	4	6	
21.	Юридична практична діяльність. Юридичний процес	12	4	2	6	
22.	Основні правові системи сучасності	14	4	4	6	

## ПЕРЕЛІК ОСНОВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО КУРСУ:

- Актуальні проблеми теорії держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров, Є. О. Гіда, А. М. Завальний та ін. ; за заг. ред. Є. О. Гіди. — К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2010. — 260 с.
- Актуальные проблемы теории государства и права : учебное пособие для студентов высших учебных заведений / [М. М. Рассолов и др.] ; под ред. А. И. Бастрыкина. — 3-е изд., перераб. и доп. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2014. — 471 с.
- Апт Л. Ф. Теория государства и права : учебник / [Л. Ф. Апт и др.] ; под ред. В. Н. Корнева. — М. : Российская акад. правосудия, 2013. — 558 с.
- Бабаева В. К. Теория государства и права : учебник / [В. К. Бабаев и др.] ; под ред. В. К. Бабаева. — 3-е изд., перераб. и доп. — М. : Юрайт, 2013. — 715 с.
- Бабкіна О. В. Теорія держави та права у схемах і визначеннях : навч. посіб. / О. В. Бабкіна, К. Г. Волинка. — К. : МАУП, 2004. — 144 с.
- Багатомовний юридичний словник-довідник / І. О. Голубовська та ін. ; відп. ред. І. О. Голубовська. І. Ю. Штиченко. — К. : Київський університет, 2012. — 543 с.
- Беляева О. М. Теория государства и права в схемах: учебное пособие / О. М. Беляева. — М. : Эксмо, 2009. — 96 с.
- Беляева О. М. Теория государства и права в схемах и определениях : учебное пособие / О. М. Беляева. — 2-е изд., перераб. и доп. — Ростов-на-Дону : Феникс, 2014. — 311 с.
- Бережнов А. Г. Теория государства и права : учебник / [А. Г. Бережнов] ; под ред. М. Н. Марченко. — 6-е изд. — М. : Зерцало-М, 2013. — 708 с.
- Блажеев В. В. Основы права : учебное пособие / [В. В. Блажеев и др.] ; под ред. В. В. Блажеева. — М. : Проспект, 2013. — 384 с.
- Бойкова М. А. Діалектична методологія ефективного державотворення і прогнозування розвитку країни : монографія / М. А. Бойкова, О. Ф. Омельченко. — К. : К.І.С., 2011. — 128 с.
- Бостан С. К. Форма правління сучасної держави: проблеми історії, теорії, практики : [монографія] / С. К. Бостан. — Запоріжжя : Дике поле, 2005. — 540 с.
- Братановский С. Н. Теория государства и права : курс лекций / С. Н. Братановский, Я. Р. Джамбалаев, А. Е. Епифанов. — М. : Юнити, 2013. — 214 с.
- Васильєв А. С. Теорія права і держави : підручник / А. С. Васильєв, І. В. Борщевський, В. В. Іванов, І. С. Канзафарова, Р. С. Притченко, В. І. Труба — Х. : Одісей, 2007. — 447 с.
- Ведерніков Ю. А. Теорія держави та права : навч. посібник / Ю. А. Ведерніков, А. В. Папірна. — К. : Знання, 2008. — 333 с.
- Великий енциклопедичний юридичний словник / ред. Ю. С. Шемшученко.

- К. : Юридична думка, 2007. — 992 с.
- Великий енциклопедичний юридичний словник. А-Я / за ред. Ю. С. Шемшученка. — 2-е вид., переробл. і допов. — К. : Юридична думка, 2012. — 1017 с.
  - Венгеров А. Б. Теория государства и права : учебник / А. Б. Венгеров. — 10-е изд., стер. — М. : Омега-Л, 2014. — 607 с.
  - Власов В. И. Теория государства и права : учебное пособие / В. И. Власов, Г. Б. Власова, С. В. Денисенко. — 3-е изд., перераб. и доп. — Ростов-на-Дону : Феникс, 2014 — 332 с.
  - Воронцов Г. А. Теория государства и права : краткий курс : за три дня до экзамена / Г. А. Воронцов. — 5-е изд. — Ростов-на-Дону : Феникс, 2014 — 158 с.
  - Головатий С. Верховенство права : [монографія] : в 3 кн. / С. Головатий. — кн. 3 : Український досвід. — К. : Фенікс, 2006. — 1747 с.
  - Гринюк Р. Ф. Ідея правової держави: теоретико-правова модель і практична реалізація : монографія / Р. Ф. Гринюк. — К. : Ін Юре, 2004. — 386 с.
  - Гришко О. М. Теорія держави і права : практикум / О. М. Гришко, В. І. Риндюк, Ю. М. Рижук ; за заг. ред. Ф. П. Шульженка. — К. : КНЕУ, 2013. — 308 с.
  - Гриценко М. В. Теория государства и права : учебник / М. В. Гриценко, Н. И. Летушева. — 7-е изд., перераб. — М. : Академия, 2013. — 220 с.
  - Гуков А. С. Теория государства и права в схемах и определениях : учебное пособие / А. С. Гуков. — М. : Финансовый ун-т, 2013. — 110 с.
  - Держава і громадянське суспільство в Україні: проблеми взаємодії: монографія / І. О. Кресіна, О. В. Скрипнюк, А. А. Коваленко, Є. В. Перегуда, О. М. Стойко та ін. ; за ред. І. О. Кресіної. — К. : Логос, 2007. — 314 с.
  - Дорский Г. Ю. Теория государства и права : курс лекций / [Г. Ю. Дорский и др. ; под общ. ред. С. Л. Сергеевнина, П. А. Оля]. — Санкт-Петербург : ИПЦ СЗИУ РАНХиГС, 2013. — 431 с.
  - Дудченко О. С. Теорія держави і права : навч.-метод. посіб. / О. С. Дудченко. — Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2012. — 99 с.
  - Жинкин С. А. Теория государства и права : конспект лекций / С. А. Жинкин. — 17-е изд. — Ростов-на-Дону : Феникс, 2013. — 218 с.
  - Загальна теорія держави і права : підручник / за ред. М. В. Цвік, О. В. Петришин. — Х. : Право, 2011. — 584 с.
  - Загальна теорія держави та права : навч. посіб. / А. М. Колодій, В. В. Копейчиков, С. Л. Лисенков, В. П. Пастухов, О. Д. Тихомиров ; Ред. : В. В. Копейчиков. — Вид. стереотип. — К. : Юрінком Інтер, 2001. — 317 с.
  - Загальна теорія держави та права : навч. посіб. / В. В. Лемак. — Ужгород : ПП Медіум, 2003. — 251 с.
  - Загальна теорія держави та права : навч. посіб. / Р. А. Калюжний, С. М. Тимченко, Н. М. Пархоменко, С. М. Легуша. — К. : Паливода А. В.,



2007. — 296 с.

- Загальна теорія держави та права : навчально-методичний посібник (за кредитно-модульною системою) / Л. А. Луць. — К. : Атіка, 2013. — 412 с.
- Загальна теорія держави та права: [Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачова та ін. ; за ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. — Х. : Право, 2002. — 432 с.
- Зайчук О. В. Теорія держави та права. Академічний курс : підручник / О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. — К. : Юрінком Інтер, 2006. — 688 с.
- Законність: теоретико-правові проблеми дослідження та впровадження : монографія / ред. : О. В. Зайчук ; С. В. Бобровник. — К. : ЮСТІНІАН, 2004. — 211 с.
- Зыков С. В. Актуальные проблемы правовой теории государства : учебное пособие / [С. В. Зыкова и др.] ; под ред. В. П. Малахова, А. И. Клименко. — М. : ЮНИТИ, 2013. — 181 с.
- Камінська Н. В. Словник міжнародно-правових термінів / Н. В. Камінська. — К. : КУТЕП, 2013. — 150 с.
- Кармаліта М. В. Теорія держави : навч. посіб. / М. В. Кармаліта, А. В. Старостюк. — Ірпінь : [б. в.], 2013. — 152 с.
- Карпунов В. М. Теорія держави та права : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. М. Карпунов. — 2-е вид. — Луганськ : РВВ ЛАВС, 2005. — 208 с.
- Кельман М. С. Загальна теорія держави та права : підручник / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин. — К. : Кондор, 2006. — 477 с.
- Кириченко В. М. Теорія держави та права : модульний курс / В. М. Кириченко, О. М. Куракін. — К. : ЦУЛ, 2010. — 264 с.
- Комаров С. А. Общая теория государства и права : учебник / С. А. Комаров. — 7-е изд. — СПб. : Питер, 2008. — 512 с.
- Копейчиков В. В. Загальна теорія держави та права : навч. посібник / В. В. Копейчиков, А. М. Колодій, С. Л. Лисенков та ін. — К. : Юрінком Інтер, 2000. — 320 с.
- Копиленко О. Л. Загальна теорія держави та права (основні поняття, категорії, правові конструкції та наукові концепції) : навч. посіб. / О. Л. Копиленко, О. В. Зайчук, А. П. Заєць, В. С. Журавський та ін. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — 400 с.
- Коталейчук С. П. Теорія держави та права : навч. посіб. для підготов. до держ. іспитів / С. П. Коталейчук. — К. : КНТ, 2009. — 320 с.
- Котюк В. О. Загальна теорія держави та права : навч. посіб. / В. О. Котюк. — К. : Атіка, 2005. — 592 с.
- Кудрявцев Ю. А. Государственные режимы / Ю. А. Кудрявцев. — Санкт-Петербург : Юридический центр-Пресс, 2012. — 540 с.
- Кузьмін С. А. Теорія держави та права в питаннях і відповідях : посібник / С. А. Кузьмін, Д. М. Карпенко. — К. : Паливода А. В., 2010. — 128 с.
- Кузнецов И. А. Основы теории права и государства : учебное пособие / И. А. Кузнецов. — Волгоград : Волгоградского фил. ФГОБУ ВПО

- РАНХиГС, 2013. — 291 с.
- Кузнецов И. А. Теория государства и права : учебник / И. А. Кузнецов. — 4-е изд., доп. и перераб. — Волгоград : Волгоградского фил. ФГОБУ ВПО РАНХиГС, 2013. — 319 с.
  - Кузько А. В. Теория государства и права : учебно-методическое пособие : [для студентов юридических факультетов] / А. В. Кузько. — Брянск : Ладомир, 2013. — 199 с.
  - Кулапов В. Л. Теория государства и права : учебник / В. Л. Кулапов. — М. : КноРус, 2014. — 380 с.
  - Лившиц Р. З. Теория права : учебник / Р. З. Лившиц. — 2-е изд. — М. : БЕК, 2001. — 224 с.
  - Лук'янов Д. В. Теорія держави і права : посіб. для підготов. до держ. іспитів / [Д. В. Лук'янов, С. П. Погребняк, Г. О. Христова] ; за заг. ред. О. В. Петришина. — Х. : Право, 2012. — 190 с.
  - Лушников А. М. Теория государства и права : базовый курс : учебное пособие / А. М. Лушников. — М. : Юрлитинформ, 2013. — 270 с.
  - Малько А. В. Теория государства и права в вопросах и ответах : [учебно-методическое пособие] / А. В. Малько. — 5-е изд. — М. : Дело, 2014. — 350 с.
  - Малько А. В. Теория государства и права : учебник / [А. В. Малько и др.] ; отв. ред. А. В. Малько. — 4-е изд., стер. — М. : КиноРус, 2014. — 400 с.
  - Малько А. В. Теория государства и права : учебник для средних специальных учебных заведений / А. В. Малько, В. В. Нырков, К. В. Шундигов. — М. : Норма, 2013. — 431 с.
  - Малько А. В. Теория государства и права : элементарный курс / А. В. Малько, В. В. Нырков, К. В. Шундигов. — 4-е изд., стер. — М. : КиноРус, 2013. — 239 с.
  - Малахов В. П. Общая теория права и государства. К проблеме правопонимания : учебное пособие / В. П. Малахов. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2013. — 143 с.
  - Марченко М. Н. Теория государства и права : учебник для бакалавров / М. Н. Марченко, Е. М. Дерябина. — М. : Проспект, 2014. — 432 с.
  - Марченко М. Н. Теория государства и права в вопросах и ответах : учебное пособие / М. Н. Марченко. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : Проспект, 2014. — 239 с.
  - Марченко М. Н. Теория государства и права : схемы с комментариями : учебное пособие / М. Н. Марченко, Е. М. Дерябина. — М. : Проспект, 2014. — 198 с.
  - Марченко М. Н. Теория государства и права : учебник / М. Н. Марченко. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : Проспект, 2013. — 636 с.
  - Марчук В. М. Теорія держави і права : навч. посіб. / В. М. Марчук, О. В. Корольков. — К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. — 415 с.
  - Матузов Н. И. Теория государства и права : [учебник] / Н. И. Матузов, А. В. Малько. — 4-е изд., испр. и доп. — М. : Дело, 2014. — 525 с.

- Мелехин В. А. Теория государства и права: учебник / В. А. Мелехин. — М. : Маркет ДС, 2007. — 640 с.
- Морозова Л. А. Теория государства и права : учебник / Л. А. Морозова. — 5-е изд., перераб. и доп. — М. : Норма, 2013. — 663 с.
- Мухаев Р. Т. Теория государства и права : учебник / Р. Т. Мухаев. — 3-е изд., перераб. и доп. — М. : Юрайт, 2014. — 584 с.
- Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель : монографія / Л. Р. Наливайко. — Х. : Право, 2009. — 600 с.
- Новик М. К. Теорія держави та права : практикум / М. К. Новик, В. А. Новик. — Житомир : Полісся, 2004. — 213 с.
- Общая теория государства и права. Академический курс в 3-х томах / Отв. ред. М. Н. Марченко. — Т.1. — М. : Зерцало, 2002. — 528 с.
- Осауленко О. І. Загальна теорія держави та права : навч. посіб. для студ. ВНЗ / О. І. Осауленко. — К. : Істина, 2007. — 336 с.
- Пендюра М. М. Теорія держави і права : навч. посіб. / М. М. Пендюра. — К. : О. С. Ліпкан, 2013. — 302 с.
- Перевалов В. Д. Теория государства и права : учебник / В. Д. Перевалов. — 3-е изд., испр. и доп. — М. : Юрайт, 2013. — 428 с.
- Письменицький А. А. Теорія держави та права : навч. посіб. / А. А. Письменицький, Д. В. Слинько, А. С. Спаський. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2010. — 242 с.
- Пихтін М. П. Теорія держави та права : термінол. слов. / М. П. Пихтін, В. В. Галуцько, М. М. Новіков, М. М. Новікова та ін. — Херсон : Харк. нац. ун-т внутр. справ, Херсон. юрид. ін-т, 2011. — 262 с.
- Погребной И. М. Государственный (выпускной) экзамен по теории государства и права : пособие по подготовке / И. М. Погребной, А. М. Шульга. — Х. : Рубикон, 1997. — 126 с.
- Погребной И. М. Теория права : учебное пособие / И. М. Погребной. — 3-е изд., испр. и доп. — Х. : Основа, 2003. — 128 с.
- Правова система України в умовах сучасних національних та міжнародних тенденцій розбудови державності : монографія / Оніщенко Н. М. та ін. ; за заг. ред. Ю. Л. Бошицького. — К. : Кондор, 2012. — 614 с.
- Правові системи сучасності : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. Ю. С. Шемшученка. — К. : Юридична думка, 2012. — 490 с.
- Протасов В. Н. Теория государства и права : учебник / В. Н. Протасов. — М. : Юрайт, 2014. — 494 с.
- Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави. 5-те вид. зі змінами / П. М. Рабінович. — 5-те вид. зі змінами. — К. : Атіка, 2001. — 176 с.
- Радько Т. Н. Теория государства и права в схемах и определениях: учебное пособие / Т. Н. Радько. — М. : Проспект, 2011. — 135 с.
- Радько Т. Н. Хрестоматия по теории государства и права / под общ. ред. И. И. Лизиковой. — 2-е изд. — М. : Проспект, 2009. — 720 с.
- Радько Т. Н. Теория государства и права : учебник / Т. Н. Радько,

- В. В. Лазарев, Л. А. Морозова. — М. : Проспект, 2014. — 562 с.
- Радько Т. Н. Теория государства и права в схемах и определениях : учебное пособие / Т. Н. Радько. — М. : Проспект, 2014. — 175 с.
  - Рассказов Л. П. Теория государства и права : учебник / Л. П. Рассказов. — 6-е изд. — М. : РИОР, 2014. — 473 с.
  - Рассолов М. М. Актуальные проблемы теории государства и права : учебное пособие / [М. М. Рассолов и др.] ; под ред. А. И. Бастрыкина. — 3-е изд., перераб. и доп. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2014. — 471 с.
  - Романенкова Е. Н. Теория государства и права : конспект лекций : [учебное пособие] / Е. Н. Романенкова. — М. : Проспект, 2014. — 94 с.
  - Рудик П. А. Основи теорії держави : навч. посіб. / П. А. Рудик. — К. : Алерта, 2013. — 206 с.
  - Смоленский М. Б. Теория государства и права : учебник / М. Б. Смоленский. — М. : ИНФРА-М, 2013. — 270 с.
  - Сидоренко М. Й. Теорія держави і права (курс лекцій) : навч. посіб. / М. Й. Сидоренко. — 2-ге вид., переробл. і допов. — К. : Ун-т «Україна», 2013. — 197 с.
  - Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник / О. Ф. Скакун. — 4-те вид., допов. і переробл. — К. : Правова єдність, 2013. — 524 с.
  - Скірський І. В. Теорія держави та права : навч. посіб. / І. В. Скірський. — Вінниця : [Б. В.], 2006. — 292 с.
  - Словник юридичних термінів і понять : навч. посіб. / [В. Г. Гончаренко та ін.] ; за ред. В. Г. Гончаренка та З. В. Ромовської. — К. : Юстініан, 2013. — 597 с.
  - Субботін В. М. Теорія держави та права : навч. посіб. / В. М. Субботін, О. В. Філонов, Л. М. Князькова, І. Я. Годоров. — К. : Знання, 2005. — 327 с.
  - Сухонос В. В. Теорія держави та права : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. В. Сухонос. — Суми : Ун-ка кн., 2005. — 536 с.
  - Теория государства и права : краткий курс : за три дня до экзамена / Г. А. Воронцов. — 5-е изд. — Ростов-на-Дону : Феникс, 2014. — 158 с.
  - Теория государства и права : курс лекций / С. Н. Братановский, Я. Р. Джамбалаев, А. Е. Епифанов. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2013. — 214 с.
  - Теория государства и права : схемы с комментариями : учебное пособие / М. Н. Марченко, Е. М. Дерябина. — М. : Проспект, 2014. — 198 с.
  - Теория государства и права : учебник / А. Б. Венгеров. — 10-е изд., стер. — М. : Омега, 2014. — 607 с.
  - Теория государства и права : учебник / Л. Ф. Апт и др. ; под ред. В. Н. Корнева. — М. : Российская акад. правосудия, 2013. — 558 с.
  - Теория государства и права : учебник / В. К. Бабаев и др. ; под ред. В. К. Бабаева. — 3-е изд., перераб. и доп. — М. : Юрайт, 2013. — 715 с.
  - Теория государства и права : учебник / Н. И. Матузов, А. В. Малько. — 4-е изд., испр. и доп. — М. : Дело, 2014 — 525 с.
  - Теория государства и права : учебник для вузов / Под ред. В. М. Корельского, В. Д. Перевалова. — 2-е изд. — М. : ИНФРА М-

НОРМА, 2002. — 616 с.

- Теория государства и права : учебник для студентов вузов / [А. В. Малько и др.] ; отв. ред. А. В. Малько. — 4-е изд. — М. : КноРус, 2014 — 400 с.
- Теория государства и права : учебное пособие / В. И. Власов, Г. Б. Власова, С. В. Денисенко. — 3-е изд., перераб. и доп. — Ростов-на-Дону : Феникс, 2014. — 332 с.
- Теория государства и права : учебное пособие / А. М. Лушников. — Ярославль : Акад. МУБиНТ, 2012. — 239 с.
- Теория государства и права : учебное пособие для курсантов и слушателей / [В. П. Балан и др.]. — Воронеж : Науч. кн., 2012. — 217 с.
- Теория государства и права в вопросах и ответах : учебно-методическое пособие / А. В. Малько. — 5-е изд. — М. : Дело, 2014. — 350 с.
- Теория государства и права в вопросах и ответах : учебное пособие / М. Н. Марченко. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : Проспект, 2014. — 239 с.
- Теория государства и права в схемах и определениях : учебное пособие / О. М. Беляева. — 2-е изд., перераб. и доп. — Ростов-на-Дону : Феникс, 2014. — 311 с.
- Теория государства и права: учебник для студентов высших учебных заведений / Л. П. Рассказов — М. : РИОР, 2014. — 400 с.
- Теория права и государства : материалы для подготовки к тестированию и устному ответу на экзамене : учебное пособие / А. В. Бориев. — Нальчик : Тетраграф, 2013. — 354 с.
- Теорія держави і права : навч. посіб. / [С. К. Бостан та ін.]. — К. : Академія, 2013. — 346 с.
- Теорія держави і права : навч. посіб. для підготовки до державних іспитів / О. В. Петришин ; за заг. ред. О. В. Петришина. — 2-ге вид., зі змінами й допов. — К. : Прецедент, 2014. — 208 с.
- Теорія держави і права : підручник / О. В. Петришин та ін. ; за ред. О. В. Петришина. — Х. : Право, 2014. — 366 с.
- Теорія держави і права : посіб. для підготов. до держ. іспитів / Д. В. Лук'янов та ін. ; за заг. ред. О. В. Петришина. — Х. : Право, 2013. — 202 с.
- Теорія держави та права (для підготовки до державного іспиту) : навч. посіб. / Л. П. Самофалов, А. В. Старостюк, О. В. Чернецька, В. С. Шилінгов. — Ірпінь : Держ. податк. адмін. України, Нац. ун-т держ. податк. служби України, 2007. — 198 с.
- Теорія держави та права : навч. посіб. / О. М. Головка [та ін.] ; за заг. ред. І. М. Погрібного. — Х. : ХНУВС, 2010. — 277 с.
- Тодика Ю. М. Конституційні засади формування правової культури : монографія / Ю. М. Тодика — Х. : РАЙДЕР, 2001. — 160 с.
- Хахуліна К. С. Теорія держави та права в схемах та визначеннях : навч. посіб. / К. С. Хахуліна, В. А. Малига, І. В. Стаднік. — Донецьк : Донбас, 2011. — 340 с.

- Хропанюк В. Н. Теория государства и права : учебник / В. Н. Хропанюк. — 3-е изд. — М. : ОМЕГА-Л, 2008. — 336 с.
- Черданцев А. Ф. Теория государства и права : учебник для вузов / А. Ф. Черданцев. — М. : Юристъ, 2003. — 393 с.
- Шестопалова Л. Теорія права та держави: навч. посібник / Л. Шестопалова. — К. : Паливода А. В., 2012. — 256 с.
- Энциклопедический юридический словарь / [В. Н. Додонов и др.]. — 2-е изд. — М. : ИНФРА-М, 1999. — 367, [1] с.
- Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (гол.) та ін. — К. : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1998. — Т. 1 : А-Г. — 672 с.
- Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (гол.) та ін. — К. : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1999. — Т. 2 : Д-Й. — 744 с.
- Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (гол.) та ін. — К. : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2001. — Т. 3 : К-М. — 792 с.
- Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (гол.) та ін. — К. : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1998. — Т. 4 : Н-П. — 720 с.
- Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (гол.) та ін. — К. : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1998. — Т. 5 : П-С. — 736 с.
- Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (гол.) та ін. — К. : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1998. — Т. 6 : Т-Я. — 768 с.
- Юридичний енциклопедичний словник: в 6 т. / за заг. ред : Ю. С. Шемшученко. — К. : Юридична думка, 2012. — 1020 с.
- Якушев А. В. Теория государства и права: лекции для подготовке к сдаче экзаменов / А. В. Якушев. — М. : А-Приор, 2007. — 192 с.
- Ямбушев Ф. Ш. Теория государства и права : учебное пособие / Ф. Ш. Ямбушев, Н. Г. Тараканова. — 2-е изд., перераб. и доп. — Саранск : Принт-Издат, 2013. — 315 с.

## ТЕМА 1. ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЯК НАУКА ТА НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Поняття та система теорії держави і права, її об'єкт, предмет, ознаки. Функції теорії держави і права: поняття, види та їх характеристика.

Методологія і методи в пізнанні держави і права. Загальні (філософські) підходи до дослідження держави і права. Загальнонаукові методи пізнання держави і права. Спеціальні та власні методи правознавства.

Понятійно-категоріальний апарат та концепція теорії держави і права. Місце теорії держави і права в системі юридичних наук. Теорія держави і права та суспільні науки: питання взаємодії. Теорія держави і права як навчальна дисципліна: поняття, система, завдання.

### Ключові поняття:

*теорія, закономірність, теорія держави і права, предмет теорії держави і права, функції теорії держави і права, аксіологічна функція, онтологічна функція, евристична функція, прогностична функція, методологічна функція, ідеологічна функція, політична функція, системотворча функція, комунікативна функція, навчальна функція, науково-прикладна функція, метод теорії і держави права, методологія теорії держави і права, теорія держави і права як навчальна дисципліна.*

1. З латинської «*jurisprudentia*» – це:

- а) наука про державну владу;
- б) правовий закон;
- в) знання права;
- г) норми права;
- д) наука про права людини.

2. Термін «теорія права» був введений в 70-х роках XIX ст.:

- а) І. Кантом;
- б) Г. Гегелем;
- в) Ж.-Ж. Руссо;
- г) Дж. Локком;
- д) А. Меркелем.

3. Вчений, з ім'ям якого пов'язують виникнення теорії права:

- а) Дж. Локк;
- б) Г. Гроцій;
- в) Дж. Остін;
- г) І. Кант;
- д) Г. Гегель.

4. Наука, що спрямована на здобування, узагальнення, систематизацію і використання знань про державно-правову дійсність – це:

- а) юридична наука;
- б) соціальне правознавство;
- в) порівняльне правознавство;
- г) політична наука;
- д) теорія держави і права.

5. Юридичні науки з огляду на предмет їх дослідження можна поділити на такі групи:

- а) історичні, галузеві, міжгалузеві науки;
- б) теоретичні, історичні, галузеві, міжгалузеві, прикладні, міжнародні науки;
- в) теорія держави і права, філософія права, адміністративне право та галузеві юридичні дисципліни науки;
- г) теоретичні, галузеві, міжгалузеві, міжнародні науки науки;
- д) галузеві, міжгалузеві та міжнародні науки.

6. До прикладної групи юридичних наук належать:

- а) криміналістика, судова медицина, судова психологія, судова бухгалтерія;
- б) теорія держави і права, історія держави і права, історія вчень про державу і право;
- в) кримінологія, прокурорський нагляд, організація правосуддя;
- г) державне право, цивільне право, кримінальне право, трудове право;
- д) науки, що вивчають публічне і приватне міжнародне право.

7. Специфічні правові відносини, що складаються в окремих сферах суспільного життя, а також ті правові норми і законодавчі приписи, що виникають на їх базі формують предмет:

- а) теоретичних юридичних наук;
- б) галузевих юридичних наук;
- в) прикладних юридичних наук;
- г) юридичних наук, що вивчають державу і право зарубіжних країн;
- д) теоретико-прикладних юридичних наук.

8. Галузевими юридичними науками є:

- а) криміналістика, судова психіатрія, судова медицина;
- б) конституційне право, цивільне право, адміністративне право;
- в) історія політичних і правових вчень, теорія держави і права;
- г) кримінологія, судова бухгалтерія;
- д) професійно-правова відповідальність правника, екологічне право.



9. *Поняття «об'єкт» і «предмет» дослідження співвідносяться наступним чином:*

- а) ці поняття є тотожними;
- б) «об'єкт» дослідження є більш широким поняттям;
- в) «предмет» дослідження є більш широким поняттям;
- г) це самостійні поняття, які не перебувають у зв'язку між собою;
- д) поняття «об'єкт» є похідним від поняття «предмет».

10. *«Теорія держави і права» та «юридична наука» співвідносяться наступним чином:*

- а) це тотожні явища;
- б) «юридична наука» є складовою «теорії держави і права»;
- в) це самостійні суспільні науки;
- г) «теорія держави і права» входить до системи «юридичних наук»;
- д) «теорія держави і права» є ширшим поняттям ніж «юридична наука».

11. *Теорія держави і права розглядається як:*

- а) юридична наука та галузь права;
- б) юридична наука та навчальна дисципліна;
- в) юридична та політична наука;
- г) історична наука та навчальна дисципліна;
- д) галузь юридичної науки та навчальна дисципліна.

12. *Правова реальність, право, його явища і процеси, держава у зв'язку з правом і зумовленості ним як абстрактні творіння суспільного життя, що не пов'язані з конкретною історичною епохою і пізнаються через узагальнені про них уявлення – це:*

- а) предмет теорії держави і права;
- б) об'єкт теорії держави і права;
- в) концепція теорії держави і права;
- г) поняття теорії держави і права;
- д) понятійно-категоріальний апарат теорії держави і права.

13. *Предмет теорії держави і права як науки – це*

- а) найбільш загальні закономірності виникнення, розвитку, функціонування державно-правових явищ і процесів;
- б) закономірності виникнення, розвитку та функціонування правових систем світу;
- в) конкретні закономірності, що сприяли виникненню та розвитку держави і права;
- г) сукупність наукових знань про правову дійсність;
- д) сукупність правових явищ на різних етапах розвитку людства.

*14. Теорії держави і права не властива наступна ознака:*

- а) є загальнотеоретичною юридичною наукою;
- б) досліджує державу і право як загально-соціальні явища;
- в) має запозичений предмет, джерела та систему дослідження;
- г) її теоретичні знання повинні проходити через свідомість людини;
- д) є системою теоретичних вчень, поглядів, теорій, концепцій, взаємопов'язаних положень, доктрин та інших знань про державу і право.

*15. Головні напрямки впливу теорії держави і права на державно-правову дійсність та розвиток інших юридичних наук – це:*

- а) методи теорії держави і права;
- б) об'єкт теорії держави і права;
- в) функції теорії держави і права;
- г) предмет теорії держави і права;
- д) принципи теорії держави і права.

*16. Функціями теорії держави і права є:*

- а) спеціально-наукова, економічна, ідеологічна, політична;
- б) онтологічна, економічна, системоутворююча, комунікативна;
- в) інтеграційна, онтологічна, ідеологічна, комунікативна;
- г) комунікативна, ідеологічна, системоутворююча, економічна;
- д) прогностична, евристична, онтологічна, прикладна.

*17. Прогностична функція теорії держави і права полягає у:*

- а) формуванні проектів нормативно-правових актів з питань реформування держави і права; здійсненні правових реформ;
- б) здійсненні наукового прогнозування щодо закономірностей розвитку системи наукових знань;
- в) формуванні проектів нормативно-правових актів з питань реформування держави; здійсненні економіко-правових реформ;
- г) передбаченні перспектив розвитку державно-правової дійсності на основі виявлення загальних та специфічних закономірностей її розвитку;
- д) формуванні проектів нормативно-правових актів з питань реформування права; здійсненні політико-правових реформ.

*18. Вивчення фундаментальних якостей матерії права, найзагальніших сутнісних явищ і процесів у державному житті, відкриття раніше невідомих закономірностей буття держави і права передбачає така функція теорії держави і права як:*

- а) евристична;
- б) онтологічна;
- в) прогностична;
- г) ідеологічна;
- д) практично-організаційна.

19. *Евристична функція теорії держави і права проявляється у:*

- а) відкритті нових закономірностей щодо виникнення, розвитку та функціонування держави і права;
- б) систематизації теоретико-правових знань з питань теорії держави і права;
- в) процесі наукового пошуку та подоланні прогалин, що існували у системі наукового знання;
- г) визначенні перспектив подальшого розвитку теоретико-правових знань з питань теорії держави і права;
- д) конкретизації ролі теоретико-правових знань у життєдіяльності суспільства.

20. *Функція, що пов'язана зі службовою роллю теорії держави і права, пізнавальна діяльність якої спрямована не тільки на формування теоретичного фундаменту юридичної науки, а й на вирішення суто практичних питань – це:*

- а) гносеологічна функція;
- б) функція допомоги практиці;
- в) евристична функція;
- г) прикладна функція;
- д) ідеологічна функція.

21. *Сутність ідеологічної функції теорії держави і права полягає в:*

- а) отриманні інформації про право і державу, розширення знань про державно-правові явища та процеси, що виражається в усвідомленні їх ознак, функцій, принципів тощо;
- б) розробленні ідей, концепцій, теорій у галузі права і держави; формування правової свідомості, правової культури, що впливають на правову свідомість громадян та суспільства;
- в) підготовці проектів законів та інших нормативно-правових актів, проведенні наукових експертиз і консультацій щодо поданих правових актів;
- г) виявленні цінності права як міри справедливої свободи і рівності (його залежність від суспільства і значення в житті людей), правовій оцінці чинного законодавства, діяльності держави;
- д) узагальненні інформації про право і державу, систематизації відомостей про здобутки юридичних наук щодо генезису, розвитку, структури, місця в національному та світовому порядку.

22. *Гносеологічна функція теорії держави і права здійснюється шляхом:*

- а) отримання інформації про право і державу, розширення знань про державно-правові явища і процеси, що виражається в усвідомленні їх ознак, функцій, принципів тощо;
- б) підготовки проектів законів та інших нормативно-правових актів, проведення наукових експертиз і консультацій щодо поданих правових актів та

інша допомога юридичній прикладній діяльності, що свідчить про тісний зв'язок теорії і практики;

в) узагальнення інформації про право і державу, систематизації відомостей про здобутки юридичних наук щодо генезису, розвитку, структури, місця в соціально-національному і світовому порядку;

г) розроблення ідей, концепцій, теорій у галузі права і держави; формуванні правової свідомості, правової культури суб'єктів права;

д) виявлення цінності права як міри справедливої свободи і рівності (його залежність від суспільства і значення в житті людей), правової оцінки чинного законодавства, діяльності держави.

*23. Аксіологічна функція теорії держави і права здійснюється шляхом:*

а) узагальнення інформації про право і державу, систематизації відомостей про здобутки юридичних наук щодо генезису, розвитку, структури, місця в соціально-національному і світовому порядку;

б) отримання інформації про право і державу, розширення знань про державно-правові явища і процеси, що виражається в усвідомленні їх ознак, функцій, принципів тощо;

в) розроблення ідей, концепцій, теорій у галузі права і держави; формування правової свідомості, правової культури суб'єктів права;

г) підготовки проектів законів та інших нормативно-правових актів, проведення наукових експертиз і консультацій щодо поданих правових актів, що свідчить про тісний зв'язок теорії і практики;

д) виявлення цінності права як міри справедливої свободи і рівності (його залежність від суспільства і значення в житті людей), правової оцінки чинного законодавства, діяльності держави.

*24. Зі службовою роллю юридичної науки, інструментальна цінність якої полягає в тому, щоб її положення прямо чи опосередковано використовувались у законотворчій, правозастосовній, правоохоронній та інших видах юридичної діяльності пов'язана:*

а) функція наукового передбачення теорії держави і права;

б) ідеологічна функція теорії держави і права;

в) прикладна функція теорії держави і права;

г) пізнавальна функція теорії держави і права;

д) інформаційна функція теорії держави і права.

*25. Функція теорії держави і права, яка виступає як процес, зумовлений властивостями єдності і диференційованості державно-правової надбудови суспільства – це:*

а) системотворча функція;

б) оціночна функція;

в) ідеологічна функція;

г) прикладна функція;

д) прогностична функція.

26. Функція теорії держави і права, яка полягає у встановленні закономірностей розвитку і функціонування держави і права, має назву:

- а) інтеграційна;
- б) методологічна;
- в) евристична;
- г) пізнавальна;
- д) превентивна.

27. Сукупність прийомів дослідження, що застосовуються в певній науці, а також вчення про методи пізнання й перетворення дійсності – це:

- а) методологія;
- б) концепція;
- в) парадигма;
- г) гіпотеза;
- д) визначення.

28. Методи пізнання теорії держави і права – це:

- а) сукупність наукових знань про правову дійсність;
- б) порядок проведення наукового дослідження;
- в) визначення та формулювання науково-пізнавальних завдань;
- г) порядок оформлення наукових результатів;
- д) способи пізнання, формулювання наукових гіпотез, перевірки доказовості висновків за допомогою різних конкретних засобів та прийомів.

29. Видами методів пізнання теорії держави і права є:

- а) загально-філософські, загально математичні, статистичні та спеціально-юридичні методи;
- б) загально-філософські, загальнонаукові та конкретно-наукові методи;
- в) галузеві, міжгалузеві, філософські, теоретичні, історичні методи;
- г) спеціально-юридичні, міжнародно-правові, філософські методи;
- д) філософські, галузеві, теоретичні, загальнонаукові методи.

30. Основним методом юридичної науки є:

- а) філософська діалектика;
- б) метод єдності логічного та історичного;
- в) юридико-технічний метод;
- г) системно-структурний метод;
- д) метод аналогії.

31. Підхід до дослідження держави і права, побудований на уявленні про право як систему, що саморозвивається, має нерівноважний, слабо детермінований характер, поведінку якої важко передбачити – це:

- а) діалектика;
- б) синергетика;

- в) феноменологія;
- г) герменевтика;
- д) компаративізм.

*32. Підхід до пізнання дійсності, який ґрунтується на граничних, позаекспериментальних принципах і началах буття, знання, культури і дозволяє «зазирнути усередину» правових явищ, процесів, досліджувати їх ознаки і властивості, їх юридичну природу і специфіку – це:*

- а) діалектика;
- б) герменевтика;
- в) метафізика;
- г) феноменологія;
- д) синергетика.

*33. Загальнонауковими методами пізнання теорії держави і права є:*

- а) логічний, історичний та системний методи;
- б) методи моделювання, історизму, порівняння та статистики;
- в) системний, формально-догматичний та філософський методи;
- г) методи діалектики, інформаційної обробки та логіки;
- д) методи формальної логіки, статистики, математики та історизму.

*34. Метод порівняння у теорії держави і права передбачає:*

- а) співставлення правових явищ з метою виявлення ознак схожості і відмінності;
- б) протиставлення предметів пізнання з метою їх ототожнення, виявлення загального і особливого;
- в) порівняння соціально-правових явищ для вирішення наукових пізнавальних завдань;
- г) протиставлення правових явищ для вирішення наукових пізнавальних завдань;
- д) протиставлення предметів пізнання з метою їх ототожнення і виявлення ознак схожості і відмінності.

*35. Спосіб дослідження, при якому окремі положення логічно виводяться із загальних положень – це:*

- а) дедуктивний метод;
- б) індуктивний метод;
- в) метод аналогії;
- г) кібернетичний метод;
- д) діалектичний метод.

36. Структурно-функціональний метод пізнання теорії держави і права передбачає:

- а) виявлення структури явища та його функцій у правовій системі суспільства;
- б) виявлення структури явища відповідно до його функцій;
- в) дослідження функцій окремих правових явищ у зв'язку з наявністю їх внутрішньої будови;
- г) виявлення структури явища відповідно до його місця у правовій системі суспільства;
- д) виявлення функцій явища відповідно до його місця у правовій системі суспільства.

37. Дослідження держави і права за допомогою опитувань, анкетувань, ознайомлення з судовою практикою, документами, статистичними даними – це:

- а) системно-структурний метод теорії держави і права;
- б) математичний метод теорії держави і права;
- в) кібернетичний метод теорії держави і права;
- г) конкретно-соціологічний метод теорії держави і права;
- д) компаративний метод теорії держави і права.

38. Метод, який застосовується теорією держави і права та пов'язаний із використанням та співставленням знань про розвиток державно-правових явищ на певних історичних етапах та у різних країнах – це:

- а) порівняльний метод;
- б) хронологічний метод;
- в) метод системного аналізу;
- г) формально-логічний метод;
- д) логіко-семантичний метод.

39. Метод, який застосовується для аналізу схожості, розбіжності і класифікації правових систем – це:

- а) статистичний метод;
- б) метод правової компаративістики;
- в) кібернетичний метод;
- г) історичний метод;
- д) метод синтезу.

40. Спеціальними методами теорії держави і права є:

- а) кібернетичний, статичний, порівняльний;
- б) математичний, кібернетичний, системно-структурний;
- в) математичний, кібернетичний, психологічний;
- г) психологічний, юридико-технічний, логічний;
- д) статистичний, догматичний, кібернетичний.

41. Дослідницькі методи теорії держави і права можна умовно поділити на:

- а) емпіричні і теоретичні;
- б) групові та спеціальні;
- в) загальнонаукові та філософсько-світоглядні;
- г) групові та емпіричні;
- д) загальнонаукові та спеціалізовані.

42. Для комплексного аналізу теоретичних підходів до визначення поняття «державний лад» і співвідношення його з іншими суміжними поняттями використовується:

- а) метод міждисциплінарного аналізу;
- б) метод діалектики;
- в) метод формальної логіки;
- г) системний метод;
- д) порівняльно-правовий метод.

43. Подібність у структурі різних явищ безвідносно до їх природи, виявляється за допомогою:

- а) системного методу;
- б) пізнавально-процедурного методу;
- в) методу формальної логіки;
- г) методу аналогії;
- д) методу юридичної компаративістики.

44. Найважливішими принципами загальнотеоретичного дослідження теорії держави і права є:

- а) принципи історизму, об'єктивності, конкретності, плюралізму;
- б) принципи гласності, колегіальності, законності;
- в) принципи корпоративності, колегіальності, законності;
- г) принципи законності, об'єктивності, конкретності;
- д) принципи комплексності, історизму, об'єктивності.

45. До принципів теорії держави і права не відноситься:

- а) принцип історизму;
- б) принцип системності;
- в) принцип формально-логічної несуперечливості;
- г) принцип єдності абстрактного та конкретного;
- д) принцип універсалізму.



46. Система погоджених та взаємозалежних понять і категорій, необхідних для теоретичного пізнання державно-правових явищ та процесів – це:

- а) концепція теорії держави і права;
- б) понятійно-категоріальний апарат теорії держави і права;
- в) категорія теорії держави і права;
- г) поняття теорії держави і права;
- д) гіпотеза теорії держави і права.

47. Логічно виважена і усталена система причинно-наслідкових зв'язків між вихідною, стрижневою ідеєю про право та державу й суміжними ідеями, що у комплексі пронизують весь матеріал, визначають його цільову спрямованість, підбір фактів, їх інтерпретацію – це:

- а) концепція теорії держави і права;
- б) понятійно-категоріальний апарат теорії держави і права;
- в) категорія теорії держави і права;
- г) поняття теорії держави і права;
- д) гіпотеза теорії держави і права.

48. До вимог юридичної термінології, що вживається в законодавстві, не належить:

- а) чітке значення;
- б) допустимість синонімії;
- в) єдність і однаковість вживання;
- г) простота і зрозумілість;
- д) стабільність.

49. Словесне формулювання думки як спосіб відображення типового або конкретного явища, стану або процесу в загальному предметі юридичної науки – це:

- а) юридична концепція;
- б) юридична термінологія;
- в) правова категорія;
- г) юридичне поняття;
- д) правова гіпотеза.

50. Найбільш загальні, фундаментальні та глибокі правові поняття, що є межею наукового узагальнення як у певній області юридичних знань, так і в правознавстві в цілому – це:

- а) юридична концепція;
- б) юридична термінологія;
- в) правова категорія;
- г) юридичне поняття;
- д) правова гіпотеза.

51. Система словесних позначень понять, що використовуються при викладі змісту закону, іншого нормативного акта – це:

- а) юридична концепція;
- б) юридична термінологія;
- в) правова категорія;
- г) юридичне поняття;
- д) правова гіпотеза.

52. Теорія держави і права як наука – це:

а) закономірності розвитку, система та зміст правових норм, інститутів та підгалузей, їх роль у правовому оформленні життя суспільства та ефективності їх застосування;

б) юридична наука, яка вивчає сутність і найбільш загальні закономірності виникнення, розвитку та функціонування права і держави в їх взаємозв'язку, а також: вихідні для всіх юридичних наук поняття;

в) система знань, положень та висновків про правові явища, які виникають всередині суспільства;

г) система категорій та конструкцій, які дозволяють пояснити та аналізувати правові явища, а певною мірою і прогнозувати їх розвиток та отримувати обґрунтовані знання;

д) систематизована сукупність знань про правове регулювання суспільних відносин, властивості та закономірності його функціонування та розвитку, способи досягнення його ефективності.

53. Узагальнюючий характер науки теорії держави і права щодо інших юридичних наук обумовлено тим, що:

а) теорія держави і права вивчає юридичні явища, які належать до предметів інших юридичних наук;

б) до складу теорії держави і права входять не тільки знання, накопичені цією наукою, але й в узагальненому вигляді наукові здобутки інших юридичних наук;

в) положення теорії держави і права є загальними як для державної, так і для правової дійсності;

г) теорія держави і права використовує поняття, розроблені іншими юридичними науками;

д) теорія держави і права охоплює всі інші юридичні науки.

54. Наука, що озброює теорію держави і права найбільш загальними методами пізнання державно-правових явищ – це:

- а) політологія;
- б) соціологія;
- в) юридична наука;
- г) філософія;
- д) історія.

55. Система знань про державну правову політику, про стрижневі напрями політичного розвитку держави і права, що ґрунтується на об'єктивних закономірностях цього розвитку – це:

- а) політологія;
- б) політологія права;
- в) конфліктологія;
- г) соціологія;
- д) соціологія права.

56. Юридична наука, що вивчає специфіку державно-правового розвитку конкретних країн, спільні і відмінні риси різних правових систем, можливість запозичення іноземного досвіду правовою системою України – це:

- а) соціологія права;
- б) порівняльне правознавство;
- в) історія держави і права зарубіжних країн;
- г) теорія держави і права;
- д) юридична герменевтика.

57. Наука, предметом дослідження якої є суспільство як цілісна система, його окремі структури та інститути, різні соціальні групи та відносини між ними, закономірності індивідуальної і групової поведінки, а також соціальні процеси, що відбуваються у суспільстві – це:

- а) соціологія;
- б) соціальна філософія;
- в) теорія держави і права;
- г) політологія;
- д) історія.

58. До комплексних галузей права належить:

- а) конституційне право;
- б) сімейне право;
- в) адміністративне право;
- г) кримінальне право;
- д) аграрне право.

59. Метою юридичних навчальних дисциплін є:

- а) вирішення дискусійних питань виникнення, розвитку і функціонування державно-правових та політичних явищ;
- б) прогнозування розвитку держави, права та політико-економічних явищ у майбутньому;
- в) всебічне засвоєння студентами знань про державно-правову дійсність;
- г) напрацювання методів та навичок викладання дисциплін в юридичних та управлінських навчальних закладах;
- д) забезпечення розвитку юридичної, економічної, політичної науки.

60. *Співвідношення теорії держави і права як науки та навчальної дисципліни відбувається таким чином:*

а) наука є ширшою, оскільки включає дискусійні теорії, концепції, ідеї, гіпотези, які не входять до навчальної дисципліни;

б) навчальна дисципліна є ширшою за науку, оскільки включає прийоми, навички, методи викладання теорії держави і права в юридичних навчальних закладах;

в) ці поняття тотожні;

г) навчальна дисципліна є ширшою, оскільки включає дискусійні теорії, концепції, ідеї, гіпотези, які не входять до науки;

д) це самостійні поняття, які не перебувають у зв'язку між собою.

## **ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:**

### **Спеціалізована література:**

1. Вибрана бібліографія сучасних монографічних праць з філософії права і методології правознавства // *Право України*. — 2011. — № 8. — С. 233-234.
2. Ганьба Б. Системний підхід та його застосування в дослідженні державно-правових явищ / Б. Ганьба // *Право України*. — 2000. — № 3. — С. 41-44.
3. Гацалов Р. Р. Лидерская теория происхождения государства и права : актуальные проблемы теории и практики / Р. Р. Гацалов. — Санкт-Петербург : Полетихнинский ун-т, 2013. — 111 с.
4. Гриценко Д. До питання методології наукових досліджень / Д. Гриценко // *Гуманітарні науки*. — 2010. — № 2. — С. 155-158.
5. Гусарев С. Діяльнісний підхід у структурі методології сучасного правознавства / С. Гусарев // *Право України*. — 2011. — № 8. — С. 160-166.
6. Дубов Г. О. Плюралізм правової методології: зміст, особливості інтерпретацій та умов формування юридичної науки на сучасному етапі розвитку / Г. О. Дубов // *Часопис Київського університету права*. — 2011. — № 1. — С. 48-51.
7. Єрмоленко І. Проблеми методології дослідження правових феноменів у творчості Б. Кістяківського / І. Єрмоленко // *Підприємство, господарство і право*. — 2009. — № 8. — С. 126-129.
8. Жуков В. Н. Место теории государства и права, философии права и истории политических учений в системе высшего юридического образования / В. Н. Жуков // *Государство и право*. — 2000. — № 12. — С. 99-102.
9. Козюбра М. Загальнотеоретичне правознавство: стан та перспективи / М. Козюбра // *Право України*. — 2010. — № 1. — С. 32-43.
10. Копейчиков В. В. Проблеми загальної теорії держави та права /

- В. В. Копейчиков, А. М. Колодій // Право України. — 1993. — № 4. — С. 91-92.
11. Коростей В. На захист конституційного вчення про державу і права / В. Коростей // Право України. — 2002. — № 3. — С. 25-27.
  12. Кравчук М. Сучасна методологія пізнання юриспруденції / М. Кравчук // Підприємництво, господарство і право. — 2008. — № 12. — С. 114-117.
  13. Кресін О. Формування теоретико-методологічних засад порівняльного правознавства у працях Пауля Йоганна Анзельма фон Файербаха / О. Кресін // Право України. — 2012. — № 1-2. — С. 380-394.
  14. Кресін О. Розвиток методології порівняльного правознавства: історичний аспект / О. Кресін // Право України. — 2006. — № 2. — С. 128-130.
  15. Кунєв О. Об'єкт правознавства: системодіяльний підхід / О. Кунєв // Право України. — 2008. — № 3. — С. 32-35
  16. Кунєв Ю. Методологія дослідження державно-правових явищ як актуальна проблема / Ю. Кунєв // Право України. — 2009. — № 11. — С. 118-123.
  17. Кунєв Ю. Об'єкт правознавства: системодіяльний підхід / Ю. Кунєв // Право України. — 2008. — № 3. — С. 32-35.
  18. Курінний Є. Об'єкт права: доктринальні питання визначення категорії / Є. Курінний // Право України. — 2003. — № 10. — С. 33-36.
  19. Лобода Ю. Пліуралізація методології правової науки і проблема розмежування наукових дисциплін: до питання про дисциплінарну приналежність досліджень правової традиції у науці радянського періоду та сучасній вітчизняній правовій науці / Ю. Лобода // Юридична Україна. — 2009. — № 5. — С. 4-7.
  20. Максимов С. Антропологічні передумови правової теорії: досвід класичної філософії права / С. Максимов // Вісник Львівського університету. Серія юридична. — 2002. — Вип. 37. — С. 64-69.
  21. Манжул І. Визначення методів пізнання в науковій літературі / І. Манжул // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 11. — С. 11-17.
  22. Мірошніченко М. Системно-інформаційний підхід у контексті методологічного забезпечення наукового аналізу проблем теорії правової системи України / М. Мірошніченко // Право України. — 2007. — № 6. — С. 22-25.
  23. Павлов С. Методологія наукового пізнання правових традицій України / С. Павлов // Право України. — 2007. — № 10. — С. 17-21.
  24. Панов М. Проблеми формування понятійного апарату юридичної науки: методологічні аспекти / М. Панов // Вісник Академії правових наук України. — 2003. — № 2-3. — С. 47-51.
  25. Пацурківський П. Методологія правопізнання Євгена Ерліха: неklasична парадигма : [австр. вчений-правознавець] / П. Пацурківський, Р. Гаврилук // Право України. — 2012. — № 9. — С. 383-391.
  26. Пендяга Г. Щодо питання організації та методології проведення правової практики / Г. Пендяга // Підприємництво, господарство і право. — 2010.

- № 4. — С. 15-18.
27. Поліщук Н. Прагматизм: деабсолютизація філософської методології (історико-філософський аспект) / Н. Поліщук // Філософська думка. — 2008. — № 4. — С. 100-121.
  28. Рабінович П. Загальнотеоретичне право та державознавство в Україні: здобутки, проблеми, перспективи / П. Рабінович // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 1. — С. 16-26.
  29. Рабінович П. Загальна теорія права та держави: стан, тенденції / П. Рабінович // Право України. — 2012. — № 3-4. — С. 364-374.
  30. Рабінович П. Пріоритетна функція загальнотеоретичного праводержавознавства / П. Рабінович // Право України. — 2010. — № 1. — С. 25-31.
  31. Рабінович П. Проблеми трансформації методології вітчизняного правознавства: досягнення, втрати, перспективи / П. Рабінович // Вісник Академії правових наук України. — 2002. — № 4 (31). — С. 3-14.
  32. Саїдов А. Порівняльне правознавство та закономірності розвитку права в умовах глобалізації / А. Саїдов // Право України. — 2012. — № 3-4. — С. 463-472.
  33. Сивий Р. До методології системного дослідження приватного права у структурі позитивного права: формально- та діалектико-логічний аспект / Р. Сивий // Право України. — 2004. — 12. — С. 58-68.
  34. Скакун О. Загальна теорія права і держави: проблематизація та переосмислення метатеорії / О. Скакун // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 4. — С. 27-36.
  35. Стеченко Д. М. Методологія наукових досліджень : підручник / Д. М. Стеченко, О. С. Чмир. — 2-е вид., перероб. і доп. — К. : Знання, 2007. — 318 с.
  36. Тихомиров О. Методологія юридичної компаративістики: проблеми філософського осмислення / О. Тихомиров // Право України. — 2006. — № 2. — С. 32-34.
  37. Тімочко О. Проблеми розвитку методології сучасного правознавства / О. Тімочко // Підприємництво, господарство і право. — 2009. — № 11 (167). — С. 10-13.
  38. Фаренік С. А. Логіка і методологія наукового дослідження / С. А. Фаренік. — К : УАДУ, 2000. — 337 с.
  39. Шайтан О. Теорія держави та права (проблеми вивчення) / О. Шайтан // Історія України. — 2001. — № 6. — С. 6-8.
  40. Ющик О. До питання методології пізнання законодавчого процесу в Україні / О. Ющик // Право України. — 2009. — № 10. — С. 89-95.

## ТЕМА 2. ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ ТА ТИПОЛОГІЯ ДЕРЖАВИ

Поняття та ознаки держави. Сутність та соціальне призначення держави. Причини та передумови походження держави. Теорії походження держави: основні положення та їх представники.

Державна влада: поняття та елементи. Співвідношення держави і державної влади.

Суверенітет держави: поняття, ознаки та нормативно-правова регламентація. Суверенітет держави, суверенітет народу, суверенітет нації: питання співвідношення та взаємодії.

Типологія держав: поняття та характеристика. Відмінності між типами держави. Підходи до визначення типології держави: формаційний і цивілізаційний.

### Ключові поняття:

*держава, територія, населення, публічна влада, громадянство, патріархальна теорія походження держави, теологічна теорія походження держави, договірна теорія походження держави, органічна теорія походження держави, теорія насильства, класова теорія походження держави, олігархічна теорія походження держави, теократична теорія походження права, теологічна теорія походження права, природно-правова теорія походження права, суверенітет, суверенітет держави, суверенітет народу, суверенітет нації, верховенство, соціальна влада, державна влада, нація, сутність держави, рабовласницька держава, феодальна держава, капіталістична держава, соціалістична держава, світська держава, теократична держава, постсоціалістична (перехідна) держава, типологія держави, тип держави, формаційний підхід до типології держав, цивілізаційний підхід до типології держав.*

#### 1. Держава – це:

а) структурована сукупність всіх політичних явищ і процесів, що існують на певній території;

б) система органів влади, що має ознаки суверенітету та здійснює організацію населення на певній території за допомогою примусу;

в) форма об'єднання всіх членів суспільства на певній території для досягнення певних цілей, стабільного розвитку та врегулювання суспільних відносин на всіх рівнях;

г) територіальна організація політичної влади, що існує на певній соціальній базі, виступає як офіційний представник усього суспільства і забезпечує з допомогою спеціального апарату реалізацію своєї політики;

д) упорядкована на засадах права система всіх політичних явищ, що функціонують і взаємодіють у суспільстві з метою завоювання, утримання або участі у політичній владі, механізм організації і функціонування політичної влади.

*2. Держава є організацією всього суспільства, оскільки:*

а) може виступати в ролі арбітра між конфліктуючими угрупованнями, пом'якшувати та узгоджувати різні соціальні, національні, мовні конфлікти, сприяти досягненню соціальних компромісів;

б) організована як система спеціальних органів, що наділені владними повноваженнями;

в) виступає у внутрішніх та зовнішніх відносинах в інтересах усього населення країни, яке вона повинна репрезентувати і обслуговувати, бо саме від її імені ухвалюються ті рішення, які, маючи загальнообов'язковий характер, спрямовані на реалізацію і захист прав усіх громадян;

г) поєднує захист інтересів усього суспільства з інтересами певних еліт;

д) виражає та захищає інтереси домінуючої частини населення.

*3. Основними ознаками держави є:*

а) територія, населення, наявність особливого апарату держави, суверенітет, фінансова система;

б) населення, наявність особливого апарату держави, державна символіка, мова, офіційна система оподаткування, обороноздатність;

в) територія, населення, наявність особливого апарату держави, суверенітет, здатність надавати позики та кредити;

г) територія, населення, наявність особливого апарату держави, суверенітет, офіційна система оподаткування, грошова одиниця, столиця, мова, державна символіка;

д) територія, населення, суверенітет, державна символіка, мова.

*4. Ознаки, що відрізняють державу від інших політичних організацій суспільства – це:*

а) взаємодія з міжнародними організаціями; прерогатива володіння власністю на основні знаряддя і засоби виробництва;

б) наявність конституційного акта; монополія на освоєння космічного простору;

в) прерогатива на видання нормативно-правових актів, що являють собою прояв безумовної загальнообов'язковості державної волі, суверенітет та монополія на примусову владу стосовно населення;

г) прерогатива на видання загальнообов'язкових нормативно-правових актів; суверенітет; монополія на примусову владу стосовно населення; взаємодія з міжнародними організаціями; прерогатива володіння власністю.

д) взаємодія з міжнародними організаціями; прерогатива володіння власністю на основні знаряддя і засоби виробництва; монополія на освоєння космічного простору.



5. *За способом набуття влади держави класифікують на:*

- а) правові та неправові;
- б) правові та антиправові;
- в) правові та деспотичні;
- г) легальні та нелегальні;
- д) легітимні та нелегітимні.

6. *За рівнем захисту прав і свобод людини держави класифікують на:*

- а) правові та неправові;
- б) правові та антиправові;
- в) правові та деспотичні;
- г) легальні та нелегальні;
- д) легітимні та нелегітимні.

7. *Первинний виробничий, соціальний і етнічний колектив людей в докласовому суспільстві, який засновується і існує, як правило, на кровно-родинних зв'язках – це:*

- а) фратрія;
- б) плем'я;
- в) первісне стадо;
- г) рід;
- д) сім'я.

8. *Спільні питання племені (обрання вождя племені та інших виборних осіб) вирішувались:*

- а) загальними зборами членів роду;
- б) старійшиною;
- в) вождем;
- г) найбільш здібними членами роду;
- д) зборами старійшин племені.

9. *Найважливіші питання життєдіяльності роду, обрання своїх представників для повсякденного керівництва родом і представлення інтересів роду в племені вирішувались:*

- а) найбільш здібними членами роду;
- б) зборами старійшин племені;
- в) загальними зборами членів роду;
- г) військовим вождем;
- д) старійшиною.

*10. До основних характерних рис соціальних норм первісного суспільства не належить:*

- а) норми звичаїв передавалися з покоління в покоління, ніде не фіксувались, а зберігалися лише у пам'яті людей;
- б) у родових звичаях знаходила своє відображення єдина воля народу;
- в) головною гарантією виконання родових звичаїв було внутрішнє переконання, узгодженість поглядів членів роду з відповідними приписами;
- г) виконання родових звичаїв забезпечувалося застосуванням засобів громадського впливу і можливістю примусу;
- д) норми родових звичаїв проводили розмежування між правами і обов'язками членів суспільства.

*11. Історично першими видами соціальних норм були:*

- а) міфи;
- б) звичай;
- в) релігійні норми;
- г) норми первісної моралі;
- д) ритуали і обряди.

*12. Різновид соціальних норм, що є правилами поведінки, які регулюють відносини між людьми на основі їх релігійних уявлень – це:*

- а) норми первісної моралі;
- б) ритуали і обряди;
- в) звичай;
- г) релігійні норми;
- д) міф.

*13. Уявлення і відповідні правила, які визначають, що є добро, а що є зло – це:*

- а) ритуал;
- б) звичай;
- в) норми первісної моралі;
- г) міф;
- д) релігійні норми.

*14. Ознаками, що притаманні нормативній регуляції первісного суспільства є:*

- а) перевага заборон; неподільність прав та обов'язків, пріоритет інтересів особи над інтересами держави;
- б) наявність механізму примусу відокремленого від суспільства, який забезпечує виконання норм, перевага дозволів у правовому регулюванні;
- в) перевага заборон, неподільність прав та обов'язків, відсутність механізму примусу відокремленого від суспільства, який забезпечує виконання норм;

г) відсутність механізму примусу відокремленого від суспільства, який забезпечує виконання норм, чітка регламентація норм;

д) перевага заборон, формальна визначеність норм, культ вождя, розподіл влади на виконавчу та судову.

*15. Форма сумісної життєдіяльності людей, що склалася історично, структуру якої утворюють соціальні суб'єкти, соціальна діяльність та соціальні відносини – це:*

- а) громада;
- б) суспільство;
- в) держава;
- г) об'єднання;
- д) сім'я.

*16. Суспільство, в якому відносини між людьми регулюють «мононорми» – це:*

- а) рабовласницьке суспільство;
- б) феодальне суспільство;
- в) первісне суспільство;
- г) буржуазне суспільство;
- д) демократичне суспільство.

*17. Згідно теологічної теорії походження держави позбавити правителя влади або критикувати його має право:*

- а) народ;
- б) аристократія;
- в) військові начальники;
- г) парламент;
- д) церква.

*18. Теорією походження держави, в якій Тома Аквінський підкреслював, що світ засновано на ієрархії форм (божественної, духовної, матеріальної), на чолі якої стоїть Бог, є:*

- а) іригаційна;
- б) природно-правова;
- в) теологічна;
- г) органічна;
- д) космічна.

*19. Поняття «держава» та «влада правителя» ототожнюються в:*

- а) теологічній теорії походження держави;
- б) марксистській теорії походження держави;
- в) договірній теорії походження держави;
- г) іригаційній теорії походження держави;
- д) патріархальній теорії походження держави.

20. Засновниками патріархальної теорії походження держави є:

- а) Р. Філмер, Платон, Аристотель;
- б) Ф. Аквінський, Б. Спіноза, Г. Гегель;
- в) Г. Гроцій, Б. Спіноза, Т. Гоббс, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо;
- г) Г. Спенсер, Я. Козельський, М. Радищев;
- д) Л. Гумплович, К. Каутський, І. Кант.

21. Патріархальна теорія походження держави ґрунтується на:

- а) положенні, що походження держави є продуктом її природного розвитку, результатом поступового розростання сім'ї, в основі якої лежить природний потяг людей до взаємного спілкування, для якого вони об'єднуються в сім'ї, декілька сімей складають рід (селище), а з селищ утворюється держава;
- б) ідеї походження держави в результаті угоди (договору) як акта розумної волі людей;
- в) ототожненні процесів виникнення і функціонування держави з біологічним організмом;
- г) поясненні виникнення держави як результату воєнного, насильницького підпорядкування одного племені іншому;
- д) поділі первісного суспільства на класи з протилежними інтересами, що було зумовлено економічними чинниками: суспільний поділ праці, поява надлишкового продукту, виникнення приватної власності.

22. Теорія походження держави, яку розробив Л. Петражицький – це:

- а) патріархальна теорія;
- б) органічна теорія;
- в) психологічна теорія;
- г) теологічна теорія;
- д) договірна теорія.

23. Теорією походження держави, яка пов'язує витoki права з різними проявами людської психіки є:

- а) психологічна;
- б) іригаційна;
- в) теологічна;
- г) органічна;
- д) договірна.

24. Представниками договірної теорії походження держави є:

- а) Є. Дюрінг, Л. Гумплович, К. Каутський;
- б) К. Маркс, Ф. Енгельс, В. Ленін;
- в) Р. Філмер, М. Михайловський, Л. Петражицький;
- г) Г. Гроцій, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, Т. Гоббс, О. Радищев;
- д) Г. Кельзен, І. Кант, Дж. Остін.

25. *Договірна теорія походження держави ґрунтується на:*

- а) поясненні виникнення держави як результату воєнного, насильницького підпорядкування одного племені іншому;
- б) поділі первісного суспільства на класи з протилежними інтересами, що було зумовлено економічними чинниками: суспільний поділ праці, поява надлишкового продукту, виникнення приватної власності;
- в) поділі праці і виділенням управління як специфічного виду діяльності, яким займалася елітарна група, що виокремилася із суспільства;
- г) ідеї походження держави, яка виникає внаслідок укладення людьми угоди між собою про свідоме самообмеження своєї свободи на користь загальних інтересів, спільного співіснування;
- д) ототожненні процесів виникнення і функціонування держави з біологічним організмом.

26. *Теорія походження держави, яку розвивали Л. Гумплович, Є. Дюрінґ та К. Каутський:*

- а) патріархальна теорія;
- б) насильницька теорія;
- в) психологічна теорія;
- г) теологічна теорія;
- д) договірна теорія.

27. *Німецький філософ XIX ст., який вважав, що виникнення власності, класів і держави відбулося в результаті насильства однієї частини суспільства над іншою – це:*

- а) Є. Дюрінґ;
- б) К. Каутський;
- в) Л. Гумплович;
- г) К. Маркс;
- д) Ф. Енгельс.

28. *Прихильником теорії зовнішнього насильства походження держави є:*

- а) Г. Спенсер;
- б) К. Каутський;
- в) Є. Дюрінґ;
- г) К. Маркс;
- д) Б. Шантебу.

29. *Теорія внутрішнього насильства походження держави ґрунтується на:*

- а) ідеї походження держави в результаті угоди як акта розумної волі людей;
- б) виникненні власності, класів і держави внаслідок насильства однієї частини суспільства над іншою;

в) поділі первісного суспільства на класи з протилежними інтересами, що було зумовлено економічними чинниками: суспільний поділ праці, поява надлишкового продукту, виникнення приватної власності;

г) положенні, що держава виникла з патріархальної сім'ї в результаті її розростання та об'єднання сімей у племена, союзи племен, народності;

д) поясненні виникнення держави як результат воєнного, насильницького підпорядкування одного племені іншому.

*30. Теорія зовнішнього насильства походження держави ґрунтується на:*

а) положенні, що держава виникла з патріархальної сім'ї в результаті її розростання та об'єднання сімей у племена, союзи племен, народності;

б) ідеї походження держави в результаті угоди (договору) як акта розумної волі людей;

в) ототожненні процесів виникнення і функціонування держави з біологічним організмом;

г) поясненні виникнення держави як результату завоювання, насильства, поневолення одних племен іншими;

д) поділі первісного суспільства на класи з протилежними інтересами, що було зумовлено економічними чинниками: суспільний поділ праці, поява надлишкового продукту, виникнення приватної власності.

*31. Розроблену К. Марксом теорію походження держави називають:*

а) патріархальною, патримоніальною та марксистською;

б) класовою, історико-матеріалістичною та марксистською;

в) договірною, класовою та марксистською;

г) олігархічною, класовою та марксистською;

д) олігархічною, класовою та історико-матеріалістичною.

*32. Виникнення держави пов'язували з економічними чинниками представники:*

а) іригаційної теорії;

б) теорії неолітичної революції;

в) марксистської теорії;

г) органічної теорії;

д) патріархальної теорії.

*33. Представниками «класової теорії» походження держави і права є:*

а) Н. Макіавеллі, У. Гамільтон;

б) К. Маркс, Ф. Енгельс, В. Ленін;

в) Н. Михайловський, М. Бакунін;

г) Г. Спенсер, Ж. Марітен;

д) Р. Філмер, Аристотель.

34. Розширення суспільства на соціально-економічні класи є основною причиною виникнення держави відповідно до:

- а) іригаційної та марксистської теорій походження держави;
- б) олігархічної та марксистської теорій походження держави;
- в) договірної та марксистської теорій походження держави;
- г) договірної та патріархальної теорій походження держави;
- д) договірної та олігархічної теорій походження держави.

35. Запропонована в XIX ст. Г. Спенсером органічна теорія походження держави ґрунтується на:

- а) поясненні виникнення держави як результат воєнного, насильницького підпорядкування одного племені іншому;
- б) поділі праці і виділенням управління як специфічного виду діяльності, яким займалася елітарна група, що виокремилася із суспільства;
- в) ототожненні процесів виникнення і функціонування держави з біологічним організмом;
- г) поділі первісного суспільства на класи з протилежними інтересами, що було зумовлено економічними чинниками: суспільний поділ праці, поява надлишкового продукту, виникнення приватної власності;
- д) ідеї походження держави в результаті угоди (договору) як акта розумної волі людей.

36. Теорія походження держави, яка пояснювала походження права необхідністю впорядкування відносин між родами – це:

- а) патріархальна теорія;
- б) теорія примирення;
- в) психологічна теорія;
- г) теологічна теорія;
- д) договірна теорія.

37. Із поділом праці і виділенням управління як специфічного виду діяльності, виокремленої із суспільства елітарної групи виникнення держави пов'язана:

- а) насильницька теорія походження держави;
- б) історико-матеріалістична теорія походження держави;
- в) класова теорія походження держави;
- г) олігархічна теорія походження держави;
- д) договірна теорія походження держави.

38. Влада, що здійснюється тільки державою та її органами і характеризується суверенністю, універсальністю та здатністю владно-примусового впливу на поведінку всіх людей та їх організацій, що забезпечується державно-правовими методами – це:

- а) політична влада;
- б) державна влада;

- в) соціальна влада;
- г) офіційна влада;
- д) легітимна влада.

39. Суб'єктами здійснення державної влади є:

- а) держава та державні органи;
- б) держава та політичні партії;
- в) держава та силові структури;
- г) держава та суспільство;
- д) держава та міжнародні організації.

40. Структурним елементом державної влади не є:

- а) суб'єкт влади;
- б) об'єкт влади;
- в) владні відносини;
- г) нормативна система;
- д) об'єктивна сторона влади.

41. Ознака держави, що полягає у верховенстві державної влади, самостійності, повноті і неподільності влади в межах її території щодо будь-якої іншої влади усередині країни та незалежності й рівноправності у зовнішніх зносинах від будь-якої іншої влади за її межами – це:

- а) державна правосуб'єктність;
- б) державний суверенітет;
- в) державний нейтралітет;
- г) державність;
- д) народний суверенітет.

42. Основними ознаками державного суверенітету є:

- а) єдність, ієрархічність, національність;
- б) єдність, територіальність, неподільність;
- в) неподільність, верховенство, загальність;
- г) неподільність, делегованість, загальність;
- д) єдність, неподільність, невідчужуваність.

43. Ознака державного суверенітету, що полягає в наявності однієї суверенної влади, здійснюваної системою органів держави – це:

- а) єдність;
- б) територіальність;
- в) загальність;
- г) неподільність;
- д) невідчужуваність.



44. *Ознака державного суверенітету, згідно якої державній владі, яка діє на території певної країни, належить вся повнота суверенітету – це:*

- а) єдність;
- б) територіальність;
- в) загальність;
- г) неподільність;
- д) невідчужуваність суверенітету.

45. *Ознака державного суверенітету, згідно якої суверенітет не може бути нікому переданий або обмежений*

- а) єдність;
- б) територіальність;
- в) загальність;
- г) неподільність;
- д) невідчужуваність суверенітету.

46. *До внутрішніх суверенних прав належить:*

- а) право оголошення війни та укладання миру;
- б) право формувати державні органи;
- в) право на участь у міжнародних організаціях;
- г) право на дипломатичні зносини;
- д) право на укладення міжнародних договорів.

47. *До зовнішніх суверенних прав держави не належить:*

- а) право оголошення війни та укладання миру;
- б) право на власні збройні сили;
- в) право на участь у міжнародних організаціях;
- г) право на дипломатичні зносини;
- д) право на укладення міжнародних договорів.

48. *Поняття «народ» за чинною Конституцією України охоплює:*

- а) спільність людей, які мають єдине походження та політичні традиції;
- б) громадян всіх національностей;
- в) єдність людей, які мають спільні антропологічні та ментальні характеристики;
- г) громадян, яким виповнилося 18 років та які проживають на території країни більше 5 років;
- д) осіб, які постійно проживають на території України.

49. *Співвідношення державного суверенітету та суверенних прав полягає у наступному:*

- а) державний суверенітет виключає наявність суверенних прав;
- б) державний суверенітет проявляється і конкретизується в суверенних правах;

- в) держава має суверенні права незалежно від наявності суверенітету;
- г) це самостійні поняття, які не перебувають у зв'язку між собою;
- д) це тотожні поняття.

50. Умовний розподіл усіх держав, що існували й існують на великі групи та класи на основі спільних загальних рис – це:

- а) типологізація держав;
- б) типологія держав;
- в) структурування держав;
- г) систематизація держав;
- д) класиологія держав.

51. Сукупність тісно взаємопов'язаних рис держави, які відповідають певній соціальній структурі суспільства, яка, у свою чергу, обумовлена економічним базисом суспільства – це:

- а) тип держави;
- б) форма держави;
- в) типологізація держав;
- г) структурування держави;
- д) систематизація держави.

52. Основними підходами до типології держав є:

- а) формаційний та цивілізаційний;
- б) державницький та цивілізаційний;
- в) природноправовий та нормативістський;
- г) політологічний та соціологічний;
- д) гносеологічний та аксіологічний.

53. Підхід до типології держав, згідно з яким усі держави поділяються на такі, що належать до численних груп цивілізацій, головними ознаками яких є не соціально-економічні чинники, а передусім особливості релігії та культури – це:

- а) системний підхід;
- б) формаційний підхід;
- в) цивілізаційний підхід;
- г) теологічний підхід;
- д) антропологічний підхід.

54. Історичний тип суспільства, що має певний спосіб виробництва, панівну форму власності, класову структуру – це:

- а) формація;
- б) цивілізація;
- в) тип держави;
- г) клас;
- д) державне утворення.

55. Основним критерієм для розмежування суспільно-економічних формацій є:

- а) географічне положення;
- б) тип виробничих відносин;
- в) тип держави;
- г) національна культура;
- д) тип державної влади.

56. Відносно замкнуте і локальне становище суспільства, що характеризується спільністю культурних, економічних, географічних, релігійних, психологічних та інших ознак – це:

- а) формація;
- б) цивілізація;
- в) тип держави;
- г) клас;
- д) державне утворення.

57. Прихильники цивілізаційного підходу класифікують цивілізації на:

- а) первинні та вторинні;
- б) основні та додаткові;
- в) історичні та сучасні;
- г) загальні та спеціальні;
- д) первинні та новітні.

58. До первинних давньосхідних цивілізацій не належить:

- а) Спарта;
- б) Бірма;
- в) Єгипет;
- г) Вавілон;
- д) Персія.

59. Командно-адміністративна організація державної влади характерна для:

- а) первинних цивілізацій;
- б) вторинних цивілізацій;
- в) нетипових цивілізацій;
- г) первинних формацій;
- д) вторинних формацій.

60. До наукових переваг формаційного підходу типології держав не належить:

- а) акцентування уваги на істотній ролі економічних відносин у формуванні держав і зміні їх типів;
- б) розгляд розвитку держав у поетапності і природності історичного

характеру;

в) підкреслення класової сутності держави;

г) розгляд соціальної диференціації суспільства як чиннику формування та розвитку держави;

д) затвердження залежності типів держав від розмаїття національних культур.

## ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

### Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 ; Офіційний вісник України. — 2010. — №72/1 Спеціальний випуск. — С. 15. — Ст. 2598.
- ❖ Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1990. — № 31. — Ст. 429.

### Спеціалізована література:

1. Богушова І. В. Методологічні засади визначення критеріїв типології держав / І. В. Богушова // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2011. — Вип. 51. — С. 105-109.
2. Богушова І. В. Теоретико-правовий аналіз деяких підходів до типології держав / І. В. Богушова // Часопис Київського університету права. — 2012. — № 3. — С. 29-31.
3. Бульба О. Законодавча влада як один з елементів принципу розподілу влад / О. Бульба // Право України. — 2002. — № 6. — С. 46-49.
4. Гринюк Р. Правова держава і демократія: питання взаємодії та взаємозв'язку / Р. Бульба // Право України. — 2010. — № 7. — С. 43-50.
5. Гуменюк І. Концепція соціальної держави: теоретико-методологічні засади формування змісту / І. Гуменюк // Право України. — 2008. — № 7. — С. 9-12.
6. Євграфова Є. Питання щодо зв'язків права і держави / Є. Євграфова // Право України. — 2009. — № 6. — С. 46-50.
7. Заєць А. Концепції правової держави та верховенства права в українській правовій доктрині / А. Заєць // Право України. — 2013. — № 9. — С. 243-269.
8. Кельман М. Аспекти аналізу методологічних проблем співвідношення держави та права / М. Кельман // Право України. — 2009. — № 2. — С. 60-67.
9. Котюк В. Держава як особлива організація суспільства / В. Котюк // Закон

- і бізнес. — 1998. — № 48. — С. 4-9.
10. Куян І. До питання про абсолютність і обмеженість суверенітету держави / І. Куян // Право України. — 2011. — № 7. — С. 148-155.
  11. Куян І. До питання про поняття «народний суверенітет» / І. Куян // Право України. — 2010. — № 6. — С. 101-107.
  12. Куян І. До питання про родові і видові поняття суверенітету / І. Куян // Право України. — 2013. — № 10. — С. 185-193.
  13. Лафітський В. Правова держава і фактори її розвитку в порівняльно-правовому вимірі / В. Лафітський // Право України. — 2013. — № 3-4. — С. 169-182.
  14. Медведчук В. Держава і громадянське суспільство: український вибір / В. Медведчук // Право України. — 2012. — № 3-4. — С. 375-384.
  15. Медведчук В. Державотворчий потенціал федеративної трансформації України: конституційно-правові аспекти / В. Медведчук // Вісник національної Академії правових наук України. — 2013. — № 2 (73). — С. 98-107.
  16. Медведчук В. Доктринальна модель побудови федеративної держави: українська ретроспектива і сучасність / В. Медведчук // Право України. — 2013. — № 9. — С. 289-305.
  17. Оборотов Ю. Дослідження цінності держави як актуальний напрям сучасного правознавства / Ю. Оборотов // Право України. — 2010. — № 1. — С. 44-49.
  18. Оніщук М. В. Організація влади в Україні: шляхи конституційного удосконалення / М. В. Оніщук, М. В. Савчин // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2013. — Вип. 60. — С. 70-79.
  19. Оніщук М. Відповідальне правління і народний суверенітет: нотатки до конституційного творення / М. Оніщук, М. Савчин // Вісник національної Академії правових наук України. — 2013. — № 2 (73). — С. 115-125.
  20. Пашуля Г. Я. Глобалізація як явище, що впливає на формування нового типу держави / Г. Я. Пашуля // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. — 2011. — Вип. 2. — С. 22-31.
  21. Петришин О. Демократичні засади правової соціальної держави / О. Петришин // Право України. — 2013. — № 8. — С. 63-71.
  22. Рабінович П. Соціальна сутність держави: теоретико-методологічні засади дослідження / П. Рабінович, Ю. Лобода // Право України. — 2001. — № 8. — С. 14-18.
  23. Сербин Р. Діалектика державного суверенітету в епоху глобалізму / Р. Сербин // Право України. — 2002. — № 12. — С. 25-28.
  24. Снегірьов В. В. Про поняття «держави» і «державний суверенітет» в державності у світлі Конституції України / В. В. Снегірьов // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ. — 1998. — № 2. — С. 32-44.
  25. Співак В. М. Соціальна держава в процесі соціалізації глобалізації: політологічний аспект / В. М. Співак // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2013. — Вип. 60. — С. 442-449.

26. Телятник Л. Логіко-методологічне тлумачення ознак загального поняття держави / Л. Телятник // Право України. — 2002. — № 9. — С. 14-18.
27. Телятник Л. Проблеми розширення логічного обсягу загального поняття держави / Л. Телятник // Право України. — 1999. — № 9. — С. 16-20.
28. Хаустова М. Глобалізація і її вплив на сутність та соціальне призначення держави / М. Хаустова // Вісник Національної академії правових наук України. — 2013. — № 4 (75). — С. 30-41.
29. Хома Н. М. Нові підходи до розуміння моделей соціальної держави / Н. М. Хома // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2013. — Вип. 60. — С. 455-461.
30. Цесар І. Правове забезпечення взаємодії держави і громадянського суспільства в умовах демократії / І. Цесар // Юридична Україна. — 2010. — № 11. — С. 43-49.
31. Цесар І. Принципи децентралізації у становленні демократичної держави: правові аспекти забезпечення / І. Цесар // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2010. — № 4-5. — С. 255-263.
32. Цокур Є. Політико-правові концепції феномену політичної влади / Є. Цокур // Право України. — 2009. — № 11. — С. 132-138.
33. Чернооченко Д. Формування судової влади в Україні в умовах конституційного процесу у 1990-1996 рр. / Д. Чернооченко // Підприємництво, господарство і право. — 2013. — № 6. — С. 152-155.
34. Шатіло В. Політико-правові чинники інституціоналізації поділу державної влади в Україні / В. Шатіло // Право України. — 2013. — № 5. — С. 274-279.
35. Щербанюк О. Проблема реалізації народного суверенітету в умовах конституційної модернізації / О. Щербанюк // Право України. — 2012. — № 9. — С. 291-301.
36. Якубенко В. Принципи соціальної держави / В. Якубенко // Право України. — 2002. — № 6. — С. 36-38.

### ТЕМА 3. ТЕОРІЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ

Поняття та ознаки функцій держави. Співвідношення понять «функції держави», «функції державних органів», «функції державного управління» та «завдання держави». Критерії класифікації та види функцій держави. Об'єктні функції сучасної держави: внутрішні функції – політична, економічна, соціальна, екологічна, культурна; зовнішні функції – оборонна, зовнішньополітична, зовнішньоекономічна, екологічна, зовнішньокультурна (гуманітарна). Технологічні (владні, процесуальні, організаційні) функції держави: законодавча (правотворча), виконавча, судова, контрольна.

Форми реалізації функцій держави: правові форми – правотворча, правозастосовна, (правовиконавча, правоохоронна, договірна); організаційні (фактичні) форми: організаційно-регламентуюча, організаційно-економічна

(організаційно-господарська), організаційно-ідеологічна. Методи реалізації функцій держави: загальні (загальнофункціональні) методи – примус, переконання, стимулювання; спеціальні – методи, необхідні для здійснення конкретно визначеної функції держави.

Механізм реалізації функцій держави: поняття та ознаки. Елементи механізму реалізації функцій держави та їх характеристика.

### **Ключові поняття:**

*функції держави, класифікація функцій держави, економічна функція держави, соціальна функція держави, політична функція держави, екологічна функція держави, культурна функція держави, інформаційна функція держави, правоохоронна функція держави, правозахисна функція держави, функція співробітництва та інтеграції з сучасними державами, функція забезпечення миру та підтримка світового правопорядку, функція оборони.*

*1. Об'єктивно необхідні, взаємопов'язані напрями та види діяльності, спрямовані на реалізацію завдань, досягнення відповідної мети в конкретних формах за допомогою спеціальних методів, які виражають сутність, соціальне призначення держави, роль та місце її в суспільстві на певному етапі розвитку – це:*

- а) функції органів державної влади;
- б) функції держави;
- в) завдання держави;
- г) методи державного управління;
- д) функції державного управління.

*2. До загальновизнаних ознак функцій держави належить:*

- а) об'єктивна обумовленість функцій держави; дуалістична природа функцій держави (поєднання стійкості та динамізму);
- б) конституційно регламентований, загальний, основний, предметний (об'єктний) характер функцій держави;
- в) загальний, предметний, об'єктивно необхідний, постійний та стійкий характер;
- г) функції держави спрямовані на виконання завдань і досягнення цілей, які формуються на кожному конкретному історичному етапі розвитку суспільства;
- д) функції держави є безпосереднім та найбільш повним проявом сутності та соціального призначення держави.

*3. Пов'язані між собою напрями та види державної діяльності, що у своїй сукупності складають певну цілісність – це:*

- а) державна влада;
- б) система функцій держави;
- в) функції держави;

- г) напрями діяльності держави;
- д) законодавча компетенція.

4. Співвідношення понять «функції держави» та «функції державних органів» полягає в наступному:

- а) поняття «функції держави» є більш вузьким за змістом, ніж «функції державних органів»;
- б) «функції державних органів» є меншими за обсягами та більш предметними за змістом порівняно із «функціями держави»;
- в) поняття «функції держави» та «функції державних органів» є різними за змістом та не перебувають у взаємозв'язку;
- г) «функції держави» є різновидом «функцій державних органів»;
- д) поняття «функції держави» та «функції державних органів» є тотожними.

5. Функції державного управління – це:

- а) сукупність об'єктивно необхідних, нормативно визначених, конкретних напрямів та видів діяльності держави в економічній сфері з правової регламентації економічних процесів;
- б) забезпечення охорони конституційного ладу, прав і свобод громадянина;
- в) складові змісту управлінської діяльності, що характеризуються певною самостійністю, однорідністю, складністю та стабільністю владно-організуючого впливу суб'єкту управління, спрямованого на забезпечення життєво значущих потреб об'єкта управління;
- г) основні напрями впливу на суспільні відносини, метою яких є підвищення соціально-політичної активності громадян в управлінні суспільством і державою;
- д) основні напрями діяльності голови держави, обумовлені його місцем і участю в системі органів державної влади.

6. Структурним елементом функцій держави не є:

- а) основні методи, форми, способи, принципи і засоби реалізації функцій;
- б) мета, на досягнення якої спрямовано державний вплив;
- в) сутність та соціальне призначення держави;
- г) напрям державної діяльності;
- д) взаємозв'язки між практичною діяльністю держави та цілями, на які спрямована функція держави.

7. За часом дії функції держави класифікують на:

- а) тимчасові та постійні;
- б) зовнішні та внутрішні;
- в) об'єктні та організаційні;
- г) законодавчі та виконавчі;
- д) економічні та політичні.



8. *Сутність загальносоціальних функцій держави полягає в:*

- а) участі в урегулюванні міжнародних і міждержавних конфліктів, боротьбі з міжнародними злочинами;
- б) діяльності, що спрямована на вирішення основних економічних, соціальних, політичних та інших завдань, що постають перед суспільством протягом тривалого часу;
- в) задоволенні інтересів класу або соціальної групи, яка панує в суспільстві;
- г) забезпеченні розвитку демократичних інститутів держави;
- д) забезпеченні соціальних інтересів населення.

9. *За об'єктами (сферами) діяльності держави розрізняють:*

- а) територіальну, соціальну, культурну, оборонну, гуманітарну функції та ін.;
- б) соціальну, виконавчу, оборонну, гуманітарну функції, функцію прогнозування та ін.;
- в) тимчасову, соціальну, культурну, оборонну, гуманітарну функцію та ін.;
- г) економічну, соціальну, культурну, оборонну, гуманітарну функції та ін.;
- д) інформаційну, соціальну, культурну, оборонну, судову функції та ін.

10. *До внутрішніх функцій Української держави належать:*

- а) оборонна, зовнішньополітична, екологічна, зовнішньокультурна;
- б) зовнішньополітична, зовнішньоекономічна, екологічна, гуманітарна;
- в) оборонна, політична, зовнішньоекономічна, екологічна, гуманітарна;
- г) оборонна, зовнішньополітична, зовнішньоекономічна, екологічна;
- д) політична, економічна, культурна, екологічна, соціальна.

11. *Нормативно визначені напрями та види діяльності держави з регулювання сфери політичних відносин, вироблення й реалізації внутрішньої і зовнішньої політики, створення умов та інститутів для розвитку народовладдя й політичної стабільності, а також забезпечення національної безпеки – це:*

- а) оборонна функція держави;
- б) дипломатична функція держави;
- в) інформаційна функція держави;
- г) соціальна функція держави;
- д) політична функція держави.

12. *Правовою основою політичної функції Української держави є:*

- а) цивільне, господарське та адміністративне право;
- б) конституційне, цивільне та бюджетне право;
- в) кримінальне, адміністративне та цивільне право;
- г) конституційне, адміністративне та кримінальне право;
- д) конституційне, бюджетне та цивільне право.

*13. Економічна функція Української держави – це:*

- а) план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення спільних інтересів у суспільстві;
- б) організація і принципи побудови бюджетної системи, її структури, взаємозв'язок між окремими ланками бюджетної системи;
- в) сукупність методів, спрямованих на захист національних економічних інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз;
- г) сукупність програм реформування економіки країни, а також забезпечення ринкової економіки;
- д) конкретні напрями діяльності держави в економічній сфері з правової регламентації економічних процесів, а також реалізації соціально-економічних проєктів і програм забезпечення економічної безпеки.

*14. Функція держави, яка спрямована на створення правових, економічних, матеріальних, фінансових, соціальних та інших засад розвитку та забезпечення оптимального рівня функціонування духовно-культурних галузей суспільства – це:*

- а) політична функція;
- б) економічна функція;
- в) екологічна функція;
- г) соціально-культурна функція;
- д) культурна функція.

*15. В ч. 3 ст. 13 чинної Конституції України закріплена:*

- а) політична функція Української держави;
- б) соціально-економічна функція Української держави;
- в) екологічна функція Української держави;
- г) соціальна функція Української держави;
- д) культурна функція Української держави.

*16. Соціальна функція держави спрямована на:*

- а) забезпечення екологічного благополуччя та екологічної безпеки громадян;
- б) формування та поповнення державної скарбниці за рахунок усіх видів податків, фінансових зборів, мита і нарахувань;
- в) створення умов, які забезпечують нормальні умови життя людини, її вільний розвиток, створення рівних можливостей для усіх громадян у досягненні суспільного добробуту (зокрема, гарантованого з боку держави прожиткового мінімуму), соціальну захищеність особистості;
- г) забезпечення народовладдя, формування органів публічної влади, розвитку демократичних інститутів;
- д) забезпечення політичної стабільності, врегулювання політичних конфліктів.

*17. Екологічною функцією Української держави є:*

а) нормативно регламентовані напрями із забезпечення й гарантування гідних умов існування, створення рівних і справедливих можливостей для розвитку кожної людини;

б) комплекс станів, явищ і дій, що забезпечує екологічний баланс у державі і в будь-яких її регіонах на рівні, до якого фізично, соціально-економічно, технологічно і політично готове суспільство;

в) комплексна науково-інформаційна система регламентованих періодичних безперервних, довгострокових спостережень, оцінки і прогнозу змін стану природного середовища з метою виявлення негативних змін і вироблення рекомендацій з їх усунення або ослаблення.

г) управління природними системами і керування природокористувачами (управління охороною навколишнього природного середовища та раціоналізацією використання природних ресурсів);

д) нормативно регламентовані напрями та види діяльності держави, що спрямовані на забезпечення екологічного добробуту громадян і екологічної безпеки країни, основним змістом яких є державне управління і координація діяльності в галузі охорони довкілля.

*18. Головною умовою подальшого розвитку України в екологічній сфері є:*

а) ліквідація наслідків Чорнобильської катастрофи;

б) визначення умов використання природних ресурсів;

в) удосконалення спеціальних органів, що здійснюють екологічний контроль;

г) екологізація суспільного виробництва;

д) запобігання і ліквідація негативного впливу господарської та промислової діяльності.

*19. Відповідно до сфер зовнішньої діяльності держави, зовнішні функції Української держави класифікують на:*

а) оборонну, зовнішньополітичну, екологічну, зовнішньокультурну;

б) зовнішньополітичну, зовнішньоекономічну, екологічну, зовнішньокультурну;

в) оборонну, політичну, зовнішньоекономічну, екологічну, зовнішньокультурну;

г) оборонну, екологічну, зовнішньополітичну, зовнішньоекономічну, зовнішньокультурну;

д) політичну, економічну, культурну, екологічну, соціальну.

*20. Функція, яка здійснює державну діяльність у сфері міжнародних відносин, у встановленні і підтриманні міждержавних зв'язків – це:*

а) ідеологічна функція;

б) інформаційна функція;

в) політична функція;

- г) економічна функція;
- д) дипломатична функція.

*21. Функція, яка полягає у формуванні та забезпеченні системи політичних, економічних, соціальних, воєнних, наукових, науково-технічних, інформаційних, правових, організаційних, інших заходів держави у підготовці до збройного захисту, проявами якої є збройний захист цілісності і недоторканності власної території, виконання міжнародних зобов'язань, застосування у разі необхідності для розв'язання міжнародних конфліктів збройних сил – це:*

- а) охоронна функція;
- б) оборонна функція;
- в) правоохоронна функція;
- г) зовнішньополітична функція;
- д) контрольно-наглядова функція.

*22. Загальним, головним, стратегічним напрямом діяльності держави є:*

- а) мета держави;
- б) функція держави;
- в) сутність держави;
- г) компетенція держави;
- д) завданням держави.

*23. Напрями діяльності держави, які вирішуються в межах здійснення окремих функцій держави, є їх основою і відповідають порівняно нетривалим етапам у розвитку держави – це:*

- а) ціль держави;
- б) мета держави;
- в) сутність держави;
- г) завдання держави;
- д) ознаки держави.

*24. Компетенція держави – це:*

а) упорядкована на засадах права система всіх політичних явищ, що функціонують і взаємодіють у суспільстві з метою завоювання, утримання або участі у політичній владі;

б) форма діяльності компетентних органів держави зі встановлення, зміни або скасування правових норм;

в) встановлена нормами Конституції та законами України сукупність прав, обов'язків та предметів відання територіальної громади, органів та посадових осіб місцевого самоврядування, які забезпечують виконання їх функцій;

г) сукупність прав та обов'язків у галузі суспільної діяльності, яка свідомо та добровільно бере на себе держава в особі своїх органів та організацій;

д) найважливіший метод регулювання державою суспільних відносин,

який полягає у виданні органами державної влади законів та інших нормативно-правових актів.

25. *Компетенція держави відповідає її функціям, але не повністю співпадає з ними тому, що:*

- а) компетенція держави не є похідною від функцій та не зумовлюється ними;
- б) має суб'єктивний і, порівняно з функціями, мінливий характер;
- в) компетенція держави функціонує виключно у сферах суспільного життя;
- г) пов'язана зі створенням, зміною і скасуванням правових норм;
- д) функції держави є тільки теоретичним аспектом у цьому питанні, а сама компетенція – практичною.

26. *За способом діяльності держави виділяють:*

- а) законодавчу, виконавчу та парламентську функції;
- б) законодавчу, виконавчу та судову функції;
- в) законодавчу, виконавчу та урядову функції;
- г) адміністративну, виконавчу та парламентську функції;
- д) президентську, виконавчу та парламентську функції.

27. *Методами здійснення державних функцій є:*

- а) переконання, виховання, погроза;
- б) переконання, стимулювання, примус;
- в) переконання, виховання, примус;
- г) переконання, стимулювання, погроза;
- д) примус, контроль, виховання.

28. *Об'єктивацією (зовнішнім виразом) практичної діяльності держави щодо здійснення її функцій у конкретних умовах називається:*

- а) метод реалізації функцій держави;
- б) напрям реалізації функцій держави;
- в) засіб реалізації функцій держави;
- г) форма реалізації функцій держави;
- д) спосіб реалізації функцій держави.

29. *Основними правовими формами здійснення функцій держави є:*

- а) правотворча, правозастосовна;
- б) організаційна, правоохоронна;
- в) правозастосовна, установча;
- г) договірна, заохочувальна;
- д) внутрішня, зовнішня.

*30. Нормативно регламентованою діяльністю уповноважених суб'єктів, спрямована на створення нових правових норм, зміну або скасування чинних є:*

- а) правова форма реалізації функцій держави;
- б) правовиконавча форма реалізації функцій держави;
- в) правотворча форма реалізації функцій держави;
- г) договірна форма реалізації функцій держави;
- д) правозастосовна форма реалізації функцій держави.

*31. Форми реалізації функцій держави класифікують на:*

- а) правоустановчі та правовиконавчі;
- б) правові та організаційні;
- в) організаційні та правоохоронні;
- г) правоохоронні та правозастосовні;
- д) спеціальноправові та загальноправові.

*32. Правозастосовну форму реалізації функцій держави класифікують на:*

- а) правовиконавчу, правоохоронну, договірну;
- б) організаційно-регламентуючу, організаційно-економічну;
- в) економічну, політичну, правовиконавчу;
- г) організаційно-ідеологічну, фактично-застосовчу;
- д) правовиконавчу, договірну, організаційну.

*33. За змістом та характером діяльності державних органів організаційні форми реалізації функцій держави класифікують на:*

- а) організаційно-регламентуючу, організаційно-економічну, організаційно-управлінську;
- б) організаційно-виконавчу, організаційно-економічну, організаційно-управлінську;
- в) організаційно-регламентуючу, організаційно-економічну, організаційно-ідеологічну;
- г) організаційно-регламентуючу, організаційно-ідеологічну, організаційно-управлінську;
- д) організаційно-громадську, організаційно-економічну, організаційно-ідеологічну.

*34. Однорідна за своїми зовнішніми ознаками, характером і змістом, повсякденна, фактична діяльність державних органів та їх посадових осіб, яка впливає на процес правового регулювання і має забезпечувальний характер – це:*

- а) форма реалізації функцій держави;
- б) правова форма реалізації функцій держави;
- в) організаційна форма реалізації функцій держави;
- г) метод реалізації функцій держави;
- д) зовнішній вираз практичної діяльності держави.

35. *Поточною організацією діяльності з вирішення конкретних завдань оперативного, техніко-організаційного забезпечення функціонування різних ланок державного механізму є:*

- а) організаційно-регламентуюча форма реалізації функцій держави;
- б) організаційно-виконавча форма реалізації функцій держави;
- в) організаційно-ідеологічна форма реалізації функцій держави;
- г) організаційно-громадська форма реалізації функцій держави;
- д) організаційно-економічна форма реалізації функцій держави.

36. *Забезпеченням стабільності конституційного ладу, створення умов для повноцінного розвитку та функціонування політичної системи суспільства, забезпечення здійснення народовладдя називають:*

- а) форми реалізації функцій держави;
- б) методи реалізації функцій держави;
- в) способи реалізації функцій держави;
- г) зміст реалізації функцій держави;
- д) механізм реалізації функцій держави.

37. *До інституціонального механізму реалізації політичної функції слід віднести:*

- а) органи державної влади та органи місцевого самоврядування;
- б) органи державної влади та органи місцевого самоврядування, політичні партії, громадські організації,
- в) Верховну Раду України, прокуратуру України, органи самоорганізації населення;
- г) Президента України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;
- д) Рахункову плату, Уповноваженого Президента України з прав дитини.

38. *Системою інститутів публічної влади та громадянського суспільства, діяльність яких спрямована на реалізацію політичної функції Української держави є:*

- а) інституціональний механізм реалізації політичної функції держави;
- б) інституціональний механізм реалізації економічної функції держави;
- в) інституціональний механізм реалізації соціальної функції держави;
- г) інституціональний механізм реалізації екологічної функції держави;
- д) інституціональний механізм реалізації культурної функції держави.

39. *Головними елементами інституціонального механізму реалізації політичної функції держави є:*

- а) органи державної влади та органи місцевого самоврядування;
- б) органи державної влади та органи місцевого самоврядування, політичні партії, громадські організації,
- в) Верховна Рада України, прокуратура України, органи самоорганізації

населення;

г) Президент України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини;

д) Рахункова плата, Уповноважений Президента України з прав дитини.

*40. За змістом і формою механізм реалізації політичної функції Української держави умовно поділяють на:*

а) нормативно-правовий та фактичний;

б) потенційний та реальний;

в) інституціональний та галузевий;

г) технологічний та організаційний;

д) нормативно-правовий та інституціональний.

## ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

### Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 ; Офіційний вісник України. — 2010. — №72/1 Спеціальний випуск. — С. 15. — Ст. 2598.

### Спеціалізована література:

1. Аносов А. В. Электронное правосудие как инструмент развития информационной функции государства / А. В. Аносов // Общество и право. — 2013. — № 1. — С. 239-241.
2. Аракелян М. Нова парадигма правозахисної функції сучасної демократичної держави / М. Аракелян // Право України. — 2012. — № 11-12. — С. 252-258.
3. Афанасьев В. С. Государство: новые подходы к сущности, функциям, типологии / В. С. Афанасьев // Общая теория права и государства : [учеб. для студ. высш. учеб. завед.] / под ред. В. В. Лазарева. — 3-е изд., перераб. и доп. — М. : Юристъ, 1999. — С. 325-352.
4. Байрамов Ф. Д. К вопросу о понятии “функции государства” / Ф. Д. Байрамов, Ф. Н. Аббасов // История государства и права. — 2003. — № 5. — С. 8-11.
5. Байтин М. И. Функции государства / М. И. Байтин // Общая теория государства и права. Академический курс : в 3 т. / отв. ред. М. Н. Марченко. — Т. 1. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : Зерцало-М, 2002. — С. 336-353.
6. Байтин М. И. Функции государства / М. И. Байтин, И. Н. Сенякин //



- Теория государства и права : курс лекций / под ред. Н. И. Матузова, А. В. Малько. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : Юристъ, 2001. — С. 60-78.
7. Беляєва М. В. Конституційні конфлікти й їх вплив на реалізацію політичної функції Української держави / М. В. Беляєва // Підприємництво, господарство і право. — 2013. — № 6. — С. 3-5.
  8. Беляєва М. В. Системно-структурні зв'язки політичної системи суспільства та політичної функції держави / М. В. Беляєва // Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. — 2006. — № 1 (17). — С. 12-15.
  9. Борденюк В. Концептуальні основи співвідношення функцій місцевого самоврядування та його органів з функціями держави / В. Борденюк // Право України. — 2003. — № 11. — С. 17-23.
  10. Булкат М. С. Загальна характеристика форм та методів реалізацій функцій держави / М. С. Булкат // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. — 2011. — Вип. № 4. — С. 107-113.
  11. Булкат М. С. Сучасні підходи до класифікації зовнішніх функцій України / М. С. Булкат // Часопис Київського університету права. — 2012. — № 1. — С. 60-65.
  12. Булкат М. С. Функції держави у взаємодії з категоріальним апаратом теорії держави / М. С. Булкат // Право і безпека. — 2011. — Вип. № 2 (39). — С. 70-73.
  13. Буховец А. Н. Идеологическая функция государства : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства, история правовых учений» / А. Н. Буховец. — М., 2002. — 18 с.
  14. Варич О. Г. Економічні функції сучасної держави: природа, зміст, тенденції розвитку в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави та права; історія політичних і правових учень» / О. Г. Варич — К., 2006. — 22 с.
  15. Варич О. Г. Теоретико-правове розуміння економічної функції держави / О. Г. Варич // Юридичні читання молодих вчених : зб. матеріалів Всеукр. наук. конф. 23-24 квітня 2004 року. — К., 2004. — С. 28-31.
  16. Варич О. Г. Шляхи та перспективи розвитку економічної функції сучасної Української держави / О. Г. Варич // Правова держава : щорічник наук. пр. — 2004. — Вип. 15. — С. 423-431.
  17. Волинець В. В. Аналіз функцій держави та специфіка їх співвідношення в державно-правовій теорії Т. Гоббса / В. В. Волинець // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 8. — С. 95-102.
  18. Волинець В. Екологічна функція в системі функцій сучасної держави: проблеми правового забезпечення в Україні / В. Волинець // Юридична Україна. — 2012. — № 11. — С. 4-11.
  19. Волинець В. Забезпечення міжнародної інтеграції та співпраці як функція

- сучасної української держави: правові аспекти / В. Волинець // Юридична Україна. — 2013. — № 2. — С. 8-14.
20. Волинець В. Зв'язок системи функцій держави та її ідеї у державно-правовій теорії І. Ільїна / В. Волинець // Юридична Україна. — 2012. — № 5. — С. 16-22.
  21. Волинець В. Податково-фінансова функція української держави і проблеми його правового забезпечення / В. Волинець // Юридична Україна. — 2012. — № 6. — С. 4-10.
  22. Волинець В. Поняття функцій держави у правовій теорії Г. Єллінека: теоретико-методологічні аспекти / В. Волинець // Право України. — 2012. — № 7. — С. 118-126.
  23. Волинець В. Правова теорія «функцій державного владарювання» М. Коркунова в контексті дослідження публічної влади / В. Волинець // Юридична Україна. — 2012. — № 3. — С. 9-15.
  24. Волинець В. Правові аспекти реалізації оборонної функції сучасної держави / В. Волинець // Юридична Україна. — 2013. — № 5. — С. 4-10.
  25. Волинець В. Правові основи забезпечення політичної функції сучасної демократичної держави / В. Волинець // Юридична Україна. — 2012. — № 8. — С. 4-11.
  26. Волинець В. Проблема визначення функцій держави в консервативно-правовій теорії / В. Волинець // Юридична Україна. — 2012. — № 4. — С. 4-10.
  27. Волинець В. Проблеми правового забезпечення інформаційної функції держави у сучасній Україні / В. Волинець // Юридична Україна. — 2012. — № 10. — С. 4-10.
  28. Волинець В. Роль правоохоронної функції у державотворчому і правотворчому процесах в Україні / В. Волинець // Юридична Україна. — 2012. — № 7. — С. 4-10.
  29. Волинець В. Соціальна функція держави і соціальна політика: правові проблеми реалізації / В. Волинець // Юридична Україна. — 2012. — № 9. — С. 15-22.
  30. Волинець В. Становлення вчення про функції і призначення держави в політико-правовій теорії Дж. Локка / В. Волинець // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 5. — С. 97-104.
  31. Волинець В. Функції держави і проблеми організації публічної влади у правовій державі / В. Волинець // Юридична Україна. — 2012. — № 6. — С. 4-10.
  32. Габер В. А. Функции государства / В. А. Габер. — М. : Юрид. лит., 1996. — 198 с.
  33. Глебов А. П. Проблемы структуры функций государства : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 “Теория и история права и государства, история правовых учений” / А. П. Глебов. — М., 1974. — 18 с.
  34. Григорьева В. А. Прямое и опосредованное участие государства в

- экономических отношениях / В. А. Григорьева // Право и политика. — 2013. — № 8. — С. 960-970.
35. Давиденко В. В. Економічна функція сучасної держави / В. В. Давиденко // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2003. — Вип. 19. — С. 73-79.
  36. Дергунова Н. В. Социальная функция государства : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 “Теория и история права и государства, история правовых учений”/ Н. В. Дергунова. — М., 2001. — 19 с.
  37. Климентьев О. Перспективи розвитку інформаційної функції держави / О. Климентьев // Підприємництво, господарство і право. — 2013. — № 12. — С. 101-104.
  38. Конопелько О. В. Особливості формування ідеологічної функції сучасної держави: постановка проблеми / О. В. Конопелько // Право і безпека. — 2013. — № 1 (48). — С. 18-23.
  39. Конопелько О. В. Реалізація ідеологічної функції держави: досвід Німеччини / О. В. Конопелько // Право і безпека. — 2013. — № 2 (49). — С. 33-38.
  40. Костецька Т. А. Інформаційна функція держави: конституційні та інституційні аспекти / Т. А. Костецька // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2010. — Вип. 47. — С. 113-119.
  41. Котляренко О. Військова служба правопорядку – суб’єкт реалізації правоохоронної функції держави / О. Котляренко // Вісник Національної академії прокуратури України. — 2013. — № 1. — С. 116-121.
  42. Лапина М. А. Информационная функция государства в сети Интернет / М. А. Лапина, Б. С. Николаенко // Информационное право. — 2013. — № 4. — С. 11-15.
  43. Легеза Ю. О. Функції держави як зміст її функції / Ю. О. Легеза // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. — 2012. — Вип. № 2. — С. 68-75.
  44. Мацькевич М. Розвиток культурної функції держави як умова демократичних трансформацій українського суспільства / М. Мацькевич // Право України. — 2012. — № 8. — С. 210-217.
  45. Московець В. І. Поняття та значення правоохоронної функції держави / В. І. Московець // Право і безпека. — 2011. — № 2 (39). — С. 7-11.
  46. Мотиль І. І. Сутність та класифікація функцій демократичної держави / І. І. Мотиль // Право і суспільство. — 2011. — № 3. — С. 23-28.
  47. Мурза В. В. Історико-правова характеристика становлення та розвитку наглядової функції держави / В. В. Мурза // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. — 2012. — Вип. № 2. — С. 83-90.
  48. Мурза В. В. Поняття та види функцій сучасної держави / В. В. Мурза // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. — 2011. — Вип. 4 (55). — С. 42-50.

49. Мурза В. В. Проблеми відмежування наглядової функції від інших функцій держави / В. В. Мурза // Право і безпека. — 2011. — № 5 (42). — С. 26-29.
50. Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель : монографія / Л. Р. Наливайко. — Х. : Право, 2009. — 600 с.
51. Наливайко Л. Р. Культурна функція української держави / Л. Р. Наливайко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. — 2011. — Вип. № 1. — С. 58-67.
52. Наливайко Л. Р. Політична функція Української держави / Л. Р. Наливайко // Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. — 2011. — Вип. № 1. — С. 146-158.
53. Нехайчик В. К. Правоохранительная функция современного российского государства: проблемы реализации и правового регулирования / В. К. Нехайчик // Российский юридический журнал. — 2013. — № 3. — С. 100-102.
54. Николук Д. А. Екологічна функція в системі функцій сучасної держави / Д. А. Николук // Часопис Київського університету права. — 2011. — № 4. — С. 101-105.
55. Онопенко П. В. Правоохоронні функції Української держави: зміст і реалізація : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави та права; історія політичних і правових учень» / П. В. Онопенко. — К., 2005. — 20 с.
56. Падалко Г. В. Про деякі перспективи розвитку функцій держави у сфері місцевого самоврядування / Г. В. Падалко // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2006. — № 10 (60). — С. 134-143.
57. Сковронський Д. М. Теоретичні аспекти змісту соціальної функції української держави / Д. М. Сковронський // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. — 2011. — Спец. вип. № 8. — С. 164-173.
58. Ткачова Н. А. Ідеологічна функція держави та її роль у правовому регулюванні суспільних відносин / Н. А. Ткачова // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2011. — Вип. 53. — С. 19-24.
59. Федорищев В. Экономический рост и функции государства / В. Федорищев // Государственная служба. — 2013. — № 1. — С. 60-64.
60. Шатіло В. Проблеми співвідношення конституційного механізму державної влади та механізму реалізації її функцій / В. Шатіло // Право України. — 2012. — № 1-2. — С. 336-344.
61. Шатіло В. Співвідношення політичної й адміністративної компоненти у функціонуванні державної влади / В. Шатіло // Право України. — 2012. — № 11-12. — С. 271-278.

## ТЕМА 4. ФОРМА ДЕРЖАВИ

Поняття та загальна характеристика елементів форми держави. Форма державного правління: поняття та види. Монархія як форма державного правління: поняття, ознаки та види. Республіка як форма державного правління: поняття, ознаки та види.

Загальна характеристика форми державного устрою. Унітарна держава: поняття, ознаки та види. Федерація: поняття, ознаки та види. Інші форми державного устрою.

Міжнародні об'єднання держав: поняття, ознаки, види, загальна характеристика.

Державно-правовий режим як елемент форми держави: поняття та види.

### Ключові поняття:

*форма держави, структура форми держави, форма державного правління, монархія, республіка, абсолютна монархія, конституційна монархія, парламентська монархія, обмежені монархії, необмежені монархії, парламентарна монархія, дуалістична монархія, парламентська республіка, президентська республіка, змішана республіка, форма державного устрою, унітарна держава, федерація, конфедерація, імперія, форма державного режиму, демократичний режим, антидемократичний режим, авторитарний режим, тоталітарний режим, ліберально-демократичний режим, консервативно-демократичний режим, радикально-демократичний режим.*

#### 1. Форма держави – це:

а) організація верховної державної влади, яка передбачає порядок її утворення і діяльності, компетенцію і взаємозв'язок її органів, а також взаємовідносини з населенням країни;

б) національно-територіальна та адміністративно-територіальна організація державної влади, яка характеризує співвідношення частин держави і її органів між собою і державою в цілому;

в) порядок організації і функціонування державної влади відносно форми правління, форми територіального устрою, форми державно-правового режиму;

г) форма територіального устрою, якій притаманні як загальнофедеративні ознаки, так і ознаки, які властиві кожному суб'єкту федерації;

д) організація державної влади та її поділ на відповідні гілки.

2. *Філософ-просвітник, який розглядав форму держави як структурну організацію вищих державних органів – це:*

а) Ш. Монтеск'є;

б) Ф. Вольтер;

в) Г. Лессінг;

г) Дж. Локк;

д) Ж.-Ж. Руссо.

3. Давньоримський філософ Цицерон виділяв такі форми правління, як:

- а) монархія, демократія, аристократія;
- б) аристократія, тимократія, олігархія;
- в) олігархія, тиранія, демократія;
- г) аристократія, тимократія, демократія;
- д) геронтократія, демократія, олігархія.

4. Форма держави, в якій правління здійснюється невеликою кількістю найбагатших членів суспільства – це:

- а) аристократія;
- б) тимократія;
- в) олігархія;
- г) тиранія;
- д) демократія.

5. Держава, в якій правління здійснюється народом – це:

- а) аристократія;
- б) тимократія;
- в) олігархія;
- г) тиранія;
- д) демократія.

6. Історичним видом республіки не є:

- а) соціалістична республіка;
- б) буржуазна республіка;
- в) феодальна республіка;
- г) капіталістична республіка;
- д) рабовласницька республіка.

7. Встановлення державної влади насильницьким шляхом та зосередження всієї повноти влади в руках однієї особи – це:

- а) демократія;
- б) олігархія;
- в) тимократія;
- г) тиранія;
- д) аристократія.

8. За Платоном, правління знатних, професійно підготованих людей, які володіють політичним мистецтвом – це:

- а) аристократія;
- б) тимократія;
- в) олігархія;
- г) тиранія;
- д) демократія.

9. *Форма держави, в якій правління здійснюється найбільш сильними воїнами – це:*

- а) тиранія;
- б) олігархія;
- в) тимократія;
- г) демократія;
- д) аристократія.

10. *Форма державного правління – це:*

а) система форм інституційної, територіальної і політичної організації та здійснення державної влади в країні;

б) спосіб інституційної організації вищої влади в державі, її поділ між вищими органами та їх правове становище;

в) спосіб політичної організації та здійснення державної влади, виражений через сукупність прийомів, методів і засобів, які використовуються у взаєминах держави із суспільством і особою;

г) спосіб територіальної організації влади в державі і співвідношення влади між територіальними частинами, на які вона поділена, і державою в цілому;

д) порядок утворення певних складових частин держави.

11. *Нетиповою формою правління є:*

- а) імперія;
- б) республіка;
- в) монархія;
- г) джамахірія;
- д) конфедерація.

12. *Форма правління, при якій вища державна влада переходить у спадок – це:*

- а) демократія;
- б) монархія;
- в) тиранія;
- г) республіка;
- д) деспотія.

13. *Форма правління, при якій влада монарха не обмежується іншими органами та для якої характерний найвищий ступінь централізації державної влади – це:*

- а) абсолютна монархія;
- б) конституційна монархія;
- в) дуалістична монархія;
- г) станово-представницька монархія;
- д) парламентська монархія.

14. Підставою легітимації влади монарха у східних деспотіях є:

- а) вплив монарха на станово-представницький орган;
- б) закріплення в законі влади монарха;
- в) сакралізація влади монарха, непорушний авторитет його сили;
- г) звичай підкорення владі монарха;
- д) харизматичний стиль управління монарха.

15. Різновидом монархії, для якої є характерними формальна належність законодавчої влади, здійснення монархом функцій глави виконавчої влади; право монарха формувати уряд, відповідальний перед ним, право накладення абсолютного вето на закони парламенту, право монарха видавати укази, що мають силу закону є:

- а) деспотична монархія;
- б) абсолютна монархія;
- в) станово-представницька монархія;
- г) дуалістична монархія;
- д) представницька монархія.

16. Різновидом монархії, при якому влада монарха спирається на могутній військово-бюрократичний апарат, монарх обожнюється, наділяється особливими надлюдськими якостями є:

- а) конституційна монархія;
- б) дуалістична монархія;
- в) деспотична монархія;
- г) парламентська монархія;
- д) станово-представницька монархія.

17. Монархія не характеризується такою ознакою:

- а) главою держави є монарх;
- б) влада, як правило, передається у спадок і зберігається довічно;
- в) монарх уособлює вищу державну владу за власним правом, а не в порядку делегування від народу;
- г) монарх є непідлеглим будь-яким іншим суб'єктам влади;
- д) монарх несе конкретну політичну і юридичну відповідальність за результати свого правління.

18. Сучасними парламентськими монархіями є:

- а) Франція, Англія, Ватикан;
- б) Австралія, Австрія, Німеччина;
- в) Японія, Швеція, Данія;
- г) Греція, Хорватія, Англія;
- д) Франція, Австрія, Японія.



19. Форма державного правління, за якої верховні органи державної влади обираються на певний термін, з окресленими законами повноважень, існує поділ влади на законодавчу, виконавчу, судову – це:

- а) республіка;
- б) монархія;
- в) демократія;
- г) обмежена монархія;
- д) виборна республіка.

20. Різновид форми правління, де парламент, будучи повновладним органом, формує політично відповідальний перед ним уряд і, як правило, обирає президента – це:

- а) конституційна республіка;
- б) президентська республіка;
- в) парламентська республіка;
- г) змішана республіка;
- д) президентсько-парламентська республіка.

21. Для республіки не є характерним:

- а) виборність вищих органів держави безпосередньо або опосередковано народом, тобто представницький характер державної влади;
- б) змінюваність вищих посадових осіб і державних органів у результаті виборів;
- в) строковість повноважень вищих посадових осіб держави і державних органів;
- г) відсутність відповідальності вищих посадових осіб держави за неналежне виконання своїх повноважень перед народом або вищим представницьким органом;
- д) верховенство актів, які видаються вищим представницьким органом країни.

22. Форма правління, якій притаманні поєднання в інституті президента повноважень глави держави та глави виконавчої влади, відсутність посади прем'єр-міністра, відповідальність уряду перед президентом – це:

- а) авторитарна республіка;
- б) змішана республіка;
- в) парламентська республіка;
- г) президентська республіка;
- д) федеративна держава.

23. До ознак президентської республіки не належить положення про те, що:

- а) президент є одночасно главою держави і уряду;
- б) президент обирається безпосередньо народом або обраними народом

виборцями, а тому несе політичну відповідальність безпосередньо перед народом;

в) уряд підконтрольний і підзвітний парламенту, несе політичну відповідальність перед ним;

г) наявність інституту відповідальності президента у вигляді процедури відсторонення від влади;

д) члени парламенту не можуть бути членами уряду.

*24. Сучасна Українська держава за формою державного правління є:*

а) парламентською республікою;

б) президентською республікою;

в) президентсько-парламентською республікою;

г) парламентсько-президентською республікою;

д) суперпрезидентською республікою.

*25. Країни, в яких форми правління можуть служити найбільш яскравими прикладами президентської республіки – це:*

а) Йорданія, Ісландія;

б) США, Швейцарія;

в) Англія, ФРН;

г) Україна, Фінляндія;

д) Італія, Чехія.

*26. Форма державного устрою – це:*

а) система форм інституційної, територіальної і політичної організації та здійснення державної влади в країні;

б) спосіб інституційної організації вищої влади в державі, її поділ між вищими органами та їх правове становище;

в) спосіб політичної організації та здійснення державної влади, виражений через сукупність прийомів, методів і засобів, які використовуються у взаєминах держави із суспільством і особою;

г) спосіб територіальної організації влади в державі і співвідношення влади між територіальними частинами, на які вона поділена, і державою в цілому;

д) порядок утворення певних складових частин держави.

*27. Спосіб організації державної влади, при якому державна територія поділяється на складові частини, а порядок взаємовідносин держави з її частинами закріплено в конституційних актах – це:*

а) форма правління;

б) форма держави;

в) форма державного устрою;

г) державно-правовий режим;

д) динаміка державного розвитку.

28. *Ознакою унітарної держави не є:*

- а) можливість територіально-адміністративних одиниць мати власну правову систему;
- б) єдина конституція;
- в) відсутність політичної самостійності адміністративно-територіальних одиниць;
- г) єдина система вищих органів державної влади;
- д) єдине громадянство.

29. *Єдина цілісна держава, територія якої поділяється на адміністративно-територіальні одиниці, що не мають статусу державних утворень та не володіють суверенними правами – це:*

- а) республіка;
- б) конфедерація;
- в) федерація;
- г) імперія;
- д) унітарна держава.

30. *Форма державного устрою, за якої вищі територіальні одиниці держави мають певну юридично визначену політичну самостійність – це:*

- а) республіка;
- б) конфедерація;
- в) федерація;
- г) імперія;
- д) унітарна держава.

31. *Ознакою федеративної держави не є:*

- а) територія федерації складається із територій її суб'єктів, які можуть встановлювати власний адміністративно-територіальний поділ;
- б) наявність єдиного рівня органів державної влади і управління;
- в) двопалатний парламент;
- г) законодавство складається із законодавства федерації і законодавства суб'єктів федерації, яке не може суперечити законодавству федерації;
- д) можливість дворівневої системи судових та правоохоронних органів.

32. *Асиметрія, яка характерна для федеративних держав полягає у:*

- а) наявності відмінних за територіальними розмірами суб'єктів федерації;
- б) відмінності часу вступу до федерації різних суб'єктів федерації;
- в) наявності неоднакового юридичного і фактичного статусу у різних суб'єктів федерації;
- г) нез'єднаності суб'єкта федерації з іншими суб'єктами за кордоном;
- д) наявності відмінностей у кількості населення різних суб'єктів федерації.

33. *За способом утворення федерації поділяються на:*

- а) федерації на основі союзу, автономії;
- б) територіальні, національні;
- в) конституційні, національні;
- г) договірно-конституційні, союзні;
- д) договірні, конституційні, договірно-конституційні.

34. *Держави, що за формою державно-територіального устрою є федеративними – це:*

- а) Індія, США;
- б) Австрія, Португалія;
- в) Англія, Франція;
- г) Греція, Україна;
- д) Іспанія, Норвегія.

35. *Союз держав, кожний член якого зберігає незалежність, має власні органи державної влади та управління, але водночас створює спеціальні органи для координації діяльності в певних, чітко визначених сферах – це:*

- а) співтовариство;
- б) конфедерація;
- в) федерація;
- г) імперія;
- д) співдружність.

36. *Правовою підставою для утворення конфедерації є:*

- а) усна домовленість сторін;
- б) договір;
- в) дозвіл Ради Європи;
- г) згода не менше ніж 51% жителів від кожної країни, яка має намір вступити до конфедерації;
- д) згода не менше ніж 90% жителів від кожної країни, яка має намір вступити до конфедерації.

37. *При створенні конфедерації її члени:*

- а) обов'язково вводять єдину грошову одиницю;
- б) створюють єдине законодавство;
- в) формують лише деякі спільні органи влади;
- г) формують єдині органи управління для всіх країн-учасниць;
- д) створюють єдине законодавство та вводять єдину грошову одиницю.

38. *Співдружність незалежних держав (СНД) була заснована такими країнами, як:*

- а) Росія, Казахстан, Україна;
- б) Росія, Україна, Білорусь;

- в) Росія, Україна, Польща;
- г) Росія, Білорусь, Польща;
- д) Казахстан, Білорусь, Україна.

39. *Організацію Об'єднаних Націй (ООН) було створено:*

- а) 23 грудня 1945 року;
- б) 17 листопада 1946 року;
- в) 25 липня 1946 року;
- г) 24 жовтня 1945 року;
- д) 7 липня 1945 року.

40. *Союз суверенних держав, що об'єдналися на підставі міждержавного договору для посилення інтеграційних зв'язків держав, що входять до нього, і еволюції у бік конфедеративного об'єднання – це:*

- а) співтовариство;
- б) співдружність;
- в) союз;
- г) особлива форма співтовариства;
- д) складна форма співдружності.

41. *Характер влади в країні; сукупність засобів і методів здійснення політичної влади, яка відображає характер взаємовідносин громадян і держави – це:*

- а) політичний режим;
- б) політична система;
- в) форма державного правління;
- г) форма державного устрою;
- д) апарат держави.

42. *Спосіб політичної організації та здійснення державної влади, виражений через сукупність прийомів, методів і засобів, які використовуються у взаєминах держави із суспільством і особою – це:*

- а) форма держави;
- б) форма державного правління;
- в) форма державного устрою;
- г) форма політичного режиму;
- д) форма політичної системи.

43. *Демократичний режим не характеризується такою ознакою:*

- а) народ залучається до формування і здійснення державної влади як безпосередньо, так і через своїх представників;
- б) держава додержується принципів виборності і змінюваності центральних і місцевих органів державної влади, розвитку місцевого та інших видів самоврядування;

в) держава сприяє розвитку структур громадянського суспільства і правової держави, організації управління на основі принципу реального здійснення поділу влади;

г) прийняття усіх важливих для суспільства рішень в інтересах меншості з урахуванням прав більшості;

д) державна влада є легітимною – діє в інтересах всього населення і спирається на його довіру.

*44. Вчений-правник, який розробив теоретичну конструкцію «держава соціально-демократичної орієнтації» – це:*

а) В. Копейчиков;

б) П. Рабінович;

в) А. Сурілов;

г) С. Алексєєв;

д) В. Нерсєсянц.

*45. Зосередження влади в руках однієї особи чи групи осіб, заниження ролі представницьких органів влади, зведення нанівець місцевого самоврядування, застосування репресій, тиск на ЗМІ є характерним для:*

а) демократичної держави;

б) мілітаризованої держави;

в) авторитарної держави;

г) унітарної держави;

д) федеративної держави.

*46. Різновидами антидемократичних режимів є:*

а) фашистський, комуністичний;

б) тоталітарний, авторитарний;

в) антидемократичний, позадемократичний;

г) диктаторський, тиранічний;

д) нелегітимний, нелегальний.

*47. Спільною ознакою для тоталітарних та авторитарних режимів є:*

а) наявність державної ідеології;

б) повна відсутність політичного плюралізму;

в) культ особи-вождя;

г) пріоритет інтересів держави над інтересами особи;

д) ринкова економіка.

*48. Тоталітарний режим є крайньою формою:*

а) демократії;

б) мілітаризованої держави;

в) антидемократичного політичного режиму;

г) аристократії;

д) фашизму.

49. Консолідація партійного та державного апарату є характерною ознакою для:

- а) демократичної держави;
- б) тоталітарної держави;
- в) авторитарної держави;
- г) унітарної держави;
- д) федеративної держави.

50. Авторитарний політичний режим характеризується такими положеннями:

- а) існування єдиної загальнообов'язкової ідеології, однопартійна політична система, заборона існування опозиції, вождизм;
- б) інститути демократії існують формально, державні рішення приймаються правлячою елітою, функції якої не обмежуються законом, офіційно визнається пріоритет державних інтересів перед інтересами особи;
- в) принципова відмова від ідеї прав людини і громадянина, формальність і декларативний характер виборів, заперечення поділу державної влади;
- г) монопольний контроль з боку держави над економікою, культурою та побутом, спирання на репресивний апарат;
- д) мілітаризм та ідея постійної війни і панування.

## **ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:**

### **Нормативні акти:**

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 ; Офіційний вісник України. — 2010. — №72/1 Спеціальний випуск. — С. 15. — Ст. 2598.

### **Спеціалізована література:**

1. Баликіна Л. Парламентаризм – система політичної організації держави / Л. Баликіна // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 2. — С. 100-108.
2. Барабаш Ю. Президент у змішаних республіках: деякі питання конституційно-правової теорії та практики / Ю. Барабаш // Право України. — 2012. — № 8. — С. 93-100.
3. Богатир В. В. Сутність форми державного устрою як соціально-правового явища / В. В. Богатир // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2010. — № 3 (101). — С. 12-18.
4. Бондарева К. Правова інституціоналізація демократичних політичних режимів / К. Бондарева // Юридична Україна. — 2012. — № 8. — С. 28-34.

5. Бондарева К. Трансформації права та його інститутів у тоталітарних політичних державах / К. Бондарева // Юридична Україна. — 2012. — № 10. — С. 11-17.
6. Бостан С. К. Форма правління сучасної держави: проблеми історії, теорії, практики : [монографія] / С. К. Бостан. — Запоріжжя : Дике поле, 2005. — 540 с.
7. Бостан С. К. Форма правління сучасної держави: теоретико-правові засади : автореф. дис... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави та права, історія політичних і правових учень» / Бостан С. К. — К., 2008. — 36 с.
8. Бостан С. К. До питання про типологію форми держави / С. К. Бостан // Правова держава: Щорічник. — К., 2004. — Вип. 15. — С. 52-59.
9. Бостан С. К. Загально-методологічні засади поняття «форма держави» / С. К. Бостан // Проблеми пенітенціарної теорії і практики: Щорічний бюлетень Київського інституту внутрішніх справ / Редкол. : О. Ф. Штанько (голов. ред.) та ін. — К. : КІВС, 2004. — № 9. — С. 345-350.
10. Бостан С. К. Парламентарна форма республіканського правління: європейський досвід та політична реформа в Україні / С. К. Бостан // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ : Збірник наукових праць. — 2003.— Вип. 2.— С. 190-198.
11. Бостан С. К. Поняття «форма державного правління» в сучасній юридичній науці / С. К. Бостан // Вісник Одеського юридичного інституту. — 2005. — № 4-8.
12. Бостан С. К. Президентська форма правління: юридична модель та політична практика / С. К. Бостан // Правова держава : Щорічник. — К., 2005.— Вип. 16.— С. 50-58.
13. Бостан С. К. Форма державного правління сучасної України: проблеми урядової влади та перспективи її реорганізації в умовах політичної реформи / С. К. Бостан // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 2003. — № 2. — С. 110-119.
14. Вовк Ю. Ідея федералізму в Україні у контексті посилення впливу регіонів / Ю. Вовк // Право України. — 2004. — № 10. — С. 19-22.
15. Георгіца А. Парламентарна форма державного правління: особливості та видові ознаки / А. Георгіца // Право України. — 2009. — № 10. — С. 67-71.
16. Дроботова Т. Правові ознаки демократичного державного-правового режиму : актуальні питання систематизації / Т. Дроботова // Юридична Україна. — 2010. — № 1. — С. 34-40.
17. Жуков Є. В. Теоретико-методологічні засади розуміння форми державного устрою в добу інформатизації / Є. В. Жуков // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право. — 2013. — № 5. — С. 196-201.
18. Лемак В. В. Форма державного режиму в постсоціалістичних країнах:



- теоретико-правовий аналіз / В. В. Лемак // Вісник ЗЮІ МВС України. — 2003. — № 2. — С. 34-37.
19. Мартинюк Р. конституційні повноваження президента змішаної республіки та доктрина «прихованих» президентських повноважень / Р. Мартинюк // Право України. — 2012. — № 7. — С. 141-150.
  20. Мартинюк Р. «Суперпрезидентська республіка»: конституційно-правова оцінка феномену та досвід пострадянських країн / Р. Мартинюк // Право України. — 2013. — № 7. — С. 252-262.
  21. Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель : монографія / Л. Р. Наливайко. — Х. : Право, 2009. — 600 с.
  22. Орзіх М. Президентська республіка – різновид республіканської форми правління / М. Орзіх // Право України. — 2009. — № 10. — С. 72-77.
  23. Петришин О. Змішана республіканська форма державного правління: питання теорії та практики / О. Петришин, С. Серьогіна // Право України. — 2009. — № 10. — С. 57-60.
  24. Працюк І. В. Змішана республіка: поняття та ознаки / І. В. Процюк // Актуальні проблеми права: теорія і практика. — 2012. — № 25. — С. 462-471.
  25. Працюк І. Парламентська форма правління: сутність і особливості / І. Працюк // Вісник Академії правових наук України. — 2012. — № 4 (71). — С. 65-74.
  26. Рудік О. Консолідація демократичного режиму як ключовий етап демократизації / О. Рудік // Вісник Української Академії державного управління при Президенті України. — 2001. — № 1. — С. 268-276.
  27. Серегин А. В. Монархия. Идея, история и перспективы : монография / А. В. Серегин, А. А. Васильев. — М. : Юрлитинформ, 2013. — 344 с.
  28. Сидорчук О. Особливості виборів у напівпрезидентських республіках: досвід України й Польщі / О. Сидорчук // Гілея: науковий вісник. — 2013. — № 73. — С. 342-344.
  29. Скрипник О. Вплив інститутів громадянського суспільства на становлення і розвиток демократичного політичного режиму / О. Скрипник // Право України. — 2001. — № 5. — С. 83-89.
  30. Скрипнюк О. Категорії «народний університет», «народне волевиявлення», «безпосередня демократія», «форма безпосередньої демократії»: теоретико-методологічні аспекти / О. Скрипнюк, В. Федоренко // Право України. — 2012. — № 9. — С. 281-290.
  31. Смелянець Г. Є. Правовий і державний режими: поняття і співвідношення / Г. Є. Смелянець // Актуальні проблеми держави і права. — 2005. — Вип. 24. — С. 283-286.
  32. Снігур І. Вплив парламенту України на визначення територіального устрою / І. Снігур // Підприємство, господарство і право. — 2013. — № 4. — С. 3-7.
  33. Стасюк Ю. Є. Інститут Президентства. Конструктиви і деструктиви / Ю. Є. Стасюк // Віче. — 2002. — № 5. — С. 27-31.
  34. Суханос В. В. Вплив інституту глави держави на монархічну форму

- правління / В. В. Суханос // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія: Право. — 2013. — № 1 (7). — С. 1-14.
35. Телешун С. Окремі аспекти реформування адміністративно-територіального устрою в контексті останніх урядових пропозицій / С. Телешун // Право України. — 2003. — № 1. — С. 8-11.
  36. Толстенко В. Поняття форми держави як предмет дослідження сучасної теорії держави та права / В. Толстенко // Юридична Україна. — 2013. — № 10. — С. 8-15.
  37. Толстенко В. Форма держави і засоби її конституційно-правового закріплення / В Толстенко // Юридична Україна. — 2013. — № 8. — С. 37-44.
  38. Харченко О. В. Напівпрезидентська форма правління: становлення і розвиток : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Харченко Оксана Валеріївна. — К., 2008. — 200 с.
  39. Чушенко В. Форма державного правління в теорії та практиці українського державотворення / В. Чушенко // Право України. — 2009. — № 10. — С. 78-82.
  40. Шаповал В. Форма державного правління як конституційний *modus vivendi* сучасної держави / В. Шаповал // Право України. — 2009. — № 10. — С. 38-56.
  41. Шевченко А. А. Територіальний устрій в механізмі розбудови Української держави / А. А. Шевченко // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 1999. — № 1. — С. 74-83.

## ТЕМА 5. МЕХАНІЗМ ТА АПАРАТ ДЕРЖАВИ

Поняття, ознаки та елементи механізму держави. Принципи механізму держави: поняття, види, нормативно-правова регламентація.

Державний апарат: поняття та структура. Співвідношення державного апарату та механізму держави.

Органи держави як основний елемент механізму держави: поняття, ознаки, класифікація. Поділ влади як принцип організації і діяльності державного апарату. Загальна характеристика органів законодавчої, виконавчої, судової влади та їх функції.

Державна служба та її види. Класифікація державної служби. Принципи роботи державної служби. Державний службовець, посадова особа.

### Ключові поняття:

*механізм держави, державний апарат, структура державного апарату, державний орган, структура механізму держави, орган держави, інститут держави, державні підприємства, державні установи, принципи організації і діяльності державного апарату, поділ влади, система «стримувань і противаг», парламент, судочинство, правосуддя, орган законодавчої влади, орган виконавчої влади, орган судової влади, місцеві державні органи,*

*органи місцевого самоврядування, державна служба, державний службовець, посада, посадова особа.*

*1. У дореволюційний період механізм держави був предметом дослідження таких науковців, як:*

- а) М. Алексєєва, П. Сорокіна, Л. Тихомирова;*
- б) С. Алексєєва, П. Сорокіна, Ю. Битяка;*
- в) А. Зайця, В. Котка, Л. Тихомирова;*
- г) А. Колодія, В. Котка, В. Власова;*
- д) І. Левіна, В. Лазарева, А. Зайця.*

*2. Поняття «механізм держави» вперше було введено до арсеналу теорії держави і права в:*

- а) 60-х роках ХХ ст.;*
- б) 70-х роках ХХ ст.;*
- в) 80-х роках ХХ ст.;*
- г) 90-х роках ХХ ст.;*
- д) на початку ХХІ ст.*

*3. Науковцем, який вперше включив поняття «механізм держави» до арсеналу теорії держави і права є:*

- а) М. Цвік;*
- б) А. Заєць;*
- в) В. Копейчиков;*
- г) О. Петришин;*
- д) Н. Оніщенко.*

*4. Механіцизм – це:*

- а) обґрунтування руху та взаємодії досліджуваних об'єктів, виходячи з механічних закономірностей;*
- б) внутрішня будова, система чого-небудь;*
- в) сукупність рухомих, поєднаних частин, які здійснюють заданий рух під дією прикладених сил;*
- г) устрій або сукупність станів чи процесів, з яких складається певне явище;*
- д) сукупність проміжних станів чи процесів.*

*5. Нормативно визначена ієрархічна система державних інститутів – органів, підприємств, установ та інших структур, зазначених необхідними організаційними, матеріально-технічними та фінансовими засобами з метою практичної реалізації функцій держави – це:*

- а) механізм держави;*
- б) апарат держави;*
- в) законодавча гілка державної влади;*

- г) політична система суспільства;
- д) виконавча гілка влади.

*6. Механізм Української держави в широкому розумінні – це:*

- а) цілісна ієрархічна система всіх державних організацій, які практично здійснюють завдання та функції держави;
- б) складовий елемент апарату держави, який безпосередньо здійснює функції держави та наділений владними повноваженнями;
- в) специфічний вид соціальних механізмів, який має особливу, складну природу, що обумовлена правовою сутністю самої держави;
- г) система нормативно визначених державних організацій, за посередництвом яких держава виконує покладені на неї завдання та реалізує функції;
- д) головні напрями і види діяльності держави, обумовлені її завданнями і цілями і такі, що характеризують її сутність і соціальне призначення у суспільстві.

*7. Конституційно-правові засади механізму Української держави – це:*

- а) складовий елемент механізму держави, який безпосередньо здійснює функції держави та наділений владними повноваженнями;
- б) принципи закріплені в чинному законодавстві України, що визначають суть, зміст та порядок функціонування механізму Української держави;
- в) специфічний вид соціальних механізмів, який має особливу, складну природу, що обумовлена правовою сутністю самої держави;
- г) цілісна ієрархічна система всіх державних організацій, які практично здійснюють завдання та функції держави;
- д) головні напрями і види діяльності держави, обумовлені її завданнями і цілями і такі, що характеризують її сутність і соціальне призначення у суспільстві.

*8. У науковій літературі ознаки механізму держави умовно поділяють на:*

- а) основні та додаткові;
- б) загальні та основні;
- в) спеціальні та додаткові;
- г) функціональні та загальні;
- д) функціональні та додаткові.

*9. Ознакою механізму держави є:*

- а) цілісність та ієрархічність елементів;
- б) відсутність правової регламентації;
- в) відсутність організаційно-матеріальної основи;
- г) невизначеність зв'язків між елементами;
- д) відсутність чітко вираженої структури.

10. *Ознакою механізму держави не є:*

- а) відсутність правової регламентації;
- б) єдність завдань, цілей і принципів організації та функціонування;
- в) цілісність та ієрархічність елементів;
- г) системність та структурованість;
- в) стабільність і динаміка.

11. *Структурними елементами механізму держави є:*

- а) апарат держави, державні установи та підприємства;
- б) прокуратура, міліція та судові органи;
- в) навчальні заклади та державні адміністрації;
- г) уряд, парламент та армія;
- д) органи державного управління, судові органи та органи прокуратури.

12. *Державний апарат – це:*

- а) сукупність державних органів, установ, підприємств, організацій, за посередництвом яких здійснюються завдання та функції держави;
- б) сукупність державних органів, їх ланок і підрозділів, уповноважених безпосередньо здійснювати державну владу та управління, які спираються у своїй діяльності на можливість застосування примусу;
- в) група державних службовців, які наділені компетенцією для виконання функцій і завдань держави;
- г) сукупність інститутів управління та інших політичних організацій, які беруть участь у формуванні і здійсненні політичної влади;
- д) група висококваліфікованих державних службовців, які використовують у професійній діяльності новітні інноваційні форми і методи управління.

13. *В юридичній літературі поняття «механізм держави» та «державний апарат» співвідносяться таким чином:*

- а) поняття «механізм держави» та «державний апарат» не перебувають у зв'язку;
- б) поняття «державний апарат» ширше за поняття «механізм держави»;
- в) поняття «державний апарат» та «механізм держави» є тотожними;
- г) «державний апарат» є різновидом «механізму держави»;
- д) поняття «механізм держави» ширше за поняття «державний апарат».

14. *До принципів організації і діяльності державного апарату не належить:*

- а) поділ державної влади;
- б) виборність вищих органів державної влади;
- в) прозорість;
- г) динаміка кадрів;
- д) професіоналізм і компетентність.

15. До принципів організації і діяльності державного апарату не належить принцип:

- а) національної рівноправності;
- б) розподілу влади;
- в) гуманізму;
- г) поєднання переконання та примусу;
- д) диспозитивності.

16. Первинним структурним елементом державного апарату є:

- а) державна установа;
- б) державне підприємство;
- в) державний орган;
- г) державний комітет;
- д) державний департамент.

17. До структури державного апарату не належать:

- а) політичні партії, профспілки;
- б) представницькі органи влади, виконавчі органи, органи правосуддя;
- в) органи державного нагляду і контролю;
- г) місцеві державні адміністрації;
- д) державні відомства.

18. Структурно відокремлена, внутрішньо організована, юридично оформлена частина державного апарату, яка є колективом громадян держави, має державно-владні повноваження та необхідні правові, матеріально-фінансові засоби для реалізації завдань і функцій держави, використовує правові та організаційні форми і методи діяльності – це:

- а) державний орган;
- б) державний апарат;
- в) державна установа;
- г) державне підприємство;
- д) механізм держави.

19. Первинною ознакою державного органу є:

- а) наявність державно-владних повноважень;
- б) юридична оформленість;
- в) структурна відокремленість;
- г) колегіальність;
- д) внутрішня організованість.

20. Державні органи за місцем у системі державного апарату класифікують на:

- а) первинні та вторинні;
- б) виборні, призначувані та успадковані;

- в) постійні та тимчасові;
- г) загальнодержавні та місцеві;
- д) правотворчі, правозастосовні, правоохоронні та контрольно-наглядові.

*21. За способом утворення державні органи класифікують на:*

- а) колегіальні та одноособові;
- б) законодавчі, виконавчі та судові;
- в) виборні, призначувані та успадковані;
- г) загальнодержавні та місцеві;
- д) правотворчі, правозастосовні та правоохоронні.

*22. За територіальною юрисдикцією державні органи класифікують на:*

- а) первинні та вторинні;
- б) виборні, призначувані та успадковані;
- в) постійні та тимчасові;
- г) загальнодержавні та місцеві;
- д) правотворчі, правозастосовні та правоохоронні.

*23. За функціями і правовими формами діяльності державні органи класифікують на:*

- а) правотворчі, правозастосовні, правоохоронні та контрольно-наглядові;
- б) загальнодержавні, місцеві та локальні;
- в) первинні та вторинні;
- г) виборні, призначувані та успадковані;
- д) постійні та тимчасові.

*24. Залежно від особового складу державні органи розподіляються на:*

- а) законодавчі, виконавчі та судові;
- б) центральні та місцеві;
- в) одноособові та колегіальні;
- г) первинні та вторинні;
- д) виборні, призначувані та успадковані.

*25. Спільною характерною ознакою для всіх різновидів державних організацій, що входять до складу механізму держави не є те, що:*

- а) вони за своєю природою є державними інститутами на відміну від громадських або приватних організацій;
- б) за їх посередництвом практично виконуються завдання і функції держави;
- в) вони утворюються за рішенням уповноважених органів державної влади;
- г) вони не утримуються за рахунок бюджетних коштів;
- д) їх працівники мають правовий статус державного службовця у широкому розумінні, передусім особливі гарантії зайнятості та соціального захисту.

26. В юридичній літературі поняття «державний орган» та «державна організація» співвідносяться таким чином:

- а) «державний орган» є різновидом «державної організації»;
- б) «державна організація» є ширшим поняттям за «державний орган»;
- в) «державний орган» є ширшим поняттям за «державна організація»;
- г) поняття «державний орган» та «державна організація» є тотожними;
- д) поняття «державний орган» та «державна організація» є цілком самостійними та не перебувають у зв'язку.

27. Організація, створена державою для здійснення управлінських, соціально-культурних або інших функцій некомерційного характеру – це:

- а) державна установа;
- б) державний орган;
- в) державне підприємство;
- г) державний комітет;
- д) державний департамент.

28. Центральний орган виконавчої влади, на який покладається реалізація державної політики у визначеній сфері суспільних відносин – це:

- а) державна установа;
- б) державний орган;
- в) державне підприємство;
- г) державний комітет;
- д) державний департамент.

29. Заснований на державній власності самостійний господарюючий статутний суб'єкт, який має права юридичної особи і здійснює виробничу, науково-дослідну і комерційну діяльність – це:

- а) державна установа;
- б) державний орган;
- в) державне підприємство;
- г) державний комітет;
- д) державний департамент.

30. Принцип організації і діяльності апарату держави, який відображається у чіткому розмежуванні компетенції державних інститутів з метою запобігання зосередження владних повноважень – це:

- а) розподіл влад;
- б) демократичний централізм;
- в) децентралізація влади;
- г) демократичний розподіл;
- д) інституційне розмежування.



31. Автором праці «Про дух законів», в якій було викладено класичну теорію розподілу державної влади, є:

- а) Дж. Локк;
- б) Д. Дідро;
- в) Ш. Монтеск'є;
- г) Н. Макіавеллі;
- д) Ж.-Ж. Руссо.

32. Автором концепції системи «стримувань і противаг» є:

- а) Дж. Локк;
- б) Н. Макіавеллі;
- в) Г. Гегель;
- г) М. Вебер;
- д) Т. Гоббс.

33. Ст. 6 Конституції України закріпила поділ державної влади в Україні на:

- а) центральну, місцеву;
- б) колегіальну, одноособову;
- в) законодавчу, виконавчу, судову;
- г) президентську, парламентську, урядову;
- д) законодавчу, виконавчу, судову, контрольну, інформаційну.

34. Суб'єктами розподілу державної влади є:

- а) уряд, міністерства та відомства;
- б) президент, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування;
- в) парламент, місцеві ради та територіальна громада;
- г) парламент, уряд та судові органи;
- д) органи державної влади та місцевого самоврядування.

35. Законодавча влада в Україні представлена:

- а) Верховною Радою Автономної Республіки Крим;
- б) Верховною Радою України;
- в) Президентом України;
- г) Конституційним Судом України;
- д) місцевими державними адміністраціями.

36. За соціальною природою первинним органом державної влади є:

- а) Президент України;
- б) Міністерство оборони України;
- в) прокуратура України;
- г) голова обласної ради;
- д) Прем'єр-міністр України.

37. *За Конституцією України Президент України не є:*

- а) найвищою посадовою особою в державі;
- б) головою всіх гілок державної влади;
- в) Головнокомандуючим Збройних Сил України;
- г) головою Ради національної безпеки і оборони України;
- д) гарантом Конституції України.

38. *Рішення про визнання іноземних держав в Україні приймає:*

- а) Голова уряду України;
- б) Президент України;
- в) Голова Верховного Суду України;
- г) Конституційний Суд України;
- д) Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

39. *Вищим органом у системі державних органів виконавчої влади є:*

- а) Президент України;
- б) Верховна Рада України;
- в) Кабінет Міністрів України;
- г) Рада Міністрів України;
- д) Конституційний Суд України.

40. *Органом конституційної юрисдикції в Україні є:*

- а) Конституційна Асамблея;
- б) Верховна Рада України;
- в) Кабінет Міністрів України;
- г) Рада Міністрів України;
- д) Конституційний Суд України.

41. *До системи судів загальної юрисдикції не входить:*

- а) Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ;
- б) Апеляційний суд міста Києва;
- в) Вищий господарський суд України;
- г) Конституційний Суд України;
- д) Верховний Суд України.

42. *Професійна діяльність осіб, які займають посади в державних органах та їх апараті щодо практичного виконання завдань і функцій держави та одержують заробітну плату за рахунок державних коштів – це:*

- а) державна служба;
- б) управлінська служба;
- в) посадова служба;
- г) державна кар'єра;
- д) політична служба.

43. Первинна структурна одиниця державного органу та його апарату, на яку покладено встановлене нормативними актами коло службових повноважень – це:

- а) державний службовець;
- б) посадова особа;
- в) державна служба;
- г) посада;
- д) службовий ранг.

44. Державний службовець – це:

а) особа, яка уповноважена на виконання управлінських функцій, наділена публічно-правовим статусом, здійснює владні повноваження, приймає диспозитивні для інших осіб рішення;

б) особа, яка зв'язана з державою взаємними правами та обов'язками, наділена правовим статусом;

в) юридична особа, яка сприяє виконанню функцій держави та утримується за рахунок державного бюджету;

г) особа, яка займає посаду в державних органах та організаціях щодо практичного виконання їх функцій та завдань й отримує зарплату за рахунок коштів державного бюджету;

д) особа, яка працює в органах державної влади та місцевого самоврядування, підприємствах, установах, організаціях незалежно від форми власності.

45. Державна служба в органах місцевого самоврядування має назву:

- а) цивільна служба;
- б) місцева служба;
- в) муніципальна служба;
- г) мілітаризована служба;
- д) публічна служба.

46. Найбільш загальною є класифікація державної служби на:

- а) цивільну та мілітаризовану;
- б) загальну та спеціальну;
- в) муніципальну та централізовану;
- г) цивільну та кримінальну;
- д) місцеву та загальнодержавну.

47. Охорона громадського порядку та правопорядку є ознакою:

- а) цивільної державної служби;
- б) місцевої державної служби;
- в) муніципальної державної служби;
- г) мілітаризованої державної служби;
- д) публічної державної служби.

48. *Посадовою особою державного апарату є:*

а) державний службовець, уповноважений на виконання управлінської функції, наділений публічно-правовим статусом, що здійснює державно-владні повноваженнями, приймає обов'язкові для інших осіб, визначені законодавством юридичні рішення;

б) юридична особа, уповноважена на виконання різних функцій у сфері державного управління;

в) суб'єкт, специфічною ознакою для якого є невиробнича діяльність в освітній, культурно-виховній, науковій галузях, у сфері охорони здоров'я і соціального захисту громадян;

г) особа, яка займає посаду в державних органах та організаціях щодо практичного виконання їх функцій та завдань, отримує зарплатню за рахунок державного бюджету;

д) службовець, який професійно займається науковою, викладацькою та творчою діяльністю.

49. *За специфікою цивільну державну службу класифікують на:*

а) загальнофункціональну та спеціальну;

б) основну та додаткову;

в) основну та особливу;

г) комерційну та громадську;

д) загальну та специфічну.

50. *Різновидом державної служби не є:*

а) цивільна служба;

б) мілітаризована служба;

в) комерційна служба;

г) служба дипломатичного зв'язку;

д) митна служба.

## **ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:**

### **Нормативні акти:**

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 ; Офіційний вісник України. — 2010. — №72/1 Спеціальний випуск. — С. 15. — Ст. 2598.
- ❖ Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10 грудня 1971 року // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1971. — № 50 — С. 375.
- ❖ Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим : Закон України від 10 лютого 1998 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1998. — № 29. — Ст. 191.

- ❖ Про вибори Президента України : Закон України від 5 березня 1999 року // Офіційний Вісник України. — 1999. — № 12. — С. 3.
- ❖ Про Вищу раду юстиції : Закон України від 15 січня 1998 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1998. — № 25. — Ст. 146.
- ❖ Про державну службу : Закон України від 16 грудня 1993 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України — 1994. — № 52 — С. 490.
- ❖ Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 7 жовтня 2010 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 9. — Ст. 58.
- ❖ Про міліцію : Закон України від 20 грудня 1990 року // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 4. — Ст. 20.
- ❖ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року // Офіційний Вісник України. — 1997. — № 25. — С. 20.
- ❖ Про прокуратуру : Закон України від 5 листопада 1991 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 53. — Ст. 793.
- ❖ Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 7 липня 2010 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2010. — № 41, № 41-42, № 43, № 44-45. — Ст. 529.
- ❖ Регламент Верховної Ради України від 10 лютого 2010 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2010. — № 14-17. — Ст. 133.

### **Спеціалізована література:**

1. Авер'янов В. Система органів виконавчої влади: проблеми реформування у світлі конституційних вимог / В. Авер'янов // Право України. — 2003. — № 9. — С. 24-31.
2. Бабенко К. А. Конституційно-правовий вимір реалізації принципу поділу державної влади / К. А. Бабенко // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2010. — № 7 (105). — С. 19-27.
3. Батайкина С. В. Имидж государственной службы как социальный конструкт : монография / С. В. Батайкина, Л. А. Бурганова. — Екатеринбург : [б. и.], 2013. — 163 с.
4. Бондаренко І. Правоохоронна діяльність і правоохоронні органи: поняття та ознаки / І. Бондаренко // Право України. — 2003. — № 4. — С. 18-21.
5. Борденюк В. Місцеве самоврядування в механізмі держави: конституційно-правовий аспект / В. Борденюк // Право України. — 2003. — № 4. — С. 12-18.
6. Бульба О. Деякі аспекти реформування моделі поділу влади в Україні / О. Бульба // Право України. — 2004. — № 4. — С. 27-30.
7. Вовк Ю. Розмежування сфери компетенції між Президентом і Прем'єр-міністром в Україні / Ю. Вовк // Право України. — 2009. — № 5. — С. 51-

54.

8. Глущенко С. Розвиток законодавства про вищі спеціалізовані судові органи у новітній період історії України/ С. Глущенко // Право України. — 2012. — № 11-12. — С. 327-335.
9. Гончаренко В. Правовий статус Верховної Ради України за Конституцією України 1996 року / В. Гончаренко // Вісник Академії правових наук України. — 2012. — № 1 (68). — С. 77-87.
10. Давиденко А. О. Соціологічне забезпечення управління кадровими процесами у сфері державної служби: структура та функції / А. О. Давиденко // Грані: науковий вісник. — 2014. — № 1. — С. 11-18.
11. Дьомін Ю. Поняття і місце митного контролю в системі функцій Української держави / Ю. Дьомін // Право України. — 2003. — № 8. — С. 40-44.
12. Єрмолін В. До питання про співвідношення понять виконавчої влади і державного управління / В. Єрмолін // Право України. — 2002. — № 9. — С. 29-33.
13. Жаровська І. М. Авторитетний ресурс у механізмі державно-владних відносин / І. М. Жаровська // Публічне право. — 2013. — № 1. — С. 289-295.
14. Жуган М. Принцип поділу влади : сучасні інтерпретації / М. Жуган, В. Марченко / Право України. — 2011. — № 2. — С. 193-200.
15. Іншин М. І. Окремі аспекти правового регулювання державної служби нормами Конституції України / М. І. Іншин // Публічне право. — 2013. — № 1. — С. 187-191.
16. Капустинський В. Взаємозв'язок понять «судова влада», «правосуддя» і «судочинство у контексті сучасного реформування» / В. Капустинський, О. Хатинська-Нор // Право України. — 2012. — № 9. — С. 363-368.
17. Коваль В. Актуальні проблеми функціонування судової системи України / В. Коваль // Право України. — 2003. — № 12. — С. 20-25.
18. Костенко Н. И. Место прокуратуры в государственном механизме / Н. И. Костенко // Государство и право. — 1995. — № 11. — С. 12-21.
19. Крупчан О. Загальна характеристика змісту компетенції органів виконавчої влади / О. Крупчан // Юридична Україна. — 2013. — № 8. — С. 45-49.
20. Кулага Е. Органи внутрішніх справ України в системі поділу державної влади / Е. Кулага // Право України. — 2004. — № 9. — С. 82-91.
21. Кунцевич М. Функції виконавчої влади / М. Кунцевич // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2013. — № 9. — С. 140-146.
22. Мартинюк Р. Проблеми визначення конституційно-правового статусу Президента України в умовах змішаної форми правління / Р. Мартинюк // Право України. — 2009. — № 5. — С. 44-50.
23. Марчук О. До питання про припинення повноважень члена Вищої ради юстиції / О. Марчук // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і

- політичні науки. — К., 2013. — № 9. — С. 117-123.
24. Мінюков А. Система органів державної влади, що забезпечують конституційні права і свободи людини і громадянина: їх повноваження / А. Мінюков // *Право України*. — 2002. — № 4. — С. 61-65.
  25. Назаров І. Завдання та повноваження вищого судового органу (на приклад європейських країн) / І. Назаров // *Право України*. — 2012. — № 11-12. — С. 73-81.
  26. Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель : монографія / Л. Р. Наливайко. — Х. : Право, 2009. — 600 с.
  27. Новые технологии государственного управления в зеркале канадского и российского опыта : монография / [Айленд Д. и др.] ; под ред. А. М. Марголина и П. Дуткевича. — М. : Моск. гор. ун-т упр. Правительства Москвы; Оттава : [б. и.], 2013. — 267 с.
  28. Оніщук М. Організація влади в Україні: шляхи конституційного удосконалення / М. Оніщук // *Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки*. — К., 2013. — № 9. — С. 70-79.
  29. Онуфрієнко О. В. Структура функцій держави: інструментальний підхід / О. В. Онуфрієнко // *Вісник Луганської академії внутрішніх справ*. — 2002. — № 4. — С. 28-38.
  30. Павленко Р. Парламент і уряд. Як оптимізувати механізм відносин / Р. Павленко // *Віче*. — 2002. — № 4. — С. 7-14.
  31. Палагнюк Ю. В. Механізми формування державної євроінтеграційної політики України / Ю. В. Палагнюк // *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. — 2013. — № 4. — С. 141-146.
  32. Петришина-Дюг Г. Деякі питання організаційно-правового механізму реалізації законодавчої функції Верховної Ради України / Г. Петришина-Дюг // *Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки*. — К., 2013. — № 9. — С. 91-97.
  33. Подорожна Т. С. Конституційно-правові проблеми удосконалення механізму державної влади: світовий досвід / Т. С. Подорожна // *Публічне право*. — 2013. — № 1. — С. 32-37.
  34. Рунова Н. О. Державна служба як різновид публічної державної служби в Україні: проблеми інституалізації / Н. О. Рунова // *Публічне право*. — 2013. — № 2. — С. 241-246.
  35. Сажнев І. В. Суб'єкти реалізації правоохоронної функції сучасної держави: теоретико-правовий аналіз / І. В. Сажнев // *Вісник Запорізького юридичного інституту*. — 2002. — № 1. — С. 36-46.
  36. Селіванов А. Законодавча влада і конституційне правосуддя в Україні / А. Селіванов // *Право України*. — 2009. — № 5. — С. 23-29.
  37. Татенов М. Механизмы взаимодействия высших органов государственной власти в некоторых странах мира / М. Татенов // *Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки*. — К., 2013. — № 9. — С. 97-106.
  38. Татьков В. Конституційне та законодавче підґрунтя для застосування принципу спеціалізації як критерію у розмежуванні судових юрисдикцій/

- В. Татков// Вісник Академії правових наук України. — 2012. — № 1 (72). — С. 198-211.
39. Темченко В. Функції держави із забезпечення прав людини у ринковій економіці / В. Темченко // Право України. — 2003. — № 5. — С. 47-51.
40. Фолес А. М. Механізм сучасної правової держави: доктринальні аспекти / А. М. Фолес // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. — 2013. — № 3. — С. 37-43.
41. Чмелюк В. Роль місцевих державних адміністрацій в системі органів виконавчої влади України / В. Чмелюк // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 10. — С. 142-147.
42. Шаповал В. Феномен державного органу (органу держави) або органу державної влади: теоретико-правовий і конституційний аспекти / В. Шаповал // Право України. — 2003. — № 8. — С. 25-30.
43. Шатіло В. Проблеми співвідношення конституційного механізму державної влади та механізму реалізації її функцій / В. Шатіло // Право України. — 2012. — № 1-2. — С. 336-344.
44. Шатіло В. Співвідношення політичної й адміністративної компоненти у функціонуванні державної влади / В. Шатіло // Право України. — 2012. — № 11-12. — С. 271-278.
45. Шевченко А. А. Теоретичні аспекти правової форми діяльності держави / А. А. Шевченко // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 2003. — № 3. — С. 50-58.

## **ТЕМА 6. ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО, ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА СУСПІЛЬСТВА І ДЕРЖАВА**

Поняття, ознаки і структура громадянського суспільства. Взаємодія громадянського суспільства і держави. Концепція відкритого суспільства та відкритої держави.

Поняття, функції та структура політичної системи суспільства. Місце та роль держави в політичній системі суспільства.

Політичні партії в політичній системі суспільства: правове регулювання статусу та діяльності. Держава і громадські об'єднання.

### **Ключові поняття:**

*суспільство, громадянське суспільство, політична система суспільства, суб'єкти політики, політичні норми, політичні відносини, політичний процес, політичні функції, політичний режим, політична свідомість, політична культура, політична влада, політична діяльність, об'єднання громадян, політична партія, партійна система, громадська організація, корпорація.*



1. Самодостатня система, яка заснована на взаємовідносинах людей в процесі реалізації особистих потреб врегульована за допомогою соціальних норм – це:

- а) суспільство;
- б) громадянське суспільство;
- в) політична система суспільства;
- г) держава;
- д) політична партія.

2. Поняття «громадянське суспільство» з'явилося вперше у працях:

- а) Дж. Остіна, Т. Гоббса, Дж. Локка;
- б) Г. Гроція, Т. Гоббса, Дж. Локка;
- в) І. Канта, Гегеля, Г. Гроція;
- г) Г. Спенсера, Т. Гоббса, М. Радищева;
- д) Є. Дюрінга, Ж.-Ж. Руссо, Б. Спінози.

3. Поняття «громадянське суспільство» одержало фундаментальний розвиток у працях:

- а) Ж.-Ж. Руссо, Дж. Остіна, Ш. Монтеск'є, Дж. Локка;
- б) Г. Гроція, Т. Гоббса, Дж. Локка;
- в) І. Канта, Г. Гегеля, Ш. Монтеск'є;
- г) Г. Спенсера, Т. Гоббса, Ж.-Ж. Руссо, М. Радищева;
- д) Ш. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, Г. Гегеля.

4. Цілісну концепцію громадянського суспільства як відносно відокремленого від держави явища, що має власний зміст і структуру вперше визначив:

- а) К. Маркс;
- б) Г. Гегель;
- в) Аристотель;
- г) Дж. Локк;
- д) Ф. Аквінський.

5. Системою недержавних інститутів, яка забезпечує самоорганізацію та розвиток населення є:

- а) політична система;
- б) правова держава;
- в) соціальна держава;
- г) громадянське суспільство;
- д) демократичний режим.

6. До ознак громадянського суспільства не належить:

- а) добровільне формування інститутів – громадських об'єднань;
- б) задоволення матеріальних і духовних потреб та інтересів людини та її

добровільних об'єднань шляхом громадської співпраці;

в) здійснення суспільної діяльності за принципом «дозволено тільки те, що прямо вказано в законі»;

г) здатність протистояти сваволі держави;

д) самоорганізація і структурування населення в народ.

*7. Найвищою соціальною цінністю у громадянському суспільстві є:*

а) соціальний добробут;

б) законність та правопорядок;

в) право на вільне волевиявлення та громадянську позицію;

г) права, свободи, честь та гідність людини;

д) народ.

*8. Взаємодія між громадянським суспільством та державною владою за умов демократії відбувається таким чином:*

а) державна влада управляє громадянським суспільством;

б) громадянське суспільство здійснює державну владу;

в) державна влада рівнозначна громадянському суспільству;

г) державна влада підпорядковує свою діяльність служінню громадянському суспільству;

д) в громадянському суспільстві може існувати лише державна влада.

*9. Поняття, з яким найбільш повно співвідноситься поняття «громадянське суспільство» – це:*

а) «держава»;

б) «органи державної влади»;

в) «правова держава»;

г) «державність»;

д) «суспільство».

*10. Суспільством демократичного типу, що характеризується плюралізмом в економіці, політиці, культурі, розвиненими соціальними структурами, і правовою державою, називають:*

а) відкрите суспільство;

б) громадянське суспільство;

в) демократичне суспільство;

г) плюралістичне суспільство;

д) правове суспільство.

*11. Вперше поняття «відкрите суспільство» запропонував:*

а) А. Бергсон;

б) К. Поппер;

в) Дж. Сорос;

г) К. Маркс;

д) І. Кант.

12. Сукупність взаємопов'язаних і взаємозалежних політичних інституцій, передбачених Конституцією і законами України, які здійснюють владу в суспільстві, регулюють політичні відносини, політичну діяльність, забезпечують стабільність і порядок відповідно до досягнутого рівня політичної культури – це:

- а) демократія;
- б) держава;
- в) політична система суспільства;
- г) народний суверенітет;
- д) політична система держави.

13. Політичну систему суспільства складають:

- а) держава, громадські об'єднання, політичні партії, профспілки, засоби масової інформації;
- б) державні органи законодавчої, виконавчої, судової влади;
- в) держава, органи державної влади, державні установи та підприємства, громадські організації;
- г) держава, органи державної влади, державні установи та підприємства, політичні партії;
- д) держава, політичні партії, засоби масової інформації.

14. Політична система в інституціональному аспекті – це:

- а) держава як інститут управління та інші політичні організації, які беруть участь у формуванні та здійсненні політичної влади;
- б) порядок (спосіб) організації і здійснення державної влади, які виражають її сутність;
- в) організація політичної влади, що існує на певній соціальній базі;
- г) форма держави, яка заснована на здійсненні народовладдя шляхом забезпечення широких прав і свобод громадян;
- д) сукупність політичних партій, що функціонують на певній території.

15. Первинним суб'єктом політики є:

- а) держава;
- б) особа;
- в) суспільство;
- г) політична партія;
- д) громадянське суспільство.

16. Центральним елементом політичної системи є:

- а) профспілка;
- б) держава;
- в) політична партія;
- г) громадське об'єднання;
- д) громадянин.

*17. Структурними елементами політичної системи суспільства є:*

- а) політичний, нормативний, правовий, функціональний та комунікативний елементи;
- б) громадський, нормативний, ідеологічний, функціональний та комунікативний елементи;
- в) суб'єктний, нормативний, ідеологічний, функціональний та комунікативний елементи;
- г) правовий, ідеологічний, функціональний та комунікативний елементи;
- д) методологічний, правовий, ідеологічний, самоврядний та комунікативний елементи.

*18. Основним структурним елементом політичної системи суспільства не є:*

- а) держава;
- б) політичні партії;
- в) політична свідомість та політична культура;
- г) комерційні організації;
- д) засоби масової інформації.

*19. Інтеграційними зв'язками між всіма елементами політичної системи суспільства, а також між партіями, суспільством і державою, між політичною та іншою системами є:*

- а) суб'єктний елемент політичної системи суспільства;
- б) нормативний елемент політичної системи суспільства;
- в) ідеологічний елемент політичної системи суспільства;
- г) функціональний елемент політичної системи суспільства;
- д) комунікативний елемент політичної системи суспільства.

*20. Системою політичних і правових норм і принципів, що регулюють відносини між суб'єктами політичної системи є:*

- а) суб'єктний елемент політичної системи суспільства;
- б) нормативний елемент політичної системи суспільства;
- в) ідеологічний елемент політичної системи суспільства;
- г) функціональний елемент політичної системи суспільства;
- д) комунікативний елемент політичної системи суспільства.

*21. Ознакою, спільною для всіх інститутів політичної системи суспільства є:*

- а) участь в розподілі матеріальних благ;
- б) участь в формуванні та здійсненні політичної влади;
- в) участь у відправленні правосуддя;
- г) наявність статутів, програм;
- д) сплата членських внесків.

22. Функцією політичної системи суспільства не є:

- а) формування цілей та завдань суспільства;
- б) розробка програм життєдіяльності суспільства згідно з інтересами керівних верств;
- в) мобілізація ресурсів суспільства відповідно до певних інтересів;
- г) забезпечення функціонування та розвитку демократичних процесів;
- д) забезпечення цілісного управлінського впливу на суспільні процеси.

23. За ступенем інституалізації політичну владу класифікують на:

- а) економічну, політичну, соціальну та духовно-інформаційну;
- б) неурядову, республіканську, обласну, міську, сільську та муніципальну;
- в) одноособову, олігархічну та полігархічну;
- г) законну й незаконну, легальну та нелегальну;
- д) легітимну та нелегітимну.

24. Морально-психологічним сприйняттям влади громадянами, визнанням її права здійснювати управління соціальними процесами, згодою, готовністю їй підпорядковуватися є:

- а) легітимність влади;
- б) правомірність влади;
- в) легальність влади;
- г) допустимість влади;
- д) законність влади

25. За ступенем визнання влади суспільством політичну владу класифікують на:

- а) неурядову, республіканську, обласну, міську, сільську, муніципальну;
- б) одноособову, олігархічну, полігархічну;
- в) законодавчу, виконавчу, судову;
- г) легітимну, нелегітимну;
- д) законну й незаконну, легальну та нелегальну.

26. За сферами суспільного життя владу класифікують на:

- а) легітимну, нелегітимну;
- б) законодавчу, виконавчу, судову;
- в) неурядову, республіканську, обласну, міську, сільську, муніципальну;
- г) економічну, політичну, соціальну, духовно-інформаційну;
- д) одноособову, олігархічну, полігархічну.

27. *Спільнота мешканців, жителів населених пунктів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста, районів у містах, що наділені правом самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України – це:*

- а) політична партія;
- б) громадська організація;
- в) територіальна громада;
- г) громадянське суспільство;
- д) профспілка.

28. *Інститутами громадянського суспільства, що створюються з метою здійснення представництва та захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів членів трудового колективу є:*

- а) профспілки;
- б) релігійні організації;
- в) місіонерські товариства;
- г) політичні партії;
- д) спортивні організації.

29. *Державу від будь-яких політичних організацій суспільства відрізняють:*

- а) взаємодія з міжнародними організаціями та монополія на засоби масової інформації;
- б) правова регламентованість та формальна визначеність;
- в) право на видання нормативно-правових актів; суверенітет та здатність застосовувати легальний примус стосовно населення;
- г) право на видання законів; суверенітет, здатність застосовувати легальний примус стосовно населення, взаємодія з міжнародними організаціями та володіння власністю на основні знаряддя і засобів виробництва;
- д) право на видання законів, суверенітет, виключне право на освоєння космічного простору.

30. *Система ідеологічних і психологічних елементів, оцінка людиною існуючого політичного буття і вибір варіанту поведінки відповідно до індивідуальних та суспільних інтересів – це:*

- а) політична свідомість;
- б) політична ідеологія;
- в) політичний режим;
- г) політична партія;
- д) політичний процес.

31. Систематизований вираз поглядів певного суб'єкта політичного життя на політичну організацію суспільства, на форму держави, на відносини між різними політичними суб'єктами, на їхню роль у житті суспільства, на відносини з іншими державами і націями є:

- а) політичний процес;
- б) політичний режим;
- в) політична партія;
- г) політична ідеологія;
- д) політична свідомість.

32. Зареєстроване добровільне об'єднання громадян-прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах – це:

- а) громадська організація;
- б) громадське об'єднання;
- в) політичне об'єднання;
- г) політична партія;
- д) політична організація.

33. До обов'язкових відомостей статуту політичної партії не належить:

- а) права та обов'язки членів політичної партії;
- б) назва політичної партії;
- в) порядок вступу до політичної партії;
- г) персональні дані засновників політичної партії;
- д) порядок скликання та проведення партійних з'їздів.

34. Політичні партії залежно від їхнього представництва у вищих органах влади поділяють на:

- а) революційні та реформаторські;
- б) національні та комуністичні;
- в) консервативні та ліберальні;
- г) правлячі та опозиційні;
- д) демократичні та недемократичні.

35. Членами політичних партій можуть бути особи, які:

- а) досягли 21 року;
- б) мають постійне місце проживання;
- в) відповідають вимогам окремої партії;
- г) мають право голосу на виборах;
- д) працюють на державних посадах.

36. Державним органом, який здійснює обов'язкову державну реєстрацію політичних партій та міжнародних громадських організацій є:

- а) Кабінет Міністрів України;
- б) Верховна Рада України;
- в) Міністерство юстиції України;
- г) Адміністрація Президента України;
- д) місцеві державні адміністрації.

37. Вік, з якого громадяни України за своєю ініціативою можуть створювати політичні партії становить:

- а) 18 років;
- б) 25 років;
- в) 16 років;
- г) 14 років;
- д) 21 рік.

38. Громадське об'єднання – це:

- а) зареєстроване згідно з законом добровільне об'єднання громадян – прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку;
- б) добровільні неприбуткові об'єднання, створені органами місцевого самоврядування з метою більш ефективного здійснення своїх повноважень;
- в) добровільне об'єднання фізичних осіб або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів;
- г) громадські об'єднання індивідів або груп за певними інтересами, які беруть участь у громадській діяльності;
- д) добровільне об'єднання фізичних осіб або юридичних осіб приватного права для здійснення своїх повноважень, зокрема, економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів.

39. Громадське об'єднання за організаційно-правовою формою утворюється як:

- а) громадська спілка, громадська група;
- б) громадська організація, національна організація;
- в) громадська організація, громадська спілка;
- г) національна організація, національна спілка;
- д) національна група, громадська спілка.

40. Молодіжні громадські організації – це об'єднання громадян віком:

- а) від 12 до 18 років;
- б) від 8 до 20 років;
- в) від 14 до 35 років;
- г) від 14 до 18 років;
- д) від 10 до 18 років.



41. Засновниками молодіжних та дитячих громадських організацій можуть бути:

- а) тільки громадяни України віком від 25 до 40 років;
- б) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах та досягли 15-річного віку;
- в) громадяни України та іноземці, які перебувають в Україні не менше 10 років та досягли 18 років;
- г) громадяни України віком від 22 до 35 років та іноземці, які перебувають в Україні на законних підставах;
- д) громадяни України, які мають юридичну освіту, досягли 25 років та стаж роботи за фахом не менше 3 років.

42. Громадським об'єднанням, засновниками якого є юридичні особи приватного права, а членами можуть бути юридичні особи приватного права та фізичні особи є:

- а) громадська організація;
- б) громадська спілка;
- в) територіальна громада;
- г) політична партія;
- д) громадська асоціація.

43. Засновниками громадської організації, крім молодіжної та дитячої, можуть бути особи, які досягли:

- а) 14 років;
- б) 16 років;
- в) 18 років;
- г) 21 років;
- д) 25 років.

44. Громадське об'єднання, яке має намір здійснювати діяльність без статусу юридичної особи, повідомляє про своє утворення уповноважений орган з питань реєстрації протягом:

- а) 70 днів після проведення установчих зборів;
- б) 90 днів після проведення установчих зборів;
- в) 65 днів після проведення установчих зборів;
- г) 60 днів після проведення установчих зборів;
- д) 80 днів після проведення установчих зборів.

45. Громадські об'єднання утворюються і діють на принципах:

- а) добровільності, самоврядності, вільного вибору території діяльності, рівності перед законом, відсутності майнового інтересу їх членів, прозорості, відкритості та публічності;
- б) самоврядності, законності, самостійності у визначенні напрямів своєї діяльності, відкритості і публічності;

- в) відкритості та публічності, прозорості, рівноправності членів, відсутності майнового інтересу їх членів;
- г) законності, добровільності, рівноправності членів, самоврядності, самостійності у визначенні напрямів своєї діяльності, відкритості і публічності;
- д) добровільності, самоврядності, вільного вибору території діяльності, рівності перед законом, законності.

*46. Членами громадського об'єднання не можуть бути:*

- а) іноземці;
- б) юридичні особи приватного права;
- в) особи без громадянства;
- г) особи, які досягли 16 років;
- д) особи, які визнані судом недієздатними.

*47. Забороняється створення і діяльність громадських об'єднань, якщо:*

- а) засновником громадського об'єднання є громадянин іншої держави;
- б) завдання громадського об'єднання спрямовані на ліквідацію незалежності України або зміну конституційного ладу насильницьким шляхом;
- в) громадське об'єднання не було зареєстроване в органах юстиції;
- г) засновник громадського об'єднання має непогашену судимість;
- д) засновником громадського об'єднання є юридична особа приватного права.

*48. Громадські об'єднання не можуть мати:*

- а) прапор;
- б) воєнізованих формувань;
- в) статут;
- г) більш ніж одного засновника;
- д) емблеми.

*49. У власній назві громадського об'єднання не може міститися:*

- а) інформація про статус громадського об'єднання;
- б) ім'я фізичної особи;
- в) аббревіатура;
- г) інформація про вид громадського об'єднання;
- д) слова «державний» та «комунальний».

*50. Чинний Закон України «Про громадські об'єднання» був прийнятий*

- а) 22 квітня 2012 року;
- б) 22 березня 2012 року;
- в) 22 квітня 2013 року;
- г) 22 березня 2013 року;
- д) 22 січня 2013 року.

## ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

### Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 ; Офіційний вісник України. — 2010. — №72/1 Спеціальний випуск. — С. 15. — Ст. 2598.
- ❖ Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 5 липня 2012 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2013. — № 25. — Ст. 1350.
- ❖ Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2012 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2013. — № 1. — Ст. 1.
- ❖ Про політичні партії в Україні : Закон України від 05 квітня 2001 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 23. — Ст. 118.
- ❖ Про порядок підготовки та оформлення рішень щодо громадських об'єднань : Наказ Міністерства юстиції України від 14 грудня 2012 року // Офіційний вісник України. — 2012. — № 98. — Ст. 3991.

### Спеціалізована література:

1. Адашис Л. І. Правове регулювання статусу політичних партій в Україні / Л. І. Адашис // Право і суспільство. — 2012. — № 2. — С. 32-40.
2. Адашис Л. І. Теоретичні уявлення про політичні партії: історичний і методологічний аспекти / Л. І. Адашис // Підприємництво, господарство і право. — 2012. — № 5. — С. 138-142.
3. Бабкін В. Трансформаційні процеси в Україні на тлі світового розвитку / В. Бабкін // Віче. — 2002. — № 7. — С. 76-77.
4. Байталюк З. В. Правове регулювання порядку створення та діяльності політичних партій в Україні / З. В. Байталюк // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2012. — Вип. 57. — С. 182-187.
5. Белкин Л.М. Возможности и проблемы участия институтов гражданского общества в обеспечении качества подзаконных нормативно-правовых актов по законодательству Украины / Л. М. Белкин // Государство и право. — 2013. — № 3. — С. 80-88.
6. Білоусов О. С. Доступ до публічної інформації як чинник формування громадянського суспільства в Україні / О. С. Білоусов // Актуальні проблеми політики. — 2013. — Вип. 50. — С. 18-25.
7. Богашева Н. Політичні партії як суб'єкти виборчого процесу / Н. Богашева // Право України. — 2013. — № 5. — С. 114-121.
8. Бондарчук І. В. Рішення Конституційного Суду України у правовому

- регулюванні діяльності політичних партій і громадських організацій / І. В. Бондарчук // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 5. — С. 106-113.
9. Віхляєв М. Ю. Проблемні аспекти та наслідки законодавчого закріплення терміна «громадські об'єднання» у новому Законі України «Про громадські об'єднання» / М. Ю. Віхляєв // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2012. — Вип. 58. — С. 128-134.
  10. Волохо А. В. Влияние основных институтов современного гражданского общества на пограничную политику России / А. В. Волохо // Социально-гуманитарные знания. — 2013. — № 2. — С. 135-145.
  11. Гегедюш Н.С. Региональная практика оценки состояния гражданского общества / Н. С. Гегедюш // Власть. — 2013. — № 2. — С. 86-90.
  12. Гетьман І. Розвиток громадянського суспільства в умовах інформаційно-глобалізаційних процесів / І. Гетьман // Вісник Академії правових наук України. — 2011. — № 2 (65). — С. 46-54.
  13. Горлов В. Г. Реалізація права на об'єднання громадян / В. Г. Горлов // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2013. — № 3. — С. 5-8.
  14. Держава і громадянське суспільство в Україні: проблеми взаємодії : монографія / І. О. Кресіна, О. В. Скрипнюк, А. А. Коваленко, Є. В. Перегуда, О. М. Стойко та ін. ; за ред. І. О. Кресіної. — К. : Логос, 2007. — 314 с.
  15. Дидикин А. Б. «Открытое правительство» в механизме взаимодействия гражданского общества и государства: формирование правовой модели и ее противоречия / А. Б. Дидикин // Гражданское общество в России и за рубежом. — 2013. — № 1. — С. 16-19.
  16. Долішній М. Соціальна правова держава: новизна погляду / М. Долішній, С. Вовканич // Віче. — 2001. — № 5. — С. 155-158.
  17. Жилін Є. В. Об'єднання громадян як елемент громадянського суспільства / Є. В. Жилін // Публічне право. — 2012. — № 1. — С. 320-325.
  18. Журенок Т. Особливості правової процедури припинення громадських організацій / Т. Журенок // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 2. — С. 107-114.
  19. Иванова А. Институционализация взаимодействия власти и общественных объединений в современной России / А. Иванова // Социальная политика и социальное партнерство. — 2013. — № 6. — С. 70-75.
  20. Ібрагімова І. Зв'язки з громадськістю як індикатор ефективності державного управління та показник стану громадянського суспільства / І. Ібрагімова // Вісник Української Академії державного управління при Президентіві України. — 2003. — № 2. — С. 27-34.
  21. Кельман Л. М. Політична система як фактор впливу на правозастосовну діяльність / Л. М. Кельман // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. — 2012. — Вип. 1. — С. 20-28.
  22. Кельман М. Теоретико-методологічні підходи до аналізу співвідношення

- громадянського суспільства та держави / М. Кельман // Право України. — 2010. — № 6. — С. 93-100.
23. Кирсанов А. Ю. Институты гражданского общества в демократическом правовом государстве / А. Ю. Кирсанов // Вестник Московского университета МВД России. — 2013. — № 4. — С. 47-50.
  24. Кирсанов А. Ю. Классификация институтов гражданского общества в России / А. Ю. Кирсанов // Вестник Московского университета МВД России. — 2013. — № 3. — С. 58-61.
  25. Клименко О. Поняття конституційного права громадян на мирні зібрання / О. Клименко // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 6. — С. 134-141.
  26. Коваленко А. Загальні збори та громадські слухання як інструмент громадського контролю на місцевому рівні / А. Коваленко // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2013. — № 9. — С. 429-434.
  27. Коваль Ю. О. Вплив громадянського суспільства на формування місцевого самоврядування: теоретичний аспект / Ю. О. Коваль // Історичні і політологічні дослідження. — 2013. — № 2. — С. 303-308.
  28. Ковальчук В. Проблеми становлення правових основ інститутів громадянського суспільства в контексті прийняття Закону України «Про громадські об'єднання»/ В. Ковальчук, С. Іщук // Вісник Академії правових наук України. — 2012. — № 3 (70). — С. 24-33.
  29. Козырева И. П. О современном правовом государстве в России / И. П. Козырева // Евразийская интеграция. Экономика. Право. Политика. — 2013. — № 13. — С. 166-169.
  30. Колодій А. Громадянське суспільство та правова держава: проблеми і шляхи розбудови / А. Колодій // Право України. — 2010. — № 7. — С. 12-17.
  31. Колодій А. Громадянське суспільство: доктрина та вітчизняна практика / А. Колодій // Право України. — 2013. — № 9. — С. 270-288.
  32. Колпаков А. Проблеми змін в політичній системі України: політико-правовий вимір / А. Колпаков // Право України. — 2003. — № 4. — С. 5-8.
  33. Котенко Т. Взаємодія місцевого самоврядування та громадського суспільства: функціональний аналіз / Т. Котенко // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 4. — С. 141-148.
  34. Кравченко С. Громадська правова свідомість як необхідний елемент побудови громадянського суспільства в Україні / С. Кравченко // Право України. — 2009. — № 12. — С. 140-143.
  35. Кравченко Л. Розбудова українського громадянського суспільства: кризь призму бачення окремих проблем / Л. Кравченко, М. Цимбалюк // Право України. — 2003. — № 10. — С. 17-21.
  36. Кресін О. Громадянське суспільство і держава: шлях до порозуміння і співпраці (з методологічного семінару) / О. Кресін // Право України. — 2004. — № 3. — С. 18-22.
  37. Кресіна І. Громадянське суспільство: відокремити зерна від полови /

- І. Кресіна // Віче. — 2002. — № 4. — С. 23-27.
38. Кузьмин П. В. Інститути влади та громадянське суспільство: механізми, технології та перспективи взаємодії / П. В. Кузьмин // Актуальні проблеми політики. — 2013. — Вип. 49. — С. 22-32.
  39. Курячая М. М. Электронная демократия как вызов современной правовой политики / М. М. Курячая // Конституционное и муниципальное право. — 2013. — № 1. — С. 41-44.
  40. Лаба О. В. Конституційно-правовий статус громадських організацій: теоретико-правовий аспект / О. В. Лаба // Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. — 2011. — Вип. №1. — С. 190-196.
  41. Лаба О. Міжнародна практика заходів, спрямованих на зміцнення довіри між державою та організаціями громадянського суспільства / О. Лаба // Історико-правовий часопис. — 2013. — № 2. — С. 42-47.
  42. Лаба О. Правовий аналіз чинного законодавства України щодо участі організацій громадянського суспільства в процесі обговорення та прийняття рішень / О. Лаба // Історико-правовий часопис. — 2013. — № 1. — С. 26-32.
  43. Ладиченко В. Методологічні аспекти взаємодії держави і громадянського суспільства / В. Ладиченко // Право України. — 2007. — № 10. — С. 9-13.
  44. Левченков А. И. Гражданское общество в Украине: политико-правовая возможность или политико-правовая фантазия? / А. И. Левченков // Вісник Луганської академії внутрішніх справ. — 2002. — Спеціальний випуск. — Частина 2. — С. 144-148.
  45. Лейст О. Э. Гражданское общество и современное государство / О. Э. Лейст, И. Ф. Мачин // Весник Московского унив-та : Серия 11 «Право», 1995. — № 4. — С. 28-36.
  46. Лемак В. Політичні партії як інститут громадянського суспільства: проблеми правового регулювання в Україні / В. Лемак // Право України. — 2010. — № 7. — С. 18-23.
  47. Логачова В. Громадський контроль як елемент громадянського суспільства в Україні / В. Логачова // Юридична Україна. — 2012. — № 2. — С. 26-31.
  48. Маренков О. Правовий вимір концепту «нація» як когнітивна основа трансформації права в умовах відкритого суспільства / О. Маренков // Юридична Україна. — 2013. — № 11. — С. 17-23.
  49. Медведчук В. Держава і громадянське суспільство: український вибір / В. Медведчук // Право України. — 2012. — № 3-4. — С. 375.
  50. Мельник Р. Громадянське суспільство та держава в контексті адміністративного права / Р. Мельник // Право України. — 2013. — № 8. — С. 227-233.
  51. Мерник А. М. Поняття та ознаки інституцій громадянського суспільства / А. М. Мерник // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. — 2012. — Вип. 2 (57). — С. 65-73.

52. Михалева Г. М. Партии, некоммерческие организации и новые формы гражданской активности: алгоритмы взаимодействия / Г. М. Михалева // Россия и современный мир. — 2013. — № 1. — С. 101-118.
53. Моргун В. А. Концепція громадянського суспільства у вітчизняній і зарубіжній історіографії / В. А. Моргун // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 2003. — № 2. — С. 119-132.
54. Мороз Н. О. Вплив громадських організацій на розбудову громадянського суспільства України / Н. О. Мороз // Гілея: науковий вісник. — 2013. — № 72. — С. 836-841.
55. Нікольська О. Конституційне право на мирні зібрання: проблеми реалізації / О. Нікольська, І. Кіріна // Юридична Україна. — 2013. — № 3. — С. 33-37.
56. Овсяннікова О. Етичні проблеми взаємодії судової влади та засобів масової інформації / О. Овсяннікова // Вісник Академії правових наук України. — 2012. — № 1 (68). — С. 174-184.
57. Осипов М. Ю. Роль некоммерческих организаций в формировании правосознания и правовой культуры граждан / М. Ю. Осипов // Гражданское общество в России и за рубежом. — 2013. — № 1. — С. 21-24.
58. Перегуда Є. До проблеми законодавчої регламентації багатопартійності в Україні / Є. Перегуда // Право України. — 2001. — № 4. — С. 13-18.
59. Петришина-Дюг Г. Г. Конституційно-правова відповідальність політичних партій: поняття, сутність та особливості / Г. Г. Петришина-Дюг // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2012. — Вип. 57. — С. 144-150.
60. Петришина-Дюг Г. Г. Фінансування політичних партій: проблеми правового регулювання у сучасних державах / Г. Г. Петришина-Дюг // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2013. — Вип. 60. — С. 91-97.
61. Плотников А. А. Статус общественной палаты Российской Федерации и перспективы активизации взаимодействия государства с гражданским обществом / А. А. Плотников // Юрист-Правовед. — 2013. — № 1. — С. 15-19.
62. Пономарьов С. М. Категоріально-понятійний апарат механізму реалізації конституційного права громадян на об'єднання в громадські організації / С. М. Пономарьов // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 11. — С. 108-114.
63. Примуш М. Порядок утворення і діяльності політичних партій / М. Примуш // Віче. — 2001. — № 5. — С. 143-155.
64. Прокопов Д. Є. Правовий вимір дослідження функціонування і розвитку політичних систем: проблеми теорії і методології / Д. Є. Прокопов // Публічне право. — 2012. — № 1. — С. 247-253.
65. Решетников О. М. Государство и партии: история взаимоотношений / О. М. Решетников // Власть. — 2013. — № 1. — С. 82-86.
66. Рогачева Л. И. Взаимодействие государства и общества в условиях

- евразийской интеграции / Л. И. Рогачева // Евразийский юридический журнал. — 2013. — № 2. — С. 31-33.
67. Розумний М. М. «Громадянське суспільство» vs «політична нація» / М. М. Розумний // Стратегічні пріоритети. — 2013. — № 2. — С. 5-11.
68. Росіхіна В. Конституційні нормативно-правові гарантії забезпечення права громадян на публічні об'єднання: теорія і практика / В. Росіхіна // Вісник Конституційного Суду України. — 2013. — № 4. — С. 72-79.
69. Саломатин А. Ю. Гражданское общество в условиях постмодернизационного развития / А. Ю. Саломатин // Гражданское общество в России и за рубежом. — 2013. — № 1. — С. 2-6.
70. Скрипнюк В. Діяльність політичних партій в контексті правового забезпечення принципу поділу влади / В. Скрипнюк // Юридична Україна. — 2013. — № 12. — С. 16-21.
71. Скрипнюк В. Політико-правові принципи організації та функціонування державної влади в Україні / В. Скрипнюк // Право України. — 2002. — № 5. — С. 3-8.
72. Скрипнюк О. В. Конституційні основи розвитку громадянського суспільства в Україні: досвід і перспективи / О. В. Скрипнюк // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2011. — № 2. — С. 15-20.
73. Соляр С. Громадянське суспільство: загальнотеоретичні підходи до визначення / С. Соляр // Вісник Академії правових наук України. — 2012. — № 1 (72). — С. 271-279.
74. Соляр С. Систематизація законодавства України у сфері об'єднання громадян / С. Соляр // Вісник Академії правових наук України. — 2012. — № 1 (68). — С. 35-45.
75. Ступников С. Транспарентность – ключевой критерий оценки эффективности открытого правительства / С. Ступников // Государственная служба. — 2013. — № 1. — С. 83-86.
76. Цимбалюк М. Громадянське суспільство як фактор утвердження демократичної правосвідомості / М. Цимбалюк // Право України. — 2007. — № 11. — С. 21-25.
77. Чернобель Г. Т. Гражданское общество и государство: принципы взаимодействия [теоретический аспект] / Г. Т. Чернобель // Аграрное и земельное право. — 2013. — № 1. — С. 113-121.
78. Шебзухова Т. А. Гражданское общество и государство: проблемы взаимоотношения и перспективы взаимодействия / Т. А. Шебзухова // Право и политика. — 2013. — № 7. — С. 868-875.



## ТЕМА 7. ДЕМОКРАТИЧНА, СОЦІАЛЬНА, ПРАВОВА ДЕРЖАВА

Поняття та ознаки демократичної держави. Форми та інститути демократії як прояв державної влади. Принципи демократії та її функції.

Поняття та ознаки соціальної держави. Концепція соціальної держави: виникнення та розвиток.

Правова держава: поняття та ознаки. Верховенство права і правова держава: питання співвідношення та взаємодії.

Демократична, соціальна, правова держава як принцип державного ладу. Шляхи формування соціальної, правової держави в Україні.

### Ключові поняття:

*демократія, соціальна держава, правова держава, конституційна юрисдикція, верховенство права, законність, принцип пріоритету права, принцип правової захищеності людини і громадянина, принцип єдності права і закону, демократія, демократична держава, вибори, референдум, правова політика держави.*

*1.3 грецької «демократія» – це:*

- а) народна свідомість;
- б) глас народу;
- в) влада народу;
- г) державна влада;
- д) суспільна держава.

*2. Політичний режим, за якого єдиним легітимним джерелом влади в державі визнається її народ, а управління державою здійснюється народом, безпосередньо, або опосередковано через обраних представників – це:*

- а) тоталітаризм;
- б) демократія;
- в) народний суверенітет;
- г) державний суверенітет;
- д) громадянське суспільство.

*3. До основних ознак сучасної демократії не належать:*

- а) визнання народу вищим джерелом влади, виборність основних органів держави;
- б) рівноправність громадян і, насамперед, рівність їхніх виборчих прав;
- в) дотримання прав людини, пріоритет прав людини над правами держави, конституційне обмеження влади більшості над меншістю, повага прав меншості до власної думки і її вільне вираження;
- г) система розподілу влад, верховенство права;
- д) наявність цензури, культ вождя.

4. Види демократії за сферами суспільного життя класифікують на:

- а) пряму, непряму, змішану;
- б) внутрішню, зовнішню;
- в) особисту, правову, політичну;
- г) соціальну, культурну, політичну;
- д) регуляторну, охоронну, контрольну.

5. Поняття, яке характеризує зовнішні прояви демократії – це:

- а) інститут демократії;
- б) принципи демократії;
- в) форма демократії;
- г) функції демократії;
- д) зміст демократії.

6. Співвідношення понять «демократія» і «самоврядування» полягає у наступному:

- а) ці поняття тотожні;
- б) ці поняття не пов'язані між собою;
- в) «демократія» є формою здійснення «самоврядування»;
- г) «самоврядування» виступає формою «демократії»;
- д) «демократія» та «самоврядування» є формами реалізації народовладдя.

7. Процедура, засобом якої громадяни пропонують обговорити яке-небудь питання, безпосередньо на референдумі, або законодавчими органами – це:

- а) ініціатива;
- б) опитування;
- в) запит;
- г) збори;
- д) консультатив.

8. Форма демократії, яка є найбільш ефективною для здійснення основних завдань та функцій правової, демократичної держави – це:

- а) безпосередня форма народовладдя;
- б) консультативні опитування населення;
- в) представницька форма демократії;
- г) поєднання представницької форми здійснення народовладдя з безпосередньою;
- д) референдум.

9. Легітимні і легальні елементи політичної системи суспільства, які безпосередньо створюють демократичний режим у державі через втілення в них принципів демократії – це:

- а) форми демократії;
- б) інститути демократії;

- в) вибори;
- г) функції демократії;
- д) демократичні процеси.

*10. Основна форма безпосередньої участі громадян в управлінні державою шляхом формування вищих представницьких органів, органів місцевого самоврядування, їх персонального складу – це:*

- а) вибори;
- б) референдум;
- в) ініціатива;
- г) мітинг;
- д) демонстрація.

*11. Форма безпосередньої демократії в Україні, що полягає у прийнятті громадянами України рішень з питань загальнодержавного значення шляхом таємного голосування – це:*

- а) вибори;
- б) референдум;
- в) ініціатива;
- г) мітинг;
- д) демонстрація.

*12. Предметом референдуму не можуть бути питання:*

- а) що мають істотне значення для визначення зовнішньої політики держави;
- б) щодо вдосконалення внутрішньої системи управління;
- в) щодо податків, амністії, бюджету;
- г) щодо зміни території України;
- д) щодо податків, амністії, бюджету, зміни території України.

*13. Класифікація референдумів за предметом не передбачає такий вид референдумів, як :*

- а) законодавчий референдум;
- б) конституційний референдум;
- в) ратифікаційний референдум;
- г) факультативний референдум;
- д) загальний референдум.

*14. До консультативних інститутів демократії належать:*

- а) консультативні референдуми;
- б) голосування під час виборів;
- в) анкетування;
- г) опитування населення;
- д) мітинги.

15. Депутатські фракції, депутатські коаліції та народні контролери належать до:

- а) структурних інститутів демократії;
- б) функціональних інститутів демократії;
- в) консультативних інститутів демократії;
- г) структурно-функціональних інститутів демократії;
- д) процедурно-регламентаційних інститутів демократії.

16. До імперативних інститутів демократії належать:

- а) вибори, референдуми;
- б) профспілки, страйки;
- в) консультативний референдум, мітинги;
- г) право вето, імпічмент;
- д) парламентські сесії та місцеве самоврядування.

17. Функціональними інститутами демократії є:

- а) парламентські сесії; політичні партії, парламентські комітети;
- б) депутатські запити; накази виборців, вибори, громадська думка;
- в) місцеве самоврядування, парламентські сесії;
- г) безпосередні та представницькі інститути демократії;
- д) імперативні та консультативні інститути демократії.

18. Інститути демократії за ступенем складності поділяються на:

- а) структурні, консультативні, структурно-функціональні;
- б) функціональні, імперативні, консультативні;
- в) структурні, функціональні, структурно-функціональні;
- г) імперативні, консультативні, імперативно-консультативні;
- д) структурні, імперативні, імперативно-консультативні.

19. Незаперечні вихідні вимоги, які ставляться до всіх учасників політичної діяльності в демократичній державі – це:

- а) принципи демократії;
- б) функції демократії;
- в) ознаки демократії;
- г) елементи демократії;
- д) завдання демократії.

20. До основних принципів демократії не належить:

- а) принцип гласності;
- б) принцип політичної свободи;
- в) принцип плюралізму;
- г) принцип прийняття рішень за волею меншості при дотриманні прав та інтересів більшості;
- д) принцип рівноправності громадян.

*21. Основними принципами демократії є:*

а) політична свобода, рівноправність громадян, плюралізм, виборність органів державної влади, поділ влади, прийняття рішень в інтересах більшості з урахуванням інтересів меншості;

б) політична свобода, рівноправність громадян, плюралізм, гуманізм, соціальна рівність громадян, гласність, відсутність плюралізму;

в) політична свобода, рівноправність громадян, соціальна рівність громадян, поділ влади, прийняття рішень в інтересах більшості з урахуванням інтересів меншості, толерантність, призначувальність вищих органів влади;

г) політична свобода, рівноправність громадян, плюралізм, виборність органів державної влади, поділ влади, прийняття рішень в інтересах меншості з урахуванням інтересів більшості;

д) політична свобода, рівноправність громадян, плюралізм, виборність органів державної влади, наявність цензури, принцип загального виборчого права.

*22. Принцип демократії, який полягає в тому, що держава гарантує існування різних ідей, думок, ідеологічних підходів, можливість їх вільного висловлення, різного тлумачення окремих явищ суспільного життя – це:*

а) принцип політичного плюралізму;

б) принцип побудови влади в державі на засадах її поділу на різні гілки;

в) принцип гласності;

г) принцип конституційного закріплення прав, свобод і обов'язків людини та їх реальна гарантованість;

д) принцип ідеологічного плюралізму.

*23. Політичний плюралізм – це:*

а) множинність партій, суспільних об'єднань, політичних програм;

б) множинність поглядів та ідеологій;

в) множинність інститутів демократії;

г) множинність форм демократії;

д) етнічне багатоманіття суспільства.

*24. Функції демократії – це:*

а) основні напрями впливу на суспільні відносини, метою яких є підвищення соціально-політичної активності громадян в управлінні суспільством і державою;

б) основні напрями і види діяльності держави, обумовлені її завданнями і цілями і такі, що характеризують її сутність і соціальне призначення у суспільстві;

в) сукупність засобів та способів впливу на суспільні відносини, метою яких є підвищення соціально-політичної активності громадян в управлінні суспільством і державою;

г) основні форми взаємодії громадянського суспільства з демократичною державою;

д) основні напрями впливу демократії на розвиток народовладдя в державі.

*25. До загальних функцій демократії не належить:*

а) організаційно-політична функція;

б) регулятивна функція;

в) установча функція;

г) охоронна функція;

д) економічна функція.

*26. До загальних функцій демократії не належить:*

а) регулятивно-компромісна функція;

б) організаційно-політична функція,

в) правотворча функція;

г) контрольна функція;

д) суспільно-стимулююча функція.

*27. Організацію політичної влади на демократичних засадах, самоорганізацію народу як джерела державної влади, а також встановлення зв'язків між суб'єктами демократії передбачає:*

а) установча функція демократії;

б) організаційно-установча функція демократії;

в) організаційно-політична функція демократії;

г) регулятивно-компромісна функція демократії;

д) стимулююча функція демократії.

*28. Регулятивно-компромісна функція демократії забезпечує:*

а) діяльність органів держави в межах їх компетенції відповідно до вимог нормативно-правових актів;

б) організацію політичної влади на демократичних засадах;

в) захист державними органами безпеки честі і гідності кожної людини, охорони прав і свобод особи;

г) плюралізм діяльності суб'єктів демократії в цивільних рамках співробітництва і компромісу;

д) формування органів державної влади і органів місцевого самоврядування демократичним шляхом.

*29. Формування органів державної влади і органів місцевого самоврядування демократичним шляхом передбачає:*

а) установча функція демократії;

б) правотворча функція демократії;

в) контрольна функція демократії;

- г) суспільно-стимулююча функція демократії;
- д) відсутність державної ідеології.

*30. Контрольна функція демократії забезпечує:*

- а) захист державними органами безпеки честі і гідності кожної людини, охорони прав і свобод особи;
- б) формування органів державної влади і органів місцевого самоврядування демократичним шляхом;
- в) діяльність органів держави в межах їх компетенції відповідно до вимог нормативно-правових актів;
- г) плюралізм діяльності суб'єктів демократії в цивільних рамках співробітництва і компромісу;
- д) організацію політичної влади на демократичних засадах.

*31. Поняття «соціальна держава» виникло в:*

- а) XIV ст.;
- б) XIX ст.;
- в) XVII ст.;
- г) XVIII ст.;
- д) XX ст.

*32. Держава, що визнає людину найвищою соціальною цінністю, надає соціальну допомогу індивідам, які потрапили у важку життєву ситуацію, з метою забезпечення кожному гідного рівня життя, перерозподіляє економічні блага відповідно до принципу соціальної справедливості – це:*

- а) правова держава;
- б) соціальна держава;
- в) демократична держава;
- г) ліберальна держава;
- д) авторитарна держава.

*33. Соціальна держава – це держава, яка забезпечує:*

- а) верховенство права і закону;
- б) взаємну відповідальність держави і особи;
- в) здійснення державної влади на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу і судову;
- г) гідні умови існування кожній особі;
- д) належний стан законності та правопорядку в суспільстві.

*34. До основних ознак соціальної держави не належить:*

- а) зрівняння всіх громадян у соціальному статусі;
- б) визнання людини найвищою соціальною цінністю;
- в) проведення соціальної політики;

- г) наявність системи соціального захисту вразливих верств населення;
- д) розвинуте соціальне законодавство.

*35. Ознака демократичної держави, що характеризується свободою вибору суспільного ладу, форми правління, правом визначати і змінювати конституційний устрій, забезпечувати захист прав людини, свободи економічній, різних формах власності, рівному доступі до власності та на багатоманітності культурного життя – це:*

- а) рівноправна участь всього народу (а не тільки частини населення) в правлінні справами у суспільстві і державі;
- б) проголошення і реальна гарантованість основоположних прав людини і громадянина;
- в) політична свобода і рівність громадян перед законом і судом;
- г) правова законність як режим суспільно-політичного життя;
- д) взаємна відповідальність держави і громадянина.

*36. Проведення державою політики соціальної поступки – це:*

- а) цілеспрямована діяльність органів державної влади стосовно певного питання чи комплексу питань, яка здійснюється ними безпосередньо чи опосередковано і впливає на життя суспільства;
- б) сукупність основних напрямів і способів діяльності держави для створення та встановлення загальнодержавних пріоритетів розвитку інформаційного середовища і створення умов переходу до інформаційного суспільства;
- в) діяльність органів державного управління і соціальних інститутів, спрямована на створення сталих кількісних та якісних параметрів відтворення населення з метою подолання негативних демографічних тенденцій;
- г) системна діяльність держави у відносинах з індивідом, що здійснюється з метою створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов та гарантій для життєвого самовизначення громадян;
- д) вирішення всіх питань на шляхах згоди і порозуміння різноманітних соціальних груп, глибокої поваги до особи незалежно від її соціального стану, захисту від усякого посягання на життя, здоров'я та особисту гідність.

*37. Модель сучасної соціальної держави, у якій є найменший ступінь невтручання держави в економіку і соціальне забезпечення, орієнтоване на дотримання індивідуалізму та захист корпоративних інтересів – це:*

- а) «позитивна держава»;
- б) «нейтральна держава»;
- в) власне «соціальна держава»;
- г) «держава добробуту»
- д) суспільно орієнтована держава.



38. *«Держава добробуту» – це:*

- а) держава, соціальна політика якої виступає тільки як засіб контролю;
- б) держава, у якій забезпечується мінімальний рівень життя та встановлюється максимальний рівень доходів, а також зменшується різниця в зарплатні;
- в) держава, у якій забезпечується гарантований мінімальний рівень життя і рівність стартових можливостей;
- г) держава, у якій забезпечується максимальний рівень життя, а також максимальний рівень доходів;
- д) термін, яким узагальнено характеризують політику держави, що має на меті забезпечення надання низки таких основних послуг, як охорона здоров'я, належний рівень освіти (зазвичай безкоштовної) завдяки державному фінансуванню.

39. *Реалізується через компромісні, узгоджені рішення, координацію діяльності громадян на користь суспільства в цілому, для забезпечення рівноваги між приватними і загальногромадянськими інтересами, цілісності суспільства, його матеріального і духовного прогресу – це:*

- а) принцип соціальної держави;
- б) принцип правової держави;
- в) принцип демократичної держави;
- г) принцип верховенства права;
- д) принцип гуманізму.

40. *Вперше поняття «правова держава» було вжито в:*

- а) V ст. до н.е.;
- б) XVII ст.;
- в) XIX ст.;
- г) XX ст.;
- д) XIII ст.

41. *Виникнення терміну «правова держава» пов'язують з ім'ям:*

- а) Г. Гегеля;
- б) І. Канта;
- в) Ж.Ж. Руссо;
- г) К. Велькера;
- д) Ш. Монтеск'є.

42. *До загального державно-правового та політичного вжитку термін «правова держава» ввів:*

- а) Дж. Локк;
- б) І. Кант;
- в) І. Фрайхер фон Аретина;
- г) Р. Моль;
- д) Ш. Монтеск'є.

43. *Держава, у якій верховенство в усіх сферах життя належить правовому закону, державні органи, і громадяни – однаковою мірою відповідальні перед законом та реалізуються всі права людини, здійснюється розподіл влади на законодавчу, виконавчу, судову – це:*

- а) правова держава;
- б) демократична держава;
- в) соціальна держава;
- г) ліберальна держава;
- д) поліцейська держава.

44. *До основних ознак правової держави не належить:*

- а) верховенство права;
- б) забезпечення реалізації прав і виконання обов'язків людини і громадянина;
- в) організація і функціонування суверенної державної влади на підставі принципу розподілу влади;
- г) взаємна відповідальність особи і держави;
- д) відсутність державної ідеології.

45. *До формальних ознак правової держави не належить:*

- а) врегулювання відносин між особою і державою на основі загальнодозволеного принципу «особі дозволено робити все, що прямо не заборонено законом»;
- б) наявність органу конституційної юрисдикції;
- в) закріплення в конституційному та інших законах основних прав людини;
- г) панування в суспільному та державному житті законів, які виражають волю більшості або всього населення країни, втілюють основні права людини, загальнолюдські цінності та ідеали;
- д) неухильне і повсюдне виконання законів і підзаконних нормативних актів усіма учасниками суспільного життя.

46. *Правова держава не забезпечує:*

- а) верховенство права та закону;
- б) максимальну гарантію прав і свобод людини;
- в) рівність усіх перед законом і судом;
- г) відповідальність лише громадянина;
- д) судовий та інший захист особи.

47. *Принцип верховенства права регламентовано в:*

- а) ст. 1 чинної Конституції України;
- б) ст. 5 чинної Конституції України;
- в) ст. 8 чинної Конституції України;
- г) ст. 32 чинної Конституції України;
- д) ст. 10 чинної Конституції України.

48. До соціально-правових ознак правової держави не належить:

- а) закріплення в конституційному та інших законах основних прав людини;
- б) юридична захищеність особи;
- в) панування в суспільному та державному житті законів, які виражають волю більшості або всього населення країни, втілюють основні права людини, загальнолюдські цінності та ідеали;
- г) врегулювання відносин між особою і державою на основі загальнодозволеного принципу «особі дозволено робити все, що прямо не заборонено законом»;
- д) взаємна відповідальність особи і держави.

49. Захищеність інтересів держави та індивіда на одному рівні передбачає:

- а) наявність та функціонування в державі незалежного та ефективного суду;
- б) регулювання поведінки людини на основі загальнодозвільного правового режиму;
- в) принцип взаємної відповідальності особи і держави;
- г) принцип поділу влади;
- д) принцип верховенства права.

50. Правова держава як принцип державного ладу не охоплює таке положення, як:

- а) закріплення в Конституції верховенства права;
- б) здійснення державної влади на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову;
- в) гарантування державою прав і свобод людини та громадянина;
- г) обов'язок держави піклуватися про соціальну справедливість та добробут громадян;
- д) взаємна відповідальність держави та особи.

## ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

### Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 ; Офіційний вісник України. — 2010. — №72/1 Спеціальний випуск. — С. 15. — Ст. 2598.
- ❖ Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року // Офіційний вісник України. — 2008. — № 93. — Ст. 3103.

### Спеціалізована література:

1. Багрій О. Доктрина верховенства Конституції України у конституційному правосудді / О. Багрій // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 6. — С. 117-125.
2. Бакумов О. Проблеми зловживання правами громадян у процесі реалізації форм безпосередньої демократії / О. Бакумов // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 4. — С. 125-132.
3. Баренбойм П. Д. Соотношение доктрин верховенства права и правового государства как главный вопрос философии права и конституционализма / П. Д. Баренбойм. — М. : ЛУМ, 2013. — 125 с.
4. Беляева Ю. Н. Социальное государство: теоретические модели и практика реализации : монография / Ю. Н. Беляева. — М. : МАКС Пресс, 2013. — 122 с.
5. Васькович Й. Проблеми та перспективи побудови правової держави в Україні / Й. Васькович // Право України. — 2000. — № 1. — С. 32-35.
6. Волинець В. Забезпечення верховенства права як умова функціонування сучасної правової держави / В. Волинець // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2013. — № 9. — С. 28-35.
7. Геєць В. М. Яке майбутнє у соціальної держави? / В. М. Геєць // Наукові дискусії «Економіка України». — 2013. — № 7 (620). — С. 4-20.
8. Головатий С. Верховенство права : [монографія] : в 3 кн. / С. Головатий. — Кн. 3 : Український досвід. — К. : Фенікс, 2006. — 1747 с.
9. Гонюкова Л. Політичний плюралізм як умова розвитку демократичної держави : європейський досвід / Л. Гонюкова // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. — 2009. — Вип. 3. — С. 195-201.
10. Гринюк Р. Правова держава і демократія: питання взаємодії та взаємозв'язку / Р. Гринюк // Право України. — 2010. — № 7. — С. 43-50.
11. Гринюк Р. Ф. Ідея правової держави: теоретико-правова модель і практична реалізація : монографія / Р. Ф. Гринюк. — К. : Ін Юре, 2004. — 386 с.
12. Дашковська О. Референдум як інститут безпосередньої демократії : досвід зарубіжних країн / О. Дашковська // Вісник Академії правових наук України. — 2010. — № 1. — С. 235-240.
13. Долішній М. Соціальна правова держава: новизна погляду / М. Долішній, С. Вовканич // Віче. — 2001. — № 5. — С. 155-158.
14. Дроботушенко Е. В. Основы социального государства и социального права : учебное пособие / [Е. В. Дроботушенко и др. ; под общ. ред. А. В. Шемелина]. — Чита : ЗабГУ, 2013. — 276 с.
15. Євграфова Є. Питання щодо зв'язків права і держави / Є. Євграфова // Право України. — 2009. — № 6. — С. 46-51.
16. Єрмоленко Д. О. Поняття та ознаки соціальної держави / Д. О. Єрмоленко // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 2001. — № 2. — С. 76-83.
17. Книгін К. Референдум в Україні – головний прояв демократії / К. Книгін //

- Вісник АПРН України. — 2001. — № 2. — С. 35-39.
18. Коволь О. А. Громадянське суспільство та правова держава: сутнісні характеристики / О. А. Коволь // Вісник Академії адвокатури України. — 2007. — Вип. 1. — С. 5-10.
  19. Козюбра М. Верховенство права: українські реалії та перспективи / М. Козюбра // Право України. — 2010. — № 3. — С. 6-8.
  20. Корнієнко В. Реалізація ідеалу соціально-правової держави в українському суспільстві / В. Корнієнко // Право України. — 2001. — № 2. — С. 45-50.
  21. Кравченко С. С. Правова держава та правовий прагматизм : проблемні питання / С. С. Кравченко // Вісник Академії митної служби України. Серія : Право. — 2011. — № 2. — С. 27-31.
  22. Крупнова Л. Обов'язковість виконання судових рішень як принцип правової держави / Л. Крупнова // Юридична Україна. — 2013. — № 7. — С. 8-13.
  23. Лавринович О. Конституційне забезпечення народовладдя в Україні / О. Лавринович // Віче. — 2000. — № 2. — С. 3-12.
  24. Лафітський В. Правова держава і фактори її розвитку в порівняльно-правовому вимірі / В. Лафітський // Порівняльне правознавство. — 2013. — № 1-2. — С. 435-449.
  25. Левіна Ю. Інститути демократії в умовах розвитку громадянського суспільства / Ю. Левіна // Вісник Академії правових наук України. — 2010. — № 1. — С. 265-271.
  26. Любченко П. Місцеве самоврядування як фактор забезпечення стабільності конституційного ладу і форма реалізації народовладдя в Україні / П. Любченко // Вісник Національної академії правових наук України. — 2013. — № 4 (75). — С. 58-66.
  27. Малишев Б. Принцип верховенства права (теоретико-правовий аспект) / Б. Малишев // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 8. — С. 14-20.
  28. Матвійчук В. К. Сучасні концепції правової держави / В. К. Матвійчук, В. В. Стецюра // Юридична наука. — 2013. — № 6. — С. 7-11.
  29. Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель : монографія / Л. Р. Наливайко. — Х. : Право, 2009. — 600 с.
  30. Нелін О. До питання верховенства права і закону в Україні / О. Нелін // Юридична Україна. — 2012. — № 3. — С. 22-25.
  31. Овсієнко О. В. Економічні суперечності соціальної держави та їх реалізації в Україні / О. В. Овсієнко, М. М. Бороденко // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». — 2013. — № 2 (13). — С. 33-40.
  32. Овсієнко О. В. Розбудова соціальної держави в Україні : пошук оптимальної економічної моделі / О. В. Овсієнко // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». — 2013. — № 3 (14). — С. 34-46.
  33. Огаренко Т. О. Механізм формування соціальних засад правової держави:

- концептуальні положення / Т. О. Огаренко // Конституційні процеси в Україні. Серія: Право. — 2013. — № 1 (39). — С. 11-15.
34. Ольховський Б. Конституційні засади судової влади в умовах формування правової держави / Б. Ольховський, Є. Ольховський // Вісник АПРН України. — 2003. — № 1 (32). — С. 45-51.
  35. Павликов С. Г. Власть в правовом государстве : [монографія] / С. Г. Павликов. — М. : Альфа-М, 2014. — 190 с.
  36. Петришин О. Народовладдя — основа демократичної, правової, соціальної держави / О. Петришин // Право України. — 2009. — № 6. — С. 4-11.
  37. Погребняк С. Соціальна держава: обґрунтування концепції / С. Погребняк // Вісник Академії правових наук України. — 2011. — № 2. — С. 15-25.
  38. Рабінович П. Інтерпретація верховенства права: основні вітчизняні підходи та їх діалектична взаємодоповнюваність / П. Рабінович, О. Луців // Право України. — 2013. — № 1-2. — С. 297-309.
  39. Сенюта І. Проблеми становлення двопалатного парламенту в Україні / І. Сенюта // Право України. — 2002. — № 10. — С. 118-122.
  40. Скрипнюк О. Правова держава в Україні: теоретична модель / О. Скрипнюк // Право України. — 2010. — № 7. — С. 4-11.
  41. Співак В. Соціальна держава в процесі соціалізації глобалізації: політологічний аспект / В. Співак // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2013. — № 9. — С. 442-449.
  42. Тимченко С. М. Здійснення принципів правової держави як умова формування громадянського суспільства в Україні / С. М. Тимченко // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 2001. — № 2. — С. 26-39.
  43. Тertiшник В. Правова держава : гострі кути на шляху від концептуальної моделі до реальності / В. Тertiшник // Вісник Національної академії наук України. — 2007. — № 3. — С. 23-29.
  44. Хуснутдінов О. Процес формування громадянського суспільства в Україні як передумова становлення правової держави / О. Хуснутдінов // Вісник Української Академії державного управління при Президентові України. — 2001. — № 2. — С. 233-242.
  45. Чепульченко Т. О. Правова держава як гарант дотримання основних демократичних принципів та прав людини у суспільстві / Т. О. Чепульченко // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право. — 2012. — № 2. — С. 110-114.
  46. Чернега А. Принципи правової держави : наміри і реальність / А. Чернега // Юридична Україна. — 2010. — №12 (96). — С. 38-45.
  47. Шаповал В. Конституційна категорія соціальної держави / В. Шаповал // Право України. — 2004. — № 5. — С. 14-19.
  48. Шевчук С. Роль Верховного Суду в умовах конституційної демократії / С. Шевчук // Право України. — 2012. — № 11-12. — С. 89-100.

## ТЕМА 8. ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ПРАВА

Поняття права та його ознаки. Підходи до визначення права. Сутність та соціальне призначення права. Праворозуміння: суб'єкт, об'єкт та зміст.

Функції права: поняття та загальна характеристика. Загально-соціальні та спеціально-соціальні функції права. Принципи права: поняття, види.

Закон, економіка, політика та право: питання співвідношення та взаємодії підсистем суспільства.

### Ключові поняття:

*право, праворозуміння суб'єкт праворозуміння, об'єкт праворозуміння, зміст праворозуміння, юридичне право, об'єктивне юридичне право, суб'єктивне юридичне право, функції права, гуманістична функція права, організаторсько-управлінська функція права, виховна функція права, інформаційна функція права, оціночна функція права, гносеологічна функція права, регулятивна функція права, регулятивно-статична функція права, регулятивно-динамічна функція права, охоронна функція права, сутність права, економіка, політика, зміст права.*

#### 1. Право – це:

а) комплекс взаємозалежних і узгоджених юридичних засобів, призначених для регулювання суспільних відносин, а також юридичних явищ, що виникають унаслідок такого регулювання (правові норми, правові принципи, правосвідомість, законодавство, правові відносини);

б) заснована на уявленні про справедливість міра свободи і рівності, що відображає потреби суспільного розвитку, яка у своїй основі склалася в процесі повторюваних суспільних відносин і визнається та охороняється державою;

в) нормативно-правовий акт вищої юридичної сили, що регулює найважливіші суспільні відносини шляхом встановлення загальнообов'язкових правил (норм); прийнятий в особливому порядку законодавчим органом або безпосередньо народом;

г) норми, що виражають у категоричних розпорядженнях держави чітко позначені дії і не допускають ніяких відхилень від вичерпного переліку прав і обов'язків суб'єктів;

д) сукупність моральних зобов'язань людини перед іншими, відповідно до суспільних, групових та індивідуальних інтересів населення країни.

2. *Внутрішній зміст права як регулятора суспільних відносин, який виражається в єдності загальносоціальних і класових інтересів через формальне закріплення міри свободи, рівності та справедливості – це:*

а) принципи права;

б) норма права;

в) правовий закон;

- г) правова справедливість;
- д) сутність права.

*3. Об'єктивне юридичне право – це:*

- а) система загальнообов'язкових норм, що мають формальний вираз, встановлюються та гарантуються державою з метою впорядкування суспільних відносин;
- б) міра юридично можливої поведінки, що задовольняє інтереси певної особи;
- в) сукупність створених державою соціальних норм, що визначають об'єктивні обов'язки учасників правовідносин;
- г) загальнообов'язкове, формально-визначене правило поведінки, встановлене або санкціоноване державою як регулятор суспільних відносин, яке офіційно закріплює міру свободи і справедливості відповідно до суспільних, групових та індивідуальних інтересів населення країни, забезпечується всіма заходами державного впливу;
- д) соціально значима поведінка особи свідомо вольового характеру, що урегульована нормами права і спричиняє юридичні наслідки.

*4. Суб'єктивне юридичне право – це:*

- а) система загальнообов'язкових норм, що мають формальний вираз, встановлюються та гарантуються державою з метою впорядкування суспільних відносин;
- б) міра юридично можливої поведінки, що задовольняє інтереси певної особи;
- в) сукупність створених державою соціальних норм, що визначають об'єктивні обов'язки учасників правовідносин;
- г) загальнообов'язкове, формально-визначене правило поведінки, встановлене або санкціоноване державою як регулятор суспільних відносин, яке офіційно закріплює міру свободи і справедливості відповідно до суспільних, групових та індивідуальних інтересів населення країни, забезпечується всіма заходами державного впливу;
- д) соціально значима поведінка особи свідомо вольового характеру, що урегульована нормами права і спричиняє юридичні наслідки.

*5. Юридичною властивістю права як об'єктивного юридичного явища не є:*

- а) відсутність обов'язковості;
- б) нормативність;
- в) примусовість;
- г) обов'язковість;
- д) формальна визначеність.



6. *Здатність права бути метою й засобом задоволення соціально справедливих, прогресивних потреб та інтересів суспільства і його членів – це:*

- а) функція права;
- б) форма права;
- в) принцип права;
- г) цінність права;
- д) зміст права.

7. *Сукупність правових норм, за допомогою яких держава впливає на суспільні відносини шляхом прямого безпосереднього правового регулювання – це:*

- а) матеріальне право;
- б) публічне право;
- в) регулятивне право;
- г) охоронне право;
- д) процесуальне право.

8. *Право, визначене законодавством у рамках конкретної правової системи – це:*

- а) природне право;
- б) позитивне право;
- в) публічне право;
- г) приватне право;
- д) процесуальне право.

9. *Права, дані людині від народження, незалежно від формальної визначеності та регламентованості – це:*

- а) політичні права;
- б) норми об'єктивного права;
- в) суб'єктивні права;
- г) права людини;
- д) природні права.

10. *Сучасна природно-правова концепція ґрунтується на ідеях:*

а) рівності всіх перед законом; заперечення взаємозв'язку між державою і правом; право – це лише атрибут державної влади; позитивне право ототожнюється з природним і повинно відповідати йому; право виникає стихійно в результаті діяльності людей, а законодавча влада лише доповнює його;

б) формальної рівності перед силою закону; заперечення історичної школи права; визнання природженого характеру основних прав та свобод людини; неприйняття ідей марксизму, етатизму, соціалізму та анархізму; запозичення стандартів країн Європи щодо захисту природжених прав людини;

в) розмежування норми права та норми закону; неприйняття ідеології

юридичного позитивізму та нормативізму; держава не повинна творити закони; право історично передує закону й державі; чистота права досягається складністю його внутрішньої будови та самодостатністю природного розвитку;

г) розмежування права і закону; пріоритету інтересів людини у вирішенні питань державного будівництва; заперечення ідеології нормативізму; право виникло із самої природи людини та існує незалежно від держави;

д) формальної рівності перед силою закону; заперечення історичної школи права; визнання природженого характеру основних прав та свобод людини; право виникає стихійно в результаті діяльності людей, а законодавча влада лише доповнює його.

*11. Основними сучасними підходами до праворозуміння є:*

- а) позитивізм, нормативізм та аналітична юриспруденція;
- б) ідеологічний, нормативістський та соціологічний підходи;
- в) психологічний, соціологічний та матеріалістичний підходи;
- г) легізм, юснатуралізм, соціологічний та психологічний підходи;
- д) позитивізм, нормативізм, легізм та юснатуралізм.

*12. Ідеологія позитивізму передбачає:*

- а) розуміння права як результату правотворчої діяльності держави;
- б) неможливість пізнання сутності права;
- в) заперечення існування природних прав людини;
- г) виникнення права із самої природи людини;
- д) виникнення права з історичного праворозуміння.

*13. Право визначається як система гарантованих державою юридичних норм, що висловлюють волю економічно пануючого класу відповідно до:*

- а) класового підходу до розуміння соціальної сутності права;
- б) загально-соціального підходу до розуміння соціальної сутності права;
- в) психологічного підходу до розуміння соціальної сутності права;
- г) соціологічного підходу до розуміння соціальної сутності права;
- д) позитивістського підходу до розуміння соціальної сутності права.

*14. Визначення права як загальновизнаного компромісу між різними класами, групами та соціальними станами для забезпечення потреб та інтересів як громадянського суспільства в цілому, так і окремих його суб'єктів передбачає:*

- а) класовий підхід до розуміння соціальної сутності права;
- б) загально-соціальний підхід до розуміння соціальної сутності права;
- в) психологічний підхід до розуміння соціальної сутності права;
- г) соціологічний підхід до розуміння соціальної сутності права;
- д) позитивістський підхід до розуміння соціальної сутності права.

15. Соціальне призначення права, на думку прихильників позитивістської школи, полягає у:

- а) забезпеченості права державним примусом;
- б) здатності права виступати регулятором суспільних відносин;
- в) захисті індивіда від свавілля з боку держави;
- г) втіленні в праві моральних принципів та уявлень про справедливість;
- д) формальній визначеності права.

16. Захист індивіда від свавілля з боку держави та оцінка позитивного права на предмет його відповідності загальнолюдським цінностям є соціальним призначенням права, на думку:

- а) прихильників природно-правової школи праворозуміння;
- б) прихильників соціологічної концепції праворозуміння;
- в) прихильників марксистського підходу до праворозуміння;
- г) прихильників позитивістської школи праворозуміння;
- д) прихильників психологічного підходу до праворозуміння.

17. Значення сучасних підходів до праворозуміння для юридичних наук полягає у:

- а) формуванні методології сучасного правознавства;
- б) формуванні правосвідомості суспільства;
- в) забезпеченні розвитку правової системи, системи законодавства та плюралізму правової думки;
- г) забезпеченні функціонування механізму правового регулювання;
- д) формуванні понятійного апарату.

18. Формальна визначеність права виражається:

- а) у вольовому характері права, а також втіленні в ньому суспільних, групових та індивідуальних інтересів;
- б) у сутності права як регулятора суспільних відносин;
- в) у тому, що встановлені правила поведінки є загальними та обов'язковими для всієї країни;
- г) в узгодженні інтересів учасників регульованих відносин;
- д) у чіткості, однозначності, стислості формальних правових приписів, виражених у законах, указах, постановах тощо.

19. Сукупність уявлень про те, що таке право за своєю суттю та змістом, яка мета його існування, яка його соціальна сутність, соціальна цінність та соціальне призначення для суспільства – це:

- а) праворозуміння;
- б) правосвідомість;
- в) правова освіта;
- г) правова вихованість;
- д) правова концепція.

20. Прибічником матеріалістичної концепції праворозуміння є:

- а) Дж. Остін;
- б) Г. Гегель;
- в) В. Ленін;
- г) Р. Лівшиць;
- д) В. Шершеневич.

21. За механізмом формування праворозуміння класифікують на:

- а) емпіричне, раціональне та емоційне;
- б) пряме та опосередковане;
- в) дедуктивне, індуктивне та критичне;
- г) основне, спеціальне та додаткове;
- д) суб'єктивне та об'єктивне.

22. Праворозуміння, що склалось в суб'єкта підсвідомо, у тому числі на базі стереотипів, що були передані суб'єкту праворозуміння його середовищем – це:

- а) емоційне праворозуміння;
- б) раціональне праворозуміння;
- в) емпіричне праворозуміння;
- г) дедуктивне праворозуміння;
- д) індуктивне праворозуміння.

23. Результатом цілеспрямованого осмислення правової дійсності є:

- а) емоційне праворозуміння;
- б) раціональне праворозуміння;
- в) емпіричне праворозуміння;
- г) дедуктивне праворозуміння;
- д) індуктивне праворозуміння.

24. Стадією механізму праворозуміння не є:

- а) сприйняття;
- б) інтерпретація;
- в) систематизація;
- г) роз'яснення;
- д) висування відповідних тез та гіпотез.

25. Сучасна класифікація функцій права передбачає їх поділ на:

- а) загально-соціальні, спеціально-соціальні, загальні та юридичні;
- б) загально-соціальні, спеціально-соціальні, галузеві та міжгалузеві;
- в) загально-соціальні та спеціально-соціальні;
- г) галузеві та міжгалузеві;
- д) загальні та спеціальні.

26. *Загально-соціальною функцією права не є:*

- а) інформаційна функція;
- б) регулятивна функція;
- в) ціннісна функція;
- г) культурно-історична функція;
- д) виховна функція.

27. *Спеціально-юридичними функціями права є:*

- а) гуманістична та виховна;
- б) організаторсько-управлінська та виховна;
- в) оціночна та комунікативна;
- г) гносеологічна та охоронна;
- д) регулятивна та охоронна.

28. *Функція права, яка полягає у охоронні і захисті прав людства, народу, людини – це:*

- а) виховна функція;
- б) організаторсько-управлінська функція;
- в) гуманістична функція;
- г) комунікативна функція;
- д) оціночна функція.

29. *Загальносоціальна функція права, яка говорить про те, що право забезпечує можливості окремих соціальних суб'єктів щодо розв'язання певних соціальних проблем, допомагає організувати загальні зусилля людей для досягнення загальнолюдського ідеалу – це:*

- а) регулятивна функція;
- б) оціночна функція;
- в) регулятивно-динамічна функція;
- г) організаторсько-управлінська функція;
- д) комунікативна функція.

30. *Формування поваги до права за допомогою якості законів, їх справедливого змісту, тлумачення в преамбулах мети закону здійснює:*

- а) виховна функція;
- б) гуманістична функція;
- в) охоронна функція;
- г) комунікативна функція;
- д) оціночна функція.

31. *Функція права, яка дозволяє виступати праву критерієм правомірності чи неправомірності тих чи інших рішень і вчинків – це:*

- а) гуманістична функція;
- б) комунікативна функція;

- в) оціночна функція;
- г) гносеологічна функція;
- д) виховна функція.

*32. Регулятивна функція права спрямована на:*

- а) позитивний правовий вплив із метою упорядкування суспільних відносин шляхом встановлення заборон, дозволів тощо;
- б) виховання поваги до права за допомогою якості законів, їх справедливого змісту, тлумачення в преамбулах мети закону;
- в) закріплення сталих, розвинутих суспільних відносин в нормативних актах, у такий спосіб гарантуючи їх недоторканість;
- г) заохочення стимулювання розвитку тих суспільних відносин, що, відображаючи певні соціальні цінності, знаходяться на етапі свого становлення;
- д) відокремлення права від інших систем соціальної регуляції, оскільки здійснюється органами держави, які приймають індивідуально-владні рішення, виконання яких гарантується державним примусом.

*33. Регулятивну функцію права розмежовують на:*

- а) статичну та динамічну;
- б) постійну та тимчасову;
- в) основну та додаткову;
- г) основну та спеціальну;
- д) загальну та спеціальну.

*34. До класифікації функцій за сферою поширення не належать:*

- а) загальносоціальні функції;
- б) міжгалузеві функції;
- в) галузеві функції;
- г) загальноправові функції;
- д) функції окремих правових інститутів.

*35. Охоронна функція права полягає у:*

- а) заохоченні, стимулюванні розвитку тих суспільних відносин, що знаходяться на етапі свого становлення;
- б) відокремленні права від інших систем соціальної регуляції, оскільки здійснюється органами держави, які приймають індивідуально-владні рішення, виконання яких гарантується державним примусом;
- в) закріпленні сталих, розвинутих суспільних відносин в нормативних актах, у такий спосіб гарантуючи їх недоторканість;
- г) формуванні позитивного правового впливу із метою упорядкування суспільних відносин шляхом встановлення заборон, дозволів;
- д) вихованні поваги до права за допомогою якості законів, їх справедливого змісту, тлумачення в преамбулах мети закону.

36. *Об'єктивно властиві праву відправні начала, незаперечні вимоги, які встановлені із метою гармонічного поєднання індивідуальних, групових і громадських інтересів – це:*

- а) ознаки права;
- б) норми права;
- в) принципи права;
- г) функції права;
- д) цінність права.

37. *Зміст принципу єдності прав і обов'язків суб'єктів суспільних відносин полягає у тому, що:*

- а) кожен суб'єкт правовідносин одночасно має і права, і обов'язки;
- б) право одного суб'єкта права завжди кореспондується з обов'язками іншого;
- в) у правовідносинах завжди одній стороні належать виключно права, іншій виключно обов'язки;
- г) реалізація суб'єктом певного права можлива лише за умови попереднього виконання ним усіх своїх обов'язків;
- д) права і обов'язки одного суб'єкта є ширшими за змістом ніж права і обов'язки іншого.

38. *Застосування заходів юридичної відповідальності до будь-якого суб'єкта лише за наявності його вини – це:*

- а) принцип взаємної відповідальності особи та держави;
- б) принцип презумпції невинуватості;
- в) принцип невідворотності юридичної відповідальності;
- г) принцип відповідальності за вину;
- д) принцип індивідуалізації покарання.

39. *Галузевим принципом права є:*

- а) принцип гуманізму;
- б) принцип справедливості;
- в) принцип формальної визначеності;
- г) принцип диспозитивності;
- д) принцип законності.

40. *Основні положення, ідеї, які поширюються на всю систему права, визначають її особливості та закономірності розвитку – це:*

- а) загальні принципи права;
- б) міжгалузеві принципи права;
- в) галузеві принципи права;
- г) загально соціальні принципи права;
- д) спеціально-соціальні принципи права.

41. До загальних принципів права не належить:

- а) принцип рівності;
- б) принцип державного суверенітету;
- в) принцип свободи;
- г) принцип гуманізму;
- д) принцип законності.

42. Принцип «дозволено все, що не заборонено законом» належить до:

- а) галузевих принципів;
- б) міжгалузевих принципів;
- в) принципів правових інститутів;
- г) загальноправових принципів;
- д) загальнолюдських принципів.

43. Принципи права, що визначаються досягнутим рівнем розвитку людства і виступають універсальним критерієм становлення національних правових систем – це:

- а) цивілізаційні принципи;
- б) міжнародні принципи;
- в) загально-правові принципи;
- г) загальнонаціональні принципи;
- д) галузеві принципи.

44. Група принципів права, що визначає загальні засади не тільки права, а й інших регуляторів суспільних відносин – це:

- а) принципи інститутів права;
- б) міжгалузеві принципи;
- в) загально-соціальні принципи;
- г) спеціально-юридичні принципи;
- д) галузеві принципи.

45. До основних ознак норм-звичаїв належить:

- а) формальна визначеність;
- б) юридична обґрунтованість;
- в) нормативна закріпленість;
- г) етнічний та колективістський характер;
- д) чітка регламентація прав та обов'язків.

46. Загальним принципом права є:

- а) принцип свободи економічної діяльності;
- б) принцип гласності та змагальності сторін судового розгляду;
- в) принцип гуманізму;
- г) принцип інформаційної свободи;
- д) принцип недоторканості власності.



47. За сферою дії принципи права класифікують на:

- а) загальні, галузеві та міжгалузеві;
- б) загальні та спеціальні;
- в) загальні та місцеві;
- г) загально-соціальні, спеціально-соціальні та юридичні;
- д) основні та додаткові.

48. Принцип, що знаходить свій прояв у тому, що право та законність виражають волю народу, волю всіх і кожного – це:

- а) принцип справедливості;
- б) принцип законності;
- в) принцип рівності;
- г) принцип демократизму;
- д) принцип свободи.

49. Принцип справедливості містить у собі:

- а) вимогу відповідності між практичною роллю різних індивідів у житті суспільства та їхнім соціальним становищем, між їхніми правами та обов'язками;
- б) ієрархічну субординацію залежно від юридичної сили;
- в) свободу вибору суспільного ладу та форми правління, забезпечення захисту прав людини та задоволення основних потреб її життя;
- г) визнання права на життя, здоров'я, особисту свободу та безпеку, право на охорону своєї честі та репутації;
- д) рівність прав та обов'язків, незалежно від національної, релігійної та іншої належності.

50. Співвідношення понять «право» і «законодавство» відбувається наступним чином:

- а) це тотожні поняття;
- б) «законодавство», крім «права», включає до свого складу інші елементи правової системи;
- в) «право» є більш широким поняттям, оскільки крім «законодавства», включає норми права, принципи права тощо;
- г) «законодавство» є формою зовнішнього вираження «права» як системи правових норм та принципів;
- д) це самостійні поняття, що не перебувають у зв'язку між собою.

## ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

### Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 ; Офіційний вісник України. — 2010. — №72/1 Спеціальний випуск. — С. 15. — Ст. 2598.

### Спеціалізована література:

1. Азми Д. М. Система права и ее строение : методологические подходы и решения / Д. М. Азми. — М. : Юстицинформ, 2014. — 391 с.
2. Андреєв Д. Природне право у працях Лейбніца / Д. Андреєв, В. Вовк // Юридична Україна. — 2012. — № 5. — С. 12-15.
3. Антонов М. В. Право и общество в концепции Георгия Давидовича Гурвича / М. В. Антонов. — М. : Высш. шк. экономики, 2013. — 448 с.
4. Балаклицький І. І. Загальні принципи права як сутнісні його характеристики / І. І. Балаклицький // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2009. — Вип. 45. — С. 71-77.
5. Басовська К. Право людини на життя: юридична природа та зміст / К. Басовська // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2013. — № 9. — С. 564-571.
6. Бехруз Х. Праворозуміння, розуміння права і правова система / Х. Бехруз // Право України. — 2010. — № 4. — С. 143-147.
7. Богдан І. Вплив природно-правової доктрини на зміст права і творчість / І. Богдан // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 12. — С. 115-121.
8. Бондарева К. Трансформації права та його інститутів у тоталітарних політичних державах / К. Бондарева // Юридична Україна. — 2012. — № 10. — С. 11-17.
9. Вовк Д. Проблеми визначення та дії принципу верховенства права в Україні / Д. Вовк // Право України. — 2003. — № 11. — С. 127-130.
10. Волинець В. Забезпечення верховенства права як умова функціонування сучасної правової держави / В. Волинець // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2013. — № 9. — С. 28-35.
11. Гайворонський В. Конституційний принцип верховенства права / В. Гайворонський // Право України. — 2003. — № 5. — С. 26-31.
12. Геселев О. Зміна пануючого праворозуміння як обов'язкова умова впровадження відновного правосуддя в Україні / О. Геселев // Право України. — 2010. — № 3. — С. 106-114.
13. Гордимов А. В. Місце і роль доктрини у загальній системі джерел права / А. В. Гордимов // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні

- науки. — К., 2009. — Вип. 43. — С. 57-63.
14. Графский В. О традициях в понимании права / В. Графский // Право України. — 2010. — № 4. — С. 76-82.
  15. Гриценко Г. Д. Правопонимание: антропологические и социокультурные аспекты : [Монография] / Г. Д. Гриценко. — Ставрополь : Ставроп. гос. ун-та, 2002 — 227 с.
  16. Дашковська О. Судовий прецедент і судова практика як джерела права / О. Дашковська // Вісник Академії правових наук України. — 2011. — № 1. — С. 34-41.
  17. Дзевелюк А. В. Праворозуміння М. Ю. Чижова / А. В. Дзевелюк // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2010. — Вип. 47. — С. 77-81.
  18. Дідич Т. Концептуалізація нормопроекування в контексті модернізації правотворчості (теоретико- правовий аспект) / Т. Дідич // Вісник Академії правових наук України. — 2008. — № 4. — С. 37-43.
  19. Дудаш Т. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод у світлі праворозуміння Страсбурзького Суду / Т. Дудаш // Право України. — 2010. — № 10. — С. 158-165.
  20. Дудаш Т. Праворозуміння: спроба герменевтичного аналізу / Т. Дудаш // Юридична Україна. — 2007. — № 4(52). — С. 19-26.
  21. Євген Ерліх – основоположник соціологічного праворозуміння (до 150-річчя від дня народження) // Право України. — 2012. — № 9. — С. 445-454.
  22. Євграфова Є. Об'єктивність права: гіпотеза та сприйняття / Є. Євграфова // Право України. — 2012. — № 3-4. — С. 385-395.
  23. Євграфова Є. Питання соціальної природи і об'єктивності права / Є. Євграфова // Вісник Академії правових наук України. — 2012. — № 2 (69). — С. 17-29.
  24. Євграфова Є. Нове дослідження проблем джерел права / Є. Євграфова // Право України. — 2009. — № 5. — С. 193-197.
  25. Жадько В. А. Об'єкт і предмет філософії права / В. А. Жадько // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 2000. — № 4. — С. 37-48.
  26. Жукевич І. Явні та неявні принципи права: поняття, ознаки та особливості / І. Жукевич // Юридична Україна. — 2009. — № 11-12. — С. 10-16.
  27. Заморська Л. Системний підхід до нормативності сучасного права: гносеологічний зміст / Л. Заморська // Підприємництво, господарство і право. — 2012. — № 2 (194). — С. 108-111.
  28. Заморська Л. Системний підхід до нормативності сучасного права: гносеологічний зміст / Л. Заморська // Підприємництво, господарство і право. — 2012. — № 5 (197). — С. 128-131.
  29. Зінченко О. Функції юридичних конструкцій: теоретико-правовий аналіз / О. Зінченко // Часопис Київського університету права. — 2012. — № 2. — С. 58-62.
  30. Зубчик Ю. Щодо сутності суб'єктивного права / Ю. Зубчик // Юридична

- Україна. — 2012. — № 2. — С. 14-19.
31. Калетник О. До питання про вплив права на мораль (теретико-правовий аспект) / О. Калетник // *Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки.* — К., 2013. — № 9. — С. 58-63.
  32. Кармаліта М. Значення правової доктрини в контексті джерел права / М. Кармаліта // *Юридична Україна.* — 2010. — № 6. — С. 17-21.
  33. Ковальський В. Функції права: ціннісний та сутнісний виміри / В. Ковальський // *Юридична Україна.* — 2012. — № 9. — С. 4-9.
  34. Козлихин И. Ю. Позитивизм и естественное право / И. Ю. Козлихин // *Государство и право.* — 2000. — № 3. — С. 5-12.
  35. Козюбра М. Праворозуміння: поняття, типи та рівні / М. Козюбра // *Право України.* — 2010. — № 4. — С. 10-21.
  36. Колодій А. Праворозуміння: теорія, політика, практика / А. Колодій, О. Колодій // *Вісник Академії правових наук України.* — 2010. — № 3 (62). — С. 12-18.
  37. Кондратьев Р. Принципи права та їх роль у регулюванні суспільних відносин / Р. Кондратьев, О. Гернего // *Право України.* — 2000. — № 2. — С. 43-45.
  38. Косович В. До визначення поняття «нормативно-правовий акт» : практична необхідність і теоретична можливість уточнення / В. Косович // *Право України.* — 2012. — № 9. — С. 274-280.
  39. Костицький В. Право як цілісність / В. Костицький // *Право України.* — 2002. — № 2. — С. 8-10.
  40. Кравець В. Право як об'єкт пізнання / В. Кравець // *Право України.* — 2001. — № 6. — С. 18-20.
  41. Кравцова Т. М. Функція права в системі державного управління / Т. М. Кравцова // *Вісник Національного університету внутрішніх справ.* — 2001. — Вип. 14. — С. 29-32.
  42. Кравчук І. Адаптація права України до права Європейського Союзу: цілі, етапи, перспективи / І. Кравчук // *Право України.* — 2004. — № 10. — С. 132-136.
  43. Лемак В. Зміна парадигми праворозуміння: досвід держав центральної Європи / В. Лемак // *Право України.* — 2010. — № 4. — С. 114-119.
  44. Львова О. Л. Сучасне праворозуміння у світлі ціннісних орієнтацій права / О. Л. Львова // *Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки.* — К., 2009. — Вип. 45. — С. 42-49.
  45. Малишев Б. В. Природні права людини: загальнотеоретична характеристика / Б. В. Малишев // *Бюлетень Міністерства юстиції України.* — 2012. — № 2. — С. 23.
  46. Малишев Б. Принцип верховенства права (теретико-правовий аспект) / Б. Малишев // *Бюлетень Міністерства юстиції України.* — 2012. — № 8. — С. 14-20.
  47. Малишев Б. Природні права людини: загальнотеоретична характеристика / Б. Малишев // *Бюлетень Міністерства юстиції України.* — 2012. — № 2. —

С. 23-29.

48. Мельничук О. Право на освіту в контексті теорій праворозуміння / О. Мельничук // Право України. — 2011. — № 2. — С. 180-185.
49. Москалюк О. Особливості застосування принципів права при подоланні змістовних колізій / О. Москалюк // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 2. — С. 37-42.
50. Нелін О. До питання верховенства права і закону в Україні / О. Нелін // Юридична Україна. — 2012. — № 3. — С. 22-25.
51. Оборотов Ю. Праворозуміння як аксиоматичне начало (постулат) права / Ю. Оборотов // Право України. — 2010. — № 4. — С. 49-55.
52. Оніщенко Н. Сучасне праворозуміння у контексті витоків, постулатів, основних принципів та функціонального призначення права / Н. Оніщенко // Право України. — 2010. — № 4. — С. 156-163.
53. Онуфрієнко О. В. Право як інструмент: особливості праворозуміння в суспільствах з політичною системою постмодерністського типу / О. В. Онуфрієнко // Українське право. — 2002. — Число 1 (15). — С. 32-36.
54. Пермяков Ю. Е. Позитивистское и метафизическое начало в философском познании права // Право и политика. — 2008. — № 1 (37). — С. 5-9
55. Петрова Л. В. Логос права / Л. В. Петрова // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 2001. — № 4. — С. 11-16.
56. Плавич В. П. Проблеми вироблення оптимальних моделей сучасного праворозуміння / В. П. Плавич // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2008. — Вип. 42. — С. 628-638.
57. Плавич В. П. Сучасне праворозуміння : філософсько-правовий аналіз / В. П. Плавич // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2009. — Вип. 43. — С. 14-19.
58. Погребняк С. Ознаки права в контексті сучасного праворозуміння / С. Погребняк // Право України. — 2010. — № 4. — С. 164-169.
59. Поляков А. В. Теория права в глобализирующемся обществе: посмодернистская интерпритация / А. В. Поляков // Правоведение. — 2007. — № 4. — С. 7-12.
60. Рабінович П. Інтерпретація верховенства права: основні вітчизняні підходи та їх діалектична взаємодоповнюваність / П. Рабінович, О. Луців // Право України. — 2013. — № 1-2. — С. 297-309.
61. Рабінович П. Сутність праворозуміння / П. Рабінович // Право України. — 2007. — № 9. — С. 3-7.
62. Рабінович П. Праворозуміння «природне» та «легістське»: неминучість співіснування / П. Рабінович // Право України. — 2009. — № 3. — С. 65-70.
63. Рабінович П. Природне право: діалектика приватного і публічного / П. Рабінович // Право України. — 2004. — № 9. — С. 42-45.
64. Рабінович П. Феномен праворозуміння: гносеологічна характеристика / П. Рабінович // Вісник Академії правових наук України. — 2007. — № 3.

- С. 11-22.
65. Рабінович С. З історії античного праворозуміння: вчення ранніх стоїків та епікуренців про природну справедливість / С. Рабінович // Юридична Україна. — 2006. — № 10 (46). — С. 4-9.
  66. Соловійов О. Застосування практики Страсбурзького Суду як джерела права в Україні: деякі проблемні аспекти / О. Соловійов // Право України. — 2010. — № 10. — С. 207-214.
  67. Стащенко О. До питання про зміст і напрями соціологічного праворозуміння / О. Стащенко // Підприємництво, господарство і право. — 2009. — № 11 (167). — С. 7-9.
  68. Стеценко С. Праворозуміння: співвідношення теорій та юридичної практики / С. Стеценко // Право України. — 2010. — № 4. — С. 176-181.
  69. Стовба О. Праворозуміння VS. правосвідомість: проблеми і перспективи / О. Стовба // Право України. — 2010. — № 4. — С. 64-69.
  70. Тарахонич Т. І. Правове регулювання та правотворчість : співвідношення понять / Т. І. Тарахонич // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2010. — Вип. 49. — С. 3-10.
  71. Тесленко М. Право як інструмент соціальної справедливості / М. Тесленко // Право України. — 2004. — № 7. — С. 40-43.
  72. Тимошина О. Стилї філософсько-правового мислення і типи праворозуміння / О. Тимошина // Право України. — 2011. — № 8. — С. 52-60.
  73. Тихомиров О. Філософські та методологічні аспекти компаративного підходу до праворозуміння / О. Тихомиров // Право України. — 2010. — № 4. — С. 110-105.
  74. Тімуш І. Синтезоване праворозуміння: комунікативно-філософський аспект / І. Тімуш // Юридична Україна. — 2011. — № 1. — С. 16-22.
  75. Федорова А. Захист соціальних прав у рамках Європейської конвенції з прав людини / А. Федорова // Право України. — 2012. — № 11-12. — С. 241-251.
  76. Федорчук О. Принципи права в системі гарантій захисту прав і законних інтересів платників податків / О. Федорчук // Право України. — 2002. — № 9. — С. 34-39.
  77. Фулей Т. Загальнолюдські (загальноцивілізаційні) принципи права: деякі теоретичні аспекти / Т. Фулей // Право України. — 2003. — № 7. — С. 24-29.
  78. Хавронюк А. Загальні принципи права (досвід Європейського Союзу) / А. Хавронюк // Підприємництво, господарство і право. — 2012. — № 4. — С. 106-110.
  79. Хавронюк А. Загальні принципи права (досвід Європейського Союзу) / А. Хавронюк // Підприємництво, господарство і право. — 2012. — № 4. — С. 38-41.
  80. Цвік М. Праворозуміння (значення повторюваності суспільних відносин для його дослідження) / М. Цвік // Право України. — 2010. — № 4. —

С. 22-28.

81. Цвік М. Про сучасне праворозуміння / М. Цвік // Вісник АПрН України. — 2001. — № 4. — С. 44-49.
82. Цимбалюк М. Цивілізаційна цінність права у демократичному суспільстві / М. Цимбалюк // Право України. — 2003. — № 2. — С. 65-70.
83. Чаплюк О. Методологічні засади взаємодії національної та міжнародної правотворчості / О. Чаплюк // Юридична Україна. — 2011. — № 4. — С. 21-26.
84. Чаплюк О. І. Загальні та спеціальні принципи національної правотворчості: поняття, значення та види / О. І. Чаплюк // Часопис Київського університету права. — 2010. — № 1. — С. 87-93.
85. Честнов И. Л. Правопонимание в эпоху постмодерна / И. Л. Честнов. — СПб. : [СПБИНВЭСЭП], 2002. — 269 с.
86. Шаганенко В. Сутнісні характеристики системи права / В. Шаганенко // Часопис Київського університету права. — 2012. — № 2. — С. 69-74.
87. Шафиров В. Человекоцентристский подход к пониманию права / В. Шафиров // Право України. — 2010. — № 4. — С. 43-48.
88. Шилінгов В. Поділ права на приватне та публічне як фундаментальна засада правової системи демократичного суспільства / В. Шилінгов // Часопис Київського університету права. — 2012. — № 1. — С. 48-51.
89. Штурмак Н. Еволюція (генеза) релігійного праворозуміння / Н. Штурмак // Право України. — 2009. — № 11. — С. 185-189.
90. Штурмак Н. Мусульманське праворозуміння та ісламська доктрина в сучасних країнах: їх диференціація / Н. Штурмак // Право України. — 2009. — № 7. — С. 112-117.
91. Ющик О. Про необхідність пізнання сутності та визначення поняття права / О. Ющик // Право України. — 2010. — № 4. — С. 106-113.
92. Ющик О. Право: у пошуках дефініції / О. Ющик // Право України. — 2003. — № 6. — С. 105-109.
93. Яценко Р. Функції правотворчості в контексті дослідження перехідних суспільств / Р. Яценко // Юридична Україна. — 2009. — № 8. — С. 34-40.
94. Яценко Р. Правотворчість в умовах перехідних суспільств як предмет теоретико-правового дослідження / Р. Яценко // Юридична Україна. — 2009. — № 6. — С. 24-31.
95. Яценко Р. Ю. Поняття правотворчості: теоретико-методологічні проблеми аналізу / Р. Ю. Яценко // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2008. — Вип. 42. — С. 97-105.
96. Яценко Р. Ю. Пряма правотворчість як вид правотворчості в сучасній Україні : поняття, ознаки, проблеми забезпечення / Р. Ю. Яценко // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2009. — Вип. 43. — С. 91-100.

## ТЕМА 9. ДЖЕРЕЛА (ФОРМИ) ПРАВА

Поняття та види джерел (форм) права. Співвідношення форми і джерела права.

Правовий прецедент як джерело права. Нормативно-правовий договір: поняття та ознаки.

Нормативно-правовий акт як джерело права: поняття, ознаки, види. Відмінність нормативно-правового акту від інших актів (документів) правового характеру. Закон як вид нормативно-правового акту: поняття, ознаки, види. Підзаконні нормативно-правові акти: поняття, види.

Правовий звичай як джерело права. поняття, ознаки. Правова доктрина: поняття та особливості. Релігійно-правовий текст: поняття, ознаки та особливості.

### Ключові поняття:

*джерело права, нормативно-правовий акт, правовий прецедент, правовий звичай, нормативно-правовий договір, міжнародно-правові акти, закони, підзаконні акти, конституційні закони, звичайні закони, інтерпретаційні акти, індивідуальні акти, постанова, указ, розпорядження, наказ, розпорядження, рішення, положення, інструкція, правила, порядок, перелік, законодавчий акт, пряма дія нормативно-правових актів, зворотна дія нормативно-правових актів, переживаюча дія нормативно-правових актів.*

*1. Поняття «джерела права» нерідко використовується в літературі у розумінні:*

- а) «джерела пізнання права»;*
- б) «джерела мислення права»;*
- в) «джерела розуміння права»;*
- г) «джерела використання права»;*
- д) «джерела філософії права».*

*2. Економічними, соціальними, політичними та іншими умовами, що спричиняють або об'єктивно зумовлюють виникнення правових норм є:*

- а) джерела права в абстрактному розумінні;*
- б) джерела права в ідеологічному розумінні;*
- в) джерела права в матеріальному розумінні;*
- г) джерела права в юридичному розумінні;*
- д) джерела права в інституційному розумінні.*



3. *Правотворча діяльністю суб'єктів офіційного творення права: держави, державоподібних утворень, міждержавних об'єднань в особі їх уповноважених органів та інститутів, які з допомогою спеціальних правотворчих процедур надають правової форми нормам права, що сформувалися в суспільстві, визначають їх загальнообов'язковий характер – це:*

- а) джерела права в матеріальному значенні;
- б) джерела права в ідеологічному значенні;
- в) джерела права в інституційному значенні;
- г) джерела права у формальному значенні;
- д) джерела права в історико-пізнавальному значенні.

4. *Правовою і політичною свідомістю суб'єктів нормотворчості; ідеї, концепції, теорії, покладені у підставу правових норм називають:*

- а) джерела права в ідеологічному розумінні;
- б) джерела права в формальному розумінні;
- в) джерела права в матеріальному розумінні;
- г) джерела права в інституційному розумінні;
- д) джерела права в абстрактному розумінні.

5. *Джерела права в формальному розумінні – це:*

а) діяльність публічних органів та інститутів як суб'єктів формування і встановлення права;

б) економічні, соціальні, політичні та інші умови, що спричиняють або об'єктивно зумовлюють виникнення правових норм;

в) правова та політична свідомість суб'єктів нормотворчості; ідеї, концепції, теорії, покладені у підставу правових норм;

г) акти уповноважених суб'єктів права, що є формою вираження і закріплення правових норм і принципів, на основі яких виникають, змінюються чи припиняються правові відносини;

д) правова і політична свідомість суб'єктів нормотворчості; ідеї, концепції, теорії, покладені у підставу правових норм.

6. *Сукупністю визнаних конкретною державою офіційно-документальними способами зовнішнього виразу та закріплення правових норм є:*

- а) методи права;
- б) форми права;
- в) принципи права;
- г) функції права;
- д) цілі права.

7. *Поняття «форма» права вказує на те, що право як соціальне ціле має:*

- а) власний зміст, який становлять правові норми та принципи;
- б) об'єкт, який становлять правові норми та принципи;
- в) об'єктивну сторону, яка об'єднує норми та принципи;
- г) суб'єктивну сторону, яка об'єднує норми та принципи;
- д) відповідну структуру права.

8. *Співвідношення понять «форми права» та «джерела права» відбувається наступним чином:*

- а) «форми права» виступають «джерелами права» у формально-юридичному розумінні;
- б) «форми права» і «джерела права» виступають цілком тотожними поняттями;
- в) «форми права» не можуть визнаватися «джерелами права»;
- г) «форми права» є різновидом «джерел права»;
- д) це самостійні поняття, які не перебувають у зв'язку між собою.

9. *Першою історичною формою права вважається:*

- а) юридичний прецедент;
- б) нормативний договір;
- в) міжнародно-правовий акт;
- г) правовий звичай;
- д) нормативний акт.

10. *Санкціоноване державою правило поведінки, яке утвердилось в суспільстві у результаті багаторазового повторення впродовж тривалого часу та стало традицією, тобто правило, яке передавалось від покоління до покоління до того часу, поки не потрапило в орбіту державних інтересів – це:*

- а) нормативний договір;
- б) правовий звичай;
- в) міжнародно-правовий акт;
- г) нормативний акт;
- д) юридичний прецедент.

11. *Санкціонування державою правових звичаїв як джерел права відбувається шляхом:*

- а) визнання адміністративною та судовою практикою;
- б) оприлюднення в засобах масової інформації;
- в) референдуму;
- г) фактичного їх застосування;
- д) опублікування в офіційних виданнях.

*12. Останнім часом у вітчизняній науці все більше уваги приділяється такій формі права як:*

- а) правовий прецедент;
- б) правовий звичай;
- в) нормативно-правовий акт;
- г) міжнародний договір;
- д) міжнародно-правовий акт.

*13. Юридичний прецедент – це:*

а) санкціоноване державою правило поведінки, яке утвердилось в суспільстві у результаті багаторазового повторення впродовж тривалого часу і, яке стало традицією, тобто правило, яке передавалось від покоління до покоління до того часу, поки не потрапило в орбіту державних інтересів;

б) правило поведінки загального характеру, що встановлюється за взаємною домовленістю кількох суб'єктів і забезпечується державою;

в) письмове або усне рішення судового або адміністративного органу, яке стало нормою, еталоном, зразком при розгляді всіх подібних справ у майбутньому;

г) норми міжнародного співтовариства, які із санкції держави поширюються на її території;

д) письмовий документ компетентного суб'єкта права, в якому закріплюються правила поведінки загального характеру, що забезпечуються державою.

*14. Позитивним прецедентом виступає:*

а) попереднє рішення, зміст котрого без будь-яких значних змін імплементовано у рішення стосовно нової справи;

б) рішення, раніше сформульоване судом, в якому внаслідок зміни конкретно-історичних умов переглядаються підходи, які доцільно застосовувати при прийнятті рішення по суті справи, що розглядається;

в) рішення, видані Кабінетом Міністрів України, в яких застосовувалися раніше сформульовані рішення;

г) судові рішення відносно вищих судових установ;

д) правовий прецедент.

*15. Рішенням по конкретній справі, що є обов'язковим для судів тієї ж чи нижчої інстанції при вирішенні аналогічних справ або виступає зразком тлумачення закону є:*

- а) міжнародний договір;
- б) правовий звичай;
- в) судовий прецедент;
- г) нормативно-правовий акт;
- д) нормативний договір.

*16. Нормативний договір – це:*

а) санкціоноване державою правило поведінки, яке утвердилось в суспільстві у результаті багаторазового повторення впродовж тривалого часу і яке стало традицією, тобто правило, яке передавалось від покоління до покоління до того часу, поки не потрапило в орбіту державних інтересів;

б) норми міжнародного співтовариства, які із санкції держави поширюються на її території;

в) письмовий документ компетентного суб'єкта права, в якому закріплюються правила поведінки загального характеру, що забезпечуються державою

г) правило поведінки загального характеру, що встановлюється за взаємною домовленістю кількох суб'єктів і забезпечується державою;

д) письмове або усне рішення судового або адміністративного органу, яке стало нормою, еталоном, зразком при розгляді всіх подібних справ у майбутньому.

*17. Угода між державами та іншими суб'єктами міжнародного права з питань, що становлять для них спільний інтерес, яка регулює їх відносини шляхом утворення взаємних прав і обов'язків – це:*

а) внутрішньодержавний договір;

б) міжнародний договір;

в) конституційний договір;

г) адміністративний договір;

д) колективний договір.

*18. Договори з нормативним змістом на відміну від індивідуально-правових договорів завжди містять:*

а) загальні правила поведінки і не мають персоніфікованого характеру;

б) загальні правила поведінки і персоніфікований характер;

в) обов'язковий характер для виконання рішень;

г) персоніфікований характер;

д) правила поведінки і мають персоніфікований характер.

*19. Видом нормативно-правових договорів не є:*

а) договір купівлі-продажу;

б) міжнародно-правова угода;

в) колективний договір;

г) колективна угода;

д) конституційний договір.

*20. Основним джерелом права на сучасному етапі розвитку національної правової системи України є:*

а) нормативно-правовий акт;

б) судовий прецедент;

- в) правова доктрина;
- г) нормативно-правовий договір;
- д) правовий звичай.

21. *Офіційний письмовий документ, прийнятий уповноваженим на це суб'єктом нормотворчості у встановлених законодавством порядку і формі, який містить норми права – це:*

- а) правозастосовний акт;
- б) нормативно-правовий акт;
- в) нормативно-правовий договір;
- г) правовий прецедент;
- д) правова доктрина.

22. *Нормативно-правові акти за часом дії поділяються на:*

- а) органічні та виключні;
- б) постійні та тимчасові;
- в) загальні та соціальні;
- г) конституційні та поточні;
- д) загальні та спеціальні.

23. *За сферою дії нормативно-правові акти класифікуються на:*

- а) конституційні та поточні;
- б) органічні та виключні;
- в) загальні та соціальні;
- г) конституційні, адміністративні, цивільні та кримінальні;
- д) загальнообов'язкові, спеціальні та локальні.

24. *Законодавство – це:*

- а) сукупність правових норм, предметом регулювання яких є певна сфера суспільних відносин, що потребує юридично однорідних прийомів впливу;
- б) сукупність нормативно-правових актів вищих органів державної влади і управління: закони і постанови парламенту, укази президента, постанови уряду;
- в) сукупність правових норм, предметом регулювання яких є різні види суспільних відносин, що потребують різноманітних засобів впливу;
- г) система норм, принципів, встановлених або визнаних державою в якості регулятора суспільних відносин;
- д) сукупність законів, звичаїв та судових прецедентів.

25. *Юридична сила нормативно-правових актів залежить від:*

- а) місця прийняття нормативного акта;
- б) територіальної юрисдикції правотворчого органу;
- в) компетенції правотворчого органу та виду нормативно-правового акта, який він приймає;

- г) кола суб'єктів, на яких поширюються ці акти;
- д) його внутрішньої структури та змісту.

26. *Найвищу юридичну силу в правовій системі сучасної Української держави має:*

- а) Конституція України;
- б) міжнародний договір;
- в) кодифікований законодавчий акт;
- г) постанова Верховної Ради України;
- д) закон України.

27. *Актом, що не належить до системи нормативно-правових актів України є:*

- а) постанова Кабінету Міністрів України;
- б) постанова Пленуму Верховного Суду України;
- в) міжнародний договір, ратифікований парламентом України;
- г) Конституція АРК;
- д) указ Президента України.

28. *Датою набуття чинності нормативно-правовими актами вищих органів державної влади в Україні не може бути:*

- а) день офіційного опублікування нормативно-правового акта;
- б) перший день нового бюджетного року;
- в) день, що настає після спливу встановленого строку з дня офіційного опублікування нормативно-правового акта;
- г) день доведення в установленому порядку до виконавців;
- д) день оприлюднення нормативно-правового акта на офіційних сайтах державних органів у мережі Інтернет.

29. *Державним органом, на який покладено ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів є:*

- а) Адміністрація Президента України;
- б) Інститут законодавства Верховної Ради України;
- в) Міністерство юстиції України;
- г) Міністерство внутрішніх справ України;
- д) Державний комітет статистики України.

30. *Основною формою нормативно-правових актів Верховної Ради України є:*

- а) закон;
- б) постанова;
- в) розпорядження;
- г) указ;
- д) декларація.

31. *Поняття «Закон України» найбільш повно розкриває наступне визначення:*

а) нормативно-правовий акт вищої юридичної сили, прийнятий в особливому порядку Верховною Радою України, який визначає відправні засади регулювання суспільних відносин;

б) нормативно-правовий акт, що регулює найважливіші суспільні відносини шляхом встановлення загальнообов'язкових правил, приймається в установленому порядку Верховною Радою України, Верховною Радою АРК, має вищу юридичну силу;

в) нормативно-правовий акт вищої юридичної сили, прийнятий в особливому порядку Верховною Радою України або схвалений безпосередньо народом на всеукраїнському референдумі, який визначає відправні засади регулювання суспільних відносин;

г) нормативно-правовий акт, що регулює найбільш значущі суспільні відносини шляхом встановлення загальнообов'язкових правил поведінки, приймається в установленому порядку Верховною Радою України, Верховною Радою АРК, безпосередньо народом, має вищу юридичну силу;

д) офіційний документ, що приймається в особливому порядку та регулює певне коло суспільних відносин.

32. *Структурним елементом закону не є:*

а) назва закону;

б) підпис відповідної посадової особи;

в) заключна частина;

г) правові приписи закону та наслідки їх невиконання;

д) преамбула.

33. *За юридичною силою закони класифікуються на:*

а) конституційні та поточні;

б) органічні та виключні;

в) загальні та соціальні;

г) конституційні, адміністративні, цивільні та кримінальні;

д) закони прийняті в результаті референдуму та закони прийняті вищим законодавчим органом держави.

34. *За характером регулювання закони поділяються на:*

а) загальні і соціальні закони;

б) органічні і виключні закони;

в) конституційні, адміністративні, цивільні, кримінальні і процесуальні закони;

г) закони прийняті в результаті референдуму і закони прийняті вищим законодавчим органом держави;

д) конституційні і поточні закони.

35. *За предметом класифікації законів можна виокремити:*

- а) закони прийняті в результаті референдуму і закони прийняті вищим законодавчим органом держави;
- б) конституційні, адміністративні, цивільні та кримінальні закони;
- в) загальні і соціальні закони;
- г) органічні і виключні закони;
- д) конституційні і поточні закони.

36. *За суб'єктами прийняття закони класифікуються на:*

- а) конституційні і поточні закони;
- б) органічні і виключні закони;
- в) загальні і соціальні закони;
- г) конституційні, адміністративні, цивільні, кримінальні і процесуальні закони;
- д) закони прийняті в результаті референдуму і закони прийняті вищим законодавчим органом держави.

37. *Друкованим виданням, що не належать до джерел офіційного опублікування актів вищих органів державної влади є:*

- а) Голос України;
- б) Юридичний вісник;
- в) Урядовий кур'єр;
- г) Офіційний вісник України;
- д) Відомості Верховної Ради України.

38. *Норми міжнародного співтовариства, які поширюються на територію держави після проведення процедури ратифікації цих актів відповідними державними органами – це:*

- а) міжнародно-правові акти;
- б) юридично-правові джерела;
- в) нормативні договори;
- г) нормативно-правові акти;
- д) ратифікаційні листи.

39. *Сукупність ідей, поглядів, теорій, уявлень про необхідні суспільству права, що втілюється в правових приписах як на конституційному рівні, так і на рівні звичайного законодавства – це:*

- а) нормативно-правовий договір;
- б) міжнародно-правовий акт;
- в) правова доктрина;
- г) правовий звичай;
- д) правовий прецедент.



40. *Поняття «правова доктрина» є похідним від:*

а) загально-філософського розуміння доктрини, яка розглядається як вчення, наукова теорія, система ідей та поглядів, керівний теоретичний і політичний принцип;

б) можливості пізнати зміст та особливості права різних країн у різні історичні періоди;

в) офіційно-документальних способів зовнішнього виразу та закріплення правових норм;

г) джерел виникнення права як соціального явища, сили, що творить право (правоутворююча сила);

д) змісту та особливостей права різних країн у різні історичні періоди.

## **ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:**

### **Нормативні акти:**

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 ; Офіційний вісник України. — 2010. — №72/1 Спеціальний випуск. — С. 15. — Ст. 2598.
- ❖ Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності : Указ Президента від 10 червня 1997 року (зі змінами і допов.) // Урядовий кур'єр. — 1997. — № 107-108.

### **Спеціалізована література:**

1. Андріанов К. Правова природа рішень Європейського суду з прав людини / К. Андріанов // Право України. — 2002. — № 3. — С. 27-31.
2. Бедрій Р. Б. Конституційно-правове регулювання муніципальної нормотворчості в Україні / Р. Б. Бедрій // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. — 2012. — Вип. 4. — С. 91-99.
3. Бірюкова А. Співвідношення звичаю та закону : історичний аналіз / А. Бірюкова // Право України. — 2008. — № 3. — С. 41-43.
4. Бовсуновська І. Г. Розвиток наукових поглядів на визнання судового прецеденту (судової практики) як джерела права в Україні / І. Г. Бовсуновська // Часопис Київського університету права. — 2012. — № 1. — С. 55-60.
5. Борбунюк О. О. Регуляторні акти як різновид нормативно-правових актів / О. О. Борбунюк // Форум права. — 2013. — № 3. — С. 46-52.
6. Борденюк В. Теоретичні аспекти співвідношення правових актів державного управління та актів органів місцевого самоврядування /

- В. Борденюк // Право України. — 2004. — № 11. — С. 16-21.
7. Буша Н. Місце правового звичаю серед форм (джерел) права України / Н. Буша // Юридична Україна. — 2011. — № 1 (97). — С. 23-27.
  8. Васильєв Р. Ф. О понятти правового акта / Р. Ф. Васильєв // Вестник Московского ун-та. — 1998. — № 5. — С. 3-25.
  9. Гайворонський В. Джерела права / В. Гайворонський // Вісник АПрН України. — 2001. — № 3. — С. 5-6.
  10. Гетьман Є. А. Поняття підзаконного нормативно-правового акта та його співвідношення із нормативно-правовим та правовим актами / Є. А. Гетьман // Форум права. — 2013. — № 3. — С. 106-113.
  11. Гетьман Є. Кодекс як особливий вид закону / Є. Гетьман // Вісник Академії правових наук України. — 2011. — № 1. — С. 42-50.
  12. Головатенко В. Правові акти Президента України: юридична природа, статус, функції / В. Головатенко // Право України. — 2004. — № 3. — С. 14-18.
  13. Гущина Н. А. Судебный прецедент в российской правовой системе: история, теория, практика / Н. А. Гущина, М. С. Глухоедов // Современное право. — 2013. — № 2. — С. 79-84.
  14. Делія Ю. В. Судовий прецедент як джерело муніципального права України / Ю. В. Делія // Форум права. — 2012. — № 4. — С. 303-308.
  15. Євграфова Є. Доктрина у правовій науці і юридичній практиці / Є. Євграфова // Вісник національної Академії правових наук України. — 2013. — № 2 (73). — С. 52-62.
  16. Євграфова Є. Доктрини та концепції у правовій системі України: форми і сфери застосування / Є. Євграфова // Право України. — 2010. — № 5. — С. 77-84.
  17. Журавко В. С. Проблеми введення судового прецеденту в правову систему України / В. С. Журавко // Управління розвитком. — 2013. — № 16. — С. 106-108.
  18. Завальний А. М. Діалектика розмежування категорій «джерело» і «форма права» / А. М. Завальний // Публічне право. — 2012. — №1. — С. 261-266.
  19. Заєць А. Роль правової доктрини і правових ознак у дефінітивній ідентифікації права / А. Заєць // Вісник АПрН України. — 1997. — № 4. — С. 54-58.
  20. Калиник А. Ю. Форма (источник) права как категория в теории государства и права / А. Ю. Калиник, С. А. Комаров // Правоведение. — 2000. — № 6. — С. 3-8.
  21. Кампо В. Система джерел права в актах органу конституційної юстиції: проблеми теорії / В. Кампо, Р. Гринюк, В. Устименко // Вісник Конституційного суду України. — 2013. — № 2. — С. 62-79.
  22. Кармазіна К. Ю. Особливості джерел загального права / К. Ю. Кармазіна // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція. — 2013. — Вип. 5. — С. 13-17.
  23. Кармазіна К. Ю. Особливості механізму взаємодії джерел міжнародного

- та національного права у правових системах загального типу / К. Ю. Кармазіна // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція. — 2013. — Вип. 6-1 (1). — С. 31-35.
24. Кармаліта М. В. Місце правової доктрини в сучасній системі джерел (форм) права України / М. В. Кармаліта // Публічне право. — 2012. — № 2. — С. 279-287.
  25. Качур В. О. До розуміння та визначення поняття «джерела права» / В. О. Качур // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція. — 2013. — Вип. 6-1(1). — С. 36-39.
  26. Корейба Ю. Конституція України як визначальне джерело інформаційного права / Ю. Корейба // Підприємництво, господарство і право. — 2013. — № 9. — С. 48-52.
  27. Корчевна Л. О. Судова практика як джерело західного права / Л. О. Корчевна // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція. — 2013. — Вип. 6-1(1). — С. 44-47.
  28. Косович В. До визначення поняття «нормативно-правовий акт» : практична необхідність / В. Косович // Право України. — 2012. — № 9. — С. 274-280.
  29. Крапив'янський А. В. Судовий прецедент – джерело права країн англосаксонської правової сім'ї / А. В. Крапив'янський, А. О. Куртакова // Трипільська цивілізація. — 2012. — № 7. — С. 63-67.
  30. Крижановський А. Доктрина правового порядку в Україні: генезис, сучасний стан та перспективи / А. Крижановський // Право України. — 2013. — № 9. — С. 229-242.
  31. Курдюк Г. П. Законодавство: підходи к пониманию / Г. П. Курдюк, А. В. Урумов // Общество и право. — 2013. — № 1. — С. 30-35.
  32. Лившиц Ю. Конституционность нормативного акта / Ю. Лившиц // Право Украины. — 1994. — № 11-12. — С. 36-37.
  33. Луць Л. Уніфікація судової практики – важливий засіб забезпечення належного правосуддя / Л. Луць // Право України. — 2012. — № 11-12. — С. 144-150.
  34. Луцький Р. П. Ієрархічність правових джерел (нормативних актів) як відображення буття позитивного права / Р. П. Луцький // Часопис Київського університету права. — 2012. — № 2. — С. 18-21.
  35. Мазурік К. Юридична природа закону як джерела права / К. Мазурік // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 7. — С. 103-109.
  36. Майданик Р. Загальна характеристика судового прецеденту в праві України / Р. Майданик // Юридична Україна. — 2012. — № 12. — С. 41-50.
  37. Максимов С. Правова доктрина: філософсько-правовий підхід / С. Максимов // Право України. — 2013. — № 9. — С. 34-54.
  38. Максимов А. А. Прецедент как один из источников английского права / А. А. Максимов // Государство и право. — 1995. — № 2. — С. 97-102.
  39. Марченко А. А. Прецедентный характер рішень Європейського суду з

- прав людини в правовій системі України / А. А. Марченко // Митна справа. — 2013. — № 6. — С. 23-28.
40. Матвієнко І. О. Про співвідношення закону й права в юридичній науці / І. О. Матвієнко // Вісник ЛІВС МВС України. — Луганськ : РВВ ЛІВС. — 2002. — Вип. 1. — С. 17-23.
  41. Мачульська М. Характерні ознаки правової доктрини / М. Мачульська // Підприємництво, господарство і право. — 2012. — №4. — С. 102-105.
  42. Мельник А. Доповнюючі джерела українського права / А. Мельник // Юридична Україна. — 2013. — № 11. — С. 30-36.
  43. Мурашини О. До питання про поняття правового акта / О. Мурашин // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 12-15.
  44. Назаренко Є. Закон у системі нормативних актів України / Є. Назаренко // Право України. — 1995. — № 12. — С. 11-18.
  45. Овчаренко І. М. Місце конституційних законів у системі законодавства України / І. М. Овчаренко // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 1999. — № 4. — С. 46-51.
  46. Оніщенко Н. Деякі дискусійні питання визначення категорії «джерело права» у сучасній юридичній науці / Н. Оніщенко // Право України. — 2013. — № 5. — С. 245-252.
  47. Онуфрієнко О. В. Інструментально-правова якість закону: загальнотеоретичний аспект / О. В. Онуфрієнко // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 2001. — № 4. — С. 78-88.
  48. Ордина О. Н. К вопросу о месте общепризнанных норм и принципов международного права в правовой системе России / О. Н. Ордина // Современное право. — 2013. — № 9. — С. 9-11.
  49. Осминин Б. И. Разрешение коллизий между внутригосударственным правом и международными договорами / Б. И. Осминин // Журнал зарубежного законодательства и сравнительного правоведения. — 2013. — № 1. — С. 114-123.
  50. Павликов С. Г. О доктрине как источнике права / С. Г. Павликов // Государство и право. — 2013. — № 6. — С. 18-25.
  51. Пархета А. А. Теоретичні проблеми визначення сутності адміністративного прецеденту як джерела права / А. А. Пархета // Актуальні проблеми держави і права. — 2012. — Вип. 65. — С. 517-523.
  52. Погорілко В. Джерела конституційного права України: поняття, види і система / В. Погорілко, В. Федоренко // Право України. — 2002. — № 3. — С. 8-16.
  53. Пушняк О. В. До питання співвідношення термінів «набуття чинності нормативно-правовим актом» та «введення в дію нормативно-правового акта» / О. В. Пушняк // Форум права. — 2012. — № 2. — С. 580-592.
  54. Радейко Р. Право як формалізоване явище / Р. Радейко // Юридична Україна. — 2013. — № 12. — С. 49-54.
  55. Радчук О. П. Внутрішнє законодавство України та інших країн як джерело міжнародного приватного права / О. П. Радчук // Форум права. — 2013. —

№ 2. — С. 469–473.

56. Разумова Ю. А. Место норм международного права в правовой системе Российской Федерации / Ю. А. Разумова // Международное право и международные организации. — 2013. — № 2. — С. 246-250.
57. Резніченко С. В. Джерело права: поняття та правова регламентація / С. В. Резніченко // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. — 2002. — № 4. — С. 43-46.
58. Риндюк В. І. Техніко-юридичні помилки в нормативно-правових актах: поняття та види / В. І. Риндюк // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2012. — Вип. 57. — С. 3-9.
59. Рогач О. Кодифікаційні акти в правовій системі України: поняття, ознаки, властивості / О. Рогач // Вісник АПрН України. — 2001. — № 4. — С. 78-88.
60. Скрипнюк О. Правові акти Конституційного Суду України як джерела сучасного конституційного права України / О. Скрипнюк // Право України. — 2012. — № 3-4. — С. 404-410.
61. Совгиря О. Прийняття актів Кабінетом Міністрів України як процесуальна форма закріплення його рішень / О. Совгиря // Право України. — 2012. — № 11-12. — С. 279-287.
62. Стефанюк В. Правові акти управління / В. Стефанюк // Право України. — 2003. — № 7. — С. 3-9.
63. Стрельцова О. Співвідношення понять судового прецеденту та судової практики / О. Стрельцова // Право України. — 2004. — № 10. — С. 136-141.
64. Темлюк М. Введення в дію конституційних законів: проблемні питання / М. Темлюк // Право України. — 2012. — № 8. — С. 132-138.
65. Темлюк М. Ефективність дії закону та умови її забезпечення: окремі питання теорії / М. Темлюк // Юридична Україна. — 2013. — № 12. — С. 32-41.
66. Тесленко М. Правова природа актів Конституційного Суду України / М. Тесленко // Право України. — 2000. — № 2. — С. 88-100.
67. Тихий В. Правова природа, повноваження, рішення та висновки Конституційного Суду України / В. Тихий // Право України. — 2010. — № 6. — С. 26-33.
68. Ткаченко Ю. Підстави і критерії визначення конституційності нормативно-правових актів / Ю. Ткаченко // Право України. — 2000. — № 9. — С. 26-30.
69. Тодика Ю. Конституція як соціальна цінність / Ю. Тодика // Право України. — 2000. — № 12. — С. 9-13.
70. Тополевський Р. Б. Система джерел права: поняття, види, структура / Р. Б. Тополевський // Вісник Національного університету внутрішніх справ. — 2002. — Вип. 20. — С. 17-18.
71. Тьорьок Ю. Забезпечення цілісності судової практики Верховного Суду Угорської Республіки і застосування ним рішень європейського суду з

- прав людини / Ю. Тьорьок // Право України. — 2012. — № 11-12. — С. 186-188.
72. Форманюк В. Локальні акти місцевого самоврядування в системі джерел права / В. Форманюк // Юридичний вісник. — 2013. — № 1. — С. 63-68.
73. Христова Г. Зміст і форма в праві: питання співвідношення і взаємовпливу / Г. Христова // Вісник АПрН України. — 2002. — № 3. — С. 27-30.
74. Цвік М. Про систему юридичних актів / М. Цвік // Вісник АПрН України. — 2002. — № 4. — С. 57-59.
75. Шацька Б. Судовий прецедент в Україні: тенденції новітньої практики / Б. Шацька // Підприємництво, господарство і право. — 2012. — №1. — С. 18-22.
76. Шевчук С. Забезпечення єдності судової практики в умовах існування спеціалізованої юрисдикції / С. Шевчук // Право України. — 2013. — № 9. — С. 306-324.
77. Шуліма А. О. «Чинність» та «дія» закону: розмежування понять / А. О. Шуліма // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2011. — Вип. 51. — С. 60-71.

## ТЕМА 10. НОРМА ПРАВА

Поняття та ознаки норм права. Співвідношення норми права з нормами моралі, корпоративними, релігійними, політичними нормами.

Критерії класифікації та види норм права. Структура норми права. Гіпотеза, диспозиція, санкція: їх класифікація. Співвідношення норми права і припису статті нормативно-правового акта.

Спеціалізовані норми права: природа та особливості. Способи (прийоми) викладення елементів норм права в приписах статей нормативно-правових актів.

### Ключові поняття:

*норма права, імперативні норми, диспозитивні норми, заохочувальні норми, рекомендаційні норми, матеріальні норми, процесуальні норми, регулятивні норми, охоронні норми, дозвільні норми, заборонні норми, норма-розпорядження, гіпотеза, абсолютно-визначена гіпотеза, відносно-визначена гіпотеза, альтернативна гіпотеза, диспозиція, абсолютно-визначена диспозиція, відносно-визначена диспозиція, альтернативна диспозиція, санкція, абсолютно-визначена санкція, відносно-визначена санкція, альтернативна санкція, проста гіпотеза, складна гіпотеза, складна диспозиція, проста диспозиція, складна санкція, проста санкція.*

1. Система правил поведінки загального характеру, що складаються у відносинах між людьми в певному суспільстві у зв'язку з виявом їх волі і забезпечуються різними засобами соціального впливу – це:

- а) технічні норми;
- б) мораль;
- в) соціальні норми;
- г) норми-звичаї;
- д) корпоративні норми.

2. Спільним завданням для будь-яких різновидів соціальних норм є:

- а) регулювання суспільних відносин;
- б) регулювання правових відносин;
- в) регулювання відносин у сфері виробництва;
- г) регулювання відносин у сфері правового виховання;
- д) регулювання технічних відносин.

3. Система норм і принципів, які виникають із потреби узгодження інтересів індивідів один з одним і суспільством, спрямовані на регулювання поведінки людей відповідно до понять добра і зла і підтримуються особистими переконаннями, традиціями, вихованням, силою громадської думки – це:

- а) соціальні норми;
- б) корпоративні норми
- в) технічні норми;
- г) норми-звичаї;
- д) мораль.

4. До загальних ознак норм права і моралі не належить наступна ознака:

- а) є соціальними нормами;
- б) мають єдину мету – встановлювати і підтримувати порядок у суспільстві;
- в) мають однакові функції – впливати на поведінку людей, регулювати їх відносини, формувати масштаби поведінки;
- г) мають різне коло адресатів, є правилами поведінки індивідуального характеру;
- д) мають єдиний оцінювальний стрижень – справедливість, через яку встановлюється міра свободи і рівності.

5. До видів соціальних норм за сферами дії не належать:

- а) економічні норми;
- б) екологічні норми;
- в) технічні норми;
- г) релігійні норми;
- д) естетичні норми.

6. *Правила, що вказують на найбільш економічно доцільні й екологічно нешкідливі методи, прийоми і способи впливу людей на матеріальний світ – це:*

- а) норми-звичаї;
- б) мораль;
- в) корпоративні норми;
- г) технічні норми;
- д) соціальні норми.

7. *До ознак технічних норм не належить наступна ознака:*

- а) правила поведінки вольового характеру, що історично склалися або цілеспрямовано встановлені;
- б) зумовленість законами природи і техніки;
- в) невиразність соціального характеру;
- г) невиразність заходів суспільного забезпечення;
- д) винятковість використання.

8. *До ознак норм-звичаїв не належить:*

- а) регулятивний характер;
- б) відокремленість від релігійних уявлень і ритуалів;
- в) залежність від менталітету певної етнічної групи, де формувалися;
- г) моральна зумовленість;
- д) суспільний, колективістський характер.

9. *Група норм, що створюються самими організаціями для врегулювання їх внутрішніх відносин, які, в свою чергу регулюють функціонування громадянського суспільства – це:*

- а) релігійні норми;
- б) статути;
- в) норми моралі;
- г) норми права;
- д) корпоративні норми.

10. *Корпоративним нормам не притаманна така ознака:*

- а) предметом їх регулювання є відносини, які неможливо або недоцільно регулювати правом;
- б) поширюються на все населення держави;
- в) відображають особливості розвитку певного громадянського суспільства;
- г) формально виражені в статуті певної громадської організації;
- д) установлюють гарантії дотримання встановлених норм, санкції за їх порушення, порядок взаємодії з державою.



11. До спільних ознак корпоративних норм і норм права не належить наступна ознака:

- а) мають обов'язковий характер;
- б) регулюють окремих випадок;
- в) розраховані на багаторазове використання;
- г) ухвалюються за відповідною процедурою;
- д) забезпечуються певними засобами.

12. Співвідношення «соціальних норм» та «норм права» відбувається таким чином:

- а) поняття «соціальної норми» є більш широким, оскільки «норми права» є різновидом «соціальних норм»;
- б) поняття «правових норм» та «соціальних норм» збігаються;
- в) «соціальна норма» є різновидом «правової норми»;
- г) кожна «соціальна норма» є правовою, але не кожна «правова норма» є соціальною;
- д) це самостійні поняття, які не перебувають у зв'язку між собою.

13. Одним із різновидів соціальних норм, для якого є характерною формальна визначеність є:

- а) правові норми;
- б) норми моралі;
- в) корпоративні норми;
- г) норми-звичаї;
- д) норми-традиції.

14. Загальний характер норми права проявляється в:

- а) дії норми на всіх суб'єктів права без винятку, вичерпність одноразовою реалізацією;
- б) дії на персоніфікованого суб'єкта, багаторазовість використання;
- в) неперсоніфікованості та невичерпності реалізації;
- г) дії на індивідуально визначеного суб'єкта права, вичерпність реалізацією стосовно окремої ситуації;
- д) можливості використання протягом невизначеного строку.

15. Нормам права не притаманна така соціальна ознака:

- а) є зразком відносин, що складаються в суспільстві відповідно до об'єктивно існуючої соціально визнаної справедливої міри свободи і рівності;
- б) є правилом поведінки;
- в) впорядковують відносини між людьми;
- г) виникають лише з відчужуваних прав і свобод людини, незалежно від рівня їх формального визначення;
- д) надають відносинам між людьми компромісно-комунікативного характеру.

*16. За суб'єктами нормотворчості норми права класифікують на:*

- а) норми органів представницької влади, норми глави держави, норми зі зворотною силою;
- б) норми органів місцевого самоврядування, обмежено-загальні норми, норми територіальних громад;
- в) норми підприємств, норми організацій, виняткові норми;
- г) норми глави держави, норми територіальних громад, норми підприємств;
- д) загальні норми, норми глави держави, норми представницької влади.

*17. Норми права за дією в просторі класифікують на:*

- а) постійні, тимчасові, локальні;
- б) загальні, локальні, виняткові;
- в) обмежувально-загальні, локальні, загальні;
- г) загальні, спеціальні, локальні;
- д) загальні, локальні, постійні.

*18. За дією у часі норми права класифікують на:*

- а) загальні, постійні, тимчасові;
- б) спеціальні, зі зворотною силою дії, загальні;
- в) постійні, тимчасові, зі зворотною силою дії;
- г) загальні, виняткові, тимчасові;
- д) тимчасові, обмежено загальні, постійні.

*19. За характером розпоряджень, що містяться в правових нормах, їх можна класифікувати на:*

- а) дозвільні, стимулюючі та рекомендаційні;
- б) дозвільні, зобов'язуючі та заборонні;
- в) загальні, спеціальні та виняткові;
- г) регулятивні, охоронні та контрольні;
- д) позитивні, негативні та нейтральні.

*20. За дією по колу осіб норми права класифікують на:*

- а) загальні, спеціальні;
- б) постійні, тимчасові;
- в) загальні, локальні;
- г) спеціальні, локальні;
- д) соціальні, спеціальні.

*21. Функціональна спрямованість, як критерій класифікації правових норм, передбачає їх поділ на:*

- а) регулятивні та охоронні;
- б) заохочувальні та рекомендаційні;
- в) позитивні та негативні;

- г) імперативні та диспозитивні;
- д) матеріальні та процесуальні.

22. *Норми, що містять найбільш загальні та стабільні імперативні вимоги, закріплені в праві, які виступають концентрованим виразом сутнісних рис та цінностей, що притаманні цій системі права, та визначають її характер та напрями подальшого розвитку – це:*

- а) імперативні норми;
- б) регулятивні норми;
- в) норми-конструкції;
- г) норми-принципи;
- д) зобов'язальні норми.

23. *Норми, що здійснюють правове регулювання суспільних відносин шляхом наділення їх учасників правами і покладанням на них юридичних обов'язків – це:*

- а) охоронні норми;
- б) зобов'язальні норми;
- в) регулятивні норми;
- г) технічні норми;
- д) заборонні норми.

24. *Норми, що містять категоричні приписи, які безпосередньо визначають поведінку суб'єктів суспільних відносин і не можуть бути замінені за власним розсудом таких осіб іншими умовами – це:*

- а) диспозитивні норми;
- б) імперативні норми;
- в) регулятивні норми;
- г) заборонні норми;
- д) технічні норми.

25. *Нормативні приписами, що містять прогнози розвитку правової системи, цілі та завдання галузей та інститутів права – це:*

- а) установчі норми;
- б) норми-засади;
- в) прогностичні норми;
- г) декларативні норми;
- д) норми-дефініції.

26. *Норми права, що встановлюють правила вибору норми права, яка підлягає застосуванню за наявності розбіжності (зокрема, суперечності) між нормами, що регулюють однакові фактичні обставини – це:*

- а) оперативні норми;
- б) норми-дефініції;

- в) колізійні норми;
- г) норми-преюдиції;
- д) норми-фікції.

27. *Оперативні норми права спрямовані на:*

- а) введення в дію інших норм права;
- б) тлумачення інших норм права;
- в) визначення того, яка з двох норм, що суперечать одна одній, має застосовуватися;
- г) закріплення відправних засад правової системи;
- д) встановлення відповідальності суб'єктів права.

28. *До юридичних ознак норм права не належить наступна ознака:*

- а) чітко визначена структура;
- б) казуїстичність;
- в) неперсоніфікований характер;
- г) загальнообов'язковість;
- д) наявність особливої форми зовнішнього вираження.

29. *Загальноприйнятій структурі норми права відповідають такі елементи, як:*

- а) презумпція, диспозиція, фікція;
- б) фікція, санкція, гіпотеза;
- в) гіпотеза, диспозиція, санкція;
- г) презумпція, диспозиція, санкція;
- д) презумпція, диспозиція, гіпотеза.

30. *Гіпотеза, що вказує на життєві обставини, за наявності яких реалізується правило поведінки – це:*

- а) складна гіпотеза;
- б) позитивна гіпотеза;
- в) негативна гіпотеза;
- г) змішана гіпотеза;
- д) проста гіпотеза.

31. *Диспозиція, яка не викладає правило поведінки, а відсилає для його ознайомлення до іншої норми – це:*

- а) відсильна диспозиція;
- б) банкетна диспозиція;
- в) змішана диспозиція;
- г) абстрактна диспозиція;
- д) альтернативна диспозиція.

32. *Гіпотеза, в якій життєві обставини, з наявністю (відсутністю) яких пов'язана дія норми, сформульовані у вигляді вичерпного переліку – це:*

- а) альтернативна гіпотеза;
- б) позитивна гіпотеза;
- в) складна гіпотеза;
- г) змішана гіпотеза;
- д) абсолютно визначена гіпотеза.

33. *Гіпотеза, в якій життєві обставини, з наявністю (відсутністю) яких пов'язана дія норми, сформульовані у вигляді невичерпного переліку – це:*

- а) абсолютно визначена гіпотеза;
- б) альтернативна гіпотеза;
- в) відносно визначена гіпотеза;
- г) змішана гіпотеза;
- д) складна гіпотеза.

34. *Структурний елемент норми права, що містить вказівку на заходи впливу, застосовуються до порушника цієї норми – це:*

- а) гіпотеза;
- б) диспозиція;
- в) санкція;
- г) дефініція;
- д) оголошення.

35. *Норма права, яка виключає будь-яке оспорювання існування вже доведеного юридичного факту, що отримав закріплення і оцінку в юридичному акті – це:*

- а) норма-фікція;
- б) норма-диспозиція;
- в) норма-преюдиція;
- г) норма-презумпція;
- д) норма-дефініція.

36. *Спеціалізовані норми умовно можна поділити на:*

- а) системозберігаючі, системоспрошуючі норми;
- б) технічні, колізійні норми;
- в) колізійні, оперативні норми;
- г) системозберігаючі, системоутворюючі норми;
- д) прогностичні, оперативні норми.

37. *Способом, в який, переважно, викладають у законодавстві України техніко-юридичні норми називається:*

- а) відсилочний спосіб;
- б) декларативний спосіб;

- в) бланкетний спосіб;
- г) рекомендаційний спосіб;
- д) диспозитивний спосіб.

38. *Норми, що закріплюють загальні засади, на яких ґрунтуються політична і правова системи – це:*

- а) норми-принципи;
- б) норми-завдання;
- в) норми-засади;
- г) колізійні норми;
- д) оперативні норми.

39. *Норми-презумпції, норми-преюдиції та норми-фікції допомагають у застосуванні тих класичних норм, в яких використовуються:*

- а) нормативні акти;
- б) відповідні юридичні факти;
- в) закони;
- г) встановлені обставини;
- д) визначені обставини.

40. *Розбіжності, які існують у питанні співвідношення норми права і статті нормативного акта, виникають залежно від:*

- а) обсягу нормативного припису, викладені в статті нормативного акта;
- б) обсягу правової доктрини;
- в) обсягу юридичного прецеденту;
- г) способу використання правового звичаю;
- д) способу прийняття нормативно-правових актів.

## **ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:**

### **Нормативні акти:**

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 ; Офіційний вісник України. — 2010. — №72/1 Спеціальний випуск. — С. 15. — Ст. 2598.

### **Спеціалізована література:**

1. Баранов В. М. Классификация в российском законодательстве: (теоретико-прикладное исследование) : монография / В. М. Баранов, А. П. Кузнецов, Н. Н. Маршакова. — М. : Юрлитинформ, 2014. — 159 с.

2. Берг О. В. Некоторые вопросы теории норм права / О. В. Берг // Государство и право. — 2003. — № 4. — С. 19. — С. 54-56.
3. Гольцова О. Нетипові соціальні регулятори як специфічні норми в системі соціального регулювання / О. Гольцова // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2013. — № 9. — С. 46-52.
4. Городовенко В. Деякі питання нормативного закріплення принципів права / В. Городовенко // Юридична Україна. — 2012. — № 6. — С. 11-18.
5. Гуреев В. И. Юридическая норма: теория и практика : учебное пособие / В. И. Гуреев. — М. : РЭУ им. Г. В. Плеханова, 2013. — 47 с.
6. Заморська Л. До питання про визначення категорії «норма права» / Л. Заморська / Право України. — 2011. — № 4. — С. 159-163.
7. Заморська Л. Поняття «нормативність права»: теоретичний аспект / Л. Заморська // Право України. — 2007. — № 6. — С. 26-29.
8. Заморська Л. І. Нормативність права як засіб оптимізації правового режиму: теоретичний аналіз / Л. І. Заморська // Право і суспільство. — 2011. — №4. — С. 18-21.
9. Заморська Л. І. Нормативність права як соціальна цінність / Л. І. Заморська // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. — 2012. — Вип. 3. — С. 21-30.
10. Заморська Л. І. Системний підхід до нормативності сучасного права: гносеологічний підхід / Л. І. Заморська // Підприємництво, господарство і право. — 2012. — №5. — С. 128-131.
11. Илалутдинов А. И. Структура нормы права : монография / А. И. Илалутдинов. — Казань : Центр инновационных технологий, 2013. — 247 с.
12. Калетник О. М. До питання про вплив права на мораль (теоретико-правовий аспект) / О. М. Калетник // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2013. — Вип. 60. — С. 58-64.
13. Колошин В. Логічна структура норми права / В. Колошин // Право України. — 1995. — № 7. — С. 44-46.
14. Корнута Р. Вітчизняні погляди на структуру норми права / Р. Корнута // Право України. — 2007. — № 7. — С. 19-20.
15. Коструба А. Норми права і правозупиняючі юридичні факти в механізмі правового регулювання / А. Коструба // Право України. — 2011. — №3. — С. 202-207.
16. Погорілко В. Поняття, ознаки, види і структура конституційно-правових норм / В. Погорілко, В. Федоренко // Право України. — 2001. — № 11. — С. 19-23.
17. Полонка І. Норма права як основа його нормативності / І. Полонка // Підприємництво, господарство і право. — 2012. — № 8. — С. 128-131.
18. Погребняк С. Принципи права: доктринальні питання / С. Погребняк // Право України. — 2013. — № 9. — С. 217-228.
19. Пугинский Б.И. О норме права / Б. И. Пугинский // Вестник МГУ. Сер. Право. — 1999. — № 5. — С. 21-25.

20. Сердюк І. А. Норма права, правова норма і юридична норма: співвідношення понять / І. А. Сердюк // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. — 2012. — Вип. 1. — С. 129-135.
21. Сінькевич О. Щодо особливостей норм конституційного права / О. Сінькевич // Право України. — 2002. — № 11. — С. 15-19.
22. Ставицька О. Норма права в системі чинників регулювання соціальних конфліктів / О. Ставицька // Право України. — 2001. — № 10. — С. 13-18.
23. Степанкова Н. М. Норма права як першооснова права в механізмі право реалізації / Н. М. Степанкова // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. — 2012. — Вип. 2 (1). — С. 71-82.
24. Степанюк О. І. Юридичні властивості норм конституційного права України / О. І. Степанюк // На шляху до правової держави. — Львів, 1992. — Вип. 3. — С. 17-21.
25. Фарматов І. А. Специализированные и специальные нормы права / І. А. Фарматов // Государство и право. — 2003. — № 6. — С. 22-25.
26. Шаптала Н. Контроль конституційних норм в Україні: ціннісні досягнення й шляхи вдосконалення / Н. Шаптала // Вісник Конституційного Суду України. — 2013. — № 5. — С. 92-99.
27. Шутак І. Юридична техніка конструювання норми права / І. Шутак // Вісник національної академії прокуратури України. — 2013. — № 2. — С. 39-44.

## ТЕМА 11. СИСТЕМА ПРАВА І СИСТЕМА ЗАКОНОДАВСТВА

Система права: поняття, ознаки та її структурні елементи. Публічне і приватне право. Загальна характеристика галузей та інститутів права.

Система законодавства: поняття, ознаки та структура. Співвідношення системи права і системи законодавства. Співвідношення норм міжнародного і національного права.

### Ключові поняття:

*система права, законодавство, система законодавства, система юридичних наук, правова система, структура системи права, норми права, інститути права, підгалузі права, галузі права, публічне право, приватне право, базова галузь права, профільюючі галузі права, спеціальні галузі права, міжнародне право.*



1. *Обумовлена об'єктивними факторами внутрішня будова права, що характеризується єдністю і узгодженістю всіх її норм, розподілом їх на галузі, підгалузі та інститути права – це:*

- а) система права;
- б) політична система;
- в) правова система;
- г) система законодавства;
- д) правова сім'я.

2. *Поділ системи права на відносно самостійні структурні елементи та наявність між ними певних рівнів ієрархії – це:*

- а) органічна єдність та узгодженість;
- б) стабільність та динамізм;
- в) структурна різноманітність;
- г) диференціація та структурна ієрархічність;
- д) об'єктивна зумовленість.

3. *Ознака системи права, яка реально існує у зв'язку з особливостями економічного та соціально-політичного розвитку; не створюється за суб'єктивним розсудом людей – це:*

- а) стабільність і динамізм;
- б) органічна єдність і узгодженість;
- в) об'єктивна зумовленість;
- г) структурна різноманітність;
- д) диференціація і структурна ієрархічність.

4. *Структурними елементами системи права є:*

- а) галузі права, норми права, галузі законодавства;
- б) інститути права, підгалузі права, норми права, галузі законодавства;
- в) норми права, інститути права, підгалузі права, галузі права;
- г) норми права, інститути права, підгалузі права, галузі законодавства, спеціальне законодавство;
- д) суб'єкт, об'єкт, суб'єктивна сторона, об'єктивна сторона.

5. *До структурних елементів системи права не належать:*

- а) підгалузі права;
- б) норми права;
- в) суб'єкт і об'єкт права;
- г) галузі права;
- д) інститути прав.

6. *Основним критерієм для розподілу системи права за галузями є:*

- а) правова регламентованість;
- б) предмет і метод правового регулювання;

- в) характер джерел права;
- г) специфіка врегульованих суспільних відносин;
- д) характер типу права.

7. *Сукупність засобів та способів правового впливу на суспільні відносини – це:*

- а) спосіб правового регулювання;
- б) диспозитивний метод правового регулювання;
- в) імперативний метод правового регулювання;
- г) метод правового регулювання;
- д) засіб правового регулювання.

8. *Метод правового регулювання, що побудований на засадах влади та підпорядкування, який припускає заборони, обов'язки, покарання – це:*

- а) спосіб правового регулювання;
- б) диспозитивний метод правового регулювання;
- в) імперативний метод правового регулювання;
- г) метод правового регулювання;
- д) засіб правового регулювання.

9. *Автономний метод правового регулювання, що побудований на засадах юридичної рівності суб'єктів, угоди сторін та припускає дозволи – це:*

- а) спосіб правового регулювання;
- б) диспозитивний метод правового регулювання;
- в) імперативний метод правового регулювання;
- г) метод правового регулювання;
- д) засіб правового регулювання.

10. *Уособлена сукупність норм, спрямована на регулювання певної сфери якісно однорідних суспільних відносин – це:*

- а) правова система;
- б) галузь права;
- в) підгалузь права;
- г) система законодавства;
- д) інститут права.

11. *Характерною рисою галузі права не є положення про те, що галузь права:*

- а) охоплює певну якісно однорідну сферу суспільних відносин;
- б) має відносно самостійну сукупність юридичних норм-диспозицій, що визначають умови їх реалізації, та своєрідних санкцій;
- в) відзначається своєрідністю обсягу, кількістю інститутів, що її складають;
- г) володіє лише їй властивим режимом правового регулювання, котрим

забезпечується ефективність дії як галузі в цілому, так і підгалузей та інститутів права, що утворені в її складі;

д) є динамічною і залежною у своєму функціонуванні.

*12. Ознакою інституту галузі права не є:*

а) врегулювання всієї сукупності суспільних відносин;

б) відносна нормативна самостійність;

в) об'єктивна зумовленість;

г) відособленість від інших інститутів права;

д) втілення у своєму змісті особливої юридичної конструкції та загальних принципів.

*13. Велика група правових норм, що складається з ряду інститутів у складі галузі права та врегульовує близькі відносини певного виду – це:*

а) правова система;

б) галузь права;

в) підгалузь права;

г) система законодавства;

д) інститут права.

*14. Система відносно відокремлених від інших і пов'язаних між собою правових норм, які регулюють певну групу однорідних суспільних відносин – це:*

а) правова система;

б) галузь права;

в) підгалузь права;

г) система законодавства;

д) інститут права.

*15. Інститути права за виконуваними функціями класифікують на:*

а) галузеві, міжгалузеві;

б) матеріальні, процесуальні;

в) регулятивні, охоронні;

г) прості, складні;

д) загальні, спеціальні.

*16. Сукупність правових норм різних галузей права, предметом регулювання яких є відносини у сфері реалізації суспільних, державних та міждержавних інтересів за допомогою переважно імперативного методу регулювання – це:*

а) процесуальне право;

б) приватне право;

в) публічне право;

г) матеріальне право;

д) організаційне право.

*17. Характерною ознакою публічного права не є:*

- а) забезпечення суспільних та державних інтересів;
- б) перевага імперативного методу регулювання;
- в) юридична рівність сторін;
- г) задоволення загального інтересу;
- д) одноособове волевиявлення.

*18. До основних ознак публічного права належить:*

- а) спрямованість на задоволення приватних інтересів;
- б) вільне волевиявлення усіх сторін;
- в) перевага директивно-обов'язкових норм, розрахованих на пряме застосування санкцій;
- г) диспозитивний метод регулювання;
- д) юридична рівність між суб'єктами права.

*19. Підсистема права, що регулює відносини у сфері індивідуальних інтересів юридично рівних суб'єктів за допомогою переважно диспозитивного методу регулювання – це:*

- а) процесуальне право;
- б) приватне право;
- в) публічне право;
- г) матеріальне право;
- д) індивідуальне право.

*20. Однією з основних ознак приватного права є:*

- а) перевага диспозитивних норм, розрахованих на самовідповідальність за своїми обов'язками і діями;
- б) спрямованість на задоволення публічних інтересів;
- в) одностороннє волевиявлення;
- г) перевага обов'язкової форми регулювання;
- д) ієрархічність відносин між суб'єктами права.

*21. До галузей публічного права належить:*

- а) цивільне право;
- б) сімейне право;
- в) господарське право;
- г) авторське право;
- д) адміністративне право.

*22. Сукупність правових норм, що регулюють правове положення особи, основи організації суспільного і державного ладу, системи органів держави і місцевого самоврядування, механізми здійснення державної влади – це:*

- а) адміністративне право;
- б) державне право;

- в) цивільне право;
- г) кримінальне право;
- д) кримінально-виконавче право.

23. Система правових норм, які регулюють суспільні відносини, що формуються в ході забезпечення органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування реалізації, охорони і захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, а також в процесі здійснення ними управління – це:

- а) державне право;
- б) цивільне право;
- в) адміністративне право;
- г) кримінальне право;
- д) міжнародне право.

24. Галуззю приватного права є:

- а) конституційне право;
- б) фінансове право;
- в) цивільне право;
- г) міжнародне гуманітарне право;
- д) кримінальне право.

25. Трудове право – це:

а) система правових норм, що охороняють від злочинних зазіхань права і свободи людини і громадянина, конституційний лад, усі види власності, установлюють міру кримінальної відповідальності за їх вчинення;

б) система юридичних норм, що регулюють відносини, засновані на угоді між працівником і роботодавцем про особисте виконання працівником за оплату роботи з певної спеціальності, кваліфікації або посади, а також відносини, безпосередньо пов'язані з трудовими;

в) система правових норм, що регулюють майнові і пов'язані з ними особисті немайнові відносини й особисті права та охороняють особисті права суб'єктів права шляхом створення умов для оцінки і відшкодування заподіяної шкоди в майновому еквіваленті;

г) сукупність правових норм, що регулюють правове положення особи, основи організації суспільного і державного ладу, системи органів держави і місцевого самоврядування, механізми здійснення державної влади;

д) система юридичних норм, що регулюють правовідносини, які складаються під час здійснення адміністративного судочинства в результаті оскарження в суді будь-яких рішень, дій чи бездіяльності представників влади.

26. Система правових норм, що охороняють від злочинних зазіхань права і свободи людини і громадянина, конституційний лад, усі види власності, установлюють міру кримінальної відповідальності за їх вчинення – це:

- а) адміністративне право;
- б) кримінальне право;
- в) цивільне право;
- г) міжнародне право;
- д) кримінально-виконавче право.

27. Цивільне право – це:

а) система юридичних норм, що регулюють судочинство у справах про захист порушених і оспорюваних прав, свобод і законних інтересів громадян, організацій та інших суб'єктів цивільних, трудових та інших правовідносин;

б) система юридичних норм, що регулюють правовідносини, які складаються під час здійснення адміністративного судочинства в результаті оскарження в суді будь-яких рішень, дій чи бездіяльності представників влади;

в) система правових норм, що регулюють майнові і пов'язані з ними особисті немайнові відносини й особисті права та охороняють особисті права суб'єктів права шляхом створення умов для оцінки і відшкодування заподіяної шкоди в майновому еквіваленті;

г) система правових норм, які регулюють суспільні відносини, що формуються в ході забезпечення органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування реалізації, охорони і захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, а також в процесі здійснення ними управління соціально-економічним і адміністративно-політичним розвитком;

д) система юридичних норм, що регулюють відносини, засновані на угоді між працівником і роботодавцем про особисте виконання працівником за оплату роботи з певної спеціальності, кваліфікації або посади, а також відносини, безпосередньо пов'язані з трудовими.

28. Система правових норм і принципів, що регулюють публічні відносини між державами, або приватноправові відносини між громадянами різних країн і їх об'єднаннями:

- а) трудове право;
- б) міжнародне право;
- в) господарське право;
- г) адміністративне право;
- д) державне право.

29. Спільною ознакою для національного та міжнародного права є:

- а) структурний розподіл на галузі;
- б) чинність в межах певної держави;
- в) необмежене коло суб'єктів;
- г) забезпеченість державним примусом;
- д) диспозитивність.

30. До основних суб'єктів міжнародного права не належать:

- а) держави;
- б) міжнародні міжурядові організації;
- в) Святий Престол;
- г) Міжнародний комітет Червоного Хреста;
- д) органи державної влади.

31. В сучасній правовій системі України не існує такої процесуальної галузі як:

- а) конституційно-процесуальне право;
- б) цивільно-процесуальне право;
- в) сімейно-процесуальне право;
- г) кримінально-процесуальне право;
- д) адміністративно-процесуальне право.

32. Система юридичних норм, що регулюють судочинство у справах про захист порушених і оспорюваних прав, свобод і законних інтересів громадян, організацій та інших суб'єктів цивільних, трудових та інших правовідносин – це:

- а) цивільне право;
- б) цивільно-процесуальне право;
- в) адміністративне право;
- г) адміністративно-процесуальне право;
- д) кримінально-процесуальне право.

33. Цілісний погоджений комплекс нормативно-правових приписів, що містяться в законах та розподілені залежно від предмета та метода правового регулювання по галузях та інститутах законодавства – це:

- а) система законодавства;
- б) структура законодавства;
- в) сукупність законодавства;
- г) система права;
- д) систематизація законодавства.

34. Система законодавства складається з двох рівнів:

- а) ієрархічного та рівнозначного;
- б) загального та галузевого;
- в) основного та спеціального;
- г) основного та додаткового;
- д) нормативного та галузево-організаційного.

35. Нормативно-правовий акт, в якому об'єднано і систематизовано правові норми, що регулюють певну сферу суспільних відносин – це:

- а) основи законодавства;
- б) положення;

- в) правила
- г) кодекс;
- д) статут.

*36. Сукупність нормативно-правових актів, що містять поняття, цілі, завдання і принципи правового регулювання, що визначають основні напрями регулювання певної сфери суспільних відносин – це:*

- а) основи законодавства;
- б) положення;
- в) правила
- г) кодекс;
- д) статут.

*37. До елементів горизонтальної структури законодавства не належать:*

- а) нормативно-правовий припис;
- б) нормативно-правовий акт;
- в) закони;
- г) галузь законодавства;
- д) інститут законодавства.

*38. Правовий стан, завдання і компетенцію певного органу, установи, організації чи групи однорідних органів, установ, організацій регламентують:*

- а) основи законодавства;
- б) положення;
- в) правила
- г) кодекс;
- д) статут.

*39. Сукупність нормативно-правових актів, що регулюють правове становище певних підприємств, органів, установ або ту чи іншу сферу державної діяльності – це:*

- а) основи законодавства;
- б) положення;
- в) правила
- г) кодекс;
- д) статут.

*40. Процедурні норми, що визначають порядок організації певного роду діяльності та мають загальнодержавне значення – це:*

- а) основи законодавства;
- б) положення;
- в) правила;
- г) кодекс;
- д) статут.



41. Розподіл нормативно-правових актів на певні групи за їх юридичною силою – це:

- а) ієрархічна структура законодавства;
- б) галузева структура законодавства;
- в) державно-організаційна структура законодавства;
- г) державно-галузева структура законодавства;
- д) галузево-організаційна структура законодавства.

42. Горизонтальний розподіл нормативно-правових актів за предметом правового регулювання – це:

- а) ієрархічна структура законодавства;
- б) галузева структура законодавства;
- в) державно-організаційна структура законодавства;
- г) державно-галузева структура законодавства;
- д) галузево-організаційна структура законодавства.

43. Впорядкування та вдосконалення нормативно-правових актів, приведення їх до певної внутрішньої узгодженості шляхом створення єдиних нормативних актів та їх збірників – це:

- а) система законодавства;
- б) структура законодавства;
- в) сукупність законодавства;
- г) система права;
- д) систематизація законодавства.

44. Різновидом систематизації законодавства не є:

- а) облік;
- б) корпорація;
- в) інкорпорація;
- г) консолідація;
- д) кодифікація.

45. Структура галузевої системи законодавства включає:

- а) галузеве, спеціальне та комплексне законодавство;
- б) міждисциплінарне, спеціальне та комплексне законодавство;
- в) галузеве, підгалузеве та комплексне законодавство;
- г) інституціональне, спеціальне та комплексне законодавство;
- д) дисциплінарне, виконавче та комплексне законодавство.

46. Система нормативних приписів, що виражають норми підгалузі права – це:

- а) галузеве законодавство;
- б) спеціальне законодавство;
- в) інституціональне законодавство;

- г) підгалузеве законодавство;
- д) комплексне законодавство.

*47. Система права відмінна від системи законодавства в тому, що:*

- а) система права є сукупністю нормативно-правових актів, а система законодавства – сукупністю правових норм;
- б) система права складається з галузей права, які мають свій предмет і метод правового регулювання, а система законодавства включає галузі законодавства, в яких відсутній метод регулювання, а предмет регулювання не завжди однорідний;
- в) система законодавства має лише галузеву, горизонтальну будову, а система права може мати будови і горизонтальну, і вертикальну;
- г) одиниця системи права – стаття закону, а системи законодавства – норми права;
- д) система права має суб'єктивне формування, у той час як система законодавства – тільки об'єктивне.

*48. Включення в національну систему права правил міжнародного договору в силу акта ратифікації або іншого виду прийняття договору та безпосереднє застосування норм міжнародного права державними органами, насамперед судами, а також посадовими особами та громадянами – це:*

- а) ратифікація;
- б) денонсація;
- в) система інкорпорації;
- г) система трансформації;
- д) міжнародна систематизація.

*49. Спосіб вираження згоди держави на обов'язковість для неї міжнародного договору, коли на його основі видається національний нормативний акт, який більш-менш відтворює зміст договору – це:*

- а) ратифікація;
- б) денонсація;
- в) система інкорпорації;
- г) система трансформації;
- д) міжнародна систематизація.

*50. За загальним правилом, у випадку визнання державою певних норм міжнародного права, співвідношення міжнародного та національного права відбувається за принципом:*

- а) дуалізму;
- б) пріоритету міжнародного права над національним;
- в) пріоритету національного права над міжнародним;
- г) законності;
- д) верховенства міжнародного права.

## ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

### Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 ; Офіційний вісник України. — 2010. — №72/1 Спеціальний випуск. — С. 15. — Ст. 2598.
- ❖ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40-44. — Ст. 356.
- ❖ Сімейний Кодекс України від 10 січня 2002 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 21. — Ст. 135.
- ❖ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1984. — № 51. — Ст. 1122.
- ❖ Кримінальний кодекс України від 4 квітня 2001 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 25. — Ст. 131.
- ❖ Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 40. — Ст. 492.

### Спеціалізована література:

1. Байниязов Р. С. Правовая политика. Право. Правовая система : монографія / [Байниязов Р. С. и др.] ; под ред. А. В. Малько. — М. : Юрлитинформ, 2013. — 342 с.
2. Бондаренко І. Адаптація законодавства України до європейського законодавства – один з пріоритетних напрямків реформування правової системи України / І. Бондаренко // Право України. — 2002. — № 7. — С. 63-66.
3. Бочаров Д. Про місце доказового права в системі права / Д. Бочаров // Право України. — 2003. — № 2. — С. 30-35.
4. Журавльов Д. В. Національне законодавство як система / Д. В. Журавльов // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 2004. — № 4. — С. 14-19.
5. Кагадій М. Поняття та елементи правової системи / М. Кагадій // Право України. — 2004. — № 12. — С. 32-37.
6. Каращук К. Поняття та проблеми кодифікації законодавства України / К. Каращук // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 2. — С. 124-131.
7. Колошин В. Логічна структура норми права. Деякі причинні аспекти / В. Колошин // Право України. — 1995. — № 7. — С. 47-51.
8. Котюк І. Системно-структурний підхід під час вивчення окремих галузей права / І. Котюк // Історія України. — 2002. — № 11. — С. 46-49.
9. Кузнецова Н. Розвиток громадянського суспільства та сучасне приватне

- право України / Н. Кузнєцова // Приватне право. — 2013. — № 1. — С. 51-64.
10. Лилак Д. Колізія наукових поглядів на поняття «законодавство» і практичну необхідність його нормативної легалізації / Д. Лилак // Право України. — 2001. — № 8. — С. 43-47.
  11. Липинский Д. А. О системе права и видах юридической ответственности / Д. А. Липинский // Правоведение. — 2003. — № 2. — С. 27-37.
  12. Лук'янець Д. Про структуру системи права / Д. Лук'янець // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 12. — С. 112-114.
  13. Луць Л. Правова система Ради Європи: міжнародно-правові та загальнотеоретичні аспекти / Л. Луць // Вісник Львівського університету. Серія юридична. — 2002. — Вип. 37. — С. 57-63.
  14. Луць Л. Структура правової системи суспільства: загальнотеоретичні аспекти / Л. Луць // Право України. — 2002. — № 9. — С. 7-10.
  15. Мальцев В. В. Понятие и место уголовного права в системе отраслей права / В. В. Мальцев // Государство и право. — 2000. — № 5. — С. 49-56.
  16. Мальцев В. В. Право как нормативно-деятельная система / В. В. Мальцев // Правоведение. — 2003. — № 2. — С. 14-26.
  17. Мельник В. Конституція України в ієрархічній структурі законодавства: Науково-теоретичний аспект / В. Мельник // Право України. — 2009. — № 5. — С. 61-66.
  18. Мирошниченко М. Ідентичність – легітимність – правопорядок: до проблеми реформування правової системи України / М. Мирошниченко // Право України. — 2003. — № 5. — С. 31-36.
  19. Ориу М. Основы публичного права : монография / М. Ориу ; [сост.: Р. С. Куракин и др.]. — М. : ИНФРА-М, 2013. — 572 с.
  20. Пекарь Л. Систематизація законодавства / Л. Пекарь // Законність. — 2003. — № 7. — С. 17-19.
  21. Погорілко В. Проблеми розвитку законодавства України / В. Погорілко // Право України. — 1993. — № 7-11.
  22. Поленина С. В. Взаимодействие системы права и системы законодательства в современной России / С. В. Поленина // Государство и право. — 1999. — № 9-14.
  23. Селіванов В. Розмежування і взаємодія публічного і приватного права в системі права України / В. Селіванов // Право України. — 1996. — № 12. — С. 27-31.
  24. Соляр С. Систематизація законодавства України у сфері об'єднання громадян / С. Соляр // Вісник Академії правових наук України. — 2012. — № 1 (68). — С. 35-45.
  25. Сорокин В. Д. К понятию правовой системы / В. Д. Сорокин // Правоведение. — 2003. — № 2. — С. 11-13.
  26. Федоренко В. Теоретико-методологічні проблеми системи сучасного конституційного права України / В. Федоренко // Право України. — 2007. — № 2. — С. 21-25.
  27. Федоренко В. Поняття системи конституційного права України /

- В. Федоренко // Право України. — 2000. — № 7. — С. 56-62.
28. Цвік М. Про систему юридичних актів / М. Цвік // Вісник Академії правових наук України. — 2002. — № 4 (31). — С. 14-24.
29. Яковюк І. Адаптація і гармонізація законодавства в умовах інтеграції: проблема співвідношення / І. Яковюк // Вісник Академії правових наук України. — 2012. — № 4 (71). — С. 29-42.

## ТЕМА 12. ПРАВОВІДНОСИНИ

Правовідносини: поняття, ознаки та класифікація. Структура правовідносин. Суб'єкти правовідносин: поняття та види. Поняття і види об'єктів правовідносин.

Правосуб'єктність: поняття та особливості набуття. Види правосуб'єктності та їх характеристика.

Юридичний факт: поняття, ознаки, види та класифікація. Фактичний (юридичний) склад: ознаки та види.

### Ключові поняття:

*правовідносини, політичні відносини, моральні відносини, економічні відносини, релігійні відносини, правові відносини, склад правовідносин, суб'єкт правовідносин, фізичні особи, посадові особи, соціальні організації, соціальні спільноти, правосуб'єктність, правоздатність, загальна правоздатність, галузева правоздатність, спеціальна правоздатність, дієздатність, деліктоздатність, об'єкт правовідносин, зміст правовідносин, юридичний зміст правовідносин, фактичний зміст правовідносин, юридичний факт, юридичні події, юридичні дії, правомірні дії, юридичні акти, поступки, неправомірні дії, злочини, проступки, правова презумпція, суб'єктивне право, юридичний обов'язок, загальнорегулятивні відносини, регулятивні відносини, охоронні відносини, абсолютні правовідносини, відносні правовідносини, активні правовідносини, пасивні правовідносини, прості правовідносини, складні правовідносини, односторонні правовідносини, двосторонні правовідносини, договірні (диспозитивні) правовідносини, імперативні правовідносини, довготривалі правовідносини, короткотривалі правовідносини.*

*1. Врегульовані нормами права суспільні відносини, учасники яких мають суб'єктивні права та юридичні обов'язки – це:*

- а) правосуб'єктність;
- б) правовідносини;
- в) соціальні норми;
- г) правомочність;
- д) правоздатність.

2. Структурними елементами правовідносин є:

- а) юридичний факт, суб'єкти, юридичні права, об'єкт;
- б) деліктоздатність, суб'єкти, юридичний зміст, об'єкт;
- в) юридичний факт, суб'єкти, правоздатність, об'єкт;
- г) юридичний факт, суб'єкти, юридичний зміст, об'єкт;
- д) юридичний факт, юридичний зміст, об'єкт, правомочність.

3. Правовідносини між громадянином і державними органами чи уповноваженими особами, регулюються законами і підзаконними актами, тобто виявляється воля лише правомочної сторони – це:

- а) правовідносини в підсистемі приватного права;
- б) правовідносини в підсистемі публічного права;
- в) комплексні правовідносини;
- г) складні правовідносини;
- д) прості правовідносини.

4. Правовідносини, які виникають із фактів правомірної поведінки суб'єкта, тобто такої поведінки, яка відповідає нормам права чи на підставі події, тобто обставини, що відбувається незалежно від волі суб'єкта – це:

- а) регулятивні правовідносини;
- б) охоронні правовідносини;
- в) змішані правовідносини;
- г) абсолютні правовідносини;
- д) неабсолютні правовідносини.

5. З фактів неправомірної поведінки суб'єкта виникають:

- а) регулятивні правовідносини;
- б) охоронні правовідносини;
- в) змішані правовідносини;
- г) абсолютні правовідносини;
- д) неабсолютні правовідносини.

6. Видами правовідносин за ступенем визначеності суб'єктів є:

- а) матеріальні, процесуальні;
- б) між юридичною особою – суб'єктом приватного права, державним органом і між державними органами;
- в) абсолютні, відносні;
- г) договірні, управлінські, комплексні;
- д) короткотривалі, довготривалі.

7. Видами правовідносин за поділом прав і обов'язків між суб'єктами є:

- а) короткотривалі та довготривалі правовідносин;
- б) абсолютні та відносні правовідносин;
- в) односторонні, двосторонні та багатосторонні правовідносин;

- г) активні, пасивні та змішані правовідносин;
- д) матеріальні та процесуальні правовідносин.

8. *Класифікація правовідносин за субординацією в правовому регулюванні передбачає їх поділ на:*

- а) активні, пасивні і змішані;
- б) односторонні, двосторонні і багатосторонні;
- в) абсолютні і відносні;
- г) матеріальні і процесуальні;
- д) договірні, управлінські і комплексні.

9. *За волевиявленням сторін правовідносини поділяються на:*

- а) короткотривалі і довготривалі;
- б) матеріальні і процесуальні;
- в) абсолютні і відносні;
- г) договірні, управлінські і комплексні;
- д) односторонні, двосторонні і багатосторонні.

10. *Правовідносини за строком дії класифікують на:*

- а) матеріальні і процесуальні
- б) короткотривалі і довготривалі;
- в) односторонні, двосторонні і багатосторонні;
- г) активні, пасивні і змішані;
- д) абсолютні і відносні.

11. *До структурних елементів правовідносин належать:*

- а) гіпотеза, диспозиція, санкція;
- б) кодифікація, інкорпорація, консолідація;
- в) суб'єкти, об'єкт, зміст;
- г) суб'єктивна сторона, об'єкт;
- д) суб'єкт, об'єктивна сторона.

12. *Біосоціальна істота, продукт і суб'єкт суспільних відносин – це:*

- а) істота;
- б) індивід;
- в) особа;
- г) фізична особа;
- д) людина.

13. *У якого суб'єкта правовідносин деліктоздатність виникає з досягненням певного віку і це передбачено нормою права:*

- а) фізична особа;
- б) підприємство;
- в) установа;

- г) апатрид;
- д) соціальна спільність.

*14. Людина, що належить до населення конкретної держави і наділена нею юридичним статусом – це:*

- а) особистість;
- б) громадянин;
- в) фізична особа;
- г) індивід;
- д) особа.

*15. Індивід як продукт суспільства, що має стійку систему соціально значущих рис – це:*

- а) істота;
- б) особистість;
- в) фізична особа;
- г) людина;
- д) особа.

*16. Носієм прав та свобод людини є:*

- а) усі особи певної держави;
- б) усі дієздатні особи;
- в) усі фізичні особи світу;
- г) усі живі істоти;
- д) усі осудні особи.

*17. Юридична особа – це:*

- а) працівник державного нотаріату;
- б) підприємство;
- в) особа, яка має вищу юридичну освіту;
- г) особа, яка працює в правоохоронних органах;
- д) усе перераховане вище.

*18. До ознак юридичної особи не належить:*

- а) організаційна єдність і автономія;
- б) майнова відокремленість;
- в) наявність самостійної майнової відповідальності за своїми обов'язками;
- г) участь у цивільному обігу від чужого імені;
- д) процесуальна правосуб'єктність.



19. Сукупність таких юридичних властивостей учасника суспільних відносин, як правоздатність, дієздатність, деліктоздатність – це:

- а) правосуб'єктність;
- б) юридичний факт;
- в) юридичний обов'язок;
- г) суб'єктивне право;
- д) об'єктивне право.

20. Правосуб'єктність складається з:

- а) правоздатності, дієздатності та деліктоздатності разом узятих;
- б) правоздатності та деліктоздатності разом узятих;
- в) правоздатності, правомочності та деліктоздатності разом узятих;
- г) законного інтересу, дієздатності та деліктоздатності разом узятих;
- д) законного інтересу, дієздатності та правомочності разом узятих.

21. Сукупність прав та обов'язків суб'єкта правовідносин, фактичне володіння якими може наступити лише за відомих умов – юридичних фактів – це:

- а) загальна правосуб'єктність;
- б) спеціальна правосуб'єктність;
- в) галузева правосуб'єктність;
- г) міжгалузева правосуб'єктність;
- д) індивідуальна правосуб'єктність.

22. Передбачена нормами права можливість суб'єкта мати права і нести обов'язки – це:

- а) юридичний факт;
- б) правоздатність;
- в) об'єктивне право;
- г) правопорушення;
- д) юридичний обов'язок.

23. Особа, яка може виступати суб'єктом правовідносин в широкому розумінні – це:

- а) громадянин України;
- б) офіційно уповноважена особа, наділена відповідною компетенцією;
- в) фізична особа;
- г) особа, наділена правосуб'єктністю;
- д) правоздатна особа.

24. Передбачена нормами права можливість суб'єкта своїми діями набувати та здійснювати права і обов'язки – це:

- а) правоздатність;
- б) деліктоздатність;
- в) дієздатність;

- г) часткова дієздатність;
- д) обмежена дієздатність.

25. Вид правоздатності фізичних осіб, що пов'язана з певними особливостями суб'єкта, або така, що потребує спеціальних знань (наприклад, правоздатність лікаря, міліціонера, інваліда, дитини тощо) – це:

- а) обмежена правоздатність;
- б) повна правоздатність;
- в) спеціальна правоздатність;
- г) часткова правоздатність;
- д) загальна правоздатність.

26. Фізичні особи у віці до 14 років наділені:

- а) обмеженою дієздатністю;
- б) частковою дієздатністю;
- в) частковою правосуб'єктністю;
- г) неповною дієздатністю;
- д) частковою правоздатністю.

27. Вид дієздатності, що настає з моменту укладання шлюбу у віці до 18 років – це:

- а) галузева дієздатність;
- б) повна дієздатність;
- в) загальна дієздатність;
- г) часткова дієздатність;
- д) неповна дієздатність.

28. Вид дієздатності, що настає з 18 років – це:

- а) галузева дієздатність;
- б) повна дієздатність;
- в) загальна дієздатність;
- г) часткова дієздатність;
- д) неповна дієздатність.

29. Складова частина змісту суб'єктивного права, що являє собою конкретну юридичну можливість, яка надається правосуб'єктній особі, з метою задоволення її інтересів – це:

- а) правосуб'єктність;
- б) дієздатність;
- в) деліктоздатність;
- г) правомочність;
- д) правоздатність.

30. *Носія суб'єктивного права називають:*

- а) правомочним;
- б) правозобов'язаним;
- в) державним службовцем;
- г) посадовою особою;
- д) дієздатним.

31. *Забезпечена законом можливість особи вимагати від іншої особи вчинити ті чи інші дії або утриматися від них – це:*

- а) законний інтерес;
- б) правомочність на власні дії;
- в) правомочність на чужі дії;
- г) правомочність;
- д) правомочність наказу.

32. *Зміст суб'єктивного права виражається через правомочність:*

- а) здійснювати певні дії або утриматися від них – це зобов'язання діянням;
- б) реагувати на законні вимоги правомочної сторони їх виконанням;
- в) вимагати відповідної поведінки від правозобов'язаної особи, тобто можливість зацікавленої особи жадати від зобов'язаного суб'єкта виконання покладених на нього обов'язків;
- г) нести юридичну відповідальність – це зобов'язання перетерплювати обмеження або позбавлення благ;
- д) не заважати правомочній стороні користуватися благом, яке вона отримала по праву – це зобов'язання не перешкоджати контрагенту.

33. *Зміст юридичного обов'язку виражається через таку юридичну вимогу до правозобов'язаної сторони:*

- а) здійснювати певні дії або утриматися від них – це зобов'язання діянням;
- б) реагувати на законні вимоги правомочної сторони їх виконанням;
- в) нести юридичну відповідальність – це зобов'язання перетерплювати обмеження або позбавлення благ;
- г) право звертатися за підтримкою і захистом держави у разі порушення суб'єктивного права з боку зобов'язаної особи;
- д) не заважати у правомочній стороні користуватися благом, яке вона отримала по праву – це зобов'язання не перешкоджати контрагенту.

34. *Простий юридичний дозвіл, що закріплений в законі або впливає з його змісту та виражається в можливостях суб'єкта права користуватися конкретним соціальним благом – це:*

- а) законний інтерес;
- б) суб'єктивне право;
- в) юридичний обов'язок;
- г) юридичне право;
- д) особисте право.

35. До ознак законного інтересу не належить:

- а) відповідність принципу «дозволено все, що прямо не заборонено»;
- б) спрямованість на задоволення потреб, що суперечать суспільним відносинам;
- в) можливість суб'єкта користуватися конкретним соціальним благом;
- г) можливість звертатися по захист до компетентних органів держави чи до громадських організацій;
- д) прагнення суб'єкта користуватись певним правом.

36. Спільною ознакою законного інтересу і суб'єктивного права не є:

- а) надання правового дозволу;
- б) індивідуально визначений характер, оскільки в законодавстві є вказівка діяти суворо певним чином;
- в) зумовленість матеріальним і духовним життям суспільства;
- г) сприяння розвитку соціальних зв'язків, поєднуючи особисті і суспільні інтереси;
- д) диспозитивний характер.

37. Юридичний факт, виникнення і розвиток якого не залежать від волі суб'єктів права має назву:

- а) дія;
- б) подія;
- в) акт;
- г) доказ;
- д) форс-мажор.

38. Виключення заперечення юридичної вірогідності у разі доведеного факту – це:

- а) правова преюдиція;
- б) правова колізія;
- в) правова аксіома;
- г) правова фікція;
- д) правова презумпція.

39. Самоочевидна істина, яка не вимагає доказів і одержує закріплення в нормах права – це:

- а) правова преюдиція;
- б) правова колізія;
- в) правова аксіома;
- г) правова фікція;
- д) правова презумпція.

40. *Загальновизнане і зафіксоване в нормах права припущення про існування певних явищ і процесів, тоді як у дійсності вони відсутні – це:*

- а) правова преюдиція;
- б) правова колізія;
- в) правова аксіома;
- г) правова фікція;
- д) правова презумпція.

## **ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:**

### **Нормативні акти:**

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 ; Офіційний вісник України. — 2010. — №72/1 Спеціальний випуск. — С. 15. — Ст. 2598.
- ❖ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40-44. — Ст. 356.
- ❖ Сімейний Кодекс України від 10 січня 2002 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 21. — Ст. 135.

### **Спеціалізована література:**

1. Бичкова С. С. Цивільна процесуальна правоздатність фізичних та юридичних осіб, які беруть участь у справах позовного провадження / С. С. Бичкова // Юридична наука. — 2011. — № 2. — С. 66-72.
2. Бугаєць О. Є. Вихідні засади аналізу категорії «правовідносини» / О. Є. Бугаєць // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 2000. — № 1. — С. 47-65.
3. Бугаєць О. Є. Правовідносини як елемент механізму правового регулювання / О. Є. Бугаєць // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 2000. — № 4. — С. 77-89.
4. Вонсович Х. І. Сімейні правовідносини, що виникають в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій / Х. І. Вонсович // Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». — 2012. — Вип. 1. — С. 60-68.
5. Головченко В. Теоретико-прикладні аспекти правоздатності та суб'єктивних прав особи / В. Головченко, О. Головченко // Право України. — 2009. — № 5. — С. 82-87.
6. Гордєєв В. Критерії класифікації юридичних фактів / В. Гордєєв // Право України. — 2012. — № 3-4. — С. 396-403.
7. Гордєєв В. В. Пояснення сторін, третіх осіб та їх представників як

- юридичні факти / В. В. Гордєєв // Вісник Академії адвокатури України. — 2010. — Вип. 2. — С. 166-168.
8. Гудима Д. Деякі новели в інтерпретації поняття «суб'єкт права»: абсурдні чи перспективні? / Д. Гудима // Право України. — 2009. — № 2. — С. 82-87.
  9. Данилюк Ю. Поняття та особливості юридичних фактів у конституційному праві України / Ю. Данилюк // Право України. — 2008. — № 2. — С. 13-16.
  10. Єрмоленко В. Щодо відмінностей між об'єктом правовідносин і об'єктом права / В. Єрмоленко // Право України. — 2004. — № 1. — С. 17-20.
  11. Кикоть Г. Проблема класифікації юридичних фактів у сучасній теорії права / Г. Кикоть // Право України. — 2003. — № 7. — С. 29-34.
  12. Кравчук В. Визначення сфери застосування інституту юридичної особи / В. Кравчук // Право України. — 1998. — № 4. — С. 23-26.
  13. Маріссон В. Правова конфліктологія та юридичний конфлікт у приватних правовідносинах / В. Маріссон // Право України. — 2003. — № 9. — С. 39-44.
  14. Матвійчук А. О. Правовідносини з приводу особистого немайнового права на сприятливе навколишнє природне середовище: суб'єктний склад / А. О. Матвійчук // Юридична наука. — 2013. — № 3. — С. 59-67.
  15. Миронова Г. Діалектична єдність природи моральних і правових відносин / Г. Миронова // Юридична Україна. — 2004. — № 1. — С. 19-22.
  16. Нечипорук Ю. Суб'єктний та об'єктний склад інформаційних правовідносин / Ю. Нечипорук // Юридична Україна. — 2012. — № 6. — С. 39-44.
  17. Погорілко В. Суб'єкти конституційно-правових відносин: поняття, ознаки, види / В. Погорілко, В. Федоренко // Право України. — 2002. — № 10. — С. 3-11.
  18. Солодовник Л. Юридичні факти – підстави виникнення трудових правовідносин / Л. Солодовник // Право України. — 2000. — № 1. — С. 59-64.
  19. Сташков Б. Зміст соціально забезпечувальних правовідносин / Б. Сташков // Право України. — 2003. — № 6. — С. 66-71.
  20. Стрельбицький М. Адміністративно-правові та цивільно-правові юридичні факти в новому соціально-історичному вимірі / М. Стрельбицький, Л. Стрельбицька // Історико-правовий часопис. — 2013. — № 1. — С. 64-69.
  21. Фединяк Г. Межі здійснення правосуб'єктності юридичними особами України за кордоном (приватно-правовий аспект) / Г. Фединяк // Право України. — 2003. — № 12. — С. 31-36.
  22. Харитоновна О. Поняття і ознаки публічних правовідносин / О. Харитоновна // Вісник АПрН України. — 2002. — № 1. — С. 54-57.
  23. Христова Г. Позитивні зобов'язання / Г. Христова // Вісник Академії правових наук України. — 2012. — № 2 (69). — С. 17-29.
  24. Цибульська О. Ю. Правовідносини, що виникають внаслідок покладення на спадкоємця обов'язку вчинити дії для суспільно корисної мети /

- О. Ю. Цибульська // Актуальні проблеми держави і права. — 2011. — Вип. 59. — С. 313-320.
25. Чанишева А. Р. Речові та зобов'язальні іпотечні цивільні правовідносини / А. Р. Чанишева // Актуальні проблеми держави і права. — 2010. — Вип. 53. — С. 475-481.
26. Черевко П. П. Цивільна процесуальна дієздатність неповнолітніх сторін у цивільному процесі / П. П. Черевко // Форум права. — 2012. — № 4. — С. 1006-1009.
27. Чувакова Г. М. Юридичні факти у сфері публічного права / Г. М. Чувакова // Актуальні проблеми держави і права. — 2006. — Вип. 29. — С. 77-80.
28. Шевчук С. Правовідносини особи з державою: концепція «Незалежної правової процедури» / С. Шевчук // Закон і бізнес. — 1999. — № 16. — С. 34-35.
29. Шмелев Г. Юридический механизм обеспечения прав человека (общетеоретическая характеристика) / Г. Шмелев // Право Украины. — 1994. — № 10. — С. 126-129.
30. Юриста О. Види правоохоронних відносин / О. Юриста // Право України. — 1997. — № 12. — С. 78-81.
31. Юриста О. Поняття та основні ознаки правоохоронного відношення / О. Юриста // Право України. — 1997. — № 10. — С. 45-47.
32. Якушев І. Правосуб'єктність в теорії трудового права України / І. Якушев // Право України. — 2008. — № 3. — С. 36-40.

### **ТЕМА 13. ПРАВОТВОРЧІСТЬ. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ**

Поняття та ознаки правотворчості. Функції та принципи правотворчості. Види правотворчості та їх загальна характеристика. Поняття та стадії правотворчого процесу.

Межі чинності нормативно-правових актів. Систематизація нормативно-правових актів: поняття, сутність та призначення.

Облік, інкорпорація та консолідація. Кодифікація та створення зводу законів як особливі змістовні форми систематизації нормативно-правових актів.

#### **Ключові поняття:**

*правотворчість, законотворчість, акт правотворчості, правотворчий процес, стадія правотворчого процесу, правотворча ініціатива, передпроектна стадія правотворчого процесу, проектна стадія правотворчого процесу, засвідчувальна стадія правотворчого процесу, інформаційна стадія правотворчого процесу, безпосередня правотворчість держави, судово правотворчість, систематизація нормативно-правових актів, облік нормативно-правового матеріалу, інкорпорація, консолідація, кодифікація, звід законів.*

1. *Тривалий процес формування юридичних норм, що починається з визнання державою певних суспільних відносин, усвідомлення необхідності їх правового регулювання, формального закріплення і державного захисту юридичних приписів – це:*

- а) правоутворення;
- б) правозастосування;
- в) формування права;
- г) правотворчість;
- д) законотворчість.

2. *Складний, багатоаспектний соціальний процес, зумовлений взаємодією об'єктивних умов і суб'єктивних чинників, що визначають і забезпечують утворення нових норм права – це:*

- а) правоутворення;
- б) правозастосування;
- в) формування права;
- г) правотворчість;
- д) законотворчість.

3. *Засобом усунення прогалін у законодавстві є:*

- а) аналогія права;
- б) правотворча діяльність;
- в) інтерпретаційна діяльність;
- г) правозастосовна діяльність;
- д) аналогія законодавства.

4. *Процесуальна діяльність суб'єктів щодо порядку формування і закріплення їхньої волі шляхом прийняття, зміни, призупинення чи скасування правових норм, яка відбувається згідно встановленої процедури – це:*

- а) законотворчий процес;
- б) правотворчий процес;
- в) систематизація нормативно-правових актів;
- г) законний процес;
- д) юридичний процес.

5. *До загальних принципів правотворчості відносять:*

- а) гуманізм, демократизм, гласність;
- б) законність, системність, оперативність;
- в) оперативність, поєднання динамізму й стабільності, плановість;
- г) професіоналізм, техніко-юридична досконалість, науковість;
- д) гуманізм, демократизм, принцип адекватного відображення правової дійсності.



*6. До спеціальних принципів правотворчості відносять:*

- а) плановість, демократизм, гласність;
- б) законність, системність, оперативність;
- в) оперативність, поєднання динамізму й стабільності, плановість;
- г) професіоналізм, техніко-юридична досконалість, науковість;
- д) гуманізм, плановість, принцип адекватного відображення правової дійсності.

*7. Стадією правотворчого процесу є:*

- а) офіційне оприлюднення закону;
- б) встановлення юридичних обставин справи;
- в) встановлення фактичних обставин справи;
- г) юридичне діяння;
- д) процесуальне зрушення.

*8. До офіційних друкованих видань, в яких може бути оприлюднено новий нормативно-правовий акт не належить:*

- а) «Офіційний вісник України»;
- б) «Урядовий кур'єр»;
- в) «Голос України»;
- г) «Вісник Міністерства юстиції України»;
- д) «Відомості Верховної Ради України».

*9. За юридичною силою актів правотворчість держави класифікують на:*

- а) законотворчість, підзаконну нормотворчість;
- б) непряму нормотворчість, безпосередню нормотворчість;
- в) основну правотворчість, спеціальну правотворчість;
- г) парламентську правотворчість, урядову правотворчість;
- д) загальну правотворчість, локальну правотворчість.

*10. Класифікація правотворчості за формою участі держави не передбачає такого виду, як:*

- а) санкціонована правотворчість;
- б) спільна правотворчість;
- в) делегована правотворчість;
- г) спеціальна правотворчість;
- д) безпосередня правотворчість.

*11. За функціональним призначенням правотворчість класифікують на:*

- а) поточну, систематизаційну;
- б) непряму, пряму;
- в) установчу, регулятивну;
- г) загальну, спеціальну;
- д) регулятивну, охорону.

*12. Безпосередня правотворчість народу здійснюється шляхом:*

- а) виборів;
- б) мітингів;
- в) референдуму;
- г) голосування;
- д) плебісцитів.

*13. Суб'єктом правотворчості не є:*

- а) держава;
- б) громадянське суспільство;
- в) громадські організації;
- г) парламент;
- д) громадянин.

*14. Регламентована діяльність компетентних державних органів з розробки, прийняття та оприлюднення нормативно-правових актів вищої юридичної сили – це:*

- а) законотворчий процес;
- б) правотворчий процес;
- в) систематизація нормативно-правових актів;
- г) законний процес;
- д) юридичний процес.

*15. Суб'єктами законодавчої ініціативи в Україні є:*

- а) депутати Верховної Ради України, Президент України, громадські організації;
- б) громадяни України;
- в) Прем'єр-міністр України, народні депутати, Національний Банк України;
- г) депутати Верховної Ради України, Президент України;
- д) народні депутати, Президент України, Національний Банк України, Кабінет Міністрів України.

*16. Єдиним суб'єктом законотворчої діяльності в Україні є:*

- а) Кабінет Міністрів України;
- б) Верховна Рада України;
- в) Президент України;
- г) Конституційний Суд України;
- д) громадянське суспільство.

17. *Нормотворча діяльність уповноважених органів держави, яка здійснюється за дорученням вищого представницького органу державної влади – це:*

- а) законотворчість;
- б) непряма нормотворчість;
- в) делегована нормотворчість;
- г) спеціальна нормотворчість;
- д) локальна нормотворчість.

18. *Визнання, утвердження актів, ухвалених громадськими організаціями – це:*

- а) делегована нормотворчість;
- б) спеціальна нормотворчість;
- в) санкціонована нормотворчість;
- г) місцева нормотворчість;
- д) громадська нормотворчість.

19. *До основних стадій нормотворчої діяльності не належить:*

- а) попередній розгляд проекту нормативно-правового акта;
- б) опублікування й оприлюднення нормативно-правового акта;
- в) громадське обговорення проекту нормативно-правового акта;
- г) підготовка змісту проекту нормативно-правового акта;
- д) набуття нормативно-правовим актом чинності.

20. *Гуманізм – це принцип нормотворчості, який полягає у:*

а) виявленні та урахуванні законоутворюючих погоджених інтересів, створення певних теоретичних конструкцій, загальної моделі вираження і захисту інтересів різних соціальних і етнічних груп, упорядкування соціальних, релігійних і етнічних конфліктів, компроміс інтересів;

б) формуванні нормативно-правових актів на основі загальнолюдських цінностей, міжнародних стандартів прав людини, створення умов і механізмів їх втілення в життя суспільства і держави;

в) встановленні і забезпеченні вільного порядку розробки, обговорення і ухвалення нормативно-правових актів; створення законодавчих процедур, які б забезпечували вираження в законі волі народу, врахування свободи більшості при дотриманні прав меншості, погодженість інтересів суспільства, соціальних груп, людини; недопущення як незаконного тиску на законодавчу діяльність парламенту, так і свавілля з боку парламенту;

г) відкритому для громадськості, вільному і діловому обговоренні проектів нормативно-правових актів, інформуванні про них населення, прозорості їх обговорення в парламенті;

д) додержанні ієрархії нормативно-правових актів при їх складанні та прийнятті їх законним шляхом відповідно до конституційно закріпленого процесу нормотворчості.

21. *Принцип нормотворчості, який полягає у встановленні і забезпеченні вільного порядку розробки, обговорення і ухвалення нормативно-правових актів; створення законодавчих процедур, які б забезпечували вираження в законі волі народу, врахування свободи більшості при дотриманні прав меншості, погодженість інтересів суспільства, соціальних груп, людини; недопущення як незаконного тиску на законодавчу діяльність парламенту, так і свавілля з боку парламенту – це:*

- а) толерантність;
- б) демократизм;
- в) гласність;
- г) правова законність;
- д) гуманізм.

22. *Оперативність – це принцип нормотворчості, який полягає у:*

а) врахуванні узагальненої практики реалізації чинних правових норм, у процесі якої виявляються їх помилки, прогалини, колізії, фактично недіючі норми, їх застарілість, невідповідність реаліям життя;

б) залученні до розробки нормативних актів кваліфікованих фахівців із відповідних галузей науки, вчених-юристів і юристів-практиків, які мають необхідні знання і досвід; наявність глибокої обґрунтованості відповідності нормативного акта потребам розвитку суспільства, що міститься у науковій концепції;

в) врахуванні узагальненої практики реалізації чинних правових норм, у процесі якої виявляються їх помилки, прогалини, колізії, фактично недіючі норми, їх застарілість, невідповідність реаліям життя;

г) швидкому реагуванні на зміни в суспільстві, їх врахуванні при плануванні нормативних актів, не зволіканні підготовки проєктів нових, скасування застарілих та вдосконаленні чинних нормативних актів;

д) виявленні та урахуванні законоутворюючих погоджених інтересів, створення певних теоретичних конструкцій, загальної моделі вираження і захисту інтересів різних соціальних і етнічних груп, упорядкування соціальних, релігійних і етнічних конфліктів, компроміс інтересів.

23. *Гласність – це принцип нормотворчості, який полягає у:*

а) відкритому для громадськості, вільному і діловому обговоренні проєктів нормативно-правових актів, інформуванні про них населення, прозорості їх обговорення в парламенті;

б) врахуванні узагальненої практики реалізації чинних правових норм, у процесі якої виявляються їх помилки, прогалини, колізії, фактично недіючі норми, їх застарілість, невідповідність реаліям життя;

в) додержанні ієрархії нормативно-правових актів при їх складанні та прийнятті їх законним шляхом відповідно до конституційно закріпленого процесу нормотворчості;

г) формуванні нормативно-правових актів на основі загальнолюдських

цінностей, міжнародних стандартів прав людини, створення умов і механізмів їх втілення в життя суспільства і держави;

д) встановленні і забезпеченні вільного порядку розробки, обговорення і ухвалення нормативно-правових актів, створення законодавчих процедур, які б забезпечували вираження в законі волі народу, врахування свободи більшості при дотриманні прав меншості, погодженість інтересів суспільства, соціальних груп, людини; недопущення як незаконного тиску на законодавчу діяльність парламенту, так і свавілля з боку парламенту.

*24. Толерантність – це принцип нормотворчості, який полягає у:*

а) формуванні нормативно-правових актів на основі загальнолюдських цінностей, міжнародних стандартів прав людини, створення умов і механізмів їх втілення в життя суспільства і держави;

б) виявленні та урахуванні законоутворюючих погоджених інтересів, створення певних теоретичних конструкцій, загальної моделі вираження і захисту інтересів різних соціальних і етнічних груп, упорядкування соціальних, релігійних і етнічних конфліктів, компроміс інтересів;

в) встановленні і забезпеченні вільного порядку розробки, обговорення і ухвалення нормативно-правових актів, створення законодавчих процедур, які б забезпечували вираження в законі волі народу, врахування свободи більшості при дотриманні прав меншості, погодженість інтересів суспільства, соціальних груп, людини; недопущення як незаконного тиску на законодавчу діяльність парламенту, так і свавілля з боку парламенту;

г) відкритому для громадськості, вільному і діловому обговоренні проектів нормативно-правових актів, інформуванні про них населення, прозорості їх обговорення в парламенті;

д) додержанні ієрархії нормативно-правових актів при їх складанні та прийнятті їх законним шляхом відповідно до конституційно закріпленого процесу нормотворчості.

*25. Принцип нормотворчості, який полягає у додержанні ієрархії нормативно-правових актів при їх складанні та прийнятті їх законним шляхом відповідно до конституційно закріпленого процесу нормотворчості – це:*

а) оперативність;

б) гуманізм;

в) толерантність;

г) законність;

д) науковість і професійність.

*26. Припинення дії нормативного акта не відбувається в результаті:*

а) застарівання юридичного документа у зв'язку зі зникненням обставин, що підлягали регулюванню;

б) оголошення про втрату юридичної чинності нормативного акта;

в) прямої вказівки на скасування, що може міститися у спеціальному акті;

- г) закінчення терміну, на який був прийнятий юридичний документ;
- д) прийняття нового нормативного акта, що регулює суспільні відносини в даній сфері.

*27. Зворотна дія нормативного акта у часі можлива лише у випадку:*

- а) застарівання юридичного документу у зв'язку зі зникненням обставин, що підлягали регулюванню;
- б) оголошення про втрату юридичної чинності нормативного акта;
- в) конкуренції норм права;
- г) закінчення терміну, на який був прийнятий юридичний документ;
- д) пом'якшення юридичної відповідальності.

*28. Зворотна дія нормативного акта у часі зазвичай застосовується у:*

- а) кримінальному праві;
- б) цивільному праві;
- в) господарському праві;
- г) аграрному праві;
- д) державному праві.

*29. Ультраактивною формою дії закону у часі є:*

- а) переживання закону;
- б) зворотна сила закону;
- в) пряма дія закону;
- г) непряма дія закону;
- д) спеціальна дія закону.

*30. Дія закону на відносини, які виникли після набуття, тобто на всі нові факти і на триваючі «старі» факти, лише з моменту набуття чинності – це:*

- а) переживання закону;
- б) зворотна сила закону;
- в) пряма дія закону;
- г) непряма дія закону;
- д) спеціальна дія закону.

*31. Продовження дії закону, що втратив чинність на старі триваючі факти з окремих питань та правовідносини, що виникли до вступу в дію нового закону та не припинили свого існування – це:*

- а) переживання закону;
- б) зворотна сила закону;
- в) пряма дія закону;
- г) непряма дія закону;
- д) спеціальна дія закону.

*32. Функція первинного регулювання суспільних відносин полягає у:*

а) формуванні нормативно-правових актів на основі загальнолюдських цінностей, міжнародних стандартів прав людини, створенні умов і механізмів їх втілення в життя суспільства і держави;

б) створенні і ухваленні нових правових норм, що відбуваються в тих випадках, коли суспільні відносини раніше не регулювалися і виникла необхідність в цьому вперше;

в) здійсненні відповідно до потреб суспільного розвитку внесенням змін і доповнень до приписів нормативно-правових актів; санкціонування вже існуючих норм, наприклад, правових звичаїв тощо;

г) заповненні повного чи часткового пропуску в чинних нормативних актах необхідних юридичних норм шляхом формулювання норм, яких бракує;

д) облік, упорядкування, об'єднання, доповнення нормативно-правових актів.

*33. Функція оновлення існуючого нормативно-правового матеріалу, його деталізації полягає у:*

а) здійсненні відповідно до потреб суспільного розвитку внесенням змін і доповнень до приписів нормативно-правових актів; санкціонування вже існуючих норм, наприклад, правових звичаїв тощо;

б) формуванні нормативно-правових актів на основі загальнолюдських цінностей, міжнародних стандартів прав людини, створенні умов і механізмів їх втілення в життя суспільства і держави;

в) створенні і ухваленні нових правових норм, що відбуваються в тих випадках, коли суспільні відносини раніше не регулювалися і виникла необхідність в цьому вперше;

г) впорядкуванні, обліку, об'єднанні, доповненні нормативно-правових актів;

д) заповненні повного чи часткового пропуску в чинних нормативних актах необхідних юридичних норм шляхом формулювання норм, яких бракує.

*34. Усунення прогалін у праві відбувається шляхом:*

а) формування нормативно-правових актів на основі загальнолюдських цінностей, міжнародних стандартів прав людини, створенні умов і механізмів їх втілення в життя суспільства і держави;

б) створення і ухвалення нових правових норм, що відбуваються в тих випадках, коли суспільні відносини раніше не регулювалися і виникла необхідність в цьому вперше;

в) внесення змін і доповнень до приписів нормативно-правових актів; санкціонування вже існуючих норм;

г) заповнення повного чи часткового пропуску в чинних нормативних актах необхідних юридичних норм шляхом формулювання норм, яких бракує;

д) обліку, упорядкування, об'єднання, доповнення нормативно-правових актів.

35. *Призначення Уповноваженого Верховної Ради з прав людини є прикладом такої правової форми діяльності, як:*

- а) установча діяльність;
- б) правотворча діяльність;
- в) правозастосовна діяльність;
- г) правосуддя;
- д) контрольно-наглядова діяльність.

36. *Систематизації нормативно-правових актів – це:*

- а) діяльність, спрямована на вдосконалення правової системи, її інтеграцію до системи європейського права;
- б) діяльність зі зведення нормативно-правових актів у впорядковану систему;
- в) діяльність, що полягає у зведенні всього нормативно-правового масиву до єдиного систематизованого акта;
- г) діяльність, що полягає в рецепції найкращих зразків вітчизняного права, а також їх поєднання із досягненнями сучасної юридичної науки;
- д) діяльність нормотворця з утворення системи законодавства та її наближення до системи права.

37. *Систематизація нормативно-правового матеріалу як функція нормотворчості полягає у:*

- а) впорядкуванні, обліку, об'єднанні, доповненні нормативно-правових актів;
- б) формуванні нормативно-правових актів на основі загальнолюдських цінностей, міжнародних стандартів прав людини, створенні умов і механізмів їх втілення в життя суспільства і держави;
- в) здійсненні відповідно до потреб суспільного розвитку внесенням змін і доповнень до приписів нормативно-правових актів; санкціонуванні вже існуючих норм;
- г) заповненні повного чи часткового пропуску в чинних нормативних актах необхідних юридичних норм шляхом формулювання норм, яких бракує;
- д) створенні і ухваленні нових правових норм, що відбуваються в тих випадках, коли суспільні відносини раніше не регулювалися і виникла необхідність в цьому вперше.

38. *Принципом систематизації нормативно-правових актів не є:*

- а) принцип повноти;
- б) принцип доцільності;
- в) принцип оперативності;
- г) принцип підконтрольності;
- д) принцип професіоналізму.



39. *Кодифікація та інкорпорація – це:*

- а) форми систематизації законодавства;
- б) форми реалізації норм права;
- в) види правозастосовної діяльності;
- г) діяльність Уряду та Президента щодо упорядкування законодавства;
- д) форми нормотворчості.

40. *Універсальною формою систематизації законодавства, що включає всі види систематизації, є:*

- а) облік;
- б) звід законів;
- в) кодифікація;
- г) консолідація;
- д) інкорпорація.

41. *Вищою формою систематизації законодавства є:*

- а) облік;
- б) інтерпретація;
- в) кодифікація;
- г) консолідація;
- д) інкорпорація.

42. *Створення нового, вдосконаленого, об'єднаного загальним предметом правового регулювання, нормативно-правового акта на основі старих нормативних актів шляхом часткової або значної зміни їхнього змісту – це:*

- а) інкорпорація;
- б) консолідація;
- в) звід законів;
- г) облік нормативно-правових актів;
- д) кодифікація.

43. *За обсягом кодифікацію нормативно-правових актів класифікують на:*

- а) загальну, локальну, спеціальну;
- б) загальну, локальну, міжгалузеву;
- в) основну, додаткову, галузеву;
- г) міжгалузеву, галузеву, додаткову;
- д) загальну, галузеву, спеціальну.

44. *Зовнішньою формою кодифікації нормативно-правових актів не є:*

- а) кодекс;
- б) положення;
- в) звід законів;
- г) статут;
- д) правила.

45. *Різновид систематизації законодавства, за яким зведення нормативних матеріалів робиться за хронологічним, предметним та іншими критеріями – це:*

- а) консолідація;
- б) кодифікація;
- в) інкорпорація;
- г) імплементація;
- д) екстраполяція.

46. *До видів інкорпорації нормативних актів за способом розміщення матеріалів не належить:*

- а) суб'єктна інкорпорація;
- б) хронологічна інкорпорація;
- в) предметна інкорпорація;
- г) неофіційна інкорпорація;
- д) тематична інкорпорація.

47. *Інкорпорація нормативних актів, що здійснюється відомствами, державними чи приватними видавництвами, науковими установами, навчальними закладами, окремими спеціалістами за власною ініціативою – це:*

- а) суб'єктна інкорпорація;
- б) хронологічна інкорпорація;
- в) предметна інкорпорація;
- г) неофіційна інкорпорація;
- д) тематична інкорпорація.

48. *Подолання розбіжностей між нормативно-правовими актами, виданими у різний час, шляхом їх поєднання в єдиний нормативно-правовий акт з усуненням повторень і суперечностей без зміни змісту – це:*

- а) консолідація;
- б) інкорпорація;
- в) кодифікація;
- г) звід законів;
- д) облік нормативно-правових актів.

49. *Форма систематизації законодавства, за якої здійснюється письмове чи автоматизоване фіксування виданих нормативно-правових актів – це:*

- а) облік;
- б) звід законів;
- в) кодифікації;
- г) консолідація;
- д) інкорпорація.

50. *Юридична фікція, відповідно до якої певні частини території держави, а також дипломатичні представники зарубіжних держав визнаються такими, що не знаходяться на території держави, де вони реально перебувають, а юридично вважаються такими, що перебувають на території тієї держави, чие посольство міститься в цьому будинку або чіими представниками вони – це:*

- а) принцип територіальності;
- б) принцип екстериторіальності;
- в) принцип позатериторіальності;
- г) принцип дипломатичної території;
- д) принцип умовної територіальності.

51. *Матеріальні об'єкти які використовуються юристом в процесі проведення юридичної роботи – це:*

- а) засоби юридичної техніки;
- б) прийоми юридичної техніки;
- в) способи юридичної техніки;
- г) методи юридичної техніки;
- д) зміст юридичної техніки.

52. *Сукупність вироблених в юриспруденції засобів і правил зовнішнього виразу в текстах різних правових актів (нормоустановчого, нормозастосовного або інтерпретаційного характеру, актів систематизації законодавства) певного правового змісту – це:*

- а) юридична техніка;
- б) правовий припис;
- в) правове регулювання;
- г) правова термінологія;
- д) аналіз правоохоронної діяльності.

53. *Найзагальнішими прийомами і правилами юридичної техніки є:*

- а) стриманість та логічність;
- б) мінімалізм у редагуванні правових норм, максималізм у створенні правових норм;
- в) юридична компаративістика, історизм, гносеологія;
- г) використання тлумачного словника, застосування правил викладення юридичного тексту;
- д) юридична термінологія, юридичні конструкції, форма нормативного акта, прийоми і правила викладу його змісту.

54. Система правил і нематеріальних засобів вираження змісту нормативного правового акта, використання яких забезпечує повноту, стислість, точність, чіткість, ясність і несуперечність нормативних правових актів та системні зв'язки між ними – це:

- а) нормотворча техніка;
- б) правотворча техніка;
- в) правозастосовна техніка;
- г) правореалізаційна техніка;
- д) правотлумачна техніка.

55. Всебічному висвітленню змісту норм права, уникненню прогалин у змісті правової норми сприяє застосування:

- а) юридичної конструкція;
- б) юридичної техніки;
- в) юридичної термінології;
- г) юридичної мови;
- д) юридичної композиції.

56. Застосування юридичних конструкцій сприяє:

- а) логічності викладу правових норм;
- б) лаконічності викладу правових норм;
- в) послідовності викладу правових норм
- г) правильності викладу правових норм;
- д) поетапності викладу правових норм.

57. За сферою застосування юридичні конструкції поділяються на:

- а) загально-правові і галузеві;
- б) юридичні, загальні, спеціальні;
- в) загальні, спеціально-юридичні;
- г) загальні, спеціально-технічні;
- д) спеціально-юридичні, спеціально-технічні.

58. Система спеціальних словесних позначень, що використовуються при викладі змісту закону або іншого нормативного акта – це:

- а) юридична термінологія;
- б) юридична лексика;
- в) правові визначення;
- г) законні та підзаконні акти;
- д) понятійно-категоріальний апарат.

59. Двома основними способами викладу юридичних норм у тексті закону є:

- а) усний та письмовий способи;
- б) вузький та загальний способи;
- в) абстрактний та казуїстичний способи;

- г) вербальний та не вербальний способи;
- д) імперативний та диспозитивний способи.

*60. Розрізняють такі види термінів у текстах законів:*

- а) загальні, спеціальні;
- б) юридичні, загальні, спеціальні;
- в) загальноповживані, спеціально-юридичні;
- г) загальноповживані, спеціально-технічні;
- д) загальноповживані, спеціально-юридичні, спеціально-технічні.

## **ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:**

### **Нормативні акти:**

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 ; Офіційний вісник України. — 2010. — №72/1 Спеціальний випуск. — С. 15. — Ст. 2598.
- ❖ Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності : Указ Президента від 10 червня 1997 року (зі змінами і допов.) // Урядовий кур'єр. — 1997. — № 107-108.

### **Спеціалізована література:**

1. Антоненко В. О. Кодифікація як самостійна форма систематизації правових джерел / В. О. Антоненко // Форум права. — 2009. — № 3. — С. 35-42.
2. Баранов В. М. Преамбула нормативного правового акта (доктрина, практика, техніка) : монографія / В. М. Баранов. — М. : Юрлитинформ, 2014. — 247 с.
3. Биля І. Нормотворча техніка: поняття і загальна характеристика / І. Биля // Вісник АПрН України. — 2002. — № 1. — С. 24-27.
4. Бойко Ю. Законотворчість: поняття та структура / Ю. Бойко // Право України. — 2002. — № 5. — С. 17-21.
5. Воронова І. В. Правові закони як регулятивна цінність громадянського суспільства / І. В. Воронова // Форум права. — 2011. — № 4. — С. 101-106.
6. Горьова С. Нормотворча діяльність в умовах побудови в Україні правової держави / С. Горьова // Право України. — 2000. — № 4. — С. 27-30.
7. Дашковська О. Референдум як інститут безпосередньої демократії: досвід зарубіжних країн / О. Дашковська // Вісник Академії правових наук України. — 2010. — № 1. — С. 235-240.
8. Железняк Н. Нормотворча діяльність як форма реалізації державної

- правової політики / Н. Железняк // Право України. — 2004. — № 7. — С. 94-99.
9. Задихайло Д. Кодифікація інноваційного законодавства: окремі концептуально-правові підходи / Д. Задихайло // Вісник Академії правових наук України. — 2010. — № 4. — С. 177-185.
  10. Заморська Л. І. Примусовість та соціальна нормативність як передумови формування нормативності права / Л. І. Заморська // Актуальні проблеми держави і права. — 2011. — Вип. 57. — С. 440-447.
  11. Зельдіна О. Кодифікація законодавства як засіб забезпечення його стабільності / О. Зельдіна // Право України. — 2009. — № 5. — С. 67-72.
  12. Коваль Л. Нормотворчість рад у сфері адміністративних правопорушень (ретроспективний нарис) / Л. Коваль // Право України. — 1998. — № 8. — С. 87-92.
  13. Козловський А. Систематизація законодавства як гносеологічний процес / А. Козловський // Право України. — 2000. — № 2. — С. 49-52.
  14. Котюк І. Етимологічні та онтологічні аспекти проблеми систематизації правових актів / І. Котюк, О. Котюк // Право України. — 2000. — № 8. — С. 67-72.
  15. Крупчан О. Референдум: світовий досвід і сьогодення України / О. Крупчан // Право України. — 2003. — № 8. — С. 30-35.
  16. Малишко М. Розвитку законотворчості – наукову підтримку / М. Малишко, В. Яковлев // Право України. — 1995. — № 5-6. — С. 67-72.
  17. Маляренко В. Створення двопалатного парламенту в Україні – необхідна умова утвердження демократії, гарант законності і правопорядку в державі / В. Маляренко // Право України. — 2009. — № 6. — С. 12–16.
  18. Мацюк А. Яким же став проект Основного Закону після всенародного обговорення / А. Мацюк // Право України. — 1993. — № 3. — С. 16-19.
  19. Медведчук В. Питання ефективності чинного законодавства / В. Медведчук // Право України. — 1998. — № 6. — С. 47-51.
  20. Мельниченко А. А. Управління у вимірах гуманізму / А. А. Мельниченко // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка. — 2011. — № 2. — С. 81-85.
  21. Михалюк С. Правотворчість як складова державного управління / С. Михалюк // Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. — 2009. — Вип. 1. — С. 192-197.
  22. Мураховська Т. Є. Теоретичні проблеми формування системи права України / Т. Є. Мураховська. // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. — 2003. — Вип. 24. — С. 35-40.
  23. Олійник А. Законотворчий процес, його основні риси і особливості / А. Олійник // Право України. — 1998. — № 4. — С. 32–36.
  24. Плечій О. Часові межі дії нормативно-правових актів України: проблемні питання / О. Плечій // Вісник Львівського університету. Серія юридична. — 2002. — Вип. 37. — С. 70-74.

25. Погорелова З. О. Принципи законодавчого процесу / З. О. Погорелова // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 2002. — № 1. — С. 3-15.
26. Погребняк С. Прогалини в законодавстві та засоби їх подолання / С. Погребняк // Вісник Академії правових наук України. — 2012. — № 1 (72). — С. 44-56.
27. Прієшкіна О. В. Гласність як відображення демократичних засад конституційного ладу: теоретичні аспекти / О. В. Прієшкіна // Актуальні проблеми держави і права. — 2005. — Вип. 24. — С. 224-230.
28. Рабінович П. М. Юридична техніка законотворення в Україні: загальні проблеми / П. М. Рабінович // Вісник АПрН України. — 1998. — № 2. — С. 78-82.
29. Рибалкін А. О. Принципи нормотворчої діяльності / А. О. Рибалкін // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 1999. — № 3. — С. 276-281.
30. Рибалкін А. О. Проблеми систематизації нормативних актів органів внутрішніх справ / А. О. Рибалкін // Вісник Національного Університету внутрішніх справ. — 2001. — Вип. 14. — С. 128-133.
31. Риндюк В. Правотворчі помилки: поняття, види, способи їх попередження, виявлення та виправлення / В. Риндюк // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 8. — С. 21-27.
32. Селіванов А. Законодавча влада і конституційне правосуддя в Україні / А. Селіванов // Право України. — 2004. — № 9. — С. 34-36.
33. Селіванов А. Проблемні аспекти законотворчого процесу та їх відображення в рішеннях Конституційного Суду України / А. Селіванов // Право України. — 2009. — № 5. — С. 23-29.
34. Соловьев С. Законность регионального и местного нормотворчества / С. Соловьев, В. Степанцев // Законность. — 2003. — № 3. — С. 2-6.
35. Тарасюк Т. М. Закони як джерела права соціального захисту України / Т. М. Тарасюк // Актуальні проблеми держави і права. — 2010. — Вип. 52. — С. 131-136.
36. Фрицький Ю. Парламент України – Верховна Рада та його роль у реалізації законодавчої влади / Ю. Фрицький // Право України. — 2007. — № 7. — С. 3-7.
37. Хавронюк Н. Порядок набрання чинності нормативно-правових актів України / Н. Хавронюк // Юридический вестник. — 1998. — № 1. — С. 94-98.
38. Харитонов Є. Деякі міркування з приводу нормотворчості / Є. Харитонов, О. Підпригора // Право України. — 2000. — № 8. — С. 81-85.
39. Чеботарьов С. С. Гуманізм як принцип права України / С. С. Чеботарьов // Актуальні проблеми держави і права. — 2012. — Вип. 65. — С. 205-210.
40. Швець М. Нова технологія законотворення / М. Швець // Право України. — 2003. — № 3. — С. 3-9.
41. Яковюк І. Адаптація і гармонізація законодавства в умовах інтеграції: проблема співвідношення / І. Яковюк // Вісник Академії правових наук України. — 2012. — № 4 (71). — С. 29-42.

## ТЕМА 14. РЕАЛІЗАЦІЯ І ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ПРАВА

Реалізація норм права: поняття та ознаки. Форми реалізації норм права. Застосування норм права: поняття, ознаки та види. Підстави, форми і функції застосування норм права.

Стадії застосування нормативних приписів. Акти правозастосування: поняття та види.

Прогалини в законодавстві та способи їх подолання. Аналогія закону. Аналогія права.

### Ключові поняття:

*реалізація норм права, реалізація загальних установлень, дотримання, виконання, використання, застосування права, стадії застосування норм права, встановлення фактичних обставин справи, встановлення юридичної основи справи, прийняття рішення та його документальне оформлення у правозастосовному акті, виконання ухваленого рішення уповноваженими органами, вимоги до застосування норм права, акт застосування норм права, правозастосовний акт, прогалини у праві, аналогія закону, аналогія права, субсидіарне застосування норм права, правозастосовна техніка, юридичні колізії, колізії в законодавстві, темпоральна (часова) колізія, ієрархічна (субординаційна) колізія, змістовна (сутнісна) колізія.*

*1. Реалізація норм права – це:*

а) застосування правових норм шляхом активної чи пасивної поведінки суб'єктів, що здійснюється ними за їх власним волевиявленням;

б) втілення повноважних правових норм у діяльності суб'єктів права через виконання громадських обов'язків;

в) втілення встановлених правових норм у діяльності суб'єктів права через виконання юридичних обов'язків, використання суб'єктивних прав, дотримання заборон;

г) індивідуально-конкретний, державно-владний припис, винесений відповідним органом унаслідок вирішення юридичної справи;

д) встановлення соціальних норм у діяльності суб'єктів права.

*2. До ознак реалізації норм права не належить:*

а) правомірність дій, тобто відповідність їх нормам права;

б) соціальна корисність дій – їх спрямованість на задоволення приватних і публічних потреб та інтересів суспільства і людини;

в) процедурний характер дій, регламентованість нормами права процесу діяльності суб'єктів права;

г) державно-владний характер дій;

д) забезпеченість державою процесу і результату реалізації права.



3. *Форми реалізації норм права залежно від порядку реалізації класифікують на:*

- а) примусові, добровільні;
- б) пасивні, активні;
- в) колективні, індивідуальні;
- г) загальні, казуальні;
- д) постійні, тимчасові.

4. *За визначеністю у часі форми реалізації норм класифікують на:*

- а) негайні, строкові тривалі, безстрокові тривалі;
- б) загальні, спеціальні, додаткові;
- в) зворотні, незворотні;
- г) загальні, казуальні, специфічні;
- д) короткотривалі, довготривалі, негайні.

5. *Найоб'ємнішою ланкою в юридичному процесі, спрямованою на індивідуальне регулювання суспільних відносин за своїм обсягом є:*

- а) дотримання норм права;
- б) виконання норм права;
- в) використання норм права;
- г) застосування норм права;
- д) реалізація норм права.

6. *Правова форма діяльності уповноважених на те органів держави і посадових осіб, яка полягає у реалізації приписів норм права відносно конкретних життєвих випадків – це:*

- а) дотримання норм права;
- б) виконання норм права;
- в) використання норм права;
- г) застосування норм права;
- д) реалізація норм права.

7. *До підстав застосування норм права не належить:*

а) необхідність безпосередньо, без допомоги владних структур, реалізувати свої права;

б) необхідність вирішити спір про право, коли сторони самі не можуть виробити узгоджене рішення про наявність або міру суб'єктивних прав і юридичних обов'язків;

в) необхідність вдатися до примусових заходів, визначити міру юридичної відповідальності у разі вчинення правопорушень, невиконання обов'язків, перешкоджання у здійсненні прав;

г) необхідність офіційно встановити наявність чи відсутність юридичних фактів або конкретних документів;

д) необхідність здійснити виконавчо-розпорядчу діяльність органів держави і органів місцевого самоврядування – вирішення кадрових питань.

8. *Поняття «правозастосування» та «механізм правового регулювання суспільних відносин» співвідносяться таким чином:*

а) «правозастосування» є обов'язковою стадією «механізму правового регулювання суспільних відносин»;

б) «правозастосування» виступає факультативною стадією «механізму правового регулювання суспільних відносин»;

в) правозастосовна діяльність закладає нормативну основу правового регулювання суспільних відносин;

г) «правозастосування» не входить до «механізму правового регулювання суспільних відносин»;

д) «правозастосування» збігається зі змістом «механізму правового регулювання».

9. *До вимог застосування норм права не належить принцип:*

а) доцільності;

б) обґрунтованості;

в) справедливості;

г) законності;

д) гуманізму.

10. *Вибір оптимального шляху здійснення норми в конкретній життєвій ситуації передбачає:*

а) законність як принцип застосування норм права;

б) справедливість як принцип застосування норм права;

в) обґрунтованість як принцип застосування норм права;

г) доцільність як принцип застосування норм права;

д) гуманізм як принцип застосування норм права.

11. *Стадіями застосування норм права є:*

а) встановлення фактичних обставин, юридична кваліфікація, винесення рішення;

б) прийняття рішення просто застосування норм права, юридична кваліфікація, застосування норм права;

в) виникнення спору про право, юридична кваліфікація, винесення рішення;

г) порушення права, з'ясування обставин, винесення рішення;

д) вирішення спору про право, юридична кваліфікація, видання правозастосовного акту.

12. *Суб'єктом правозастосування не може виступати:*

а) суд;

б) громадянин України;

в) місцевий районний суд;

г) Верховна Рада України;

д) Президент України.

13. Форма реалізації зобов'язальних правових норм, що полягає в активній поведінці суб'єктів, яку треба здійснювати незалежно від їх власного бажання – це:

- а) дотримання норм права;
- б) виконання норм права;
- в) використання норм права;
- г) застосування норм права;
- д) реалізація норм права.

14. Пасивна поведінка суб'єкта, що полягає в утриманні від активних дій, заборонених юридичними нормами – це:

- а) дотримання норм права;
- б) виконання норм права;
- в) використання норм права;
- г) застосування норм права;
- д) реалізація норм права.

15. Подання громадянином обов'язкового податкового звіту – це:

- а) дотримання норм права;
- б) виконання норм права;
- в) використання норм права;
- г) застосування норм права;
- д) реалізація норм права.

16. Реалізація права на вищу освіту – це:

- а) дотримання норм права;
- б) виконання норм права;
- в) використання норм права;
- г) застосування норм права;
- д) притримання норм права.

17. Владна діяльність державних органів і окремих недержавних інститутів з охорони норм права від будь-яких порушень, прав і свобод людини, законності і правопорядку – це:

- а) оперативно-виконавча форма правозастосовної діяльності;
- б) правозахисна форма правозастосовної діяльності;
- в) правоохоронна форма правозастосовної діяльності;
- г) правозабезпечувальна форма правозастосовної діяльності;
- д) правотворча форма правозастосовної діяльності.

18. Діяльність судових органів щодо здійснення правосуддя належить до:

- а) оперативно-виконавчої форми правозастосовної діяльності;
- б) правозахисної форми правозастосовної діяльності;
- в) правоохоронної форми правозастосовної діяльності;

- г) правозабезпечувальної форми правозастосовної діяльності;
- д) правотворчої форми правозастосовної діяльності.

*19. Розпорядча діяльність державних органів з виконання приписів правових норм, зокрема, здійснення адміністративних послуг, з метою позитивного впливу на суспільні відносини – це:*

- а) оперативно-виконавча форма правозастосовної діяльності;
- б) правозахисна форма правозастосовної діяльності;
- в) правоохоронна форма правозастосовної діяльності;
- г) правозабезпечувальна форма правозастосовної діяльності;
- д) правотворча форма правозастосовної діяльності.

*20. Видача свідоцтва про реєстрацію шлюбу; рішення про будівництво промислового об'єкта; нарахування та виплата пенсії належать до:*

- а) оперативно-виконавчої форми правозастосовної діяльності;
- б) правозахисної форми правозастосовної діяльності;
- в) правоохоронної форми правозастосовної діяльності;
- г) правозабезпечувальної форми правозастосовної діяльності;
- д) правотворчої форми правозастосовної діяльності.

*21. Дії спрямовані на досягнення правового результату є:*

- а) юридичним вчинком;
- б) юридичною подією;
- в) юридичним актом;
- г) юридичною діяльністю;
- д) юридичною умовою.

*22. Однією із класифікацій правозастосовних актів є класифікація:*

- а) за формою зовнішнього виразу;
- б) за формою реалізації повноважень органів державного механізму;
- в) за способом організації та діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- г) за правовим механізмом реалізації державної влади;
- д) за методами здійснення державної влади уповноваженими на те органами, за суб'єктами видання.

*23. Акти застосування норм права за формою зовнішнього вираження класифікуються на:*

- а) у часі і у просторі;
- б) акти парламенту та акти глави держави;
- в) вироки і накази;
- г) захисні і охоронні;
- д) письмові і конклюдентні.

24. *За юридичними наслідками акти застосування норм права класифікуються на:*

- а) забороняючі і зобов'язуючі;
- б) правозмінні і правоконстатуючі;
- в) знакові і усні;
- г) у просторі і за колом осіб;
- д) акти виконавчих органів влади і акти органів місцевого самоврядування.

25. *Класифікація актів застосування норм права за способом прийняття передбачає їх поділ на:*

- а) основні і допоміжні;
- б) уповноважуючі і забороняючі;
- в) рішення і накази;
- г) колегіальні і одноосібні;
- д) акти глави держави та акти контрольно-наглядових органів.

26. *За суб'єктами прийняття акти застосування норм права класифікуються на:*

- а) попередження і розпорядження;
- б) акти органів місцевого самоврядування і акти контрольно-наглядових органів;
- в) правовідновлюючі і правоприпиняючі;
- г) загальні і спеціальні;
- д) основні і допоміжні.

27. *Акти застосування норм права за галузевою приналежністю класифікуються на:*

- а) зобов'язуючі і забороняючі;
- б) цивільно-правові і конституційно-правові;
- в) основні і допоміжні;
- г) усні і письмові;
- д) протести і ухвали.

28. *За характером індивідуальних приписів акти застосування норм права класифікуються на:*

- а) забороняючі і зобов'язуючі;
- б) правозмінні і правоконстатуючі;
- в) знакові і усні;
- г) у просторі і за колом осіб;
- д) акти виконавчих органів влади і акти органів місцевого самоврядування.

29. *Класифікація актів застосування норм права за значенням у юридичному процесі передбачає їх поділ на:*

- а) основні і допоміжні;
- б) уповноважуючі і забороняючі;
- в) рішення і накази;
- г) колегіальні і одноосібні;
- д) акти глави держави та акти контрольно-наглядових органів.

30. *За функціональним критерієм правозастосовні акти класифікують на:*

- а) контролюючі і регулятивні;
- б) регулюючі і контролюючі;
- в) регулятивні і охоронні;
- г) регулятивні і інтегративні;
- д) охоронні і аксіологічні.

31. *За характером юридичних наслідків правозастосовчі акти класифікують на:*

- а) правоконтролюючі, правозмінюючі, правоприпиняючі, правоконстатууючі;
- б) праворегулюючі, правовідновлюючі, правоприпиняючі;
- в) правоконстатууючі, правовідновлюючі, правозмінюючі, правоприпиняючі;
- г) правовідновлюючі, праворегулюючі, правоконтролюючі;
- д) правоорганізуючі, правоконстатууючі, правозмінюючі, праворегулюючі.

32. *Елементами правозастосовчого акта є:*

- а) вступна частина, констатууюча частина, мотивувальна частина;
- б) вступна частина, констатууюча частина, резолютивна частина;
- в) вступна частина, мотивувальна частина, резолютивна частина;
- г) констатууюча частина, мотивувальна частина, резолютивна частина;
- д) вступна частина, констатууюча частина, мотивувальна частина, резолютивна частина.

33. *Дві, три і більше норм регулюють одне і те ж коло споріднених суспільних відносин і не суперечать одна одній при:*

- а) колізії норм права;
- б) конкуренції норм права;
- в) юридичних помилок;
- г) композиції;
- д) технічних помилок.

34. *При конкуренції норм права:*

- а) колізії не має;
- б) колізія виникає в окремих випадках;

- в) колізія втрачає чинність;
- г) колізія виникає тоді, коли на врегулювання одного аспекту правовідносин претендують дві або більше правові норми;
- д) колізія поєднується з конкуренцією норм права.

35. Відповідно до соціологічного підходу, колізії – це:

- а) протиріччя між волею держави та правами людини;
- б) протиріччя між правовими нормами;
- в) всі можливі протиріччя, які існують в правовій сфері;
- г) протиріччя між правовими нормами і суспільними відносинами;
- д) протиріччя між волею держави та правовими нормами.

36. Термін «правова колізія» у вузькому розумінні – це:

- а) розбіжності або суперечності між нормативно-правовими актами, що регулюють одні і ті ж або суміжні правовідносини, а також між компетенцією органів влади;
- б) спірні правовідносини, що мають суб'єктивну природу;
- в) протиріччя, які існують між нормами права;
- г) всі можливі протиріччя, які існують в правовій сфері;
- д) протиріччя між існуючим правовим порядком та намірами, і діями щодо його зміни.

37. Колізії в законодавстві – це:

- а) відсутність норми права, яка регулювала б суспільні відносини, що можуть та повинні бути впорядковані правом;
- б) суперечності всередині правової системи, які мають суб'єктивну природу і зазвичай виникають внаслідок інтелектуальних помилок суб'єктів права, порушень правил юридичної техніки;
- в) різновид юридичних колізій, що виникає за наявності розбіжності між нормами права, які закріплені в законодавстві та регулюють одні фактичні відносини;
- г) деформації логіко-структурної побудови і розвитку системи права і його елементів;
- д) такі колізії, що виникають внаслідок часткового збігу обсягів регулювання кількох норм права.

38. Змістовні колізії норм права – це:

- а) такі колізії, що виникають внаслідок часткового збігу обсягів регулювання декількох норм права;
- б) різновид юридичних колізій, що виникають за наявності розбіжності між нормами права, які закріплені в законодавстві, та регулюють одні фактичні відносини;
- в) неузгодженості між нормами права і суспільними відносинами, які вони покликані регулювати;

г) такі колізії, що виникають внаслідок видання в різний час з того самого питання кількох норм права;

д) такі колізії, що виникають внаслідок регулювання одних фактичних відносин нормами, які мають різну юридичну силу.

*39. Різновид колізії, що виникає внаслідок введення в дію в різний час двох і більше нормативних актів одного рівня з того ж самого питання, які мають розбіжності – це:*

- а) ієрархічна колізія;
- б) змістовна колізія;
- в) темпоральна колізія;
- г) субординаційна колізія;
- д) сутнісна колізія.

*40. Правова колізія, що виникає внаслідок введення в дію суперечних один одному нормативно-правових актів з того ж самого питання різними ієрархічно супідрядними державними органами – це:*

- а) субординаційна колізія;
- б) часова колізія;
- в) сутнісна колізія;
- г) змістовна колізія;
- д) темпоральна колізія.

*41. Класифікація правових колізій за результатом впливу на суспільні відносини передбачає їх поділ на:*

- а) змінюючі, нейтральні;
- б) доброякісні, змінюючі;
- в) негативні, нейтральні;
- г) негативні, змінюючі;
- д) позитивні, негативні.

*42. Співпадання темпоральної та ієрархічної колізії відбувається, якщо:*

а) з одного і того ж питання, вже врегульованого приписами вищої ієрархії, приймається правова норма меншої юридичної сили, яка розходиться з першою за змістом;

б) норма, яка має меншу юридичну силу, є спеціальною відносно загальної норми, яка має вищу юридичну силу;

в) з одного і того ж питання, вже врегульованого приписами вищої ієрархії, приймається правова норма більшої юридичної сили, яка розходиться з першою за змістом;

г) застосовуються одночасно два колізійних принципи;

д) з різних питань приймається правова норма меншої юридичної сили.



43. Суб'єктивними причинами виникнення ієрархічних колізій є:

- а) нечітке розмежування і законодавче закріплення правотворчої компетенції; перевищення компетенції органом державної влади;
- б) множинність суб'єктів правотворчих органів; ігнорування та порушення правил законодавчої техніки;
- в) помилки суб'єктів правоутворення; проблема неузгодженості правової системи;
- г) видання в різний час з одного і того ж питання двох чи більше норм права;
- д) ігнорування та порушення правил законодавчої техніки; видання в різний час з одного і того ж питання двох чи більше норм прав.

44. Існують такі форми вирішення колізій:

- а) усунення та розв'язання;
- б) подолання, усунення або розв'язання;
- в) усунення або розв'язання колізій, подолання, створення та застосування;
- г) ліквідація колізійних норм, подолання, створення та застосування колізійних норм;
- д) усунення, подолання та попередження.

45. Подолання колізій у разі їх збігу в законодавстві відбувається у такій послідовності:

- а) ієрархічна, змістовна, темпоральна;
- б) змістовна, темпоральна, ієрархічна;
- в) змістовна, ієрархічна, темпоральна;
- г) ієрархічна, темпоральна, змістовна;
- д) темпоральна, змістовна, ієрархічна.

46. Під прогалиною у праві розуміють:

- а) випадок, коли певні суспільні відносини потребують правового регулювання, але воно не передбачене конкретним законом, правовою нормою;
- б) вирішення справи або окремого юридичного питання на основі принципів права, загальних засад і змісту законодавства;
- в) вирішення справи або окремого юридичного питання на основі правової норми, розрахованої на подібні випадки;
- г) закон, який регулює подібні відносини і який може бути застосований за аналогією;
- д) вирішення справи, коли певні суспільні відносини потребують правового регулювання, але воно не передбачене конкретним законом, правовою нормою.

47. До причин виникнення прогалін у законодавстві не належить:

а) невміння відобразити в нормативних актах усе різноманіття сучасних життєвих ситуацій, що потребують правового регулювання і можуть бути врегульовані правом;

б) відставання нормотворчості від розвитку суспільних відносин як наслідок невміння передбачити появу нових життєвих ситуацій;

в) застосування юридичної техніки законодавцем;

г) наявність деформацій у процесі нормотворчості, спричинених, наприклад, лобіюванням голосування в парламенті в інтересах певних бізнесових груп;

д) технічна помилка законодавця, допущена при розробці нормативних актів та застосуванні прийомів юридичної техніки.

48. Застосування до конкретних відносин загальних засад і сенсу законодавства у разі відсутності норм, що регулюють подібні за найсуттєвішими ознаками відносини – це:

а) аналогія права;

б) аналогія закону;

в) міжгалузєва аналогія;

г) субсидіарне застосування;

д) аналогія моралі.

49. Застосування до конкретних відносин нормативного припису, який регулює подібні за суттєвими ознаками відносини в суміжних, споріднених галузях права – це:

а) аналогія права;

б) аналогія закону;

в) міжгалузєва аналогія;

г) аналогія моралі;

д) інтерпретація.

50. Аналогія закону – це:

а) випадок, коли певні суспільні відносини потребують правового регулювання, але воно не передбачене конкретним законом, правовою нормою;

б) вирішення справи або окремого юридичного питання на основі принципів права, загальних засад і змісту законодавства;

в) вирішення справи або окремого юридичного питання на основі правової норми, розрахованої на подібні випадки;

г) закон, який регулює подібні за сферою дії відносини;

д) вирішення справи, коли певні суспільні відносини потребують правового регулювання, але воно не передбачене конкретним законом, правовою нормою.

## ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

### Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 ; Офіційний вісник України. — 2010. — №72/1 Спеціальний випуск. — С. 15. — Ст. 2598.
- ❖ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1984. — № 51. — Ст. 1122.
- ❖ Кримінальний кодекс України від 4 квітня 2001 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 25. — Ст. 131.
- ❖ Сімейний Кодекс України від 10 січня 2002 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 21. — Ст. 135.
- ❖ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40-44. — Ст. 356.
- ❖ Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 40. — Ст. 492.
- ❖ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року // Відомості Верховної Ради України. — 2013. — № 9-10, № 11-12, № 13. — Ст. 88.

### Спеціалізована література:

1. Алфьоров С. М. Правомірна поведінка співробітників міліції як засіб реалізації норм права / С. М. Алфьоров // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 2002. — № 3. — С. 3-5.
2. Бірюченський О. Застосування судами України законів, що забезпечують підозрюваному, обвинуваченому, підсудному права на захист / О. Бірюченський, О. Панєвін // Право України. — 1995. — № 11. — С 13-16.
3. Бобылёв А. И. Механизм правового воздействия на общественные отношения / А. И. Бобылёв // Государство и право. — 1999. — № 5. — С. 19-22.
4. Василюк С. Правотворча і правозастосовна діяльність: їх діалектична єдність / С. Василюк // Право України. — 1996. — № 10. — С. 56-60.
5. Галянтич М. Колізія нормативних актів: вимушений шлях розвитку права? / М. Галянтич // Право України. — 1996. — № 6. — С. 34-36.
6. Ганзенко О. О. Нетипові норми права в механізмі правового регулювання: проблеми теорії і практики застосування / О. О. Ганзенко // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. — 2013. — № 1(2). — С. 17-23.
7. Клименко К. Справедливість як основа правозастосовної діяльності /

- К. Клименко // Право України. — 2007. — № 8. — С. 30-33.
8. Книгін К. Реалізація народного волевиявлення, вираженого в рішеннях всеукраїнських референдумів: окремі питання / К. Книгін // Право України. — 2003. — № 8. — С. 44-48.
  9. Кондратьєв Р. Моральний імператив у правозастосуванні / Р. Кондратьєв // Право України. — 2010. — № 5. — С. 85-89.
  10. Копиленко О. Окремі колізії українського законодавства / О. Копиленко // Право України. — 2000. — № 12. — С. 13-16.
  11. Лилак Д. Колізія і конкуренція законів / Д. Лилак // Право України. — 2001. — № 4. — С. 18-21.
  12. Литвак О. М. Справедливість – сутність і передумова ефективності правозастосувальної діяльності / О. М. Литвак // Вісник Національного університету внутрішніх справ. — 2001. — Вип. 14. — С. 55-59.
  13. Матвєєва Л. Г. Правозастосувальні акти та акти тлумачення права / Л. Г. Матвєєва // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. — 2001. — № 1. — С. 15-20.
  14. Матат Ю. І. Застосування норм права в субсидіарному порядку: основні вимоги та передумови / Ю. І. Матат // Актуальні проблеми права: теорія і практика. — 2013. — № 26. — С. 378-384.
  15. Мірошніченко А. Співвідношення темпорального та змістовного принципів вирішення правових колізій / А. Мірошніченко // Право України. — 2008. — № 5. — С. 24-28.
  16. Музика А. Права людини в площині правозастосувальної діяльності / А. Музика // Право України. — 1995. — № 9-10.
  17. Мурашин О. Колізійне право / О. Мурашин, О. Андрійко // Право України. — 2001. — № 2. — С. 150-154.
  18. Мурашин О. Правозастосовчі акти прямого народовладдя (теоретичний аспект) / О. Мурашин // Право України. — 1999. — № 8. — С. 22-25.
  19. Невзоров Г. Л. До питання про співвідношення правозастосувальних і виконавчо-розпорядчих актів / Г. Л. Невзоров // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. — 1998. — № 4. — С. 14-19.
  20. Обидіна І. Як уникнути колізії між нормативними актами? / І. Обидіна // Право України. — 2000. — № 9. — С. 107-111.
  21. Осауленко О. Зміцнення законності у правозастосовному процесі / О. Осауленко, О. Пунько // Право України. — 2004. — № 12. — С. 24-29.
  22. Островська Л. А. Вплив правил про дисциплінарну відповідальність суддів на застосування норм цивільного процесуального права / Л. А. Островська // Актуальні проблеми держави і права. — 2011. — Вип. 58. — С. 365-369.
  23. Павлишин О. Правозастосування як об'єкт філософсько-правових досліджень / О. Павлишин // Право України. — 2004. — № 8. — С. 21-25.
  24. Подорожна Т. Динаміка законодавчих дефініцій у процесі правозастосування: теоретичні аспекти / Т. Подорожна // Підприємництво, господарство і право. — 2013. — № 2. — С. 3-6.

25. Пунько О. Характеристика та класифікація правозастосовчих помилок / О. Пунько // Право України. — 2003. — № 8. — С. 119-113.
26. Рощина І. Принципи та аналогія у кримінальному праві України / І. Рощина // Право України. — 2007. — № 8. — С. 25-29.
27. Рубля О. Аналогія закону та аналогія права в цивільному процесі України / О. Рубля // Актуальні проблеми держави і права. — 2011. — Вип. 58. — С. 392-396.
28. Слинько Д. В. Фактори, що впливають на прийняття правозастосувальних рішень / Д. В. Слинько // Вісник Національного університету внутрішніх справ. — 2001. — Вип. 14. — С. 85-89.
29. Тузова М. В. Акти вищих судів загальної юрисдикції як засіб подолання прогалин у законодавстві / М. В. Тузова // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. — 2003. — № 3. — С. 35-39.
30. Фандалюк О. В. Деякі питання класифікації правозастосувальних актів, які приймаються (здійснюються) співробітниками органів внутрішніх справ / О. В. Фандалюк // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 1997. — № 2. — С. 9-15.
31. Шаповал В. Теоретичні проблеми реалізації норм Конституції / В. Шаповал // Право України. — 1997. — № 6. — С. 37-41.

## ТЕМА 15. ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА

Тлумачення норм права: поняття, ознаки. Значення тлумачення в правотворчій та правозастосувальній діяльності. Способи тлумачення норм права.

Офіційне та неофіційне тлумачення. Їх різновиди та загальна характеристика. Види тлумачення норм права за обсягом їх правового змісту.

Правотлумачні (інтерпретаційно-правові) акти: поняття та види.

### Ключові поняття:

*тлумачення норм права, з'ясування, роз'яснення, тлумачення актів індивідуального правового регулювання, тлумачення актів загального правового регулювання, офіційне тлумачення, нормативне тлумачення, казуальне тлумачення, аутентичне тлумачення, легальне тлумачення, відомче тлумачення, неофіційне тлумачення, доктринальне тлумачення, систематизоване тлумачення, несистематизоване, компетентне тлумачення, буденне тлумачення, тлумачення за обсягом, буквальне тлумачення, розширювальне тлумачення, обмежувальне тлумачення, граматичний спосіб тлумачення, логічний спосіб тлумачення, логічні перетворення, виведення норм із норм, висновки «a fortiori», висновки із понять, висновки за аналогією, висновки від протилежного, системний спосіб тлумачення, історико-політичний спосіб тлумачення, телеологічне тлумачення, спеціально-юридичне тлумачення, герменевтичне тлумачення,*

*пізнавальна функція тлумачення, конкретизуюча функція тлумачення, регламентуюча функція тлумачення, право забезпечувальна функція тлумачення, сигналізаційна функція тлумачення, інтерпретаційно-правові акти.*

*1. Розумова інтелектуальна діяльність суб'єкта, що направлена на з'ясування та роз'яснення змісту норми права:*

- а) тлумачення права;
- б) пояснення права;
- в) з'ясування права;
- г) інтерпретація права;
- д) розкриття норм права

*2. Тлумачення в самому широкому значенні розуміють як:*

- а) категорію права;
- б) наукову дисципліну;
- в) пізнавальний процес;
- г) галузь права;
- д) юридичний процес.

*3. Тлумачення норм права «для себе» називають:*

- а) тлумачення-роз'яснення;
- б) тлумачення-уяснення;
- в) тлумачення-пояснення;
- г) офіційне тлумачення;
- д) правильна відповідь відсутня.

*4. Тлумачення норм права «для інших» називають:*

- а) тлумачення-роз'яснення;
- б) тлумачення-з'ясування;
- в) тлумачення-пояснення;
- г) офіційне тлумачення;
- д) неофіційне тлумачення.

*5. Структурними елементами тлумачення норм права є:*

- а) суб'єкт, об'єкт, предмет та мета тлумачення;
- б) суб'єкт, об'єкт, суб'єктивна сторона та об'єктивна сторона тлумачення;
- в) суб'єкт, об'єкт та завдання тлумачення;
- г) суб'єкт, об'єкт та способи тлумачення;
- д) суб'єкт, об'єкт, суб'єктивна сторона та способи тлумачення.

*6. До елементів тлумачення норм права входить:*

- а) роз'яснення норм права;
- б) повідомлення про можливий зміст норми права;

- в) опублікування;
- г) спосіб тлумачення норм права;
- д) спрощення норм права

*7. Джерела права, як структурний елемент тлумачення норм права є:*

- а) об'єктом тлумачення;
- б) суб'єктом тлумачення;
- в) суб'єктивною стороною тлумачення;
- г) об'єктивною стороною тлумачення;
- д) наслідки тлумачення.

*8. До об'єктів тлумачення норм права належить:*

- а) призначення;
- б) компетенція;
- в) відповідність;
- г) воля;
- д) завдання.

*9. Предметом тлумачення норм права є:*

- а) норма права;
- б) акт тлумачення норм права;
- в) текст закону;
- г) роз'яснення норм права;
- д) воля законодавця.

*10. Співвідношення термінів «тлумачення» та «інтерпретація» полягає в тому, що:*

- а) вони є тотожними;
- б) вони співвідносяться як форма та зміст;
- в) один із них є різновидом іншого;
- г) вони є протилежними
- д) термін «інтерпретація» є похідним від терміну «тлумачення».

*11. Вимога тлумачення норм права, яка передбачає неможливість виходу за межі волі законодавця, вираженій у нормі права:*

- а) обмеженість;
- б) попередженість;
- в) застереження;
- г) правове застереження.
- д) зауваження.

*12. Необхідність тлумачення норм права обумовлена тим, що:*

- а) норми права взаємопов'язані між собою;
- б) норми права регулюють однакові суспільні відносини;

- в) норми права норми права творять право;
- г) норми права є суб'єктом міжнародного правотворення;
- д) норми права однакові між собою.

*13. В процесі тлумачення нормативно-правових актів встановлюється:*

- а) значення нормативних приписів, основна мета, ціль і соціальна направленість, місце в системі правового регулювання;
- б) порядок застосування міжнародних актів;
- в) коло суспільних відносин, що підпадають під дію норм права;
- г) історія створення норм права та їх функцій для суспільства;
- д) зміна умов, поява нових фактів, що впливають на застосування норми права.

*14. До об'єктивних необхідностей тлумачення норм права не належить:*

- а) абстрактна форма викладення норми права;
- б) наявність правової колізії;
- в) складність та невизначеність термінів;
- г) наявність конкуренції норм права;
- д) зміни в суспільних відносинах.

*15. Обставинами, що виключають необхідність тлумачення правових норм є:*

- а) вживання термінів, які є більш вузькими чи більш широкими, ніж правове поняття, що вони виражають, або вживання слів-синонімів на позначення одного поняття;
- б) наявність в юридичних текстах спеціальних юридичних термінів та оціночних категорій;
- в) досконалість юридичної техніки, присутність ясної, точної, зрозумілої мови юридичного акта, однозначність, чіткість формулювань;
- г) вживання висловів, які вимагають з'ясування можливих варіантів поведінки, що ними передбачаються;
- д) недосконалість юридичної техніки, відсутність ясної, точної, зрозумілої мови юридичного акта, двозначність, розпливчатість формулювань.

*16. Спосіб тлумачення норм права, який з'ясовує зміст норми права на підставі засобів граматичного і лексичного аналізу її словесного формулювання – це:*

- а) функціональний;
- б) логічний;
- в) телеологічний;
- г) історико-політичний;
- д) граматичний.



*17. Систематичний спосіб тлумачення норм права полягає у:*

а) з'ясуванні змісту норми права на підставі засобів граматичного і лексичного аналізу її словесного формулювання;

б) з'ясуванні змісту норми права встановленням її системних юридичних зв'язків з іншими нормами, її місця та ролі у системі права;

в) з'ясуванні змісту норми права відповідно до закладеної у ній мети – орієнтира для поведінки;

г) з'ясуванні змісту норми права (не виходячи за рамки тексту нормативно-правового акта) на підставі використання законів, правил і прийомів формальної логіки;

д) з'ясуванні змісту норм права на основі аналізу конкретних обставин, умов, в яких функціонує норма права.

*18. Спосіб тлумачення норм права, який з'ясовує змісту норми права відповідно до закладеної у ній мети – орієнтира для поведінки:*

а) спеціально-юридичний;

б) функціональний;

в) телеологічний;

г) історико-політичний;

д) логічний.

*19. Історико-політичний спосіб тлумачення норм права полягає у:*

а) з'ясуванні змісту норми права відповідно до закладеної у ній мети – орієнтира для поведінки;

б) з'ясуванні змісту норм права на основі аналізу конкретних обставин, умов, в яких функціонує норма права;

в) з'ясуванні змісту норм права на основі аналізу конкретних історичних умов їх прийняття;

г) з'ясування змісту норми права на підставі використання законів, правил і прийомів формальної логіки;

д) з'ясуванні змісту норми, засноване на досягненнях юридичної науки і практики, знанні юридичної техніки, техніко-юридичних способів і прийомів, використовуваних нормотворцем для вираження своєї волі, на професійному умінні і навичках інтерпретатора.

*20. Спосіб тлумачення норм права, який з'ясовує зміст норм права на основі аналізу конкретних обставин, умов, в яких функціонує норма права:*

а) граматичний;

б) телеологічний;

в) спеціально-юридичний;

г) функціональний;

д) систематичний.

21. *Логічний спосіб тлумачення норм права полягає у:*

- а) з'ясуванні змісту норми права відповідно до закладеної у ній мети – орієнтира для поведінки;
- б) з'ясуванні змісту норм права на основі аналізу конкретних обставин, умов, в яких функціонує норма права;
- в) з'ясуванні змісту норм права на основі аналізу конкретних історичних умов їх прийняття; виявлення політичних цілей і завдань, закладених законодавцем;
- г) з'ясуванні змісту норми права на підставі використання законів, правил і прийомів формальної логіки;
- д) з'ясуванні змісту норми, засноване на досягненнях юридичної науки і практики, знанні юридичної техніки, техніко-юридичних способів і прийомів, використовуваних нормотворцем для вираження своєї волі, на професійному умінні і навичках інтерпретатора.

22. *Спосіб тлумачення норм права, при якому відбувається дослідження техніко-юридичних засобів та прийомів вираження волі нормотворця з метою розкриття термінів, категорій, конструкцій та інших елементів його змісту – це:*

- а) систематичний спосіб тлумачення;
- б) функціональний спосіб тлумачення;
- в) логічний спосіб тлумачення;
- г) спеціально-юридичний спосіб тлумачення;
- д) історико-політичний спосіб тлумачення.

23. *За юридичною силою, або в залежності від суб'єктів, тлумачення може бути:*

- а) офіційне, неофіційне;
- б) обов'язкове, необов'язкове;
- в) нормативне, казуальне;
- г) законодавче, добровільне;
- д) філологічне, системне.

24. *Тлумачення, яке здійснюється спеціально уповноваженим компетентним в цій галузі органом, державним службовцем чи посадовою особою на підставі службового обов'язку, результати роз'яснення набувають спеціальної юридичної форми (постанови, інструкції) та офіційного значення (мають обов'язковий характер своєї директиви) – це:*

- а) офіційне тлумачення;
- б) обов'язкове;
- в) нормативне;
- г) законодавче;
- д) неофіційне.

*25. Казуальне тлумачення – це:*

- а) роз'яснення норм права, за якого їх дійсний зміст ширший за буквальний текст, «дух» закону ширший за його «букву»;
- б) загальне, формально обов'язкове для певної категорії справ, виражене в інтерпретаційних нормах-аргументах на користь переконуючого розуміння правової норми;
- в) конкретне, обов'язкове тільки для конкретної справи, вирішенням якої зазвичай займаються суб'єкти правозастосовної діяльності;
- г) роз'яснення, за якого дійсний зміст норми права відповідає буквальному текстовому вираженню, тобто «дух» і «буква» закону збігаються;
- д) роз'яснення норм права, за якого їх дійсний зміст вузкий за текстуальне вираження, «дух» закону вузкий за його «букву».

*26. Нормативне тлумачення – це:*

- а) конкретне, обов'язкове тільки для конкретної справи, вирішенням якої зазвичай займаються суб'єкти правозастосовної діяльності;
- б) загальне, формально обов'язкове для певної категорії справ, виражене в інтерпретаційних нормах-аргументах на користь переконуючого розуміння правової норми;
- в) роз'яснення норм права, за якого їх дійсний зміст вузкий за текстуальне вираження, «дух» закону вузкий за його «букву».
- г) роз'яснення, за якого дійсний зміст норми права відповідає буквальному текстовому вираженню, тобто «дух» і «буква» закону збігаються;
- д) роз'яснення норм права, за якого їх дійсний зміст ширший за буквальний текст, «дух» закону ширший за його «букву».

*27. До стадій офіційного тлумачення не належить:*

- а) публікація акту роз'яснення норм права;
- б) узагальнення практики і перевірка необхідності роз'яснення норм права;
- в) прийняття або затвердження проекту роз'яснення норми права;
- г) правороз'яснювальна ініціатива суб'єктів суспільних відносин;
- д) вирішення правового конфлікту.

*28. До офіційного виду тлумачення не належить:*

- а) доктринальне тлумачення;
- б) автентичне тлумачення;
- в) казуальне тлумачення;
- г) нормативне тлумачення;
- д) легальне тлумачення.

*29. Тлумачення норми права органом, що її видав має назву:*

- а) аутентичне;
- б) неофіційне;

- в) делеговане;
- г) неофіційне;
- д) професійне.

*30. Повноваженнями щодо офіційного тлумачення Конституції України наділено:*

- а) Конституційний Суд України;
- б) Конституційну Асамблею при Президентові України ;
- в) Верховний Суд України;
- г) Президента України;
- д) Верховну Раду України.

*31. Офіційне тлумачення Конституції України Конституційним Судом України – це:*

- а) логічне тлумачення;
- б) делеговане тлумачення;
- в) цільове тлумачення;
- г) казуальне тлумачення;
- д) аутентичне тлумачення.

*32. Роз'яснення змісту нормативно-правих приписів, що здійснюється будь-яким суб'єктом, при якому результат тлумачення не має обов'язкової юридичної сили – це:*

- а) доктринальне тлумачення;
- б) неофіційне тлумачення;
- в) казуальне тлумачення;
- г) цільове тлумачення;
- д) легальне тлумачення.

*33. Доктринальне тлумачення норм права є різновидом:*

- а) компетентного тлумачення;
- б) професійного тлумачення;
- в) офіційного тлумачення;
- г) службового тлумачення;
- д) побутового тлумачення.

*34. Видом неофіційного тлумачення не є:*

- а) компетентне тлумачення;
- б) буденне тлумачення;
- в) доктринальне тлумачення;
- г) легальне тлумачення;
- д) повсякденне тлумачення.

35. *Прикладом наукового тлумачення норм права є:*

- а) опублікована стаття практикуючого фахівця в галузі права стосовно практичних аспектів функціонування окремого правового явища;
- б) окрема думка судді Конституційного суду України;
- в) укази Президента України;
- г) науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України;
- д) роз'яснення, яке здійснюється тим органом, що видав норму, котра підлягає тлумаченню.

36. *Пересічний громадянин є суб'єктом:*

- а) побутового тлумачення норм права;
- б) доктринального тлумачення норм права;
- в) прямого тлумачення норм права;
- г) нормативного тлумачення норм права;
- д) автентичного тлумачення норм права.

37. *Тлумачення норм права юристами-науковцями – це:*

- а) доктринальне тлумачення;
- б) автентичне тлумачення;
- в) побутове тлумачення;
- г) нормативне тлумачення;
- д) легальне тлумачення.

38. *Актом офіційного тлумачення норм права є:*

- а) постанова Кабінету міністрів України;
- б) припис прокурора;
- в) постанова про відкриття виконавчого провадження;
- г) постанова Пленуму Верховного суду України;
- д) цивільно-правовий договір.

39. *Результатом офіційного тлумачення є:*

- а) інтерпретаційний акт;
- б) нормативний акт;
- в) нормативно-правовий акт;
- г) правозастосовний акт;
- д) законодавчий акт.

40. *Акт-документ, що містить роз'яснення змісту та порядку застосування норми права, сформульоване уповноваженим органом у межах його компетенції, що має обов'язкову силу для всіх, хто застосовує певну норму – це:*

- а) інтерпретаційний акт;
- б) нормативний акт;
- в) нормативно-правовий акт;

- г) правозастосовний акт;
- д) законодавчий акт.

*41. До ознак інтерпретаційного акта не належить:*

- а) спеціальна форма вираження;
- б) формальна обов'язковість;
- в) формальна залежність від норми, що тлумачиться;
- г) існування в межах норми, що тлумачиться;
- д) утворення нового нормативного припису.

*42. За сферою дії інтерпретаційні акти класифікують на:*

- а) письмові, вербальні;
- б) нормативні, казуальні;
- в) автентичні, делеговані;
- г) постанови, розпорядження;
- д) матеріальні, процесуальні.

*43. Класифікація правотлумачних актів за суб'єктами тлумачення передбачає їх розподіл на:*

- а) загальні, спеціальні;
- б) офіційні, неофіційні;
- в) нормативні, казуальні;
- г) автентичні, делеговані;
- д) правотворчі, правозастосовні.

*44. Акти тлумачення, що застосовуються для поширення на невизначене коло осіб і випадків – це:*

- а) акти нормативного тлумачення;
- б) акти казуального тлумачення;
- в) акти судового тлумачення;
- г) акти офіційного тлумачення;
- д) акти імперативного тлумачення.

*45. Акт про скасування вищим органом незаконного акта або рішення про результати розгляду скарги підвідомчої організації у зв'язку із застосуванням санкцій за порушення законодавства чи лист-роз'яснення законодавства у відповідь на запит – це:*

- а) акт судового тлумачення;
- б) акт адміністративного тлумачення;
- в) акт процесуального тлумачення;
- г) акт кримінального тлумачення;
- д) акт нормативного тлумачення.

46. *Юридичною формою вираження інтерпретаційного акта не може бути:*

- а) наказ;
- б) звернення;
- в) інструкція;
- г) розпорядження;
- д) указ.

47. *Спільною ознакою нормативно-правового акта та інтерпретаційного акта не є:*

- а) державно-владний обов'язковий характер;
- б) наявність юридичної сили;
- в) спеціальна письмова форма вираження;
- г) спеціальний суб'єкт видання;
- д) відсутність нових нормативних приписів.

48. *Поширювальне тлумачення – це:*

а) загальне, формально обов'язкове для певної категорії справ, виражене в інтерпретаційних нормах-аргументах на користь переконуючого розуміння правової норми;

б) роз'яснення, за якого дійсний зміст норми права відповідає буквальному текстовому вираженню, тобто «дух» і «буква» закону збігаються;

в) роз'яснення норм права, за якого їх дійсний зміст вузький за текстуальне вираження; «дух» закону вузький за його «букву»;

г) роз'яснення норм права, за якого їх дійсний зміст ширший за буквальний текст, «дух» закону ширший за його «букву»;

д) конкретне, обов'язкове тільки для конкретної справи, вирішенням якої зазвичай займаються суб'єкти правозастосовної діяльності.

49. *Обмежувальне тлумачення – це:*

а) конкретне, обов'язкове тільки для конкретної справи, вирішенням якої зазвичай займаються суб'єкти правозастосовної діяльності;

б) загальне, формально обов'язкове для певної категорії справ, виражене в інтерпретаційних нормах-аргументах на користь переконуючого розуміння правової норми;

в) роз'яснення норм права, за якого їх дійсний зміст ширший за буквальний текст, «дух» закону ширший за його «букву»;

г) роз'яснення, за якого дійсний зміст норми права відповідає буквальному текстовому вираженню, тобто «дух» і «буква» закону збігаються;

д) роз'яснення норм права, за якого їх дійсний зміст вузький за текстуальне вираження; «дух» закону вузький за його «букву».

50. Буквальне тлумачення – це:

- а) роз'яснення норм права, за якого їх дійсний зміст ширший за буквальний текст, «дух» закону ширший за його «букву»;
- б) роз'яснення, за якого дійсний зміст норми права відповідає буквальному текстовому вираженню, тобто «дух» і «буква» закону збігаються;
- в) конкретне, обов'язкове тільки для конкретної справи, вирішенням якої зазвичай займаються суб'єкти правозастосовної діяльності;
- г) загальне, формально обов'язкове для певної категорії справ, виражене в інтерпретаційних нормах-аргументах на користь переконуючого розуміння правової норми;
- д) роз'яснення норм права, за якого їх дійсний зміст вужчий за текстуальне вираження; «дух» закону вужчий за його «букву».

## ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

### Нормативні акти:

- ❖ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1984. — № 51. — Ст. 1122.
- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 ; Офіційний вісник України. — 2010. — №72/1 Спеціальний випуск. — С. 15. — Ст. 2598.
- ❖ Кримінальний кодекс України від 4 квітня 2001 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 25. — Ст. 131.
- ❖ Сімейний Кодекс України від 10 січня 2002 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 21. — Ст. 135.
- ❖ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40-44. — Ст. 356.
- ❖ Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 40. — Ст. 492.
- ❖ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року // Відомості Верховної Ради України. — 2013. — № 9-10, № 11-12, № 13. — Ст. 88.
- ❖ Про Конституційний Суд України : Закон України від 16 жовтня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 49. — Ст. 272.
- ❖ Регламент Конституційного Суду України від 5 березня 1997 року (зі змінами і допов.) // Офіційний вісник України. — 1997. — № 20. — С. 87.



### Спеціалізована література:

1. Алексєєнко І. Г. Загальнотеоретичні аспекти тлумачення конституцій та законів органами конституційної юстиції / І. Г. Алексєєнко // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 2000. — № 4. — С. 11-18.
2. Антошкіна В. К. Інтерпретаційна діяльність Конституційного Суду України: проблеми теорії та практики : навч. посібник / В. К. Антошкіна, О. А. Мурзіна / під заг. ред. С. В. Петкова. — Донецьк : Юго-Восток, 2009. — 252 с.
3. Барабаш Ю. Преюдиціальність рішень Конституційного Суду України: проблемні питання теорії та практики / Ю. Барабаш // Право України. — 2010. — № 6. — С. 45-53.
4. Бондарь Н. Конституционный Суд России – генератор «живого» (судебного) конституционализма / Н. Бондарь // Право України. — 2010. — № 6. — С. 75-86.
5. Ватаманюк В. Судове тлумачення і принцип верховенства права / В. Ватаманюк // Українське право. — 2006. — № 1 (19). — С. 248-259.
6. Головченко В. Тлумачення норм права як науково-практична потреба / В. Головченко // Юридичний вісник України. — 2000. — № 22. — С. 9-12.
7. Гончаров В. Американська оригіналістична теорія тлумачення юридичних норм і сучасність / В. Гончаров // Право України. — 2010. — № 1. — С. 142-147.
8. Гончаров В. Методологія тлумачення юридичних норм у світлі граматики / В. Гончаров // Вісник Академії правових наук України. — 2010. — № 1. — С. 257-264.
9. Грималюк П. Види делегованої правотворчості / П. Грималюк // Часопис Київського університету права. — 2012. — № 2. — С. 55-57.
10. Гринюк Р. Методологічні способи тлумачення принципу верховенства права / Р. Гринюк // Українське право. — 2006. — № 1 (19). — С. 72-79.
11. Данукин В. П. Право: история, теория, практика / В. П. Данукин // Государство и право. — 2000. — № 8. — С. 57-59.
12. Дудаш Т. Вплив праворозуміння органів конституційної юрисдикції на їх правотлумачну діяльність (Німеччина, США, Україна) / Т. Дудаш // Право України. — 2010. — № 4. — С. 199-205.
13. Дудаш Т. Офіційна правоінтерпретація Федерального конституційного суду Німеччини: герменевтичний аналіз / Т. Дудаш // Юридична Україна. — 2007. — № 8. — С. 10-18.
14. Євграфова Є. Доктринальне тлумачення норм права (законів): природа і здійснення / Є. Євграфова // Вісник Академії правових наук України. — 2010. — № 2. — С. 40-51.
15. Зубенко А. В. Інтерпретаційна техніка актів тлумачення норм права / А. В. Зубенко // Форум права. — 2012. — № 4. — С. 395-398.
16. Кампо В. Принципи офіційного тлумачення Конституції та законів України: перспектива конституціоналізації / В. Кампо, І. Нікітіна // Право

- України. — 2012. — № 9. — С. 310-315.
17. Капліна О. В. Проблеми єдності термінологічного наукового інструментарію при означенні способів тлумачення норм права / О. В. Капліна // Актуальні проблеми держави і права. — 2012. — Вип. 63. — С. 26-34.
  18. Косович В. До визначення поняття «нормативно-правовий акт»: практична необхідність і теоретична можливість уточнення / В. Косович // Право України. — 2012. — № 9. — С. 274-280.
  19. Костенко О. Наукове (доктринальне) тлумачення законів та його роль у здійсненні правосуддя / О. Костенко // Право України. — 2000. — № 6. — С. 34-36.
  20. Кривицький Ю. Історичний спосіб тлумачення норм права: загальнотеоретичний аспект / Ю. Кривицький // Часопис Київського університету права. — 2012. — № 1. — С. 32-36.
  21. Лепіш Н. Я. Структура актів тлумачення норм права / Н. Я. Лепіш // Публічне право. — 2013. — № 2. — С. 307-313.
  22. Лобань Д. Беручись тлумачити законодавство, треба ставитись до цього відповідно / Д. Лобань // Вісник прокуратури. — 2003. — № 4. — С. 121-122.
  23. Малента В. Доктринальне тлумачення норм права / В. Малента // Юридична Україна. — 2008. — № 12. — С. 30-36.
  24. Малента В. С. Історичні аспекти становлення тлумачення норм права / В. С. Малента // Вісник Академії адвокатури України. — 2010. — Вип. 1. — С. 18-21.
  25. Малишев Б. В. Телеологічний спосіб тлумачення норм права: загальнотеоретичні аспекти / Б. В. Малишев // Адвокат. — 2011. — № 10. — С. 7-14.
  26. Матвєєва Л. Г. Правозастосувальні акти та акти тлумачення права / Л. Г. Матвєєва // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. — 2001. — № 1. — С. 74-76.
  27. Михайлович Д. М. Деякі аспекти проблематики доктринального тлумачення / Д. М. Михайлович // Вісник Національного університету внутрішніх справ. — 2002. — Вип. 20. — С. 37-39.
  28. Молибога М. П. Класифікація тлумачення норм права / М. П. Молибога // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2010. — Вип. 50. — С. 76-83.
  29. Молибога М. П. Тлумачення норм права: сутнісні характеристики / М. П. Молибога // Часопис Київського університету права. — 2010. — № 2. — С. 42-46.
  30. Москалюк О. В. Особливості застосування принципів права при подоланні змістовних колізій / О. В. Москалюк // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 2. — С. 37.
  31. Прийма С. В. Ознаки тлумачення норм права / С. Прийма // Вісник Академії правових наук України. — 2009. — № 3. — С. 239-248.

32. Прийма С. В. Способи тлумачення норм права: загальнотеоретична характеристика / С. В. Прийма // Юрист України. — 2011. — № 3 (16). — С. 10-16.
33. Прийма С. Принцип розумності тлумачення норм права / С. Прийма // Вісник Академії правових наук України. — 2012. — № 3 (70). — С. 34-43.
34. Прийма С. Ознаки тлумачення норм права / С. Прийма // Вісник Академії правових наук України. — 2009. — № 3 (58). — С. 239-248.
35. Рабінович П. Офіційне тлумачення законодавства: герменевтичний аспект / П. Рабінович, Н. Савчук // Право України. — 2001. — № 11. — С. 36-39.
36. Рабінович П. Офіційно-нормативне тлумачення законодавства як інструмент адаптації правового регулювання до соціальних змін / П. Рабінович // Вісник АПРН України. — 2002. — № 1. — С. 112-115.
37. Скрипнюк О. Правові акти Конституційного суду України як джерела сучасного конституційного права України / О. Скрипнюк // Право України. — 2012. — № 3-4. — С. 404-410.
38. Смородинський В. Деякі питання судового тлумачення / В. Смородинський // Вісник АПРН України. — 2000. — № 4. — С. 17-23.
39. Спасибо-Фатєєва І. Доктринальне тлумачення / І. Спасибо-Фатєєва // Вісник АПРН України. — 2005. — № 1. — С. 35-38.
40. Стрижак А. Конституційний Суд України як гарант дотримання конституційних принципів демократичної, правової держави / А. Стрижак // Право України. — 2010. — № 6. — С. 4-11.
41. Тимченко І. Механізм конституційної юрисдикції в Україні: становлення і розвиток / І. Тимченко // Право України. — 2010. — № 6. — С. 12-25.
42. Тихий В. Правова природа, повноваження, рішення та висновки Конституційного Суду України / В. Тихий // Право України. — 2010. — № 6. — С. 26-33.
43. Тузова М. В. Акти вищих судів загальної юрисдикції як засіб подолання прогалин у законодавстві / М. В. Тузова // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. — 2003. — № 3. — С. 23-26.

## **ТЕМА 16. ПРАВОМІРНА ПОВЕДІНКА, ПРАВОПОРУШЕННЯ**

Поняття, ознаки та види правової поведінки: правомірна поведінка, правопорушення, зловживання правом та об'єктивно протиправне діяння.

Поняття та основні види, мотиви правомірної поведінки: активна, звична, конформістська та маргінальна.

Правопорушення: поняття, ознаки та види. Злочини і проступки. Конституційний делікт, адміністративний і дисциплінарний проступок. Юридичний склад правопорушення: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона.

### **Ключові поняття:**

*правова поведінка, правомірна поведінка, зловживання правом, об'єктивно протиправна поведінка, соціально активна поведінка, пасивна поведінка, конформістська поведінка, маргінальна поведінка, звичайна поведінка, правопорушення, склад правопорушення, об'єкт правопорушення, загальний об'єкт правопорушення, родовий об'єкт правопорушення, безпосередній об'єкт правопорушення, об'єктивна сторона правопорушення, суб'єкт правопорушення, суб'єктивна сторона правопорушення, провина, умисел, необережність протиправна самовпевненість, протиправна недбалість, мотив, мета, злочин, класифікація злочинів, проступки, конституційний проступок, дисциплінарний проступок, адміністративний проступок, цивільні проступки, міжнародне правопорушення, міжнародні злочини, причини правопорушень.*

#### *1. Поведінка у правовій сфері – це:*

- а) дія (чи бездіяльність), що є соціально корисною, відповідає нормам права;
- б) дія (чи бездіяльність), що є соціально шкідливою, суперечить нормам права;
- в) дія (чи бездіяльність), що суперечить нормам права, є соціально-шкідливою, але не містить складу правопорушення;
- г) соціальна і правозначуща свідомо-вольова поведінка особи (дія чи бездіяльність), що передбачена нормами права і спричиняє або може спричинити можливі юридичні наслідки;
- д) дія (чи бездіяльність), що формально перебуває в рамках норм права, але за суттю є соціально-шкідливою.

#### *2. Динамічна ознака правової поведінки полягає в тому, що:*

- а) межі поведінки, зазначені в нормах, вказують на діапазон можливостей та чітко визначені випадки впливу на поведінку юридичними засобами;
- б) правова поведінка перебуває під контролем свідомості і волі особи;
- в) саме держава виступає гарантом правомірної поведінки і суб'єктом, здатним від імені суспільства привести в дію апарат примусу для притягнення до відповідальності за протиправну поведінку;
- г) тільки конкретний свідомо вольовий вчинок (дія або бездіяльність) суб'єкта права у сфері правового регулювання будь-яких відносин може оцінюватися з погляду права як правомірний чи неправомірний і викликати юридичні наслідки на підставі правових норм;
- д) соціально шкідлива поведінка гальмує розвиток їх позитивного потенціалу, викликає негативні економічні, соціально-політичні, морально-психологічні та інші наслідки (адміністративні проступки, злочини, невиконання цивільно-правових зобов'язань тощо).

*3. До ознак поведінки у правовій сфері не належить:*

- а) є соціально значущою;
- б) має свідомо вольовий характер;
- в) зовні виражена у дії чи бездіяльності, що піддається правовому регулюванню;
- г) не регулюється юридичними нормами;
- д) підлягає юридичній оцінці.

*4. Підконтрольність правової поведінки полягає в тому, що:*

- а) саме держава виступає гарантом правомірної поведінки і суб'єктом, здатним від імені суспільства привести в дію апарат примусу для притягнення до відповідальності за протиправну поведінку;
- б) тільки конкретний свідомо вольовий вчинок (дія або бездіяльність) суб'єкта права у сфері правового регулювання будь-яких відносин може оцінюватися з погляду права як правомірний чи неправомірний і викликати юридичні наслідки на підставі правових норм;
- в) соціально шкідлива поведінка гальмує розвиток їх позитивного потенціалу, викликає негативні економічні, соціально-політичні, морально-психологічні та інші наслідки (адміністративні проступки, злочини, невиконання цивільно-правових зобов'язань тощо);
- г) правова поведінка перебуває під контролем свідомості і волі особи;
- д) межі поведінки, зазначені в нормах, вказують на діапазон можливостей та чітко визначені випадки впливу на поведінку юридичними засобами.

*5. Правомірна поведінка – це:*

- а) дія (чи бездіяльність), що суперечить нормам права, є соціально-шкідливою, але не містить складу правопорушення;
- б) вольова поведінка суб'єкта права (діяльність чи бездіяльність), яка відповідає приписам правових норм, не суперечить основним принципам права і гарантується державою;
- в) дія (чи бездіяльність), що є соціально шкідливою, суперечить нормам права;
- г) соціальна і правозначуща свідомо-вольова поведінка особи (дія чи бездіяльність), що передбачена нормами права і спричиняє або може спричинити можливі юридичні наслідки;
- д) дія (чи бездіяльність), що формально перебуває в рамках норм права, але за суттю є соціально-шкідливою.

*6. Зовнішній прояв правомірної поведінки виступає у вигляді соціально корисного чи необхідного діяння, що відповідає правовим приписам, або бездіяльності особи – це:*

- а) принципи правомірної поведінки;
- б) зміст правомірної поведінки;
- в) об'єктивна сторона правомірної поведінки;

- г) сутність правомірної поведінки особи;
- д) суб'єктивна сторона правомірної поведінки.

*7. До ознак правомірної поведінки не належить:*

- а) є суспільно корисною (необхідною і бажаною) соціальною поведінкою;
- б) не суперечить нормам і принципам права;
- в) є свідомо вольовою;
- г) зовні виражається тільки у дії;
- д) складається з елементів – правомірних вчинків.

*8. Залежно від ступеня суспільної значущості правомірна поведінка класифікується на:*

- а) пристосовницьку, маргінальну, звичайну, соціально активну;
- б) добровільну, вимушену;
- в) необхідну, бажану, соціально допустиму;
- г) корисну, цивілізовану;
- д) правовстановлюючу, правозмінюючу, правоприпиняючу.

*9. За ступенем виявлення свідомості і волі правомірну поведінку класифікують на:*

- а) активну та пасивну;
- б) добровільну та змушену;
- в) бажану та необхідну;
- г) припустиму та належну;
- д) припустиму та бажану.

*10. За особливостями ставлення суб'єкта до своєї поведінки (мотивацією) та чинниками, що вплинули на правомірну поведінку, вона може бути:*

- а) пристосовницька, маргінальна, звичайна, соціально активна;
- б) добровільна, вимушена;
- в) необхідна, бажана, соціально допустима;
- г) корисна, цивілізована;
- д) правовстановлююча, правозмінююча, правоприпиняюча.

*11. Пасивно-пристосувальною поведінкою особи, яка не відрізняється від поведінки інших (принцип: «роби так, як роблять інші»), підпорядковується груповим стандартам і вимогам (колег по роботі, начальства, неформального лідера, родичів та ін.), піддається психологічному тиску і маніпуляціям є:*

- а) неоконформістська;
- б) конформістська;
- в) маргінальна;
- г) неомаргінальна;
- д) інтуїтивна.

12. Різновидом «проміжної» (балансуючої) поведінки між правомірним і протиправним станами особи, що виражається в готовності до протиправних дій у разі послаблення нагляду за її поведінкою, але не стає антисоціальною, не призводить до правопорушення через страх юридичної відповідальності є:

- а) неомаргінальна;
- б) конформістська;
- в) маргінальна;
- г) неоконформістська;
- д) інтуїтивна.

13. Різновидом правомірної поведінки, що закріплюється в диспозитивних нормах, як права суб'єкта, реалізується відповідно до його волі і забезпечується державою є:

- а) соціально доцільна поведінка;
- б) соціально неприпустима поведінка;
- в) соціально бажана поведінка;
- г) соціально припустима поведінка;
- д) соціально належна поведінка.

14. Різновидом законослухняної поведінки, що виражається в повсякденній службовій, побутовій та іншій діяльності людини, яка відповідає приписам правових норм, не потребує додаткових витрат і зусиль є:

- а) соціально доцільна поведінка;
- б) звична поведінка;
- в) бажана поведінка;
- г) принципова поведінка;
- д) активна поведінка.

15. Зловживання правом – це:

- а) дія (чи бездіяльність), що суперечить нормам права, є соціально-шкідливою, але не містить складу правопорушення;
- б) дія (чи бездіяльність), що є соціально шкідливою, суперечить нормам права;
- в) соціальна і правозначуща свідомо-вольова поведінка особи (дія чи бездіяльність), що передбачена нормами права і спричиняє або може спричинити можливі юридичні наслідки;
- г) дія (чи бездіяльність), що формально перебуває в рамках норм права, але за суттю є соціально-шкідливою;
- д) дія (чи бездіяльність), що є соціально корисною, відповідає нормам права.

16. За ступенем прихованості зловживання правом класифікують на:

- а) правове та протиправне;
- б) правомірне та неправомірне;

- в) звичайне та надзвичайне;
- г) маргінальне та правове;
- д) соціальне та легалізоване.

*17. Об'єктивно неправомірне діяння – це:*

- а) дія (чи бездіяльність), що є соціально корисною, відповідає нормам права;
- б) дія (чи бездіяльність), що суперечить нормам права, є соціально-шкідливою, але не містить складу правопорушення;
- в) соціальна і правозначуща свідомо-вольова поведінка особи (дія чи бездіяльність), що передбачена нормами права і спричиняє або може спричинити можливі юридичні наслідки;
- г) дія (чи бездіяльність), що є соціально шкідливою, суперечить нормам права;
- д) дія (чи бездіяльність), що формально перебуває в рамках норм права, але за суттю є соціально-шкідливою.

*18. Правопорушення – це:*

- а) соціальна і правозначуща свідомо-вольова поведінка особи (дія чи бездіяльність), що передбачена нормами права і спричиняє або може спричинити можливі юридичні наслідки;
- б) дія (чи бездіяльність), що формально перебуває в рамках норм права, але за суттю є соціально-шкідливою;
- в) дія (чи бездіяльність), що є соціально корисною, відповідає нормам права;
- г) дія (чи бездіяльність), що є соціально шкідливою, суперечить нормам права;
- д) дія (чи бездіяльність), що суперечить нормам права, є соціально-шкідливою, але не містить складу правопорушення.

*19. Соціальними явищами різного рівня, що призводять до їх вчинення на масовому, груповому та індивідуальному рівнях у будь-якій відносно самостійній сфері суспільства, є:*

- а) адміністративні проступки;
- б) масове явище;
- в) причини правопорушення;
- г) біологічна приреченість;
- д) диференціальна асоціація.

*20. До видів правопорушення належать:*

- а) злочини і проступки;
- б) злочини та діяння;
- в) проступки та діяння;
- г) злочини та нелегітимні дії;
- д) злочини і міжнародні злочини.



21. *Причини правопорушень можуть бути:*

- а) конституційні;
- б) двосторонні;
- в) перспективні;
- г) ретроспективні;
- д) об'єктивні.

22. *Сукупністю закріплених у законі об'єктивних і суб'єктивних ознак, за наявності яких, суспільно небезпечно винне протиправне діяння визнається конкретним правопорушенням, є:*

- а) система правопорушення;
- б) склад правопорушення;
- в) структура правопорушення;
- г) зміст правопорушення;
- д) ознаки правопорушення.

23. *До складу правопорушення не належить:*

- а) об'єкт правопорушення;
- б) суб'єкт правопорушення;
- в) зміст правопорушення;
- г) об'єктивна сторона правопорушення;
- д) суб'єктивна сторона правопорушення.

24. *Спеціальний суб'єкт правопорушення – це:*

- а) фізична особа;
- б) юридична особа;
- в) посадова особа;
- г) невідома особа;
- д) хвора особа.

25. *Юридичні особи, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, об'єднання громадян (партії чи громадські організації), інші громадські об'єднання (наприклад, релігійні) відносять до:*

- а) індивідуальних суб'єктів правопорушення;
- б) безпосередніх суб'єктів правопорушення;
- в) колективних суб'єктів правопорушення;
- г) простої сукупності фізичних осіб;
- д) суб'єктів правових відносин.

26. *Суспільними відносинами, які охороняються нормами права та на які посягає конкретне правопорушення, є:*

- а) суб'єкт правопорушення;
- б) суб'єктивна сторона правопорушення;
- в) об'єкт правопорушення;

- г) об'єктивна сторона правопорушення;
- д) предмет правопорушення.

27. Сукупністю таких ознак, які відображають психічне ставлення особи до вчиненого нею діяння та його шкідливих наслідків є:

- а) об'єктивна сторона правопорушення;
- б) суб'єктивна сторона правопорушення;
- в) суб'єкт правопорушення;
- г) об'єкт правопорушення;
- д) зміст правопорушення.

28. Вина, мета та мотив є ознаками:

- а) об'єкта правопорушення;
- б) суб'єкта правопорушення;
- в) об'єктивної сторони правопорушення;
- г) суб'єктивної сторони правопорушення;
- д) юридичного складу правопорушення.

29. Видами необережної форми вини є:

- а) злочинна самовпевненість та злочинний умисел;
- б) злочинна недбалість та злочинна самовпевненість;
- в) злочинна необережність та злочинний умисел;
- г) прямий умисел та непрямий умисел;
- д) злочинна зухвалість та злочинна необізнаність.

30. Особа не усвідомлює шкідливості свого вчинку і не передбачає можливості настання протиправного результату, але повинна (тобто це передбачалося, наприклад, її посадовою інструкцією) і могла (тобто була спроможна в конкретній ситуації і за конкретних обставин) їх передбачити при:

- а) самовпевненості;
- б) необережності;
- в) умислі;
- г) недбальстві;
- д) наявності мотиву.

31. Особа не має наміру настання шкідливих наслідків, але при цьому усвідомлює протиправність свого діяння; передбачає можливість настання шкідливих наслідків, однак легковажно розраховує на їх запобігання (оскільки переоцінює свої здібності, досвід або ж недооцінює складність, усі обставини та небезпечність конкретної ситуації) відбувається при:

- а) недбальстві;
- б) наявності мотиву;
- в) умислі;

- г) необережності;
- д) самовпевненості.

32. *Здатність особи усвідомлювати значення свого вчинку (інтелектуальний аспект) і керувати ним (вольовий аспект) – необхідна умова оцінки вини, яка залежно від конкретного поєднання цих характеристик і може виступати у двох основних формах:*

- а) наміру (умислу) і необережності;
- б) мотиву і меті;
- в) самовпевненості і недбальстві;
- г) організаційній єдності і необережності;
- д) наміру і мотиві.

33. *Діянням особи, яка хоч і передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків своїх дій, але перебувала в такому психофізіологічному стані і екстремальних умовах, що не могла запобігти цим наслідкам є:*

- а) хуліганство;
- б) невинне заподіяння шкоди;
- в) правопорушення;
- г) перевищення службових повноважень;
- д) злочин.

34. *Крім обов'язкових, будь-яке правопорушення має такі факультативні елементи, як:*

- а) предмет, зміст та обставини;
- б) спосіб, місце, оточення, обставини та час вчинення правопорушення;
- в) об'єкт, суб'єкт, об'єктивну сторону та суб'єктивну сторону;
- г) предмет, зміст та підставу;
- д) об'єкт, суб'єкт та зміст.

35. *До факультативних елементів правопорушення не належить:*

- а) спосіб;
- б) місце;
- в) оточення;
- г) обставини;
- д) об'єкт.

36. *Системою суспільних відносин, які функціонують, розвиваються та відновлюються на ґрунті загально визнаних у суспільстві цінностей, що закріплені в позитивному праві, ним регулюються та охороняються (суспільна безпека, політичний лад) є:*

- а) родовий об'єкт;
- б) безпосередній об'єкт;
- в) загальний об'єкт;

- г) спеціальний суб'єкт;
- д) суб'єктивна сторона.

37. Певним колом однорідних відносин, яким вчинками осіб завдано шкоду є:

- а) безпосередній об'єкт;
- б) родовий об'єкт;
- в) об'єктивна сторона;
- г) суб'єктивна сторона;
- д) суб'єкт.

38. Суспільно шкідливими протиправними вчинками, які полягають у порушенні громадянами і організаціями майнових і особистих немайнових відносин, що складаються між суб'єктами права і становлять для них матеріальну і духовну цінність є:

- а) конституційні правопорушення;
- б) адміністративні правопорушення;
- в) міжнародні правопорушення;
- г) кримінальні правопорушення;
- д) цивільно-правові правопорушення.

39. Правопорушеннями, які дезорганізують нормальну діяльність підприємств, установ, організацій і посягають на трудовий, військовий, навчальний та інші види внутрішнього розпорядку є:

- а) конституційні правопорушення;
- б) адміністративні правопорушення;
- в) міжнародні правопорушення;
- г) кримінальні правопорушення;
- д) дисциплінарні правопорушення.

40. Суспільно небезпечні протиправні вчинки, які полягають у винному нанесенні збитків майну підприємства його робітником:

- а) господарські правопорушення;
- б) адміністративні правопорушення;
- в) виробничі правопорушення;
- г) матеріальні правопорушення;
- д) дисциплінарні правопорушення.

41. До основних ознак злочину не належить:

- а) караність;
- б) суспільна шкідливість;
- в) протиправність;
- г) винність;
- д) причинення матеріальної шкоди.

42. *Протиправне суспільно шкідливе діяння (дією чи бездіяльністю) суб'єктів конституційного права, що містять всі необхідні елементи його складу, порушують закріпленій Основним Законом та іншими конституційними актами держави порядок (процедуру) організації та функціонування, конституційну компетенцію та повноваження голови держави, уряду, інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування, форму правління та устрою держави, конституційні права, свободи і обов'язки людини – це:*

- а) проступок;
- б) конституційний делікт;
- в) цивільно-правове правопорушення;
- г) адміністративні стягнення;
- д) злочин.

43. *Суспільно шкідливою протиправною винною (умисною або необережною) дією або бездіяльністю, яка порушує приписи інших, крім Кримінального кодексу України, норм права є:*

- а) правопорушення;
- б) злочин;
- в) зловживання правом;
- г) проступок;
- д) злочинна необережність.

44. *Суспільно шкідливими протиправними вчинками фізичних осіб, які завдають шкоду внутрішньому розпорядку діяльності підприємств, установ, організацій, навчальних закладів шляхом порушення норм, що встановлюють правила трудової, службової, навчальної, військової та інших дисциплін і, як наслідок, тягнуть за собою застосування дисциплінарних стягнень (покарань) є:*

- а) дисциплінарні проступки;
- б) адміністративні проступки;
- в) конституційний делікт;
- г) цивільно-правове правопорушення;
- д) злочин.

45. *Співвідношення понять «конституційний делікт» та «правопорушення в конституційному праві» відбувається таким чином:*

- а) «конституційний делікт» є ширшим за «правопорушення в конституційному праві»;
- б) «конституційний делікт» є особливим видом «правопорушення в конституційному праві»;
- в) «конституційний делікт» та «правопорушення в конституційному праві» є тотожними поняттями;

г) «правопорушення в конституційному праві» є особливим видом «конституційного делікту»;

д) «конституційний делікт» та «правопорушення в конституційному праві» є самостійними поняттями та не перебувають у зв'язку.

*46. Злочином міжнародного характеру не є:*

а) піратство;

б) незаконні операції з культурними цінностями;

в) геноцид;

г) незаконне захоплення і використання ядерного матеріалу;

д) работоргівля.

*47. Порушення звичаєвих та договірних норм міжнародного гуманітарного права, яке застосовують під час збройних конфліктів – це:*

а) збройний злочин;

б) злочин міжнародного характеру;

в) воєнний злочин;

г) злочин проти людства;

д) злочин проти миру.

*48. Діяння фізичної особи, що посягає на права й інтереси двох або декількох держав, міжнародних організацій, фізичних і юридичних осіб – це:*

а) злочин проти людства;

б) міжнародний злочин;

в) міжнародний делікт;

г) злочин міжнародного характеру;

д) злочин проти миру.

*49. Причини, за якими стають злочинцями, визнають також численні форми контактів у невеликих соціальних групах, де панують антисоціальні настанови та цінності розглядає:*

а) теорія багатофакторності;

б) теорія науково-технічної революції;

в) теорія диференціальної асоціації;

г) теорія соціальної аномалії;

д) спадкова теорія.

*50. До біосоціальних теорій причин злочинності відносять:*

а) теорія небезпечного стану, теорія Зігмунда Фрейда, спадкова теорія;

б) теорія багатофакторності, теорія соціальної аномалії;

в) теорія науково-технічної революції, теорія соціальної аномалії;

г) теорія багатофакторності, теорія соціальної аномалії;

д) теорія соціальної аномалії, теорія багатофакторності, теорія науково-технічної революції.

## ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

### Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 ; Офіційний вісник України. — 2010. — №72/1 Спеціальний випуск. — С. 15. — Ст. 2598.
- ❖ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1984. — № 51. — Ст. 1122.
- ❖ Кримінальний кодекс України від 4 квітня 2001 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 25. — Ст. 131.
- ❖ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року // Відомості Верховної Ради України. — 2013. — № 9-10, № 11-12, № 13. — Ст. 88.
- ❖ Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ : закон України від 22 лютого 2006 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 29. — Ст. 1062.
- ❖ Сімейний Кодекс України від 10 січня 2002 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 21. — Ст. 135.
- ❖ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40-44. — Ст. 356.
- ❖ Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 40. — Ст. 492.

### Спеціалізована література:

1. Аземша І. Б. Особливості формування інституту юридичної відповідальності в Україні / І. Б. Аземша // Часопис Київського університету права — 2012. — № 2. — С. 44-47.
2. Белікова О. Адміністративне покарання як критерій адміністративної відповідальності / О. Белікова // Підприємництво, господарство і право. — 2013. — № 2. — С. 122-125.
3. Вапнярчук Н. М. Деякі питання дисциплінарної відповідальності працівників дипломатичної служби / Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2012. — Вип. 56. — С. 267-271.
4. Васьковцов А. О. Місце і роль адміністративного проступку в процесі правозастосування / А. О. Васьковцов // Міліція України. — 2012. — № 11/12. — С. 22-24.
5. Гарасимів Т. З. Девіантна поведінка в сфері економіки як одна з форм соціального відхилення / Т. З. Гарасимів // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. — 2012. — Вип. 1. — С. 247-255.

6. Голубовський В. Є. Правомірна поведінка: теоретико-методологічний аспект дослідження / В. Є. Голубовський // Часопис Київського університету права. — 2012. — № 1. — С. 68-72.
7. Єрмоленко-Князева Л. С. Поняття та зміст інституту дисциплінарної відповідальності / Л. С. Єрмоленко-Князева // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. — 2012. — Вип. 1. — С. 181-187.
8. Захаркевич Т. С. Формування правової поведінки в контексті побудови в Україні правової держави / Т. С. Захаркевич // Часопис Київського університету права. — 2012. — № 3. — С. 41-44.
9. Калашник М. В. Юридична відповідальність працівників органів внутрішніх справ / М. В. Калашник // Право і безпека. — 2012. — №1 (43). — С. 67-72.
10. Книженко О. Інститут кримінальних проступків: кримінально-правові та процесуальні аспекти / О. Книженко, Г. Щербакова // Вісник прокуратури. — 2013. — № 10. — С. 136-144.
11. Ковальов С. С. Щодо строків та особливостей притягнення до дисциплінарної відповідальності окремих категорій працівників / С. С. Ковальов // Публічне право. — 2012. — № 4. — С. 416-423.
12. Крисюк Ю. Соціальний та правовий порядок і стабільність суспільства: взаємозв'язки і взаємообумовленість / Ю. Крисюк // Право України. — 2007. — № 7. — С. 30-33.
13. Крищенко Л. Інституціоналізація конституційно-правової відповідальності – необхідна складова розширення та оновлення судової системи України / Л. Крищенко // Право України. — 2003. — № 1. — С. 20-25.
14. Куракін О. М. Дисциплінарна відповідальність в органах МВС / О. М. Куракін // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 2001. — № 3. — С. 13-18.
15. Макаренко Л. О. Поняття та види соціальної відповідальності / Л. О. Макаренко // Часопис Київського університету права. — 2012. — № 4. — С. 12-16.
16. Мельниченко В. Політична відповідальність у державному управлінні / В. Мельниченко // Віче. — 2003. — № 1. — С. 19-24.
17. Нижник Н. Відповідальність – інструмент управління / Н. Нижник, Н. Плахотнюк // Віче. — 2001. — № 5. — С. 64-76.
18. Нікітін А. Вплив аномії на нормативну поведінку суспільства / А. Нікітін // Право України. — 2003. — № 9. — С. 44-48.
19. Паришкура В. В. Окремі аспекти оптимізації законодавства України в частині притягнення суддів до юридичної відповідальності / В. В. Паришкура // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2013. — № 11. — С. 225-229.
20. Петришина-Дюг Г. Г. Конституційно-правова відповідальність політичних партій: поняття, сутність та особливості / Г. Г. Петришина-Дюг // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2012. —



Вип. 57. — С. 144-150.

21. Попович Є Дисциплінарна відповідальність працівників органів прокуратури України: правові проблеми та шляхи їх вирішення / Є. Попович // Вісник Національної академії прокуратури України. — 2012. — № 3. — С. 22-26.
22. Радченко П. Конституційно-правова відповідальність органів місцевого самоврядування / П. Радченко // Вісник Української Академії державного управління при Президентові України. — 2001. — № 2. — С. 21-25.
23. Сердюк І. А. Методологічний аналіз сучасних інтерпретацій поняття «юридична відповідальність» / І. А. Сердюк // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2011. — № 1. — С. 30-35.
24. Стародубцев А. А. Поняття та види юридичної відповідальності працівників органів внутрішніх справ / А. А. Стародубцев // Право і безпека. — 2012. — №3. — С. 276-280.
25. Сушинський О. Інститут відповідальності у здійсненні контрольної влади / О. Сушинський // Вісник Української Академії державного управління при Президентові України. — 2002. — № 3. — С. 39-48.
26. Сушинський О. Конституційно-правова відповідальність органів адміністрування виборчим процесом / О. Сушинський // Право України. — 2013. — № 5. — С. 191-199.
27. Тернавська В. Політико-правові засади відповідальності уряду в Україні / В. Тернавська // Право України. — 2010. — № 7. — С. 88-93.
28. Фелик В. Правове бачення громадського порядку і громадської безпеки, що обумовлює зміни в системі адміністративних служб органів внутрішніх справ / В. Фелик // Право України. — 2008. — № 2. — С. 22-27.
29. Швець О. В. Відповідальність як соціальне явище: теоретико-правові засади / О. В. Швець // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. — 2012. — Вип. 1. — С. 84-92.
30. Шевченко А. Є. Відновлювальна функція юридичної відповідальності / А. Є. Шевченко // Публічне право. — 2012. — №4. — С. 269-275.
31. Шестак Л. До питання про ознаки суб'єкта адміністративного правопорушення / Л. Шестак // Підприємництво, господарство і право. — 2013. — №9. — С. 32-34.
32. Шпур Г. В. Соціальна обумовленість кримінально-правової відповідальності / Г. В. Шпур // Вісник Луганської академії внутрішніх справ. — 2002. — Спеціальний випуск. — Ч. 1. — С. 17-21.
33. Шульга А. М. Юридично значуща поведінка: «негативна» і «позитивна» відповідальність / А. М. Шульга // Право і безпека. — 2012. — №1 (43). — С. 55-58.
34. Шульга А. М. Страх притягнення до юридичної відповідальності як мотив правомірної поведінки особи / А. М. Шульга // Право і безпека. — 2012. — № 5 (47). — С. 51-55.

## ТЕМА 17. ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Юридична відповідальність: поняття та ознаки. Відмінності юридичної відповідальності від інших видів відповідальності.

Принципи юридичної відповідальності. Форма закріплення принципів юридичної відповідальності.

Мета юридичної відповідальності. Цілі і функції юридичної відповідальності.

Класифікація юридичної відповідальності з огляду на різні характеристики і аспекти правопорушення як підстави такої відповідальності. Сутність і особливості видів юридичної відповідальності.

Підстави юридичної відповідальності: поняття та види. Підстави притягнення та звільнення від юридичної відповідальності.

### Ключові поняття:

*юридична відповідальність, принципи юридичної відповідальності, функції юридичної відповідальності, позитивна юридична відповідальність, ретроспективна юридична відповідальність, кримінальна відповідальність, адміністративна відповідальність, цивільно-правова відповідальність, дисциплінарна відповідальність, матеріальна відповідальність, конституційно-правова відповідальність.*

1. Застосування в особливому процесуальному порядку до особи, яка вчинила правопорушення, засобів державного примусу, передбачених санкцією правової норми – це:

- а) юридична відповідальність;
- б) кримінальна відповідальність;
- в) парламентська відповідальність;
- г) ретроспективна відповідальність;
- д) позитивна відповідальність.

2. Невідворотність юридичної відповідальності полягає у:

а) встановленні самого факту здійснення правопорушником протиправного діяння як об'єктивної істини; встановленні інших правозначущих фактів, пов'язаних з висновками про факт правопорушення і суб'єкта правопорушення;

б) відповідності обраного засобу впливу на правопорушника меті юридичної відповідальності (захистити правопорядок, виховати поважне ставлення до права), що вимагає: індивідуалізації державно-примусових заходів залежно від ваги правопорушення і властивостей правопорушника як особи, котра підлягає відповідальності; пом'якшення відповідальності і навіть відмовлення від застосування засобів відповідальності за наявності можливості досягти її цілей іншим шляхом;

в) неминучості настання відповідальності правопорушника; оперативності

застосування засобів відповідальності за вчинені правопорушення; ефективності заходів, застосовуваних до правопорушників;

г) можливості залучення правопорушника до відповідальності протягом строку давності, тобто періоду, не занадто віддаленого від факту вчинення правопорушення;

д) кримінальне покарання не встановлюється за проступки; при встановленні засобів покарання і стягнення не повинна принижуватися людська гідність; зворотної сили не має закон, що встановлює чи підсилює відповідальність, але не пом'якшує її; лише одне покарання встановлюється за одне правопорушення.

### *3. До ознак юридичної відповідальності не належить таке положення:*

а) виникає із факту правопорушення як результату недодержання фізичними або юридичними особами встановлених законом заборон, невиконання ними визначених законом зобов'язань, завдання шкоди охоронюваним державою правам, свободам та законним інтересам суб'єктів (учасників) суспільних відносин і має характер охоронно-захисних правовідносин між державою в особі її спеціальних компетентних органів і правопорушником;

б) виражається в обов'язку особи зазнавати конкретних виду і міри позбавлення благ психологічного, організаційного і майнового характеру за свою вину, тобто нести кару, якає новим, додатковим, юридичним обов'язком, котрий не існував до правопорушення;

в) настає лише за вчинені правопорушення або такі, що вчиняються, навіть без встановлення складу правопорушення, тобто є результатом винного протисуспільного діяння;

г) здійснюється компетентним органом у суворій відповідності закону, а саме – санкціям норм права, якими встановлюються вид і міра позбавлення благ;

д) реалізується у відповідних процесуальних формах у процесі правозастосовної діяльності з дотриманням певного процедурно-процесуального порядку і форм, установлених законом.

### *4. У юридичній науці виділяють два аспекти юридичної відповідальності:*

а) негативний, правозахисний;

б) негативний, правоохоронний;

в) проспективний, ретроспективний;

г) ретроспективний, негативний;

д) позитивний, проспективний.

5. *Наявністю можливостей безперешкодного здійснення суб'єктивних прав та досягнення правового результату правомірною поведінкою суб'єктів суспільних відносин є:*

- а) принципами юридичної відповідальності;
- б) функціями юридичної відповідальності;
- в) метою юридичної відповідальності;
- г) причинами юридичної відповідальності;
- д) напрямками юридичної відповідальності.

6. *Конкретна (щодо правопорушника) мета юридичної відповідальності полягає у:*

- а) охороні існуючого ладу та суспільного порядку (забезпеченні порушеного публічного інтересу);
- б) державному примушуванні особи поводитись у будь-яких правових ситуаціях відповідно до встановленого законом правового порядку шляхом покарання винного, визначення правових наслідків для нього;
- в) відшкодуванні (компенсація) шкоди, завданої винними діями працівника власнику майна (роботодавцю);
- г) спрямуванні на відновлення незаконно порушених прав;
- д) спрямуванні на сприйняття усіма громадянами цінності права, виховання поважливого ставлення до нього з боку суспільства, зростання правової активності з метою запобігання правопорушності.

7. *Визначенням, формулюванням того соціального ефекту, результатів, до яких прагне суспільство і юридично визначає від його імені держава (законодавчо і шляхом правозастосовної, правоохоронної діяльності) у випадках вчинення винною особою правопорушення є:*

- а) мета юридичної відповідальності;
- б) принципи юридичної відповідальності;
- в) цілі юридичної відповідальності;
- г) підстави юридичної відповідальності;
- д) функції юридичної відповідальності.

8. *До індивідуальних (для конкретного правопорушника) цілей, які трансформують загальні цілі відповідальності до рівня конкретної особи правопорушника, можна віднести:*

- а) захист, гарантування, запобігання;
- б) відновлення, компенсація, покарання, превенція;
- в) запобігання, захист;
- г) гарантування, запобігання;
- д) захист, гарантування.

9. Цілі юридичної відповідальності будь-якого рівня конкретизуються в:

- а) принципах юридичної відповідальності;
- б) функціях юридичної відповідальності;
- в) підставах юридичної відповідальності;
- г) меті юридичної відповідальності;
- д) специфіці юридичної відповідальності.

10. Функцією юридичної відповідальності, яка полягає у встановленні певних обмежень прав правопорушника, позбавленні його певних благ (матеріальних, нематеріальних) як карі за вчинення неправомірних соціально шкідливих діянь, що є водночас захистом від таких діянь особи і суспільства є:

- а) виховна;
- б) репресивна;
- в) компенсаційна;
- г) організаційна;
- д) превентивна.

11. Функцією юридичної відповідальності, яка відображає напрямок покарання винної особи, який свідчить про негативну оцінку вчинку правопорушника державою та намір держави запобігти вчиненню нових порушень є:

- а) виховна;
- б) правовідновлююча;
- в) штрафна;
- г) організаційна;
- д) репресивна.

12. Функцією юридичної відповідальності, яка спрямована на відновлення незаконно порушених прав є:

- а) виховна;
- б) правовідновлююча;
- в) штрафна;
- г) репресивна;
- д) організаційна.

13. Формуванням у суб'єктів потреби правомірної поведінки та усвідомленим ставленням до наданих прав і покладених обов'язків є:

- а) відновлювальна функція юридичної відповідальності;
- б) загальнопревентивна функція юридичної відповідальності;
- в) спеціальнопревентивна функція юридичної відповідальності;
- г) правозахисна функція юридичної відповідальності;
- д) правовиховна функція юридичної відповідальності.

14. Функцією, що полягає у відновленні незаконно порушених суб'єктивних прав, примусовій реалізації невиконаних обов'язків є:

- а) відновлювальна функція;
- б) загальнопревентивна функція;
- в) правовиховна функція;
- г) правозахисна функція;
- д) правоохоронна функція.

15. Основоположними загальноприйнятими нормами імперативного характеру, що виступають як незаперечні вимоги, що пред'являються до діяльності компетентних органів щодо застосування санкцій правових норм до правопорушників з метою забезпечення правопорядку є:

- а) принципи юридичної відповідальності;
- б) функції юридичної відповідальності;
- в) мета юридичної відповідальності;
- г) причини юридичної відповідальності;
- д) напрями юридичної відповідальності.

16. Форма закріплення принципів юридичної відповідальності може бути:

- а) тільки усною;
- б) прямою і опосередкованою;
- в) законною і незаконною;
- г) тільки конфіденційною;
- д) тільки опосередкованою.

17. Принципом, який полягає в тому, що юридична відповідальність настає: за фізичні діяння – дію чи бездіяльність; за суспільно шкідливі і, як правило, винні діяння, вчинені деліктоздатною особою; за юридично заборонені діяння є:

- а) принцип своєчасності юридичної відповідальності;
- б) принцип законності юридичної відповідальності;
- в) принцип невідворотності юридичної відповідальності;
- г) принцип справедливості юридичної відповідальності;
- д) принцип обґрунтованості юридичної відповідальності.

18. Відповідністю обраної міри впливу на правопорушника цілям юридичної відповідальності, що вимагає: індивідуалізації державно-примусових заходів залежно від тяжкості правопорушення і особливостей правопорушника як особи, що підлягає відповідальності; пом'якшення відповідальності і навіть відмови від застосування заходів відповідальності при наявності можливості досягти її цілей іншим шляхом є:

- а) принцип своєчасності;
- б) принцип законності;
- в) принцип доцільності;

- г) принцип справедливості;
- д) принцип обґрунтованості.

19. *Принципом юридичної відповідальності, який виражається: у встановленні самого факту здійснення правопорушником протиправного діяння як об'єктивної істини; встановленні інших юридично значущих фактів, пов'язаних з висновками про факт правопорушення і суб'єкта правопорушення є:*

- а) принцип своєчасності;
- б) принцип законності;
- в) принцип доцільності;
- г) принцип справедливості;
- д) принцип обґрунтованості.

20. *Принципом юридичної відповідальності, який означає, що правопорушення повинно неминуче за будь-яких умов тягти за собою відповідальність правопорушника є:*

- а) принцип невідворотності;
- б) принцип справедливості;
- в) принцип доцільності;
- г) принцип своєчасності;
- д) принцип обґрунтованості.

21. *Юридична відповідальність повинна перш за все відображати:*

- а) принцип верховенства права;
- б) принцип верховенства закону;
- в) принцип справедливості;
- г) принцип конфіденційності;
- д) принцип доцільності.

22. *Принцип законності юридичної відповідальності полягає у:*

а) встановленні самого факту здійснення правопорушником протиправного діяння як об'єктивної істини; встановленні інших правозначущих фактів, пов'язаних з висновками про факт правопорушення і суб'єкта правопорушення;

б) тому, що юридична відповідальність настає: за наявності складу правопорушення; за фізичні діяння – дію чи бездіяльність за суспільно шкідливі і, як правило, винні діяння, вчинені деліктоздатною особою; за юридично заборонені діяння, тобто за діяння, що суперечать природі права і букві закону; за власні діяння правопорушника; відповідно до процесуальних норм; за рішенням компетентних органів, котрі визначені законом;

в) можливості залучення правопорушника до відповідальності протягом строку давності, тобто періоду, не занадто віддаленого від факту вчинення правопорушення;

г) встановленні самого факту здійснення правопорушником

протиправного діяння, як об'єктивної істини; встановленні інших правозначущих фактів, пов'язаних з висновками про факт правопорушення і суб'єкта правопорушення. Принцип «презумпції невинуватості» потребує, щоб вина особи, котра притягується до відповідальності, була доведена і визначена у правозастосовному акті;

д) кримінальне покарання не встановлюється за проступки; при встановленні засобів покарання і стягнення не повинна принижуватися людська гідність; зворотної сили не має закон, що встановлює чи підсилює відповідальність, але не пом'якшує її (принцип відповідності покарання тяжкості вчиненого злочину); лише одне покарання встановлюється за одне правопорушення (принцип, що став аксіомою).

### *23. Обґрунтованість як принцип юридичної відповідальності полягає у:*

а) встановленні самого факту здійснення правопорушником протиправного діяння як об'єктивної істини; встановленні інших правозначущих фактів, пов'язаних з висновками про факт правопорушення і суб'єкта правопорушення;

б) відповідності обраного засобу впливу на правопорушника меті юридичної відповідальності (захистити правопорядок, виховати поважне ставлення до права), що вимагає: індивідуалізації державно-примусових заходів залежно від ваги правопорушення і властивостей правопорушника як особи, котра підлягає відповідальності; пом'якшення відповідальності і навіть відмовлення від застосування засобів відповідальності за наявності можливості досягти її цілей іншим шляхом;

в) в неминучості настання відповідальності правопорушника; оперативності застосування засобів відповідальності за вчинені правопорушення; ефективності заходів, застосовуваних до правопорушників;

г) можливості залучення правопорушника до відповідальності протягом строку давності, тобто періоду, не занадто віддаленого від факту вчинення правопорушення;

д) виявляється в такому: кримінальне покарання не встановлюється за проступки; при встановленні засобів покарання і стягнення не повинна принижуватися людська гідність; зворотної сили не має закон, що встановлює чи підсилює відповідальність, але не пом'якшує її (принцип відповідності покарання тяжкості вчиненого злочину); лише одне покарання встановлюється за одне правопорушення (принцип, що став аксіомою).

### *24. Принцип доцільності юридичної відповідальності полягає у:*

а) тому, що юридична відповідальність настає: за наявності складу правопорушення; за фізичні діяння – дію чи бездіяльність (а не за думки, світогляд, особистісні властивості); за суспільно шкідливі і, як правило, винні діяння, вчинені деліктоздатною особою; за юридично заборонені діяння, тобто за діяння, що суперечать природі права і букві закону; за власні діяння правопорушника; відповідно до процесуальних норм; за рішенням



компетентних органів, котрі визначені законом;

б) встановленні самого факту здійснення правопорушником протиправного діяння як об'єктивної істини; встановленні інших правозначущих фактів, пов'язаних з висновками про факт правопорушення і суб'єкта правопорушення;

в) відповідності обраного засобу впливу на правопорушника меті юридичної відповідальності, що вимагає: індивідуалізації державно-примусових заходів залежно від ваги правопорушення і властивостей правопорушника як особи, котра підлягає відповідальності; пом'якшення відповідальності і навіть відмовлення від застосування засобів відповідальності за наявності можливості досягти її цілей іншим шляхом;

г) неминучості настання відповідальності правопорушника; оперативності застосування засобів відповідальності за вчинені правопорушення; ефективності заходів, застосовуваних до правопорушників;

д) можливості залучення правопорушника до відповідальності протягом строку давності, тобто періоду, не занадто віддаленого від факту вчинення правопорушення.

*25. Різновидом відповідальності, що полягає в осуді суспільством вчинків особи, що не відповідають загальноприйнятим уявленням про добро і зло, є:*

- а) моральна відповідальність;
- б) міжнародна відповідальність;
- в) політична відповідальність;
- г) економічна відповідальність;
- д) юридична відповідальність.

*26. Наслідком запізнення працівника на роботу є:*

- а) цивільна відповідальність;
- б) трудова відповідальність;
- в) адміністративна відповідальність;
- г) дисциплінарна відповідальність;
- д) моральна відповідальність.

*27. Видом юридичної відповідальності не є:*

- а) адміністративна відповідальність;
- б) кримінальна відповідальність;
- в) службова відповідальність;
- г) дисциплінарна відповідальність;
- д) матеріальна відповідальність.

*28. Притягувати до відповідальності мають право:*

- а) тільки суб'єкти підприємницької діяльності;
- б) тільки уповноважені суб'єкти, які повинні додержуватися вимог матеріальних охоронних і процесуальних норм, детально зафіксованих у

законах;

- в) тільки уповноважені суб'єкти, які не повинні дотримуватися вимог матеріальних охоронних і процесуальних норм;
- г) тільки суб'єкти цивільних правовідносин;
- д) будь-яка особа.

29. *За змістом санкції норми, що застосовуються за вчинене правопорушення (тобто за напрямком її впливу на винну особу та характером негативних для ній наслідків), відповідальність поділяють на:*

- а) правопоновлюючу та штрафну;
- б) правоприпиняючу та відновлюючу;
- в) каральну та необмежену;
- г) штрафну та подовжуючу;
- д) правопоновлюючу та правоприпиняючу.

30. *Суб'єктами адміністративних правопорушень є винні фізичні особи, які не підпорядковані по службі органам державного управління, а в окремих випадках – юридичні особи, які досягли:*

- а) 18-річного віку;
- б) 21-річного віку;
- в) 14-річного віку;
- г) 16-річного віку;
- д) 15-річного віку.

31. *Юридичною оцінкою всієї сукупності фактичних обставин справи шляхом віднесення конкретного випадку до сфери дії певних юридичних норм є:*

- а) правозакріплення;
- б) встановлення фактичних обставин справи;
- в) тлумачення норм права;
- г) правоутворення;
- д) юридична кваліфікація.

32. *Тягне за собою застосування до винної особи санкцій, перелік яких також обмежено законом-від основних та додаткових покарань належить до особливостей:*

- а) дисциплінарної відповідальності;
- б) матеріальної відповідальності;
- в) адміністративної відповідальності;
- г) кримінальної відповідальності;
- д) цивільно-правової відповідальності.

33. *На відміну від інших видів відповідальності за відсутністю вини іноді можлива:*

- а) кримінальна відповідальність;
- б) адміністративна відповідальність;
- в) цивільно-правова відповідальність;
- г) дисциплінарна відповідальність;
- д) матеріальна відповідальність.

34. *В правовій теорії і правозастосовній практиці добре відомі положення, згідно з якими юридична відповідальність можлива тільки тоді, якщо існують:*

- а) підстави для її виникнення і якщо при цьому відсутні підстави, що її виключають;
- б) обов'язкові ознаки відповідальності;
- в) державний примус і примусове поновлення;
- г) цілі та функції відповідальності;
- д) принципи та методи відповідальності.

35. *Сукупністю обставин, за наявності яких юридична відповідальність стає можливою і належною є:*

- а) підстави юридичної відповідальності;
- б) види юридичної відповідальності;
- в) функції юридичної відповідальності;
- г) принципи юридичної відповідальності;
- д) цілі юридичної відповідальності.

36. *Підставою юридичної відповідальності є:*

- а) об'єктивна сторона правопорушення, що встановлена в поведженні особи;
- б) склад злочину, встановлений у дії особи;
- в) факт правопорушення, вирок суду;
- г) шкідливі наслідки, що мали місце в результаті дій особи;
- д) суб'єктивна сторона правопорушення.

37. *Наявністю правової норми, яка забороняє певні діяння особи і передбачає вид і міру покарання за порушення норми, є:*

- а) фактична підстава юридичної відповідальності;
- б) юридична підстава юридичної відповідальності;
- в) процесуальна підстава юридичної відповідальності;
- г) універсальна підстава юридичної відповідальності;
- д) матеріальна підстава юридичної відповідальності.

38. Фактичною підставою юридичної відповідальності є:

- а) форми втілення людської свідомості;
- б) наявність складу реально вчиненого правопорушення, щодо якого вся необхідна сукупність передбачених законом елементів є доведеною і за вчинення якого в законі передбачено конкретні санкції;
- в) наміри, переконання, думки, вподобання, схильності, які самі по собі, без їх зовнішнього прояву в конкретних вчинках (діях чи бездіяльності) не можуть контролюватися державою, а відтак, знаходяться під регулюючим впливом закону взагалі, якими б негативними вони не були;
- г) відсутність будь-якого елемента складу правопорушення, що унеможлиблює юридичну відповідальність за об'єктивно існуючий, реальний вчинок;
- д) відсутність складу реально вчиненого правопорушення.

39. Фактичною підставою притягнення особи до юридичної відповідальності є:

- а) склад правопорушення;
- б) порушення соціальних норм;
- в) правова норма, що встановлює відповідальність;
- г) санкція за порушення;
- д) діяння у формі дії чи бездіяльності.

40. Правозастосовний акт, рішення компетентного органу, яким покладається юридична відповідальність, визначаються її вид і міра є:

- а) фактичною підставою юридичної відповідальності;
- б) юридичною підставою юридичної відповідальності;
- в) процесуальною підставою юридичної відповідальності;
- г) універсальною підставою юридичної відповідальності;
- д) матеріальною підставою юридичної відповідальності.

41. Спеціально визначеними законом винятками з правил, згідно з якими діяння, що зберігає ззовні вигляд правопорушення, за певних обставин таким не вважається, а особа не підлягає юридичній відповідальності є:

- а) підстави, що виключають юридичну відповідальність;
- б) фактична підстава;
- в) процесуальна підстава;
- г) підстави настання юридичної відповідальності;
- д) юридичні підстави притягнення до відповідальності особи.

42. Обставиною, що виключає юридичну відповідальність за скоєне правопорушення є:

- а) незнання відповідної норми права;
- б) іноземне громадянство;
- в) стан сп'яніння;

- г) необхідна оборона;
- д) скоєння правопорушення вперше.

*43. Видом протиправної поведінки, який є припустимим у випадках усунення небезпеки, що загрожує інтересам держави, суспільства, особи або правам громадян, якщо таку небезпеку неможливо було усунути іншими засобами, а заподіяна шкода є меншою на відміну від тієї, що була відвернута є:*

- а) неосудність;
- б) необхідна оборона;
- в) крайня необхідність;
- г) малозначущість;
- д) фізичний або психічний примус.

*44. Юридична відповідальність не настає у випадку коли:*

- а) чоловік не поступився місцем жінці похилого віку в автобусі;
- б) викрадено коштовності з ювелірного магазину;
- в) нетверезий перехожий вчинив бійку на вулиці;
- г) лаборант заводу відмовився брати участь у профспілкових зборах;
- д) робітник спізнився на роботу.

*45. Вина особи відсутня при:*

- а) необхідній обороні;
- б) крайній необхідності;
- в) фізичному або психічному примусі;
- г) казусі;
- д) неосудності.

*46. До обставин, що виключають юридичну відповідальність не належить:*

- а) неосудність;
- б) похилий вік;
- в) необхідну оборону;
- г) крайню необхідність;
- д) амністію.

*47. Правозастосовчим актом у кримінальній відповідальності є:*

- а) наказ;
- б) висновок;
- в) вирок;
- г) указ;
- д) розпорядження.

48. *Оголошення діяння таким, що не визнається більше злочином і не породжує у держави повноваження на кримінальне переслідування особи, яка його вчинила – це:*

- а) амністія;
- б) звільнення від кримінальної відповідальності;
- в) декриміналізація злочину;
- г) денонсація злочину;
- д) помилування.

49. *Повне або часткове звільнення від юридичної відповідальності і покарання певної категорії осіб, винних у вчиненні злочинів або проступків – це:*

- а) амністія;
- б) звільнення від кримінальної відповідальності;
- в) декриміналізація злочину;
- г) денонсація злочину;
- д) помилування.

50. *Об'єктивно шкідливим і протиправним діянням, яке порушує права інших суб'єктів і за яке законотворець своєчасно не передбачив юридичну відповідальність (тобто мала місце прогалина в законі), тому відсутні власне юридичні підстави притягнення особи до такої відповідальності, є:*

- а) фізичний або психічний примус;
- б) казус (випадок);
- в) малозначущість;
- г) крайня необхідність;
- д) необхідна оборона.

## **ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:**

### **Нормативні акти:**

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 ; Офіційний вісник України. — 2010. — №72/1 Спеціальний випуск. — С. 15. — Ст. 2598.
- ❖ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1984. — № 51. — Ст. 1122.
- ❖ Кримінальний кодекс України від 4 квітня 2001 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 25. — Ст. 131.
- ❖ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року // Відомості Верховної Ради України. — 2013. — № 9-10, № 11-12, № 13. —

Ст. 88.

- ❖ Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ : закон України від 22 лютого 2006 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — №29. — Ст. 1062.
- ❖ Сімейний Кодекс України від 10 січня 2002 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 21. — Ст. 135.
- ❖ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40-44. — Ст. 356.
- ❖ Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 40. — Ст. 492.

### Спеціалізована література:

1. Агаджанов А. А. Юридическая ответственность как гарантия законности в деятельности Российского государства : монография / А. А. Агаджанов, А. Д. Магденко. — Челябинск : Цицеро, 2013. — 176 с.
2. Аземша І. Б. Юридична відповідальність: сучасні погляди, дискусії та концепції / І. Б. Аземша // Часопис Київського університету права. — 2010. — № 2. — С. 54-57.
3. Аземша І. Б. Особливості формування інституту юридичної відповідальності в Україні / І. Б. Аземша // Часопис Київського університету права — 2012. — № 2. — С. 44-47.
4. Белая Л. В. Щодо багатоаспектності юридичної відповідальності / Південноукраїнський правничий часопис. — 2012. — № 1. — С. 118-121.
5. Білозьоров Є. Юридична відповідальність як передумова правомірної поведінки особи: теоретичні аспекти / Є. Білозьоров // Право України. — 2006. — № 1. — С. 50-54.
6. Вапнярчук Н. М. Деякі питання дисциплінарної відповідальності працівників дипломатичної служби / Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2012. — Вип. 56. — С. 267-271.
7. Волощук О. Відповідальність уряду у сучасних демократичних державах (політико-правовий аналіз) / О. Волощук // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 9. — С. 32-41.
8. Гурська Л. Правове регулювання фінансової відповідальності в Україні / Л. Гурська // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 5. — С. 120-125.
9. Делія Ю. Юридична відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування / Ю. Делія // Право України. — 2003. — № 10. — С. 29-33.
10. Духно Н.А. Понятие и виды юридической ответственности / Н. А. Духно, В. И. Ивахин // Государство и право. — 2000. — № 6. — С. 12-18.
11. Єрмоленко-Князева Л. С. Поняття та зміст інституту дисциплінарної відповідальності / Л. С. Єрмоленко-Князева // Проблеми правознавства та

- правоохоронної діяльності. — 2012. — Вип. 1. — С. 181-187.
12. Жулавський С. А. Фінансова відповідальність у системі юридичної відповідальності / С. А. Жулавський // *Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки.* — К., 2013. — Вип. 60. — С. 146-152.
  13. Зелена О. Визначення підстав юридичної відповідальності: актуальні питання / О. Зелена // *Право України.* — 2003. — № 4. — С. 21-26.
  14. Зелена О. Поняття юридичної відповідальності: окремі проблеми / О. Зелена // *Право України.* — 2002. — № 11. — С. 109-112.
  15. Зелінський П. Ф. Про кримінальну відповідальність рецидивістів / П. Ф. Зелінський // *Право України.* — 1996. — № 5. — С. 46-49.
  16. Іншин М. І. Підходи до розуміння відповідальності державних службовців / М. І. Іншин // *Публічне право.* — 2012. — №1. — С. 161-168.
  17. Калашник М. В. Юридична відповідальність працівників органів внутрішніх справ / М. В. Калашник // *Право і безпека.* — 2012. — №1 (43). — С. 67-72.
  18. Ковальов С. С. Щодо строків та особливостей притягнення до дисциплінарної відповідальності окремих категорій працівників / С. С. Ковальов // *Публічне право.* — 2012. — № 4. — С. 416-423.
  19. Кресіна І. О. Політична відповідальність: особливості предмета дослідження / І. О. Кресіна, А. А. Коваленко // *Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки.* — К., 2012. — Вип. 57. — С. 485-489.
  20. Кукуруз О. В. Політико-правові механізми посилення політичної відповідальності народних депутатів України / О. В. Кукуруз // *Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки.* — К., 2012. — Вип. 58. — С. 653-659.
  21. Коліушко І. Поняття адміністративної відповідальності та адміністративного правопорушення в сучасному українському праві / І. Коліушко, О. Банчук // *Право України.* — 2008. — № 4. — С. 32-36.
  22. Крищенко Л. Інституціоналізація конституційно-правової відповідальності – необхідна складова розширення та оновлення судової системи України / Л. Крищенко // *Право України.* — 2003. — № 1. — С. 20-25.
  23. Куракін О. М. Дисциплінарна відповідальність в органах МВС / О. М. Куракін // *Вісник Запорізького юридичного інституту.* — 2001. — № 3. — С. 13-18.
  24. Липинский Д. А. Юридическая ответственность, санкции и меры защиты : монография / Д. А. Липинский, А. А. Мусаткина. — М. : РИОР, 2013. — 138 с.
  25. Макаренко Л. О. Поняття та види соціальної відповідальності / Л. О. Макаренко // *Часопис Київського університету права.* — 2012. — № 4. — С. 12-16.
  26. Маляренко А. До питання упередженості як підстави дисциплінарної відповідальності суддів / А. Маляренко // *Право України.* — 2012. — № 1-2. — С. 414-420.



27. Мельниченко В. Політична відповідальність у державному управлінні / В. Мельниченко // Віче. — 2003. — № 1. — С. 19-24.
28. Мисак О. Міжнародно-правова відповідальність держав: окремі аспекти дослідження теорії і практики / О. Мисак // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2013. — № 9. — С. 41-46.
29. Наливайко Л. Р. Конституційно-правова відповідальність: питання теорії та практики : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Наливайко Лариса Романівна. — К., 2000. — 180 с.
30. Наливайко Л. Р. Конституційно-правова відповідальність в Україні: критерії класифікації та види / Л. Р. Наливайко // Віче. — 1999. — № 10. — С. 25-32.
31. Нижник Н. Відповідальність – інструмент управління / Н. Нижник, Н. Плахотнюк // Віче. — 2001. — № 5. — С. 64-76.
32. Новак О. Д. Щодо розуміння принципів дисциплінарної відповідальності державних службовців / О. Д. Новак // Право і безпека. — 2012. — № 3. — С. 264-268.
33. Паришкура В. В. Окремі аспекти оптимізації законодавства України в частині притягнення суддів до юридичної відповідальності / В. В. Паришкура // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2013. — № 11. — С. 225-229.
34. Петришина-Дюг Г. Г. Конституційно-правова відповідальність політичних партій: поняття, сутність та особливості / Г. Г. Петришина-Дюг // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2012. — Вип. 57. — С. 144-150.
35. Попович Є. Дисциплінарна відповідальність працівників органів прокуратури України: правові проблеми та шляхи їх вирішення / Є. Попович // Вісник Національної академії прокуратури України. — 2012. — № 3. — С. 22-26.
36. Радченко П. Конституційно-правова відповідальність органів місцевого самоврядування / П. Радченко // Вісник Української Академії державного управління при Президенті України. — 2001. — № 2. — С. 21-25.
37. Сердюк І. А. Методологічний аналіз сучасних інтерпретацій поняття «юридична відповідальність» / І. А. Сердюк // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2011. — № 1. — С. 30-35.
38. Стародубцев А. А. Поняття та види юридичної відповідальності працівників органів внутрішніх справ / А. А. Стародубцев // Право і безпека. — 2012. — №3. — С. 276-280.
39. Строгович М. С. Сущность юридической ответственности / М. С. Строгович // Советское государство и право. — 1979. — № 5. — С. 72-78.
40. Сушинський О. Інститут відповідальності у здійсненні контрольної влади / О. Сушинський // Вісник Української Академії державного управління при Президенті України. — 2002. — № 3. — С. 39-48.
41. Сушинський О. Конституційно-правова відповідальність органів

- адміністрування виборчим процесом / О. Сушинський // Право України. — 2013. — №5. — С. 191-199.
42. Тернавська В. Політико;правові засади відповідальності уряду в Україні / В. Тернавська // Право України. — 2010. — № 7. — С. 88-93.
43. Швець О. В. Відповідальність як соціальне явище: теоретико-правові засади / О. В. Швець // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. — 2012. — Вип. 1. — С. 84-92.
44. Шевченко А. Є. Відновлювальна функція юридичної відповідальності / А. Є. Шевченко // Публічне право. — 2012. — №4. — С. 269-275.
45. Шульга А. М. Страх притягнення до юридичної відповідальності як мотив правомірної поведінки особи / А. М. Шульга // Право і безпека. — 2012. — №5 (47). — С. 51-55.
46. Ярмиш О. Н. Конституційно-правова відповідальність в системі юридичної відповідальності / О. Н. Ярмиш, А. О. Пащенко // Наше право. — 2003. — № 2. — С. 5-11.

## **ТЕМА 18. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН**

Поняття, особливості та предмет регулювання суспільних відносин. Співвідношення правового регулювання та правового впливу.

Способи, методи та типи правового регулювання. Правовий режим: поняття та особливості.

Класифікація правового регулювання за різними критеріями. Місце різновидів правового регулювання в юридичній регламентації суспільних відносин.

Механізм правового регулювання суспільних відносин: поняття, склад та структура. Стадії механізму правового регулювання.

Ефективність правового регулювання: поняття та значення. Чинники, які визначають ефективність правового регулювання.

### **Ключові поняття:**

*нормативне регулювання, соціальне регулювання, правове регулювання суспільних відносин, мета правового регулювання суспільних відносин, правовий вплив, предмет правового регулювання, сфера правового регулювання, межі правового регулювання, метод правового регулювання, способи правового регулювання, тип правового регулювання суспільних відносин, режим правового регулювання суспільних відносин, нормативне правове регулювання, законодавче регулювання, підзаконне регулювання, піднормативне правове регулювання, правозастосовне регулювання, договірне регулювання.*

1. З латинського «*regulo*» – це:

- а) правило;
- б) упорядкування;
- в) установа;
- г) порядок;
- д) інститут.

2. Правове регулювання – це:

а) сукупність умов і засобів, безпосередньо спрямованих на забезпечення режиму законності і правопорядку;

б) режим правомірної діяльності органів держави, який знаходить свій прояв у прийнятті правових законів і підзаконних нормативно-правових актів, а також у їх неухильному додержанні;

в) здійснюваний за допомогою юридичних засобів процес упорядкування суспільних відносин з метою забезпечення певної сукупності соціальних інтересів, які вимагають правового гарантування;

г) сукупність первинних засобів правового впливу на поведінку людей, пов'язаних з наділенням їх суб'єктивними юридичними правами або покладанням на них суб'єктивних юридичних обов'язків;

д) усі форми та напрями дії права на свідомість та поведінку людей.

3. Предметом правового регулювання є:

- а) юридичні наслідки;
- б) сторони договору;
- в) об'єктивна сторона;
- г) суспільні відносини;
- д) суб'єктивна сторона.

4. Правове регулювання поширюється на:

а) всі стосунки між людьми;

б) лише ті суспільні відносини, що утворюють його предмет;

в) не на всі стосунки між людьми, а тільки на суспільні відносини між ними;

г) суспільні відносини, що утворюють його структуру;

д) систему суспільних відносин та право, яке не може справляти свій регулятивний вплив інакше як через людей, безпосередньо діючи на їх свідомість.

5. Взятий у єдності і різноманітті весь процес впливу права на громадське життя, свідомість і поведінку людей за допомогою як правових, так і неправових засобів – це:

- а) правове регулювання;
- б) правовий вплив;
- в) межі правового регулювання;

- г) засоби правового регулювання;
- д) режим правового регулювання.

*6. Співвідношення понять «правовий вплив» і «правове регулювання» розглядається таким чином:*

- а) правове регулювання включає в себе й інші способи правового впливу, тому є більш широким поняттям;
- б) правове регулювання є лише однією з форм впливу права на суспільні відносини;
- в) правовий вплив і правове регулювання є самостійними елементами механізму реалізації права;
- г) правовий вплив і правове регулювання є тотожними оскільки використовуються для позначення одного й того явища;
- д) це самостійні поняття, не перебувають у зв'язку між собою.

*7. Метод правового регулювання – це:*

- а) сукупність засобів, прийомів, за допомогою яких право впливає на однорідні суспільні відносини;
- б) основні напрями правового впливу на суспільні відносини;
- в) основні вимоги, які пред'являються до учасників суспільних відносин;
- г) основні напрями діяльності держави по виконанню суспільних задач;
- д) однорідні суспільні відносини, що регулюються нормами права.

*8. Первинними засобами правового впливу на поведінку людей, пов'язані з наділенням їх суб'єктивними юридичними правами або покладанням на них суб'єктивних юридичних обов'язків є:*

- а) методи правового регулювання;
- б) напрями правового регулювання;
- в) способи правового регулювання;
- г) особливості правового регулювання;
- д) види правового регулювання.

*9. Способи правового регулювання поділяються на:*

- а) загальні та спеціальні;
- б) основні та допоміжні;
- в) зовнішні та внутрішні;
- г) децентралізовані та недецентралізовані;
- д) імперативні та диспозитивні.

*10. До основних способів правового регулювання належать:*

- а) дозволи та зобов'язання;
- б) заборони та заохочення;
- в) рекомендації та заборони;
- г) покарання та зобов'язання;
- д) пільги та заохочення.

11. *Допоміжними способами правового регулювання є:*

- а) заохочення та дозволи;
- б) покарання та зобов'язання;
- в) пільги та заборони;
- г) покарання та пільги;
- д) заборони та заохочення.

12. *Способом правового регулювання, що полягає у наданні особі права на власні активні дії чи бездіяльність та наділяє особу суб'єктивними правами є:*

- а) пільга;
- б) зобов'язання;
- в) дозвіл;
- г) покарання;
- д) заохочення.

13. *Покладення на особу обов'язку певної активної поведінки здійснюється за допомогою способу правового регулювання, який має назву:*

- а) покарання;
- б) рекомендація;
- в) дозвіл;
- г) заборона;
- д) зобов'язання.

14. *Заборона – це спосіб правового регулювання, що полягає у:*

- а) юридичній пропозиції особі обрати оптимальний варіант поведінки;
- б) юридичному осуді винної, протиправної поведінки, що виражається в негативній оцінці правопорушення й особи, котра його вчинила; є одним із видів обмежень у праві;
- в) правомірному полегшенні становища суб'єкта права через і надання будь-яких переваг або часткового звільнення від виконання встановлених загальних правил і обов'язків;
- г) покладенні на особу обов'язку певної пасивної поведінки, утримання від вчинення дій деякого роду під загрозою настання відповідальності; результати заборон – юридичні обов'язки пасивного типу;
- д) спеціальних правових пільгах, встановлених для конкретних суб'єктів вищого ешелону влади як необхідних для повного і якісного здійснення ними обов'язків.

15. *Юридичним схваленням суспільно корисної поведінки особи за допомогою винагороди за активну діяльність є:*

- а) заохочення;
- б) покарання;
- в) рекомендація;
- г) пільга;
- д) дозвіл.

*16. Рекомендація – це спосіб правового регулювання, який полягає у:*

а) спеціальних правових пільгах, встановлених для конкретних суб'єктів вищого ешелону влади як необхідних для повного і якісного здійснення ними обов'язків

б) юридичній пропозиції особі обрати оптимальний варіант поведінки;

в) юридичному осуді винної, протиправної поведінки, що виражається в негативній оцінці правопорушення й особи, котра його вчинила; є одним із видів обмежень у праві;

г) правомірному полегшенні становища суб'єкта права через і надання будь-яких переваг або часткового звільнення від виконання встановлених загальних правил і обов'язків;

д) покладанні на особу обов'язку певної пасивної поведінки, утримання від вчинення дій деякого роду під загрозою настання відповідальності; результати заборон – юридичні обов'язки пасивного типу.

*17. Способом правового регулювання, що полягає у юридичному осуді винної, протиправної поведінки, що виражається в негативній оцінці правопорушення й особи, котра його вчинила, є одним із видів обмежень у праві є:*

а) кара;

б) покарання;

в) обмеження;

г) заборона;

д) зобов'язання.

*18. Правомірним полегшенням становища суб'єкта права через надання будь-яких переваг або часткового звільнення від виконання встановлених загальних правил і обов'язків є:*

а) рекомендація;

б) дозвіл;

в) пільга;

г) покарання;

д) заохочення.

*19. Суб'єктом визначення загальних засад та основних засобів правового регулювання є:*

а) держава;

б) суспільство;

в) політичні партії;

г) громадські організації;

д) учені-правознавці.

20. Допоміжним способом правового регулювання є :

- а) примус;
- б) дозвіл за договором;
- в) дозвіл;
- г) зобов'язання;
- д) заборона.

21. Особливим порядком правового регулювання, що виражається у певному поєднанні способів і створює стан більшого чи меншого сприяння для задоволення інтересів суб'єкта права є:

- а) тип правового регулювання;
- б) режим правового регулювання;
- в) спосіб правового регулювання;
- г) метод правового регулювання
- д) напрям правового регулювання.

22. Принцип «заборонено все, крім прямо дозволеного законом» виражає сутність:

- а) імперативно-дозвільного типу правового регулювання;
- б) загально-дозвільного типу правового регулювання;
- в) індивідуально-дозвільного типу правового регулювання;
- г) спеціально-дозвільного типу правового регулювання;
- д) конкретно-дозвільного типу правового регулювання.

23. Типом правового регулювання, за яким особа може обирати лише ті форми поведінки, що безпосередньо визнані в законі як припустимі, є:

- а) загальнодозволений;
- б) загальнозабороняючий;
- в) спеціально-дозволений;
- г) спеціально-заборонний;
- д) рекомендаційний.

24. Правовою формою, що визначає порядок правового врегулювання конкретної сфери суспільного життя та забезпечує розвиток правовідносин у просторовому й часовому вимірах та визначає їх галузево-правову належність є:

- а) тип правового регулювання;
- б) режим правового регулювання;
- в) вид правового регулювання;
- г) форма правового регулювання;
- д) спосіб правового регулювання.

25. *За характером розподілу компетенції з юридичної регламентації суспільних відносин правове регулювання класифікують на:*

- а) загальне та індивідуальне;
- б) централізоване та децентралізоване;
- в) координаційне та субординаційне;
- г) індивідуальне та колективне;
- д) координаційне та індивідуальне.

26. *Особливе місце в юридичній регламентації суспільних відносин посідає:*

- а) автономне правове регулювання;
- б) субординаційне правове регулювання;
- в) координаційне правове регулювання;
- г) децентралізоване правове регулювання;
- д) централізоване правове регулювання.

27. *Передання багатьох повноважень з врегулювання певних суспільних відносин, включаючи деякі правотворчі можливості до інших державних та недержавних суб'єктів передбачає:*

- а) автономне правове регулювання;
- б) субординаційне правове регулювання;
- в) координаційне правове регулювання;
- г) децентралізоване правове регулювання;
- д) централізоване правове регулювання.

28. *Залежно від особливостей правового інструментарію, який використовується в процесі юридичної регламентації суспільних відносин, розрізняють:*

- а) автономне, централізоване правове регулювання;
- б) договірне, недоговірне правове регулювання;
- в) індивідуальне, нормативне правове регулювання;
- г) централізоване, децентралізоване правове регулювання;
- д) координаційне, субординаційне правове регулювання

29. *За допомогою юридичних правил поведінки загального характеру, які закріплюються в нормативно-правових актах, нормативно-правових договорах, правових прецедентах, правових звичаях здійснюється:*

- а) координаційне правове регулювання;
- б) децентралізоване правове регулювання;
- в) централізоване правове регулювання;
- г) індивідуальне правове регулювання;
- д) нормативне правове регулювання.



30. За обсягом суспільних відносин правове регулювання класифікують на:

- а) спеціальне та загальне;
- б) головне та другорядне;
- в) загальне та індивідуальне;
- г) імперативне та диспозитивне;
- д) централізоване та децентралізоване.

31. На відміну від субординаційного координаційне правове регулювання має:

- а) односторонній характер і не передбачає узгодження правових приписів, що при цьому встановлюються з особами, на яких поширюється їх дія;
- б) широкі можливості із встановлення конкретного правового режиму розпорядження;
- в) двосторонній або багатосторонній характер і полягає у встановленні відповідних юридичних правил поведінки на основі консенсусу, в тому числі з залученням до їх формулювання осіб, які в подальшому самі виступають адресатами таких приписів;
- г) односторонній характер і реалізується переважно через видання різноманітних нормативно-правових актів;
- д) всі повноваження з юридичного вирішення відповідного кола питань, які концентруються на рівні вищих та центральних органів державної влади.

32. Рішення, вироки, ухвали та інші ненормативні акти органів судової влади, акти прокурорського реагування, різноманітні приписи правозастосовного характеру, що видаються органами державного управління та органами місцевого самоврядування, керівниками державних і недержавних підприємств, установ, організацій відносять до:

- а) засобів нормативного правового регулювання;
- б) засобів індивідуального правового регулювання;
- в) засобів централізованого правового регулювання;
- г) методів децентралізованого правового регулювання;
- д) методів нормативного правового регулювання.

33. Метою механізму правового регулювання є:

- а) упорядкованість суспільних відносин відповідно до цілей і задач правової держави;
- б) заповнення прогалин у праві;
- в) аналіз суспільних відносин до завдань соціальної, правової держави;
- г) систематизація норм права;
- д) удосконалення чинного законодавства України.

34. *Правосвідомість, принципи права, юридичні норми, інтерпретаційні та індивідуальні правові акти, правові відносини, заходи юридичного примусу і юридичної відповідальності, а також деякі інші правові явища, які залучаються для реалізації цілей правового регулювання і можуть бути охарактеризовані під цим кутом зору як засоби його здійснення утворюють:*

- а) структуру механізму правового регулювання;
- б) склад механізму правового регулювання;
- в) стадії механізму правового регулювання;
- г) механізм правового регулювання;
- д) ефективність механізму правового регулювання.

35. *Правовими засобами впливу на суб'єкти права (джерела права та заборони, дозволи, зобов'язання, що містяться в них) є:*

- а) механізм правового регулювання;
- б) статична частина механізму правового регулювання;
- в) динамічна частина механізму правового регулювання;
- г) механізм правового впливу;
- д) правовідносини.

36. *Конкретизацією прав та обов'язків у випадках, коли настає ситуація, передбачена нормою права (певний юридичний факт), у результаті якої суб'єкти вступають у правовідносини і у них виникають взаємопов'язані суб'єктивні права й юридичні обов'язки є:*

- а) перша стадія правового регулювання;
- б) друга стадія правового регулювання;
- в) третя стадія правового регулювання;
- г) четверта стадія правового регулювання;
- д) п'ята стадія правового регулювання.

37. *Завершальною стадією механізму правового регулювання є:*

- а) стадія правової регламентації;
- б) застосування норм права;
- в) стадія, пов'язана з виникненням між суб'єктами права за наявності передбачених правовими нормами обставин (юридичних фактів) індивідуалізованих юридичних зв'язків;
- г) реалізація норм права;
- д) тлумачення норм права.

38. *Критеріями виміру дієвості правового регулювання є:*

- а) цінність, економність та ефективність;
- б) доцільність, законність та ефективність;
- в) економність, цінність та гнучкість;
- г) економність, відповідність та ефективність;
- д) економність, перспективність та відповідність.

39. *Відповідність юридичних норм загальносоціальним закономірностям та природі суспільних відносин, що утворюють предмет правового регулювання (зокрема, особливостям суб'єктів та об'єктів цих відносин, їх змісту, характеру обставин, які впливають на встановлення, зміну та припинення зазначених соціальних стосунків) відносять до:*

- а) чинників ефективності правового регулювання, які стосуються досконалості нормативної основи правового регулювання;
- б) чинників ефективності правового регулювання, які утворюють різноманітні обставини;
- в) чинників ефективності правового регулювання, що характеризують стан юридичної практики;
- г) чинників ефективності правового регулювання, які визначають соціальні передумови правового регулювання;
- д) чинників ефективності правового регулювання, які характеризують якість професійної підготовки.

40. *Важливим критерієм ефективності правового регулювання є:*

- а) з'ясування того, чи забезпечують обрані в процесі правової регламентації суспільних відносин конкретні способи регулятивного впливу на поведінку людей (дозволи, заборони, зобов'язання, рекомендації, заохочення тощо) відповідні ним форми реалізації правових норм;
- б) врахування витрат, пов'язаних із досягненням його певного результату;
- в) з'ясування ефективності окремих юридичних приписів;
- г) з'ясування того, чи відповідають юридичні норми загальносоціальним закономірностям та природі суспільних відносин;
- д) виконання обов'язків щодо здійснення правозастосовної та контрольної-наглядової діяльності.

## **ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:**

### **Нормативні акти:**

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 ; Офіційний вісник України. — 2010. — №72/1 Спеціальний випуск. — С. 15. — Ст. 2598.

### **Спеціалізована література:**

1. Андрушакевич Ю. В. Місце і роль конкретизації права у механізмі правового регулювання / Ю. В. Андрушакевич // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2012. — Вип. 55. — С. 88-94.

2. Антонов В. О. Суспільство як об'єкт національної безпеки Української держави / В. О. Антонов // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2013. — Вип. 60. — С. 79-84.
3. Бакаева О. Ю. Правовой механизм государственного контроля и надзора: особенности отраслевого регулирования : монография / [Бакаева О. Ю. и др.]; под общ. ред. О. Ю. Бакаевой. — М. : Юрлитинформ, 2013. — 252 с.
4. Бобылёв А. И. Механизм правового воздействия на общественные отношения / А. И. Бобылев // Государство и право. — 1999. — № 5. — С. 104-109.
5. Богущкий П. Правовой режим: методологічні рівні дослідження / П. Богущкий // Право України. — 2013. — № 1-2. — С. 317-323.
6. Гольцова О. Нетипові соціальні регулятори як специфічні норми в системі соціального регулювання / О. Гольцова // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2013. — № 9. — С. 46-52.
7. Денисова А. М. Механізм правового впливу: напрями прояву / А. М. Денисова // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2012. — Вип. 55. — С. 57-65.
8. Денисова А. Правовой вплив: природа та функціональне призначення / А. Денисова // Вісник Львівського університету. Серія юридична. — 2012. — Вип. 55. — С. 3-10.
9. Іщенко І. Проблеми співвідношення понять «правове регулювання» і «правовой вплив» у сучасній теорії права / І. Іщенко // Юридична Україна. — 2011. — №8 (104). — С. 21-26.
10. Кашанина Т. В. Индивидуальное регулирование в правовой сфере / Т. В. Кашанина // Сов. государство и право. — 1992. — № 1. — С. 14-19.
11. Кашанина Т. В. Соотношение централизованного и децентрализованного правового регулирования / Т. В. Кашанина // Правоведение. — 1991. — № 4. — С. 84-89.
12. Корчевна Л. До критики поняття «механізм правового регулювання» / Л. Корчевна // Право України. — 2003. — № 1. — С. 117-120.
13. Котенко О. А. Правове регулювання та правовой вплив: теоретичні аспекти / О. А. Котенко // Часопис Київського університету права. — 2012. — №1. — С. 76-80.
14. Левченков О. І. Межі та сфери правового регулювання / О. І. Левченков // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2010. — № 3 (101). — С. 19-29.
15. Максимов С. Про концепт «правове суспільство» / С. Максимов // Право України. — 2010. — № 7. — С. 82-86.
16. Мельник О. Сфера правового регулювання : поняття, знаки, види / О. Мельник // Право України. — 2010. — №9. — С. 132-138.
17. Мілова Т. Конституційні принципи регулювання духовно-етичних та ідеологічних відносин в Україні / Т. Мілова // Підприємство, господарство і право. — 2013. — № 1. — С. 72-75
18. Мурашин О. Акти прямого народовладдя у механізмі правового

- регулювання / О. Мурашин // Право України. — 2000. — № 9. — С. 18-21.
19. Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель : монографія / Л. Р. Наливайко. — Х. : Право, 2009. — 600 с.
  20. Оніщенко Н. Механізм розвитку національних правових систем як сукупність зовнішньоінтеграційних та внутрішньо національних складових / Н. Оніщенко // Право України. — 2009. — № 10. — С. 83-88.
  21. Пашутін В. В. Межі правового регулювання: поняття та види / В. В. Пашутін // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. — 2012. — Вип. 2. — С. 3-8.
  22. Перепелиця М. Особливості правового регулювання деяких фінансових повноважень органів місцевого самоврядування / М. Перепелиця // Вісник Академії правових наук України. — 2012. — № 1(68). — С. 148-159.
  23. Погрібний І.М. Вимоги, що ставляться до правозастосувальних актів-дій, які здійснюють співробітники органів внутрішніх справ / І. М. Погрібний, О. В. Фандалюк // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 1999. — № 2. — С. 42-53.
  24. Пушкіна О. Правове регулювання внесення змін до Конституції України / О. Пушкіна // Юридична Україна. — 2013. — № 3. — С. 27-32.
  25. Рабінович П. Герменевтика і правове регулювання / П. Рабінович // Вісник АПрН України. — 1999. — № 2. — С. 27-30.
  26. Руденко С. В. Сутність поняття правового регулювання в контексті сучасної концепції праворозуміння / С. В. Руденко // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 2003. — № 1. — С. 54-61.
  27. Селіванов В. Правова природа регулювання суспільних відносин / В. Селіванов, Н. Діденко // Право України. — 2000. — № 10. — С. 68-73.
  28. Сидоренко В. В. Основні підходи до розуміння сутності механізму правового регулювання / В. В. Сидоренко // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2012. — Вип. 55. — С. 112-117.
  29. Ситник О. М. Правова ідеологія як складник механізму державно-правового регулювання / О. М. Ситник // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2012. — Вип. 56. — С. 8-13.
  30. Слубський І. Й. Проблеми правового регулювання проходження служби працівниками органів внутрішніх справ / І. Й. Слубський // Право і безпека. — 2012. — №2 (44). — С. 37-41.
  31. Спаський А. Категорія «правовий режим»: ознаки та поняття / А. Спаський // Право України. — 2008. — № 7. — С. 13-16.
  32. Сухицька Н. В. Правове регулювання: проблеми ефективності / Н. В. Сухицька // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2012. — Вип. 57. — С. 39-45.
  33. Хохленко О. Нормативно-правове регулювання освіти в Україні / О. Хохленко // Підприємництво, господарство і право. — 2012. — №4. — С. 71-73.

## ТЕМА 19. ЗАКОННІСТЬ ТА ПРАВОПОРЯДОК

Законність: поняття, ознаки та структура. Зміст законності. Вимоги законності у сфері правотворчості і реалізації права.

Принципи та гарантії законності: загальносоціальні та спеціально-соціальні.

Поняття, ознаки та функції правопорядку. Принципи та структура правопорядку. Право, законність, правопорядок: питання співвідношення та взаємодії.

### Ключові поняття:

*законність, формальна законність, правова законність, правова законність як принцип, правова законність як метод, правова законність як режим, гарантії законності, конституційна законність, принципи правової законності, вимоги правової законності, загальні умови, спеціальні засоби забезпечення законності, гарантії правової законності, юридичні гарантії, організаційні гарантії, правопорядок, зміст правового порядку, структура правового порядку, функції правового порядку, принципи правового порядку, громадський порядок, дисципліна, державна дисципліна, фінансова дисципліна, трудова дисципліна, військова дисципліна.*

1. Багатоаспектним соціально-правовим явищем, що характеризує організацію та функціонування суспільства та держави на правових засадах, є:

- а) порядок;
- б) правопорядок;
- в) законність;
- г) формальність;
- д) правозаконність.

2. Законність характеризується поєднанням двох ознак:

- а) зовнішньої і внутрішньої;
- б) організаційної і неорганізаційної;
- в) об'єктивної і суб'єктивної;
- г) охоронної і організаційної;
- д) інституціональної і організаційної.

3. Обов'язок виконувати розпорядження законів і підзаконних правових актів державними органами, посадовими особами, громадянами і різними об'єднаннями здійснює:

- а) внутрішня ознака законності;
- б) організаційна ознака законності;
- в) зовнішня ознака законності;
- г) інституціональна ознака законності;
- д) нормативна ознака законності.

4. Елементом законності, який полягає у відповідності праву законів та інших підзаконних актів, нормативно-правових договорів та інших джерел права є:

- а) наслідковий елемент;
- б) захисний елемент;
- в) охоронний елемент;
- г) нормативний елемент;
- д) поведінковий елемент.

5. Попередження порушення правових норм, контроль та нагляд за точним й однаковим їх виконанням – це:

- а) нормативний елемент законності;
- б) поведінковий елемент законності;
- в) наслідковий елемент законності;
- г) охоронний елемент законності;
- д) захисний елемент законності.

6. Однаковістю вимог до всіх суб'єктів, які перебувають у сфері часової та просторової дії законів та інших форм права називають:

- а) загальність правової законності;
- б) єдність правової законності;
- в) взаємозв'язок правової законності та доцільності;
- г) верховенство закону в системі нормативно-правових актів;
- д) рівність усіх перед законом.

7. Юридичними умовами втілення в життя принципів права, що мають нормативну форму та пов'язані з нормотворчою, правозастосовною та іншими правовими формами діяльності держави, є:

- а) гарантії законності;
- б) принципи законності;
- в) принципи правопорядку;
- г) вимоги законності;
- д) вимоги права.

8. Серед вимог правової законності до змісту нормотворчої діяльності не існує такого положення, як:

- а) відповідність змісту законів та підзаконних актів потребам життя;
- б) відповідність нормотворчої діяльності загальнолюдським цінностям;
- в) додержання внутрішньої єдності і погодженості правових норм;
- г) відсутність забезпечення стабільності правових актів;
- д) додержання ієрархічної субординації нормативних актів.

9. До вимог законності щодо форми та процедури нормотворчої діяльності не належить:

- а) видання актів у передбаченій законом формі;
- б) доступність розумінні;
- в) додержання обов'язкових реквізитів;
- г) додержання процесуальних правил;
- д) забезпечення заперечності закону.

10. Однією із вимог законності у сфері реалізації права є:

- а) наявність спеціальних механізмів, які забезпечують реалізацію права;
- б) якісне застосування права, з урахуванням усіх фактичних та юридичних обставин;
- в) відповідність змісту закону потребам життя; відповідність правотворчої діяльності загальнолюдським правовим принципам;
- г) правильне тлумачення правових норм;
- д) дидактика правових норм.

11. Забезпечення верховенства закону щодо інших правових актів, тобто додержання субординації в нормативних актах (наприклад, укази президента повинні відповідати законам, акти уряду – указам президента) є вимогою законності у:

- а) сфері реалізації права;
- б) сфері правотворчості;
- в) сфері реалізації права і держави;
- г) сфері реалізації суспільних відносин;
- д) сфері, яка стосується всіх видів діяльності будь-яких суб'єктів суспільних відносин.

12. Правильне тлумачення правових норм є вимогою законності у:

- а) сфері правотворчості;
- б) сфері реалізації суспільних відносин щодо діяльності будь-яких суб'єктів;
- в) сфері реалізації права;
- г) сфері реалізації права і держави;
- д) сфері реалізації правових розпоряджень.

13. Співвідношення понять «принципи законності» та «вимоги законності» полягає у наступному:

- а) вимоги законності діють у всіх сферах правового життя, а принципи законності пов'язані з окремими видами діяльності певних суб'єктів;
- б) принципи законності діють у всіх сферах правового життя, а вимоги законності пов'язані з окремими видами діяльності певних суб'єктів;
- в) вимоги законності є основними принципами законності;



г) принципи законності на відміну від вимог законності мають мінливий характер;

д) ці поняття тотожні.

*14. Провідним загальноприйнятим правилом імперативного характеру, яке виражається в незаперечних вимогах до державних органів, громадських організацій, посадових осіб, громадян діяти правомірно у сферах нормотворчості, реалізації права, інших правових форм діяльності є:*

а) законність як принцип;

б) законність як режим;

в) законність як режим і метод;

г) законність як режим;

д) законність як принцип і метод.

*15. Багатоаспектність законності як соціально-правового явища проявляється у тому, що законність може виступати, як:*

а) принцип, метод та режим;

б) принцип, метод та джерело;

в) метод та об'єкт правового регулювання;

г) доктрина та режим;

д) метод, принцип та спосіб організація суспільства.

*16. Здійснення державного управління суспільством винятково правовими засобами розглядають законність, як:*

а) метод;

б) режим;

в) принцип;

г) форма;

д) підстава.

*17. Стан правової організації суспільно-політичного життя, за якого суспільні відносини, правова поведінка, правова діяльність, інша правова активність людини здійснюються відповідно до законів та інших джерел права та відповідають принципу верховенства права, правовим цінностям свободи, формальної рівності розглядають законність, як:*

а) режим;

б) метод;

в) принцип;

г) принцип і метод;

д) метод і режим.

18. Систему правових засобів, якими здійснюється державне управління суспільством, згідно з якими функціонують органи держави та посадові особи розглядають:

- а) законність як режим;
- б) правовий режим як метод;
- в) правовий режим як принцип;
- г) правовий режим як метод та режим;
- д) правопорядок як режим.

19. Принципом законності, який полягає у дотриманні принципу верховенства права при складанні та прийнятті закону або інших нормативних актів, є:

- а) рівність усіх перед законом;
- б) відповідність закону праву;
- в) взаємозв'язок правової законності та доцільності;
- г) верховенство закону в системі нормативно-правових актів;
- д) загальність правової законності.

20. Серед принципів законності сучасної держави не існує такого принципу, як:

- а) верховенство закону;
- б) контроль за законністю;
- в) єдність розуміння та застосування закону;
- г) зворотна дія закону;
- д) неминучість відповідальності за порушення закону.

21. Системою керівних положень та ідей, що визначають природу законності, її місце у суспільстві та у системі інших правових категорій, є:

- а) функції законності;
- б) методи законності;
- в) норми законності;
- г) принципи законності;
- д) система законності.

22. До основних принципів законності не належить:

- а) принцип загальності;
- б) принцип диспозитивності у відносинах між суб'єктами права;
- в) принцип єдності розуміння та застосування законів;
- г) принцип невідворотності відповідальності за порушення закону;
- д) принцип гарантованості прав та свобод громадян.

23. Системою організаційних та правових засобів, що використовуються державою для забезпечення режиму законності та правового порядку є:

- а) гарантії законності;
- б) принципи законності;
- в) принципи правопорядку;
- г) вимоги законності;
- д) потреби законності.

24. Важливою гарантією законності є:

- а) прокуратура;
- б) правосуддя;
- в) адвокат;
- г) нотаріус;
- д) правоохоронні органи.

25. Засоби виявлення (розкриття) і засоби попередження правопорушення відносять до:

- а) соціальних гарантій законності;
- б) юридичних гарантій законності;
- в) економічних гарантій законності;
- г) ідеологічних гарантій законності;
- д) загальносоціальних гарантій законності.

26. Серед юридичних гарантій особлива роль належить:

- а) загальносоціальним гарантіям;
- б) економічним гарантіям;
- в) ідеологічним гарантіям;
- г) правоохоронним гарантіям;
- д) процесуальним гарантіям.

27. Гарантії законності класифікують на:

- а) економічні, юридичні та матеріальні;
- б) економічні, політичні та соціальні;
- в) загальносоціальні та спеціально-соціальні;
- г) спеціальносоціальні та організаційно-соціальні;
- д) ідеологічно-соціальні та юридично-соціальні.

28. Спеціально-соціальні гарантії законності можна поділити на:

- а) економічні та політичні;
- б) юридичні та організаційні;
- в) матеріальні та соціальні;
- г) економічні та політичні;
- д) організаційні та соціальні.

29. *Юридичні гарантії законності за найближчими цілями є:*

- а) економічні, політичні, соціальні;
- б) превентивні, припиняючі, відновлюючі, каральні;
- в) ідеологічні, політичні, економічні;
- г) організаційні, неорганізаційні;
- д) соціальні, організаційні.

30. *За суб'єктами застосування парламентські гарантії законності відносять до:*

- а) організаційних гарантій законності;
- б) юридичних гарантій законності;
- в) неорганізаційних гарантій законності;
- г) організаційно-соціальних гарантій законності;
- д) загальносоціальних гарантій законності.

31. *Демократизм конституційного ладу, високий рівень розвитку демократичних інститутів належить до:*

- а) політичних гарантій законності;
- б) економічних гарантій законності;
- в) соціальних гарантій законності;
- г) юридичних гарантій законності;
- д) ідеологічних гарантій законності.

32. *Заходи організаційно-юридичного характеру, спрямовані на забезпечення режиму законності, боротьбу з правопорушеннями, захист прав громадян, можна віднести до:*

- а) організаційних гарантій законності;
- б) юридичних гарантій законності;
- в) соціальних гарантій законності;
- г) загальносоціальних гарантій законності;
- д) ідеологічних гарантій законності.

33. *Юридичними й організаційними засобами, які призначені виключно для забезпечення законності, є:*

- а) спеціальні засоби забезпечення законності;
- б) загальні засоби забезпечення законності;
- в) правові засоби забезпечення законності;
- г) економічні засоби забезпечення законності;
- д) соціальні засоби забезпечення законності.

34. *До засобів припинення правопорушень можна віднести:*

- а) затримання, арешт, обшук;
- б) примусове вилучення майна з чужого незаконного володіння;
- в) оскарження незаконних дій посадових осіб у суді;

- г) підстави припинення трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого органу тільки за попередньою згодою профспілкового органу;
- д) примусове стягнення коштів на утримання дитини (аліментів).

35. *Заснованою на праві и законності організацією суспільного життя, яка відображає якісний стан суспільних відносин на відповідному етапі розвитку суспільства та на вимозі дотримання чинних правових норм, є:*

- а) формальність;
- б) законність;
- в) правопорядок;
- г) порядок;
- д) правопорушення.

36. *Правопорядок слід відрізнити від близького, але не ідентичного йому такого явища, як:*

- а) законність;
- б) формальність;
- в) громадський порядок;
- г) правопорушення;
- д) державний порядок.

37. *Елементами структури правопорядку є:*

- а) суб'єкти права, правові відносини і зв'язки між реалізованими елементами системи права, упорядкованість усіх елементів структури;
- б) об'єкти права, упорядкованість усіх елементів структури;
- в) об'єктивна сторона, суб'єктивна сторона, об'єкт, суб'єкт;
- г) зміст, підстава, суб'єкт;
- д) суб'єкти підприємницької діяльності, зв'язки між підприємствами різних категорій.

38. *Основними напрямками формування і підтримання стабільного правового стану системи суспільних відносин є:*

- а) гарантії правопорядку;
- б) принципи правопорядку;
- в) функції правопорядку;
- г) завдання правопорядку;
- д) методи правопорядку.

39. *Стабілізаційна функція правового порядку полягає у:*

- а) непохитності і протистоянні зовнішнім впливам руйнівного характеру, збереженні і розвитку власної якісної визначеності, відкритості впливу чинників, що його забезпечують;
- б) підтриманні злагоди в суспільстві, припиненні конфліктів, їх згладжування;

- в) своєчасному коригуванні внутрішніх зв'язків і відносин усередині правопорядку на різних структурних рівнях його впорядкування;
- г) орієнтуванні на збереження правових цінностей і вироблення правомірних настанов;
- д) підтриманні, координації та узгодженні зовнішніх зв'язків із суспільним порядком та іншими сферами суспільного життя.

*40. Сутність компромісної функції правового порядку полягає у:*

- а) непохитності і протистоянні зовнішнім впливам руйнівного характеру, збереженні і розвитку власної якісної визначеності, відкритості впливу чинників, що його забезпечують;
- б) підтриманні, координації та узгодженні зовнішніх зв'язків із суспільним порядком та іншими сферами суспільного життя;
- в) підтриманні злагоди в суспільстві, припиненні конфліктів, їх згладжування;
- г) своєчасному коригуванні внутрішніх зв'язків і відносин усередині правопорядку на різних структурних рівнях його впорядкування;
- д) орієнтуванні на збереження правових цінностей і вироблення правомірних настанов.

*41. Інтегральна функція правового порядку полягає у:*

- а) підтриманні, координації та узгодженні зовнішніх зв'язків із суспільним порядком та іншими сферами суспільного життя;
- б) підтриманні злагоди в суспільстві, припиненні конфліктів, їх згладжування;
- в) непохитності та протистоянні зовнішнім впливам руйнівного характеру, збереженні та розвитку власної якісної визначеності, відкритості впливу чинників, що його забезпечують;
- г) своєчасному коригуванні внутрішніх зв'язків і відносин усередині правопорядку на різних структурних рівнях його впорядкування;
- д) орієнтуванні на збереження правових цінностей і вироблення правомірних настанов.

*42. Системою юридичних та матеріальних властивостей, ознак, процесів, що сприяють встановленню, забезпеченню та підтримці правомірної поведінки суб'єктів, є:*

- а) структура правопорядку;
- б) зміст правопорядку;
- в) принципи правопорядку;
- г) мета правопорядку;
- д) функції правопорядку.

43. *Зміст правопорядку можна розподілити на такі два аспекти, як:*

- а) матеріальний та процесуальний;
- б) нормативний та юридичний;
- в) матеріальний та практичний;
- г) матеріальний та юридичний;
- д) матеріальний та правовий.

44. *Впорядкованістю та урегульованістю правових відносин, правомірної поведінки їх учасників як результат встановлення законності, є:*

- а) матеріальний зміст правопорядку;
- б) нормативний зміст правопорядку;
- в) практичний зміст правопорядку;
- г) юридичний зміст правопорядку;
- д) процесуальний зміст правопорядку.

45. *Видами принципів правопорядку за характером та значимістю є:*

- а) загальносоціальні, загальноправові і спеціальносоціальні принципи ;
- б) загальноправові і спеціальні принципи;
- в) загальні, загальноправові і галузеві принципи ;
- г) загальнодержавні, місцеві і локальні принципи;
- д) загальносоціальні, загальноправові і спеціальні принципи.

46. *До загальносоціальних принципів правопорядку не належить:*

- а) гуманізм;
- б) законність;
- в) демократизм;
- г) справедливість;
- д) верховенство інтересів суспільства.

47. *Принцип правопорядку, що полягає у закріпленні його положень правовими нормами, створенні умов щодо його реалізації, вимог правопорядку та діяльності правоохоронних органів зі стабілізації і охорони правопорядку – це:*

- а) цілісність правопорядку;
- б) конституційність правопорядку;
- в) єдність правопорядку;
- г) стійкість правопорядку;
- д) законність правопорядку.

48. *Принцип ієрархічної субординації та підпорядкування правопорядку виявляється в:*

а) наявності цілісності і структурності як необхідних властивостей, що дозволяють злагоджено діяти всім елементам громадянського суспільства і правової системи держави;

б) точній співвідпорядкованості органів держави, посадових осіб, нормативних актів за юридичною силою, а також актів застосування норм права і т.д., які забезпечують упорядкованість їх зв'язків;

в) необхідності діяльності суспільства, яка впорядковує, і особливо суб'єктів правотворчості за допомогою соціальних, головним чином правових, норм;

г) реальних засобах гарантування прав учасників правопорядку, функціонування правової системи, досягнення законними засобами прав, свобод, обов'язків та ін.;

д) наявності повсюдного, загального та універсального контролю, здійснюваного громадянським суспільством, його структурами, державою в особі її різних органів, громадянами.

*49. Співвідношення понять «законність» та «правопорядок» можна виразити таким чином:*

а) законність є результатом правопорядку;

б) правопорядок є результатом законності;

в) правопорядок є однією з юридичних гарантій законності;

г) законність є правопорядком у дії;

д) законність є однією з юридичних гарантій правопорядку.

*50. Зміцнення правової охорони державного і громадського життя передусім залежить:*

а) від стану законності та правопорядку;

б) від стану громадського порядку;

в) від стану держави в особі її різних органів, громадян;

г) від стану правової культури та свідомості народу;

д) від рівня релігійних, культурних, економічних, політичних поглядів на суспільство держави.

## **ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:**

### **Нормативні акти:**

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141 ; Офіційний вісник України. – 2010. – №72/1 Спеціальний випуск. – С. 15. – Ст. 2598.
- ❖ Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року // Офіційний вісник України. — 2008. — № 93.
- ❖ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року // Офіційний вісник України. – 1998 р. – № 13.
- ❖ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року // Відомості Верховної Ради України. — 2013. — № 9-10, № 11-12, № 13. —



Ст. 88.

- ❖ Кримінальний кодекс України від 4 квітня 2001 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25. – Ст. 131.
- ❖ Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40. – Ст. 492.
- ❖ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35, 35-36, 37. – Ст. 446.
- ❖ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.
- ❖ Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 року // Офіційний вісник України. — 2012. — № 62.
- ❖ Про Збройні Сили України : Закон України від 6 грудня 1991 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 9. — Ст. 108.
- ❖ Про Конституційний Суд України : Закон України від 16 жовтня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 49. — Ст. 272.
- ❖ Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 червня 2003 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 39. — Ст. 351.
- ❖ Про Президента Української РСР : Закон УРСР від 5 липня 1991 року // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 33. — Ст. 446.
- ❖ Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 7 липня 2010 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2010. — № 41-42, № 43, № 44-45. — Ст. 141.
- ❖ Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23 грудня 1997 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1998. — № 20. — Ст. 99.

### **Спеціалізована література:**

1. Авер'янов В. Принцип верховенства права у сфері виконавчої влади: питання теорії та практика реалізації / В. Авер'янов // Право України. — 2010. — № 3. — С. 72-79.
2. Андреев Д. Правосвідомість у структурі соціально-правової комунікації / Д. Андреев // Юридична Україна. — 2013. — № 5. — С. 11-16.
3. Андреева О. Б. Форми та методи забезпечення громадського порядку органами внутрішніх справ / О. Б. Андреева // Право і безпека. — 2012. — №4 (41). — С. 104-107.
4. Арабаджи Н. Б. Цілісність правового порядку як основа для його цінності / Н. Б. Арабаджи // Часопис Київського університету права. — 2012. — № 1. — С. 51-55.

5. Бакунова О. Юридична наука на варті правопорядку / О. Бакунова // Міліція України. — 2003. — № 7. — С. 22-26.
6. Бахрах Д. Н. Вопросы законности в государственном управлении / Д. Н. Бахрах // Правоведение. — 1992. — № 3. — С. 33-35.
7. Бородин Ю. Ю. Поняття, ознаки та властивості правопорядку / Ю. Ю. Бородин // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. — 2012. — Вип. 2 (1). — С. 211-221.
8. Бурлай Е. В. Ще раз про законність / Е. В. Бурлай // Правова держава. — К., 1992. — Вип. I. — С. 13-16.
9. Волинець В. В. Забезпечення верховенства права як умова функціонування сучасної правової держави / В. В. Волинець // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2013. — Вип. 60. — С. 28-35.
10. Гарасимів Т. З. Панування права та верховенство права: деякі аспекти співвідношення понять / Т. З. Гарасимів, О. Р. Галайко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. — 2012. — Вип. 3. — С. 468-478.
11. Головін А. Вплив рішень Конституційного Суду України на правовий порядок у державі в аспекті захисту конституційних прав і свобод / А. Головін // Вісник Конституційного Суду України. — 2013. — № 3. — С. 81-89.
12. Голуб М. В. Охорона громадського порядку: регіональний аспект проблеми / М. В. Голуб // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. — 2012. — Вип. 2 (57). — С. 108-115.
13. Горбунова Л. Історія дослідження ідеї та поняття законності / Л. Горбунова // Право України. — 2004. — № 2. — С. 3-8.
14. Карманюк О. П. Реалізація юридичних обов'язків та їх вплив на правовий порядок / О. П. Карманюк // Часопис Київського університету права. — 2012. — № 2. — С. 62-65.
15. Козюбра М. Верховенство права і Україна / М. Козюбра // Право України. — 2012. — № 1-2. — С. 30-63.
16. Копейчиков В. Роль міжнародних стандартів з прав людини у діяльності міліції по забезпеченню законності / В. Копейчиков, Л. Олійник, О. Тихомиров, Ю. Прокопенко // Право України. — 1993. — № 7-8. — С. 26-28.
17. Крижановський А. Доктрина правового порядку в Україні: генезис, сучасний стан і перспективи / А. Крижановський // Право України. — 2013. — № 9. — С. 229-242.
18. Крисюк Ю. Соціальний і правовий порядок як реалізація ідеї права / Ю. Крисюк // Право України. — 2004. — № 8. — С. 13-15.
19. Кудрявцев В. Н. О правонарушении и законности / В. Н. Кудрявцев // Государство и право — 1994. — № 3. — С. 56-58.
20. Курило С. Л. Теоретичні засади співвідношення правопорядку, громадського порядку та громадської безпеки / С. Л. Курило // Вісник

- Харківського національного університету внутрішніх справ. — 2012. — Вип. 1 (56). — С. 107-113.
21. Лемак В. Принцип верховенства права в Україні: основні загрози / В. Лемак // Право України. — 2010. — № 3. — С. 44-51.
  22. Макаренко Л. О. Принцип верховенства права: проблеми розуміння та дії / Л. О. Макаренко // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2012. — Вип. 58. — С. 9-18.
  23. Маленин Н. С. О законности в условиях переходного периода / Н. С. Маленин // Теория права: новые идеи. — М., 1995. — Вып. 4. — С. 37-42.
  24. Малишев Б. В. Принцип верховенства права (теоретико-правовий аспект) / Б. В. Малишев // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 8. — С. 14-20.
  25. Манжула А. Засади кодифікації законодавства України про громадський порядок як складова правопорядку / А. Манжула // Підприємництво, господарство і право. — 2012. — № 3. — С. 66-69.
  26. Михайленко А. Р. Правовое регулирование деятельности прокуратуры Украины по обеспечению законности / А. Р. Михайленко // Государство и право. — 1994. — № 1. — С. 34-35.
  27. Мінченко О. В. Особливості сучасної інтерпретації категорії «законність» / О. В. Мінченко // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2012. — Вип. 56. — С. 45-49.
  28. Муравенко О. Ю. Особливості правової природи принципу законності / О. Ю. Муравенко // Публічне право. — 2012. — №2. — С. 380-385.
  29. Ольховський Є. Законність як принцип поведінки / Є. Ольховський // Віче. — 1996. — № 3. — С. 36-37.
  30. Осауленко О. Зміцнення законності у правозастосовному процесі / О. Осауленко, О. Пунько // Право України. — 2004. — № 12. — С. 34-35.
  31. Пауль Г. От порядка полицейского к порядку правовому / Г. Пауль // Законность. — 1994. — № 4. — С. 27-31.
  32. Рабінович П. Інтерпретація верховенства права: основні вітчизняні підходи та їх діалектична взаємодоповнюваність / П. Рабінович // Право України. — 2013. — №1-2. — С. 296-309.
  33. Рабінович П. М. Колізії між законністю та доцільністю як постійно відтворювана проблема юридичного регулювання / П. М. Рабінович // Вісник АПрН України. — 2000. — № 4. — С. 27-37.
  34. Тихомиров В. А. Юридическая коллизия, власть и правопорядок / В. А. Тихомиров // Государство и право. — 1994. — № 1. — С. 13-15.
  35. Ульянов О. І. Поняття та елементи громадського порядку / О. І. Ульянов // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. — 2002. — № 4. — С. 21-24.
  36. Фелик В. Правове бачення громадського порядку і громадської безпеки, що обумовлює зміни в системі адміністративних служб органів внутрішніх справ / В. Фелик // Право України. — 2008. — № 2. — С. 22-25.

## ТЕМА 20. ПРАВОСВІДОМІСТЬ ТА ПРАВОВА КУЛЬТУРА. ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ

Правосвідомість: поняття, структура та функції. Критерії розмежування функцій. Види правосвідомості. Взаємозв'язок правосвідомості і права.

Правова культура: поняття, види, функції та шляхи формування. Співвідношення правової культури з правовим нігілізмом та правовим ідеалізмом.

Правове виховання: поняття, мета, завдання, принципи та функції. Механізм реалізації правового виховання. Роль виховання освітньої діяльності, пропаганди правових знань.

### Ключові поняття:

*правосвідомість, правова психологія, правова ідеологія, буденна правосвідомість, професійна правосвідомість, наукова правосвідомість, індивідуальна правосвідомість, колективна правосвідомість, групова правосвідомість, суспільна правосвідомість, правова культура, ціннісно-нормативна функція правової культури, правосоціальна функція правової культури, комунікативна функція правової культури, прогностична функція правової культури, правовий всеобуч, правова агітація, самовиховання.*

1. Сукупність поглядів, почуттів, емоцій, ідей, теорій та концепцій, а також уявлень і настанов, які характеризують відношення особи, суспільної групи і суспільства в цілому до чинного чи бажаного права, а також до всього, що охоплюється правовим регулюванням – це:

- а) правосвідомість;
- б) політична свідомість;
- в) функції правосвідомості;
- г) правова психологія;
- д) правова ідеологія.

2. У структурі правосвідомості за рівнем відображення правової реальності виділяють такі елементи, як:

- а) правова психологія, правова ідеологія;
- б) правова психологія, правові погляди;
- в) правова ідеологія, правові поняття;
- г) правові звички, правові традиції;
- д) правова ідеологія, правові погляди.

3. Сукупність правових поглядів, почуттів, настроїв і переконань конкретної особи, що визначаються обставинами його життя, правовою освітою та зовнішнім середовищем – це:

- а) суспільна правосвідомість;
- б) групова правосвідомість;

- в) індивідуальна правосвідомість;
- г) політична правосвідомість;
- д) соціальна правосвідомість.

4. Ставлення до права та державно-правових явищ всього суспільства або етносу – це:

- а) індивідуальна правосвідомість;
- б) групова правосвідомість;
- в) соціальна правосвідомість;
- г) політична правосвідомість;
- д) суспільна правосвідомість.

5. *Правова психологія* – це:

а) система правових принципів, ідей, теорій, концепцій, що відображають теоретичне осмислення правової реальності, усвідомлене проникнення в сутність правових явищ і спричиняють готовність до певної правової поведінки в результаті оцінки правових явищ;

б) діяльнісна частина правосвідомості, готовність особи виявити активність у сфері пізнання і реалізації права, або в сфері ігнорування і порушення правових норм;

в) сукупність почуттів і емоцій, що виражають ставлення індивіда, групи, суспільства до права, правових явищ;

г) основні напрями оволодіння правовими знаннями та їх вплив на правові явища, правову систему в цілому;

д) елемент правової системи, що перебуває у глибокій єдності з її іншими елементами: системою права, системою законодавства, юридичною практикою; визначає розвиненість правової культури.

6. *Структурними елементами правової психології є:*

- а) правові ідеї, правові настрої, правові мотиви;
- б) правові почуття, правові погляди, правові звички;
- в) правові почуття, правові уявлення, правові категорії;
- г) правові поняття, правові погляди, правові практичні знання;
- д) правові настрої, правові переживання, правові цілі.

7. *Система правових принципів, ідей, теорій, концепцій, що відображають теоретичне осмислення правової реальності, усвідомлене проникнення в сутність правових явищ і спричиняють готовність до певної правової поведінки в результаті оцінки правових явищ – це:*

- а) правова психологія;
- б) правова ідеологія;
- в) правозначуща настанова;
- г) функції правосвідомості;
- д) правосвідомість.

*8. Елементами правової ідеології є:*

- а) правові ідеї, правові принципи, правові переконання;
- б) правові переконання, правові погляди, правові ідеї;
- в) правові уявлення, правові традиції, правові категорії;
- г) правові практичні знання, правові погляди, правові настанови;
- д) правові переживання, правові переживання, правові цілі.

*9. Правозначуща настанова – це:*

- а) сукупність почуттів і емоцій, що виражають ставлення індивіда, групи, суспільства до права, правових явищ;
- б) діяльна частина правосвідомості, готовність особи виявити активність у сфері пізнання і реалізації права, або в сфері ігнорування і порушення правових норм;
- в) елемент правової системи, що перебуває у глибокій єдності з її іншими елементами: системою права, системою законодавства, юридичною практикою; визначає розвиненість правової культури;
- г) основні напрями оволодіння правовими знаннями та їх вплив на правові явища, правову систему в цілому;
- д) система правових принципів, ідей, теорій, концепцій, що відображають теоретичне осмислення правової реальності, усвідомлене проникнення в сутність правових явищ і спричиняють готовність до певної правової поведінки в результаті оцінки правових явищ.

*10. Функції правосвідомості – це:*

- а) елементи правової системи, що перебуває у глибокій єдності з її іншими елементами: системою права, системою законодавства, юридичною практикою; визначають розвиненість правової культури;
- б) основні напрями оволодіння правовими знаннями та їх вплив на правові явища, правову систему в цілому;
- в) діяльна частина правосвідомості, готовність особи виявити активність у сфері пізнання і реалізації права, або в сфері ігнорування і порушення правових норм;
- г) сукупність почуттів і емоцій, що виражають ставлення індивіда, групи, суспільства до права, правових явищ і спричиняють готовність до певної правової поведінки;
- д) система правових принципів, ідей, теорій, концепцій, що відображають теоретичне осмислення правової реальності, усвідомлене проникнення в сутність правових явищ і спричиняють готовність до певної правової поведінки в результаті оцінки правових явищ.

*11. До основних функцій правосвідомості належать:*

- а) евристична, аксіологічна, охоронна;
- б) пізнавальна, регулятивна, когнітивна;
- в) когнітивна, правоутворююча, настановча;

- г) регулятивна, охоронна, виховна;
- д) аксіологічна, гносеологічна, регулятивна.

*12. Пізнання правової дійсності та формування правових теорій, концепцій, ідей передбачає:*

- а) когнітивна функція правосвідомості;
- б) аксіологічна функція правосвідомості;
- в) практична функція правосвідомості;
- г) доктринальна функція правосвідомості;
- д) правотворча функція правосвідомості.

*13. За формою відображення правової свідомості виокремлюють:*

- а) правові уявлення та правові погляди;
- б) правові установки та правові вказівки;
- в) правові установки та правові дії;
- г) правові явища та правові погляди;
- д) правові уявлення та правові дії.

*14. Різновид деформації правосвідомості, що характеризується несформованістю правових знань або їх недостатньою глибиною, при особистій переконаності в наявності належної юридичної підготовки – це:*

- а) правовий ідеалізм;
- б) правовий інфантилізм;
- в) правовий нігілізм;
- г) правова демагогія;
- д) правовий дилетантизм.

*15. Сукупність ідей та переконань, що здобувають юристи під час реалізації юридичних норм – це:*

- а) професійна доктринальна правова свідомість;
- б) професійна практична правова свідомість;
- в) непрофесійна компетентна правосвідомість;
- г) непрофесійна повсякденна правосвідомість;
- д) фактично-юридична правосвідомість.

*16. Різновид правосвідомості, що формується на основі юридичної науки та, у свою чергу, визначає, спрямовує її розвиток, а також розвиток юридичної практики шляхом розробки різних концепцій, теорій, принципів, ідей, учень – це:*

- а) професійна доктринальна правова свідомість;
- б) професійна практична правова свідомість;
- в) непрофесійна компетентна правосвідомість;
- г) непрофесійна повсякденна правосвідомість;
- д) фактично-юридична правосвідомість.

17. Сукупність конкретних життєвих обставин, особистого правового досвіду й отриманої освіти, що характеризує ставлення людини до чинного чи бажаного права і правової системи на побутовому рівні – це:

- а) професійна наукова (доктринальна) правова свідомість;
- б) професійна практична правова свідомість;
- в) непрофесійна компетентна правосвідомість;
- г) непрофесійна повсякденна правосвідомість;
- д) фактично-юридична правосвідомість.

18. Правова культура, що базується на здобутих унаслідок одержання спеціальної юридичної освіти правових знаннях, практичних навичках і вміннях, особистій майстерності, що пов'язані з конкретним юридичним фахом – це:

- а) теоретична правова культура;
- б) професійна правова культура;
- в) наукова правова культура;
- г) навчальна правова культура;
- д) буденна правова культура.

19. Елементом правової культури особистості не є:

- а) звичка вчиняти свої дії відповідно до приписів правових норм;
- б) розуміння сутності усіх державотворчих процесів;
- в) вміння особи використовувати у практичній діяльності правові знання;
- г) повага особи до права;
- д) висока правова активність особи.

20. Рівнем правової культури суспільства не є:

- а) досягнення якісного стану юридичної охорони;
- б) досконале законодавство;
- в) рівень правосвідомості громадян та посадових осіб;
- г) стан законності в суспільстві;
- д) висока правова активність особи.

21. Спеціальним засобом подолання деформацій правової свідомості не є:

- а) якість законів та інших нормативних актів;
- б) авторитет державної влади;
- в) збереження самобутності правової культури;
- г) високий рівень правосвідомості;
- д) застосування заходів державного примусу.

22. Правовий інфантилізм відображається у:

- а) легковажному або свідомому справлянні такого впливу окремої особи або громадських організацій на свідомість людей, наслідком якого стає формування однобічного чи викривленого уявлення про правову дійсність;
- б) несформованості правових знань або їх недостатній глибині, однак при



особистій переконаності в наявності належної юридичної підготовки;

в) стані правосвідомості громадян, зокрема посадових осіб державного апарату, при якому відбувається переоцінка реальних можливостей форм права впливати на суспільні відносини і процеси;

г) вільному поводженні із законом або оцінкою юридичної ситуації, що в цілому зумовлено легковажним ставленням до права;

д) здобутих унаслідок одержання спеціальної юридичної освіти правових знаннях, практичних навичках і вміннях, особистій майстерності, що пов'язані з конкретним юридичним фахом.

### *23. Правовий романтизм проявляється у:*

а) легковажному або свідомому справлянні такого впливу окремої особи або громадських організацій на свідомість людей, наслідком якого стає формування однобічного чи викривленого уявлення про правову дійсність;

б) здобутих унаслідок одержання спеціальної юридичної освіти правових знаннях, практичних навичках і вміннях, особистій майстерності, що пов'язані з конкретним юридичним фахом;

в) стані правосвідомості громадян, зокрема посадових осіб державного апарату, при якому відбувається переоцінка реальних можливостей форм права впливати на суспільні відносини і процеси;

г) вільному поводженні із законом (поверхове або неадекватне тлумачення правових норм, відсутність системного підходу при їх оцінці та ін.) або оцінкою юридичної ситуації, що в цілому зумовлено легковажним ставленням до права;

д) несформованості правових знань або їх недостатній глибині, однак при особистій переконаності в наявності належної юридичної підготовки.

### *24. Правовий дилетантизм проявляється у:*

а) стані правосвідомості громадян, зокрема посадових осіб державного апарату, при якому відбувається переоцінка реальних можливостей форм права впливати на суспільні відносини і процеси;

б) вільному поводженні із законом або оцінкою юридичної ситуації, що в цілому зумовлена легковажним ставленням до права;

в) легковажному або свідомому справлянні такого впливу окремої особи або громадських організацій на свідомість людей, наслідком якого стає формування однобічного чи викривленого уявлення про правову дійсність;

г) несформованості правових знань або їх недостатній глибині, однак при особистій переконаності в наявності належної юридичної підготовки;

д) здобутих унаслідок одержання спеціальної юридичної освіти правових знаннях, практичних навичках і вміннях, особистій майстерності, що пов'язані з конкретним юридичним фахом.

25. *Правова демагогія проявляється у:*

а) стані правосвідомості громадян, зокрема посадових осіб державного апарату, при якому відбувається переоцінка реальних можливостей форм права впливати на суспільні відносини і процеси;

б) легковажному або свідомому справлянні такого впливу окремої особи або громадських організацій на свідомість людей, наслідком якого стає формування однобічного чи викривленого уявлення про правову дійсність;

в) несформованості правових знань або їх недостатній глибині, однак при особистій переконаності в наявності належної юридичної підготовки;

г) вільному поводженні із законом (поверхове або неадекватне тлумачення правових норм, відсутність системного підходу при їх оцінці та ін.) або оцінкою юридичної ситуації, що в цілому зумовлено легковажним ставленням до права;

д) здобутих унаслідок одержання спеціальної юридичної освіти правових знаннях, практичних навичках і вміннях, особистій майстерності, що пов'язані з конкретним юридичним фахом.

26. *Функція правової культури, яка створює правові і моральні гарантії таких загальнолюдських цінностей, як чесність і порядність, доброта і милосердя, моральний самоконтроль і сумлінність, людська гідність і свобода вибору – це:*

а) прогностична функція;

б) пізнавально-реформаторська функція;

в) комунікативна функція;

г) праворегулятивна функція;

д) ціннісно-нормативна функція.

27. *Забезпечення стійкого, злагодженого, динамічного і ефективного функціонування всіх елементів правової системи зумовлює:*

а) прогностична функція правової культури;

б) комунікативна функція правової культури;

в) ціннісно-нормативна функція правової культури;

г) праворегулятивна функція правової культури;

д) пізнавально-реформаторська функція правової культури.

28. *Надає змогу особі на підставі набутих знань зорієнтуватися у правовому просторі з метою забезпечення безконфліктного співіснування з іншими суб'єктами:*

а) прогностична функція правової культури;

б) комунікативна функція правової культури;

в) ціннісно-нормативна функція правової культури;

г) праворегулятивна функція правової культури;

д) пізнавально-реформаторська функція правової культури.

29. Функцією правової культури, що охоплює правотворчість і реалізацію права, забезпечує правомірну поведінку громадян, їх соціальну активність, містить аналіз тенденцій, що характерні для всієї правової системи, є:

- а) прогностична функція правової культури;
- б) комунікативна функція правової культури;
- в) ціннісно-нормативна функція правової культури;
- г) праворегулятивна функція правової культури;
- д) пізнавально-реформаторська функція правової культури.

30. Деформаційний стан правосвідомості особи, групи, суспільства, який характеризується усвідомленим ігноруванням вимог закону, цінності права, зневажливим ставленням до правових принципів і традицій, однак виключає злочинний намір – це:

- а) правовий романтизм;
- б) правовий нігілізм;
- в) правова психологія;
- г) правовий ідеалізм
- д) правова культура.

31. Спеціальним засобом, що сприяє зведенню до мінімуму правового нігілізму не є:

- а) якість законів та інших нормативно-правових актів;
- б) авторитет державної влади і налагодженість механізму її дії;
- в) високий рівень правосвідомості, який дозволив би закону працювати;
- г) збереження самобутності правової культури;
- д) зменшення ролі суду.

32. У країнах з тоталітарними та авторитарними режимами найбільш поширеним є явище:

- а) правового романтизму;
- б) правосвідомості;
- в) правового інфантілізму;
- г) правового нігілізму;
- д) правового дилетантизму.

33. Функціональними елементами механізму правового виховання не є:

- а) суспільна правосвідомість;
- б) система норм права;
- в) способи та засоби правового виховання;
- г) правосвідомість об'єктів виховання;
- д) правові концепції, теорії та поняття.

34. *Внутрішній духовно-правовий стан, у якому перебуває особистість у момент прийняття рішення про те, як вчинити за тих чи інших обставин, рівень її правової культури, готовність до правомірної або протиправної поведінки – це:*

- а) правова свідомість;
- б) правова вихованість;
- в) правова освіта;
- г) правова демагогія;
- д) правовий інфантилізм.

35. *Різновид деформації правосвідомості, групи, що передбачає її обмеженість формальним прийняттям положень закону, інертним виконанням нормативних приписів – це:*

- а) правова освіченість;
- б) правова вихованість;
- в) правовий нігілізм;
- г) правовий догматизм;
- д) правовий інфантилізм.

36. *Склад, внутрішню будову та зв'язки між елементами правової культури характеризує:*

- а) структурний аспект правової культури;
- б) функціональний аспект правової культури;
- в) аксіологічний аспект правової культури;
- г) поведінковий аспект правової культури;
- д) ціннісний аспект правової культури.

37. *Система цінностей, створених у ході розвитку суспільства і накопичених людством у галузі права – це:*

- а) структурний аспект правової культури;
- б) функціональний аспект правової культури;
- в) аксіологічний аспект правової культури;
- г) поведінковий аспект правової культури;
- д) гносеологічний аспект правової культури.

38. *Найбільш загальні, фундаментальні та глибокі правові поняття, що є межею наукового узагальнення як у певній області юридичних знань, так і в правознавстві в цілому – це:*

- а) правовий умовивід;
- б) правове судження;
- в) правове поняття;
- г) правова категорія;
- д) правове припущення.

39. Встановлення загальних взаємозв'язків між предметом та його ознаками у правовій сфері – це:

- а) правовий умовивід;
- б) правове судження;
- в) правове поняття;
- г) правова категорія;
- д) правовий доказ.

40. Угрупування однорідних властивостей правових явищ, що передбачає одержання нового знання – це:

- а) правовий умовивід;
- б) правове судження;
- в) правове поняття;
- г) правова категорія;
- д) правовий доказ.

41. Словесне формулювання сутності юридичного явища або процесу – це:

- а) правовий умовивід;
- б) правове судження;
- в) правове поняття;
- г) правова категорія;
- д) правовий доказ.

42. Процес включення індивіда в систему правовідносин суспільства на основі засвоєння всієї правової культури даного суспільства – це:

- а) правова поведінка;
- б) правова соціалізація;
- в) правова ресоціалізація;
- г) правове виховання;
- д) правова десоціалізація.

43. За формами вияву правову соціалізацію класифікують на:

- а) практичну та теоретичну;
- б) стихійну та цілеспрямовану;
- в) зовнішню та внутрішню;
- г) основну, додаткову;
- д) просту та складну.

44. Формування правової культури та правосвідомості шляхом стійкого цілеспрямованого впливу на людину – це:

- а) правова культура;
- б) правова соціалізація;
- в) правова ресоціалізація;
- г) правове виховання;
- д) правова десоціалізація.

45. Елементами системи правового виховання є:

- а) об'єкти, суб'єкти;
- б) об'єкти, суб'єкти, сукупність правових заходів;
- в) об'єкти, суб'єкти, об'єктивна і суб'єктивна сторона;
- г) об'єкти, суб'єкти, засоби і способи;
- д) об'єкти, суб'єкти, перспективи правового виховання.

46. Сукупність основних елементів правовиховного процесу, що забезпечує його визначений порядок і організацію – це:

- а) правовиховання;
- б) правовиховна програма;
- в) правовиховна робота;
- г) механізм правовиховання;
- д) система правовиховання.

47. До завдань правового виховання не належить:

- а) поширення правової інформації серед населення;
- б) формування поваги до держави, до її конкретних органів;
- в) створення змістовного складу правових переконань, установок і поглядів;
- г) виховання правової активності населення;
- д) формування відчуття справедливості.

48. Порядок перенесення правових ідей і настанов, що містяться в суспільній правосвідомості, у свідомість виховуваних – це:

- а) правовиховання;
- б) правовиховна програма;
- в) правовиховна робота;
- г) механізм правовиховання;
- д) система правовиховання.

49. До способів правового виховання не належить:

- а) правова освіта;
- б) правомірна поведінка громадян;
- в) юридична практика державних органів;
- г) самовиховання;
- д) юридичні газети, метою яких є поширення правових знань.

50. Засобом правового виховання не є:

- а) лекції, бесіди, семінари, консультації;
- б) акти застосування норм права;
- в) роз'яснювальні матеріали про правові акти в пресі;
- г) самовиховання;
- д) юридичні газети, метою яких є поширення правових знань.

51. До стадій правовиховного процесу особи не належить:

- а) накопичення правових знань;
- б) формування правових переконань;
- в) готовність діяти правомірно;
- г) накопичення правового досвіду;
- д) формування звичок правомірної поведінки.

52. Розповсюдження правових ідей, знань серед великої кількості населення – це:

- а) правова агітація;
- б) правова пропаганда;
- в) правове виховання;
- г) правова освіта;
- д) правомірна соціальна діяльність.

53. Форма правового виховання, що здійснюється в процесі реалізації правових норм – це:

- а) правова агітація;
- б) правова пропаганда;
- в) правове виховання;
- г) правова освіта;
- д) правомірна соціальна діяльність.

54. Принципом правового виховання не є:

- а) принцип безперервності;
- б) принцип диспозитивності;
- в) принцип системності;
- г) принцип науковості;
- д) принцип цілеспрямованості.

55. Принцип правового виховання, що передбачає об'єктивний аналіз і оцінку реальної дійсності з позиції пізнання об'єктивних законів суспільного розвитку і застосування їх у правовій практиці, пояснення причин, явищ, що відбуваються:

- а) принцип безперервності;
- б) принцип диспозитивності;
- в) принцип системності;
- г) принцип науковості;
- д) принцип цілеспрямованості.

56. Методом правового виховання не є:

- а) метод примусу;
- б) метод заохочення;
- в) метод оцінювання;

- г) метод позитивного прикладу;
- д) метод переконання.

57. Компонент механізму правового виховання, яким визначається співвідношенням досягнутого рівня правовиховної роботи і тією бажаною метою, яку ставили та досягли учасники правовиховного процесу – це:

- а) послідовність правового виховання;
- б) системність правового виховання;
- в) ефективність правового виховання;
- г) науковість правового виховання;
- д) значення правового виховання.

58. Відносно самотійна особиста позиція щодо законів, соціальних цінностей права, елемент індивідуальної правосвідомості, необхідний для забезпечення стабільності життєвої позиції особи – це:

- а) правові переконання;
- б) правові уявлення;
- в) правові знання;
- г) правові навички;
- д) правові судження.

59. Наявність у особи сукупності правових та професійних знань, поглядів, переконань, правових установок тощо, які надають їй можливість правильно оцінити соціальну роль права як рівної міри свободи, справедливості, захисту її прав і законних інтересів – це:

- а) правова освіченість;
- б) правова вихованість;
- в) правова культура;
- г) правові знання;
- д) правовий інфантилізм.

60. Головним елементом моделі правосвідомості є:

- а) правова освіченість;
- б) правова вихованість;
- в) правова культура;
- г) правові знання;
- д) правовий інфантилізм.



## ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

### Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 ; Офіційний вісник України. — 2010. — №72/1 Спеціальний випуск. — С. 15. — Ст. 2598.
- ❖ Про невідкладні додаткові заходи щодо зміцнення моральності у суспільстві і утвердження здорового способу життя : Указ Президента від 15 березня 2002 року (зі змінами і допов.) // Офіційний вісник України. — 2002. — № 12. — Ст. 555.

### Спеціалізована література:

1. Андреев Д. Правосвідомість у структурі соціально-правової комунікації / Д. Андреев // Юридична Україна. — 2013. — № 5. — С. 11-16.
2. Байниязов Р. С. Правосознание и психологические аспекты / Р. С. Байниязов // Правоведение. — 1998. — № 3. — С. 16-22.
3. Батанов А. Місцеве самоврядування як елемент національної культури: історія і сучасність / А. Батанов // Право та культура: теорія і практика. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 15-16 травня. — К., 1997. — 214 с.
4. Білий П. Про правову культуру працівників органів внутрішніх справ / П. Білий // Право України. — 1997. — № 10. — С. 34-38.
5. Бреднева В. С. Особенности формирования правовой культуры в отдаленных регионах (на примере Сахалинской области: монография / В.С. Бреднева. — Южно-Сахалинск : Сах ГУ, 2013. — 103 с.
6. Ганзенко О. О. Динаміка правової культури особи в умовах становлення ринкових відносин в Україні / О. О. Ганзенко // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 2001. — № 2. — С. 88-93.
7. Гранат Н. Л. Правосознание и правовая культура / Н. Л. Гранат // Юрист. — 1998. — № 11-12. — С. 23-24.
8. Григорчук М. Демократія та політична культура / М. Григорчук // Вісник Української Академії державного управління при Президентові України. — 2001. — № 2. — С. 224-229.
9. Димитров Н. Н. Правовая культура : учебное пособие / Н. Н. Димитров, М. П. Карпов, Н. В. Курьсь. — М. : Российская таможенная акад., 2013. — 155 с.
10. Єрмоленко Д. О. Правосвідомість молоді: теоретико-правові засади: монографія / Д. О. Єрмоленко. — Запоріжжя, 2012. — 291 с.
11. Жеребко М. А. Правова психологія як структурний елемент правосвідомості / М. А. Жеребко // Юрист України. — 2013. — № 3. — С. 17-24.

12. Каландаришвили З. Н. Роль правосознания и правовой культуры в преодолении правового нигилизма в современном российском обществе (вопросы теории и практики): монография / З. Н. Каландаришвили, Е. А. Зорина. — Санкт-Петербург : Элмор, 2013. — 142 с.
13. Калинина В. А. Особенности формирования правосознания в Украине / В. А. Калинина // Науковий вісник Юридичної академії МВС. — Дніпропетровськ : ЮА МВС України. — 2002. — Вип. 1 (7). — С. 37-41.
14. Карпунов В. М. До питання правової свідомості в Україні / В. М. Карпунов, В. Г. Вовк // Ідея правової держави: історія і сучасність. — Вісник ЛІВС МВС України. Спец. випуск. — 2001. — С. 133-136.
15. Карпунов В. М. Правова свідомість: деякі теоретичні та практичні аспекти дослідження / В. М. Карпунов // Вісник ЛІВС МВС України. — Спец. випуск. Ч. 1. — 1999. — С. 43-48.
16. Клименко А. И. Понятие, структура и функциональные характеристики правовой идеологии Европейского союза: теоретико-правовой аспект: монография / А. И. Клименко. — М. : Граница, 2014 — 167 с.
17. Литвак О. Правовий заслін – політичному нігілізму / О. Литвак // Право України. — 2002. — № 9. — С. 27-29.
18. Мальцев Д. О. Правове виховання як невід’ємна складова правової соціалізації особистості / Д. О. Мальцев, В. Ю. Швачка // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2011. — № 7. — С. 12-19.
19. Мальцев Г. В. Культурные традиции права : монография / Г. В. Мальцев. — М. : Норма, 2013. — 607 с.
20. Мартинюк Т. Розвиток поняття правосвідомості в період трансформації українського суспільства / Т. Мартинюк // Право України. — 2007. — № 2. — С. 26-30.
21. Марченко Л. Правова культура має виховуватися змалечку / Л. Марченко // Право України. — 2004. — № 2. — С. 156-157.
22. Менюк О. Правова культура в умовах розбудови незалежної України: поняття, структура / О. Менюк // Право України. — 2001. — № 4. — С. 34-38.
23. Нікітін А. Вплив аномії на нормативну поведінку суспільства / А. Нікітін // Право України. — 2003. — № 9. — С. 56-61.
24. Панкратова М. Е. Влияние правового нигилизма на становление и развитие демократического государства в Российской Федерации (теоретико-исторический анализ: монография / М. Е. Панкратова. — Ногинск : Аналитика РОДИС, 2011 — 191 с.
25. Правове виховання в сучасній Україні: монографія / А. П. Гетьман, Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, Ю. Ю. Калиновський; ред.: В. Я. Тацій, А. П. Гетьман, О. Г. Данильян. — 2-ге вид., переробл. і доповн. — Х. : Право, 2013. — 440 с.
26. Сидоренко С. А. Роль правової освіти у попередженні та профілактиці правопорушень / С. А. Сидоренко // Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС України. — 2000. — Спеціальний випуск. —

С. 145-148.

27. Скуратівський А. Ідеї права та правової культури в Українській суспільно-політичній думці: витoki та еволюція / А. Скуратівський // Вісник Української Академії державного управління при Президентові України. — 2001. — № 2. — С. 226-233.
28. Скуратівський А. Правова культура в контексті особливостей розвитку соціального буття українського суспільства та національного характеру українців / А. Скуратівський // Вісник Української Академії державного управління при Президентові України. — 2002. — № 1. — С. 255-261.
29. Тацій В. Концепція юридичної науки і освіти в Україні / В. Тацій, Ю. Шемчушенко // Право України. — 1991. — № 1. — С. 56-63.
30. Темченко В. Етика та право: теоретичні аспекти співвідношення / В. Темченко // Право України. — 2002. — № 9. — С. 24-27.
31. Тимошенко В. Визначальні фактори правової свідомості / В. Тимошенко // Право України. — 2008. — № 6. — С. 41-46.
32. Тімуш І. Правова реальність і правосвідомість: інтегральне розуміння змісту та взаємозв'язку / І. Тімуш // Право України. — 2010. — № 7. — С. 94-100.
33. Тригубенко Г. Боротьба зі злочинністю як засіб подолання правового нігілізму / Г. Тригубенко // Право України. — 2002. — № 3. — С. 127-129.
34. Тригубенко Г. Термін «нігілізм»: історія та сучасність / Г. Тригубенко // Право України. — 2002. — № 9. — С. 129-132.
35. Цимбалюк М. Онтологічний аспект дослідження права та правосвідомості / М. Цимбалюк // Право України. — 2007. — № 2. — С. 31-34.
36. Цимбалюк М. Правова реальність та онтологія правосвідомості / М. Цимбалюк // Право України. — 2007. — № 12. — С. 22-26.
37. Цимбалюк М. Формування правосвідомості громадян у процесі реформування інституту власності / М. Цимбалюк // Право України. — 2003. — № 9. — С. 57-61.
38. Штельмах В. Газета як інструмент формування суспільної свідомості в умовах становлення державності України / В. Штельмах // Вісник Української Академії державного управління при Президентові України. — 2000. — № 2. — С. 186-191.

## ТЕМА 21. ЮРИДИЧНА ПРАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ. ЮРИДИЧНИЙ ПРОЦЕС

Поняття, ознаки, функції та види юридичної практичної діяльності. Структура юридичної практичної діяльності.

Юридичний процес: поняття, ознаки та принципи. Співвідношення юридичного процесу з юридичною процедурою. Форма юридичного процесу (процесуальна форма). Види юридичного процесу в Україні.

Стадії юридичного процесу. Поняття та класифікація процесуальних документів. Процесуальні правовідносини.

### Ключові поняття:

*юридичний процес, форма юридичного процесу (процесуальна форма), процесуальні провадження, процесуальні стадії, процесуальний режим, конституційний процес, цивільний процес, господарський процес, адміністративний процес, кримінальний процес.*

*1. Система конкретних дій і операцій по охороні і захисту прав, свобод і законних інтересів особи, що здійснюються юристами на професійній основі у межах права і мають юридичні наслідки – це:*

- а) установчий процес;
- б) юридичний процес;
- в) юридична практика;
- г) юридична справа;
- д) юридична практична діяльність.

*2. Підведення підсумків юридичних дій та операцій, з'ясування ступеню їх відповідності поставленим цілям – це:*

- а) функції юридичної практики;
- б) зміст юридичної практики;
- в) напрям юридичної практики;
- г) соціально-правовий досвід;
- д) результат юридичної практики.

*3. Юридична практика залежно від сфер здійснення класифікується на:*

- а) правову, наукову, освітню;
- б) прикладну, інформаційну, освітню;
- в) матеріальну, навчальну, освітню;
- г) нормативну, наукову, процесуальну;
- д) прикладну, наукову, освітню.

4. *Юридична практична діяльність та соціально-правовий досвід в сукупності складають:*

- а) функції юридичної практики;
- б) зміст юридичної практики;
- в) структура юридичної практики;
- г) напрям юридичної практики;
- д) цілі юридичної практики.

5. *Видами юридичної практичної діяльності за змістом інтелектуальної роботи є:*

- а) консультування і ведення юридичної справи;
- б) адвокатська і слідча діяльність;
- в) пізнавально-пошукова і організаційна діяльність;
- г) реконструктивна і комунікативна діяльність;
- д) виконавча та судова діяльність.

6. *Структура юридичної практичної діяльності – це:*

а) система однорідних юридичних засобів, дій та операцій, визначених у процесуальному законодавстві і пропонуваніх учасникам юридичної діяльності для вирішення всіх питань, що виникають в юридичному процесі;

б) система принципів процесуального права, засобів і способів проведення юридичного процесу, гарантій реалізації його результатів;

в) сукупність взаємопов'язаних елементів, необхідних для збереження цілісності юридичної практичної діяльності і виконання її соціального призначення;

г) комплекс взаємозумовлених і взаємозалежних процесуальних дій, завдяки яким: утворюються процесуальні правовідносини; установлюються обставини виникнення юридичної справи, доказуються зібрані по ній факти; оформляється рішення у процесуальних актах; застосовуються заходи до виконання прийнятого рішення;

д) система взаємозалежних частин процесу, що складаються з низки послідовних юридичних дій, які характеризують динаміку розгляду заведеної юридичної справи і спрямовані на досягнення мети (результату).

7. *Основні напрями впливу юридичної практики на соціальну реальність, через яку виражається її правове призначення – це:*

- а) функції юридичної практики;
- б) зміст юридичної практики;
- в) напрям юридичної практики;
- г) принципи юридичної практики;
- д) результат юридичної практики.

8. *Функції юридичної практики за роллю та місцем у правовому регулюванні класифікуються на:*

- а) матеріальну та процесуальну;
- б) динамічну та матеріальну;
- в) процесуальну та забезпечувальну;
- г) динамічну та забезпечувальну;
- д) динамічну та стабільну.

9. *Здійснення позитивного впливу на створення гарантій для реалізації прав, обов'язків, заборон, установлених правовими нормами – це:*

- а) правореалізаційна функція юридичної практики;
- б) правоохоронна функція юридичної практики;
- в) реєстраційно-засвідчувальна функція юридичної практики;
- г) правоконкретизуюча функція юридичної практики;
- д) правороз'яснювальна функція юридичної практики.

10. *Процесуальна форма – це:*

а) комплекс взаємозумовлених і взаємозалежних процесуальних дій, завдяки яким: утворюються процесуальні правовідносини; установлюються обставини виникнення юридичної справи, доказуються зібрані по ній факти; оформляється рішення у процесуальних актах; застосовуються заходи до виконання прийнятого рішення;

б) система взаємозалежних частин процесу, що складаються з низки послідовних юридичних дій, які характеризують динаміку розгляду заведеної юридичної справи і спрямовані на досягнення мети (результату);

в) система однорідних юридичних засобів, дій та операцій, визначених у процесуальному законодавстві і пропонуваніх учасникам юридичної діяльності для вирішення всіх питань, що виникають в юридичному процесі;

г) система принципів процесуального права, засобів і способів проведення юридичного процесу, гарантій реалізації його результатів.

д) урегульований процесуальними нормами порядок діяльності компетентних державних органів, що виражається в системі їхніх процесуальних дій з підготовки, прийняття і документування юридичних рішень загального й індивідуального характеру.

11. *Процесуальне провадження – це:*

а) система взаємозалежних частин процесу, що складаються з низки послідовних юридичних дій, які характеризують динаміку розгляду заведеної юридичної справи і спрямовані на досягнення мети (результату);

б) система принципів процесуального права, засобів і способів проведення юридичного процесу, гарантій реалізації його результатів;

в) система однорідних юридичних засобів, дій та операцій, визначених у процесуальному законодавстві і пропонуваніх учасникам юридичної діяльності для вирішення всіх питань, що виникають в юридичному процесі;

г) урегульований процесуальними нормами порядок діяльності компетентних державних органів, що виражається в системі їхніх процесуальних дій з підготовки, прийняття і документування юридичних рішень загального й індивідуального характеру;

д) комплекс взаємозумовлених і взаємозалежних процесуальних дій, завдяки яким: утворюються процесуальні правовідносини; встановлюються обставини виникнення юридичної справи, доказуються зібрані по ній факти; оформляється рішення у процесуальних актах; застосовуються заходи до виконання прийнятого рішення.

### *12. Юридичний процес – це:*

а) комплекс взаємозумовлених і взаємозалежних процесуальних дій, завдяки яким: утворюються процесуальні правовідносини; встановлюються обставини виникнення юридичної справи, доказуються зібрані по ній факти; оформляється рішення у процесуальних актах; застосовуються заходи до виконання прийнятого рішення;

б) система взаємозалежних частин процесу, що складаються з низки послідовних юридичних дій, які характеризують динаміку розгляду заведеної юридичної справи і спрямовані на досягнення мети (результату);

в) система однорідних юридичних засобів, дій та операцій, визначених у процесуальному законодавстві і пропонованих учасникам юридичної діяльності для вирішення всіх питань, що виникають в юридичному процесі;

г) система принципів процесуального права, засобів і способів проведення юридичного процесу, гарантій реалізації його результатів.

д) урегульований процесуальними нормами порядок діяльності компетентних державних органів, що виражається в системі їхніх процесуальних дій з підготовки, прийняття і документування юридичних рішень загального й індивідуального характеру.

*13. Встановлений правовими нормами порядок діяльності соціальних суб'єктів з пізнання й оцінки правових потреб суспільства, формування та прийняття правових актів, їх оприлюднення та набрання ними юридичної сили – це:*

- а) правотлумачний процес;
- б) правотворчий процес;
- в) право реалізаційний процес;
- г) правозастосовний процес;
- д) нормотворчий процес.

14. Діяльність щодо з'ясування дійсного змісту правових норм та його роз'яснення іншим членам суспільства з метою правильної та однакової реалізації норм права – це:

- а) правозастосовний процес;
- б) правотворчий процес;
- в) правотлумачний процес;
- г) право реалізаційний процес;
- д) нормотворчий процес.

15. Результат минулої, чинної та прогнозованої юридичної практичної діяльності, осмислений у його єдності та взаємодії та узятий на озброєння юристами-практиками – це:

- а) функції юридичної практики;
- б) зміст юридичної практики;
- в) напрям юридичної практики;
- г) соціально-правовий досвід;
- д) результат юридичної практики.

16. Урегульований нормами процесуального права та реалізований в системних процесуальних правовідносин порядок здійснення правосуддя з кримінальних, цивільних, господарських та інших справ з метою захисту порушеного, оспорюваного, невизнаного права або законного інтересу – це:

- а) процесуальний зміст юридичної практики;
- б) процесуальний режим юридичної практики;
- в) процесуальне провадження юридичної практики;
- г) процесуальна стадія юридичної практики;
- д) процесуальна форма юридичної практики.

17. Процесуальна форма як внутрішня організація юридичної практики має таку структуру:

- а) процесуальний зміст, процесуальні провадження, процесуальні стадії;
- б) процесуальний режим, процесуальні провадження, процесуальні стадії;
- в) процесуальний режим, процесуальні провадження, процесуальні строки;
- г) процесуальний зміст, процесуальні строки, процесуальні стадії;
- д) процесуальний режим, процесуальні визначення, процесуальні строки.

18. Урегульований процесуальними нормами порядок діяльності компетентних державних органів, що виражається в системі їхніх процесуальних дій по підготовці, прийняттю та документуванню юридичних рішень загального й індивідуального характеру – це:

- а) установчий процес;
- б) юридичний процес;
- в) юридична практика;



- г) юридична справа;
- д) юридична практична діяльність.

19. Система взаємозалежних частин процесу, що складається з ряду юридичних дій, які характеризують динаміку розгляду заведеної юридичної справи – це:

- а) процесуальний зміст юридичної практики;
- б) процесуальний режим юридичної практики;
- в) процесуальне провадження юридичної практики;
- г) процесуальна стадія юридичної практики;
- д) процесуальні стадії юридичної практики.

20. Видами юридичного процесу за основними правовими формами здійснення функцій держави є:

- а) правотворчий, правозастосовний, судовий, контрольньо-наглядний, законодавчий;
- б) правотворчий, правозастосовний, судовий, контрольньо-наглядний, установчий;
- в) правореалізаційний, правозастосовний, судовий, контрольньо-наглядний, установчий;
- г) правотворчий, виконавчий, судовий, контрольньо-наглядний, установчий;
- д) конституційний, установчий, судовий, контрольньо-наглядний, установчий.

21. Класифікація процесуально-правових відносин за функціями права передбачає їх поділ на:

- а) процесуально-адміністративні, процесуально-конституційні, процесуально-господарські;
- б) процесуально-виконавчі, процесуально-правові, процесуально-захисні;
- в) процесуально-регулятивні, процесуально-охоронні, процесуально-захисні;
- г) процесуально-законодавчі, процесуально-урядові, процесуально-судові;
- д) процесуально-установчі, процесуально-охоронні, процесуально-захисні.

22. Типові правовідносини з реалізації юридичної відповідальності та відновлення порушених прав – це:

- а) процесуально-адміністративні відносини;
- б) процесуально-виконавчі відносини;
- в) процесуально-регулятивні відносини;
- г) процесуально-судові відносини;
- д) процесуально-захисні відносини.

23. Сукупність документів, зібраних разом та певним чином оформлених, які стосуються певної життєвої обставини, що прийнята до процесуального провадження для встановлення істини – це:

- а) установчий процес;
- б) юридичний процес;
- в) юридична практика;
- г) юридична справа;
- д) юридична практична діяльність.

24. Залежно від навантаження в динаміці юридичного процесу процесуальні акти класифікують на:

- а) вихідні, підсумкові, проміжні, процесуальні, інформаційні;
- б) нормативні, підсумкові, проміжні, допоміжні, інформаційні;
- в) вихідні, підсумкові, проміжні, допоміжні, інформаційні;
- г) правові, проміжні, допоміжні, інформаційні;
- д) регулятивні, захисні, проміжні, допоміжні, інформаційні.

25. За субординацією процесуальні акти класифікують на:

- а) обов'язкові та факультативні;
- б) обов'язкові та допоміжні;
- в) головні та факультативні;
- г) попередні та додаткові;
- д) загальні та спеціальні.

26. Структурними елементами процесуально-правового механізму є:

- а) законодавча основа процесуально-правового механізму, процесуальна фактична система, процесуальна система за будовою;
- б) нормативна основа процесуально-правового механізму, процесуальна фактична система, процесуальна система за будовою;
- в) нормативна основа процесуально-правового механізму, матеріальна фактична система, процесуальна фактична система за будовою;
- г) юридична основа процесуально-правового механізму, процесуальна фактична система, процесуальна фактична система за будовою;
- д) нормативна основа процесуально-правового механізму, процесуальна фактична система, процесуальна фактична система за будовою.

27. Система процесуальних дій та правовідносин, яка сформована на основі норм процесуального права – це:

- а) законодавча основа процесуально-правового механізму;
- б) процесуальна фактична система;
- в) процесуальна фактична система за будовою;
- г) юридична основа процесуально-правового механізму;
- д) нормативна основа процесуально-правового механізму.

28. *Комплекс юридичних фактів, необхідних для виникнення і розвитку юридичного процесу при вирішенні конкретної юридичної справи – це:*

- а) законодавча основа процесуально-правового механізму;
- б) процесуальна фактична система;
- в) процесуальна фактична система за будовою;
- г) юридична основа процесуально-правового механізму;
- д) нормативна основа процесуально-правового механізму.

29. *Вольові суспільні відносини між правомочними та зобов'язаними суб'єктами, урегульовані нормами процесуального права, які передбачають певні процедури та порядок втілення норм матеріального права в матеріальних правовідносинах – це:*

- а) процесуальні правовідносини;
- б) матеріальні правовідносини;
- в) суспільні правовідносини;
- г) суб'єктивні правовідносини;
- д) громадські правовідносини.

30. *Елементами процесуальних правовідносин є:*

- а) громадяни, об'єкт, зміст;
- б) суб'єкт, матеріальні блага, зміст;
- в) суб'єкт, об'єкт, юридична відповідальність;
- г) суб'єкт, об'єкт, суб'єктивні права;
- д) суб'єкт, об'єкт, зміст.

## **ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:**

### **Нормативні акти:**

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 ; Офіційний вісник України. — 2010. — №72/1 Спеціальний випуск. — С. 15. — Ст. 2598.
- ❖ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року // Відомості Верховної Ради України. — 2013. — № 9-10, № 11-12, № 13. — Ст. 88.
- ❖ Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 40. — Ст. 492.

### Спеціалізована література:

1. Антонюк О. І. Співвідношення категорій «правовий захист» і «правова охорона» / О. І. Антонюк // Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС України. — 2003. — № 2. — С. 24-35.
2. Афанасьєв В. Проблеми підвищення ефективності виконавчого провадження в Україні / В. Афанасьєв // Право України. — 1996. — № 7. — С. 14-17.
3. Ахматов А. В. Юридический процесс: проблемы теории и практики / А. В. Ахматов. — 2-е изд., доп. и перераб. — М. : [б. и.], 2011 — 216 с.
4. Голосніченко Д. Засоби регулювання повноважень у механізмі правового впливу / Д. Голосніченко // Право України. — 2008. — № 5. — С. 20-23.
5. Китаєв А. Про культуру судового процесу / А. Китаєв // Право України. — 1994. — № 5. — С. 54-57.
6. Косинський В. Законодавчий процес та процедура, їх основні стадії / В. Косинський // Право України. — 1999. — № 6. — С. 78-82.
7. Курас Т. Л. Юридическое клиническое образование: от теории к практике : учебное пособие / Т. Л. Курас, И. А. Фомина. — Иркутск : ИГУ, 2012 — 165 с.
8. Лебедев Н. Ю. Теоретические основы конфликтов, возникающих в процессе досудебного и судебного производства по уголовному делу, и пути их разрешения : монография / Н. Ю. Лебедев. — Новосибирск : Новосибирского гос. технического ун-та, 2012 — 322 с.
9. Малишко М. Конституційний процес. Час зверити підходи / М. Малишко // Віче. — 2001. — № 2. — С. 34-39.
10. Огороднік А. Неухильно додержувати процесуальної форми (роздуми щодо проекту нового КПК) / А. Огороднік, О. Колотило // Право України. — 1996. — № 6. — С. 88-92.
11. Олейник А. Законотворчий процес, його основні риси і особливості / А. Олейник // Право України. — 1998. — № 4. — С. 57-59.
12. Оніщенко Н. Юридичний процес як форма правової діяльності / Н. Оніщенко // Право України. — 2002. — № 7. — С. 7-14.
13. Плевако В. Неправильне затосування норм матеріального права / В. Плевако // Вісник прокуратури. — 2003. — № 6. — С. 70-75.
14. Протасов В. Н. Теория юридической процедуры : учебное пособие / В. Н. Протасов. — М. : РПА Минюста России, 2013 — 94 с.
15. Романюк Я. Актуальні питання реформування цивільного процесуального законодавства України/ Я. Романюк, І. Бейцун // Право України. — 2012. — № 8. — С. 288-305.
16. Сас С. Застосування принципів загальнопроцесуальної теорії при формуванні теоретичних засад парламентської процедури / С. Сас // Право України. — 2004. — № 7. — С. 35-40.
17. Сердюк В. Деякі питання судових юрисдикцій / В. Сердюк // Право України. — 2012. — № 8. — С. 270-278.

18. Совгіря О. Прийняття актів Кабінетом Міністрів України як процесуальна форма закріплення його рішень / О. Совгіря // Право України. — 2012. — №11-12. — С. 279-287.
19. Теплюк М. О. Теоретико-правові основи введення закону в дію: монографія / М. О. Теплюк. — К. : Парламент. вид-во, 2013. — 479 с.
20. Тимченко І. Механізм конституційної юрисдикції в Україні: становлення і розвиток / І. Тимченко // Право України. — 2010. — № 5. — С. 12-25.
21. Фандалюк О. В. Установчий процес як різновид юридичного процесу / О. В. Фандалюк, А. А. Шевченко // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 2002. — № 4. — С. 16-22.
22. Ченкова Н. Сутність принципу рівності перед законом і судом в адміністративному процесі / Н. Ченкова // Юридична Україна. — 2012. — № 10. — С. 26-30.
23. Шевченко А. А. Правова процесуальна форма: дискусійні проблеми поняття / А. А. Шевченко // Науковий вісник Юридичної академії МВС. — Дніпропетровськ : ЮА МВС України. — 2004. — Вип. 1(16). — С. 33-40.
24. Шевченко А. А. Процесуальні провадження установчої діяльності органів держави: теоретичний аспект / А. А. Шевченко // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ МВС України. — 2005. — Вип. 4. — С. 89-94.
25. Шевченко А. А. Юридичний процес як комплексна система підтримання режиму законності в правовій державі / А. А. Шевченко // Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю на етапі реформування кримінального судочинства : Матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. 14-15 травня 2002 р. м. Запоріжжя : У 2 ч. — Запоріжжя : Юридичний ін-т МВС України, 2002. — Ч. 1. — С. 93-96.

## ТЕМА 22. ОСНОВНІ ПРАВОВІ СИСТЕМИ СУЧАСНОСТІ

Система права. Поняття та ознаки правової системи (правової сім'ї). Типи (сім'ї) правових систем світу: процес виникнення та розвитку.

Загальна характеристика англосаксонської правової сім'ї. Загальна характеристика романо-германської правової сім'ї. Правова система України.

Змішаний тип правових систем – скандинавська і латиноамериканська групи: поняття та характеристика. Релігійний тип (сім'я) правових систем: поняття та загальна характеристика. Традиційний тип правових систем: поняття та загальна характеристика.

### Ключові поняття:

*порівняльне правознавство, система права, система законодавства, принципи права, правова культура, юридичні установи, юридична техніка, юридичні терміни, інтегративна функція правової системи, регулятивна*

*функція правової системи, комунікативна функція правової системи, охоронна функція правової системи, правова сім'я, романо-германська правова сім'я, англосаксонська правова сім'я, судовий прецедент, соціалістична правова сім'я, сім'я релігійного і традиційного права, Коран, Суна, Іджма, іудаїзм, буддизм.*

*1. Зумовлений об'єктивними закономірностями розвитку суспільства цілісний комплекс взаємозалежних і погоджених правових засобів, які призначені для регулювання суспільних відносин, а також юридичних явищ і процесів, виникаючих внаслідок такого регулювання, що постійно відтворюються і використовуються людьми і їх організаціями як суб'єктами права для досягнення приватних і публічних цілей, забезпечення правопорядку – це:*

- а) правова система;*
- б) правова сім'я;*
- в) сім'я загального права;*
- г) національна правова система;*
- д) система права.*

*2. Поняття «система права» співвідноситься з поняттям «правова система» таким чином:*

- а) поняття «система права» та «правова система» не перебувають у зв'язку;*
- б) поняття «система права» та «правова система» є тотожними;*
- в) «система права» є різновидом «правової системи»;*
- г) «правова система» є більш ширшим поняттям ніж «система права»;*
- д) «система права» є більш ширшим поняттям ніж «правова система».*

*3. Наукою, що досліджує особливості формування і функціонування правових систем різних держав, виявленням у них спільного і специфічного, є:*

- а) міжнародне право;*
- б) державне право;*
- в) конституційна право;*
- г) порівняльне правознавство;*
- д) правова системологія.*

*4. Правова система є різновидом:*

- а) соціальної системи;*
- б) політичної системи;*
- в) економічної системи;*
- г) державної системи;*
- д) правової формації.*

5. *Правова система складається із таких підсистем:*

- а) інституційної, нормативної, ідеологічної, та комунікативної;
- б) інституційної, нормативної, ідеологічної та функціональної;
- в) інституційної, нормативної, ідеологічної, установчої, регулятивної та комунікативної;
- г) інституційної, доктринальної, комунікативної, нормативної та функціональної;
- д) інституційної, ідеологічної, функціональної та регулятивної.

6. *Правові норми і принципи, об'єктивовані в нормативно-правових актах, правових прецедентах, нормативно-правових договорах, правових звичаях та ін. – це:*

- а) інституційна підсистема;
- б) нормативна підсистема;
- в) комунікативна підсистема;
- г) ідеологічна підсистема;
- д) функціональна підсистема.

7. *Сукупність причинно-наслідкових зв'язків між суб'єктами права, що виникають внаслідок їх юридичних вчинків – це:*

- а) інституційна підсистема;
- б) нормативна підсистема;
- в) комунікативна підсистема;
- г) ідеологічна підсистема;
- д) функціональна підсистема.

8. *До динамічних елементів правової системи не належить:*

- а) право реалізація;
- б) правотворчість;
- в) юридична практика;
- г) правові відносини;
- д) правова політика.

9. *Цілісна система взаємозалежних, погоджених і тісно взаємодіючих спеціальних та загальних правових засобів, правових явищ і процесів – це:*

- а) структура правової системи;
- б) інститут правової системи;
- в) елемент правової системи;
- г) система правової системи;
- д) зміст правової системи.

*10. Структуру правової системи суспільства складають такі елементи, як:*

а) суб'єкти права, правові норми і принципи, правові відносини, правова ідеологія, правова свідомість, правова культура;

б) суб'єкти права, правові норми і принципи, правові відносини, правова ідеологія, правова свідомість, правова культура, зв'язки між названими елементами;

в) суб'єкти права, правові норми і принципи, правові відносини, правова ідеологія, правова культура, зв'язки між названими елементами;

г) суб'єкти права, правові норми і принципи, галузі права, інститути права, правові відносини, правова ідеологія, правова свідомість, правова культура, зв'язки між названими елементами;

д) суб'єкти права, правові норми і принципи, галузі права, правова культура.

*11. Кожний тип правових систем складається з:*

а) підгалузей;

б) правових сімей;

в) підтипів;

г) галузей;

д) інститутів.

*12. Детермінованість правової системи полягає у тому, що правова система:*

а) тісно взаємодіє з економічною, політичною, ідеологічною, моральною та іншими соціальними підсистемами;

б) має в межах країни цілісність, єдність, суверенність;

в) зумовлена унікальними історичними і географічними факторами розвитку суспільства;

г) має власну структурну упорядкованість;

д) формується і функціонує в територіальних межах держави.

*13. На думку С. Алексєєва, основними елементами правової системи є:*

а) позитивне право, правова ідеологія, юридична практика;

б) позитивне право, суб'єкти права, юридична практика;

в) джерела права, суб'єкти права, правова ідеологія;

г) апарат держави, джерела права, суб'єкти права;

д) позитивне право, природне право, юридична практика.

*14. Правова ідеологія, як елемент правової системи, включає такі елементи:*

а) правосвідомість, правову доктрину та правову культуру;

б) правосвідомість та правопорядок;

в) джерела права, методи та механізм правового регулювання;



- г) форми права та принципи права;
- д) правосвідомість, правову культуру та принципи права.

*15. Кінцевою метою правової системи є:*

- а) побудова демократичної держави;
- б) забезпечення розвитку державно-правових процесів;
- в) досягнення миру та соціального добробуту в суспільстві;
- г) досягнення суб'єктами права приватних і публічних цілей, установа злагоди і підтримання правового порядку в суспільстві;
- д) створення механізмів реалізації права в державі.

*16. Сукупність правових систем, об'єднаних спільністю історичного формування, структури права, його джерел, провідних галузей та інститутів права, особливостями правосвідомості, правотворчості та правозастосування – це:*

- а) правова система;
- б) правова сім'я;
- в) сім'я загального права;
- г) національна правова система;
- д) система права.

*17. Романо-германська правова сім'я виникла у:*

- а) континентальній Європі в XII ст.;
- б) Англії в XX ст.;
- в) державах Далекого Сходу в XVI ст.;
- г) Англії в XI ст.;
- д) континентальній Європі в XV ст.

*18. На основі давньоримського цивільного права та його пристосування до нових національних умов при домінуванні закону серед інших джерел права сформувалася:*

- а) англо-американська правова сім'я;
- б) романо-германська правова сім'я;
- в) релігійна правова сім'я;
- г) традиційна правова сім'я;
- д) мусульманська правова сім'я.

*19. Континентальна правова сім'я характеризується такою ознакою:*

- а) основне джерело права – правовий прецедент; поділ права на приватне і публічне; рецепція римського права;
- б) рецепція римського права; основне джерело права – нормативні акти; поділ права на приватне і публічне;
- в) за судовими органами, згідно із законами, не визначається право на нормотворчість; рецепція римського права;

- г) наявність прецедентного права; рецепція римського права;
- д) суддівський характер права; поділ права на приватне і публічне.

20. Матеріальне право домінує над процесуальним у:

- а) далекосхідному типі правових систем;
- б) романо-германському типі правових систем;
- в) традиційному типі правових систем;
- г) змішаному типі правових систем;
- д) англосаксонському типі правових систем.

21. Джерелом романо-германської правової сім'ї не є :

- а) судовий прецедент;
- б) конституційні звичаї;
- в) кодекси;
- г) адміністративні циркуляри;
- д) декрети та регламенти.

22. Характерною рисою романо-германської правової сім'ї не є :

- а) домінування нормативно-правового акта як джерела права;
- б) поділ системи права на публічне та приватне право;
- в) казуальність правових норм;
- г) нормативність права;
- д) диференціація та кодифікація галузей права.

23. До романо-германського типу правових систем належать такі підтипи, як:

- а) германський, європейський;
- б) романський, скандинавський;
- в) романський, центральноєвропейський;
- г) центральноєвропейський, германський;
- д) германський, скандинавський.

24. Національна правова система України належить до:

- а) англо-американської правової сім'ї;
- б) романо-германської правової сім'ї;
- в) релігійної правової сім'ї;
- г) традиційної правової сім'ї;
- д) мусульманської правової сім'ї.

25. Загальне право, статутне право та делеговане законодавство належать до:

- а) англо-американської правової сім'ї;
- б) романо-германської правової сім'ї;
- в) релігійної правової сім'ї;

- г) традиційної правової сім'ї;
- д) мусульманської правової сім'ї.

*26. До англосаксонської правової сім'ї належать:*

- а) англійське право та саксонське право;
- б) англійське загальне право та американське право;
- в) англійське загальне право та американське спеціальне право;
- г) американське загальне право та британське спеціальне право;
- д) англійське загальне право та право британських колоній.

*27. Англійське право диференціюється на:*

- а) загальне право та право справедливості;
- б) загальне право та спеціальне право;
- в) загальне право та королівське право;
- г) загальне право та додаткове право;
- д) загальне право та прецедентне право.

*28. До англо-саксонського типу правових систем не належить національна правова система:*

- а) Англії;
- б) Нової Зеландії;
- в) США;
- г) Франції;
- д) Ірландії.

*29. Конституційний звичай та правова доктрина використовуються як джерело права у:*

- а) далекосхідному типі правових систем;
- б) романо-германському типі правових систем;
- в) традиційному типі правових систем;
- г) змішаному типі правових систем;
- д) англосаксонському типі правових систем.

*30. Судовий прецедент є основним джерелом права у:*

- а) англо-американській правовій сім'ї;
- б) романо-германській правовій сім'ї;
- в) релігійній правовій сім'ї;
- г) традиційній правовій сім'ї;
- д) мусульманській правовій сім'ї.

*31. Релігійний тип правових систем складається з таких підтипів:*

- а) далекосхідне право, індуїстське право, іудейське право;
- б) мусульманське право, індуїстське право, іудейське право;
- в) індуїстське право, іудейське право, центральноєвропейське право;

- г) мусульманське право, індуїстське право, германське право;
- д) мусульманське право, далекосхідне право, іудейське право.

32. *Тісне переплетення релігійних, юридичних, моральних, міфічних приписів, визнаних державою виступає основним джерелом права у:*

- а) англо-американському типі правових систем;
- б) романо-германському типі правових систем;
- в) релігійному типі правових систем;
- г) змішаному типі правових систем;
- д) мусульманському типі правових систем.

33. *До характерних рис релігійних правових систем не належить:*

- а) розгляд права, як результату божественного відкриття, а не як наслідку раціональної діяльності особистості і держави;
- б) персональний характер дії права;
- в) визнання соціальної цінності права;
- г) невизнання принципу формальної рівності прав людини;
- д) правильна відповідь відсутня.

34. *Для релігійного типу правових систем не є характерним:*

- а) невіддиференційованість юридичних норм від інших соціальних норм;
- б) використання релігійно-правової доктрини в тлумаченні релігійно-правових норм як священнослужителями, так і правознавцями;
- в) різноманіття напрямів — «толків»;
- г) невіддільність нормативних і індивідуальних правових приписів, сформульованих священнослужителями і правознавцями;
- д) поділ права на приватне і публічне.

35. *Сукупність правових рішень, які встановлені на християнських церковних зборах, а також постанови Папи Римського складають:*

- а) традиційне право;
- б) мусульманське право;
- в) індуїстське право;
- г) канонічне право;
- д) іудейське право.

36. *Сукупність підтримуваних державою релігійних, моральних і правових норм, принципів і правил, що склалися на основі релігії ісламу в тлумаченні вченими-богословами і правознавцями та системно викладених у шаріаті – це:*

- а) іудейське право;
- б) індуїстське право;
- в) китайське право;
- г) японське право;
- д) мусульманське право.

37. *«Право особистого статусу» є галуззю:*

- а) традиційного права;
- б) мусульманського права;
- в) індуїстського права;
- г) канонічного права;
- д) іудейського права.

38. *Боговідвертий священний закон, який становить основу мусульманського права – це:*

- а) шаріат;
- б) іджма;
- в) кияс;
- г) дхарма;
- д) артха.

39. *До релігійної правової сім'ї не належить:*

- а) традиційне право;
- б) мусульманське право;
- в) індуїстське право;
- г) канонічне право;
- д) іудейське право;

40. *У межах традиційного типу правових систем виділяють такі підтипи:*

- а) далекосхідний, африканський;
- б) мусульманський, індуїстський;
- в) індуїстський, центральноєвропейський;
- г) африканський, індуїстський;
- д) далекосхідний, іудейський.

41. *Моральні норми є домінуючим джерелом права у:*

- а) китайському та японському праві;
- б) мусульманському та іудейському праві;
- в) індуїстському та іудейському праві;
- г) канонічному та мусульманському праві;
- д) африканському та скандинавському праві.

42. *Сукупність національних правових систем, які мають загальні закономірності розвитку і подібні ознаки, що склалися як на основі місцевих джерел права, так і широкого запозичення елементів правових систем романо-германського – це:*

- а) англо-американський тип правових систем;
- б) романо-германський тип правових систем;
- в) релігійний тип правових систем;

- г) змішаний тип правових систем;
- д) мусульманський тип правових систем.

*43. В межах змішаного типу правових систем виокремлюють:*

- а) скандинавську та латиноамериканську групу;
- б) романо-германську та англо-американську групу;
- в) класичну та новітню групу;
- г) нормативну та прецедентну групу;
- д) традиційну та далекосхідну групу.

*44. Характерною рисою правових систем змішаного типу не є:*

- а) домінантне положення нормативно-правового акту як джерела права;
- б) використання судового прецеденту нарівні з нормативно-правовим актом;
- в) поділ права на приватне і публічне;
- г) наділення норми права головною роллю у регулюванні суспільних відносин;
- д) невіддільність нормативних і індивідуальних правових приписів.

*45. Для традиційного типу правових систем не є характерним:*

- а) невіддиференційованість юридичних норм від інших соціальних норм;
- б) використання релігійних норм;
- в) судовий прецедент використовується нарівні з нормативно-правовим актом;
- г) протиставлення традиційних норм, з одного боку, і приписів законів та інших нормативних актів держави, з іншого;
- д) реалізація традиційного права без звертання до судових органів держави у разі його порушення, ігнорування державної допомоги в конфліктних ситуаціях і застосування примирливих процедур на основі традицій.

*46. Заборона як спосіб правового регулювання переважає у:*

- а) латиноамериканському типі правових систем;
- б) романо-германському типі правових систем;
- в) традиційному типі правових систем;
- г) змішаному типі правових систем;
- д) англосаксонському типі правових систем.

*47. Видами традиційних норм є:*

- а) моральні та суспільні норми;
- б) моральні та звичаєві норми;
- в) звичаєві та релігійні норми;
- г) канонічні та мусульманські норми;
- д) правові та соціальні норми.

48. *Перевага обов'язків і заборон в правовому регулюванні є характерною для:*

- а) традиційного і романо-германського права;
- б) романо-германського і англо-саксонського права;
- в) релігійного і традиційного права;
- г) латиноамериканського та скандинавського права;
- д) скандинавського та далекосхідного права.

49. *Правові системи, в основі формування яких лежать не норми права, а норми моралі, звичаї, традиції, ритуал, що зберегли своє значення при розвинутому сучасному законодавстві складають:*

- а) далекосхідну групу правових систем;
- б) романо-германську групу правових систем;
- в) традиційну групу правових систем;
- г) змішану групу правових систем;
- д) мусульманську групу правових систем.

50. *Сприйняття у формі збереження, утримання, засвоєння, використання елементів правових систем, принципів, форми права, юридичної техніки в процесі розвитку та оновлення правової системи суспільства – це:*

- а) правовий досвід;
- б) правова спадщина;
- в) наступність у праві;
- г) правові традиції;
- д) правонаступність.

## **ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:**

### **Нормативні акти:**

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 ; Офіційний вісник України. — 2010. — №72/1 Спеціальний випуск. — С. 15. — Ст. 2598.
- ❖ Про міжнародні договори України : Закон України від 29 червня 2004 року // Відомості Верховної Ради України.— 2004.— № 50.— Ст. 540.

### **Спеціалізована література:**

1. Акуленко В. Монографічне дослідження правових систем сучасності / В. Акуленко // Право України. — 2003. — № 10. — С. 166-167.
2. Гураленко Н. А. Судовий прецедент у системі джерел права: філософське

- та теоретичне осмислення: монографія / Н. А. Гураленко. — Чернівці : Рута, 2012. — 256 с.
3. Денильханов М.-Э. Х. Шариат и светское право в общественном сознании народов Северного Кавказа / М.-Э. Х. Денильханов.— М. : Воробьев А. В., 2011. — 168 с.
  4. Жовтобрюх М. Ідеологія лібералізму як складова англо-саксонської правової культури / М. Жовтобрюх // Підприємництво, господарство і право. — 2013. — № 4. — С. 7-10.
  5. Загальне порівняльне правознавство як навчальна дисципліна: досвід і перспективи в Україні : [відкрита лекція] / О. Ф. Скакун. — К. ; Івано-Франківськ : Логос, 2010. — 18 с.
  6. Задорожний Ю. Правова доктрина в країнах романо-германської та англо-американської правових сімей: порівняльний аналіз / Ю. Задорожний // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 10. — С. 17-24.
  7. Зайчук О. Правові системи сучасності та тенденції їх розвитку / О. зайчук, Н. Оніщенко // Право України. — 2002. — № 11. — С. 23-27.
  8. Зайчук О. Середовище права та формування правових систем сучасності / О. Зайчук, Н. Оніщенко // Право України. — 2003. — № 12. — С. 37-40.
  9. Кагадій М. Поняття та елементи правової системи / М. Кагадій // Право України. — 2004. — № 12. — С. 32-37.
  10. Ківалов С. Роль Верховних судів держав – учасниць Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у подоланні структурних/системних недоліків національних правових систем / С. Ківалов // Право України. — 2012. — № 11-12. — С. 63-72.
  11. Колесников П. М. Мусульманское право в правовых системах стран Ближнего Востока : монография / П. М. Колесников. — М. : РПА Минюста России, 2012 — 161 с.
  12. Кривов'яз О. В. Забезпечення правопорядку в країнах англо-американської та романо-німецької правових сімей / О. В. Кривов'яз // Митна справа. — 2013. — № 4 (2). — С. 49-54.
  13. Малишев Б. Склад правової системи з точки зору дуалізму суцього та належного / Б. Малишев // Підприємництво, господарство і право. — 2012. — № 6. — С. 111-114.
  14. Марченко М. Н. Правовая система Европейского Союза / М. Н. Марченко, Е. М. Дерябина. — М. : Норма, 2012. — 703 с.
  15. Мірошниченко М. Ідентичність – легітимність – правопорядок: до проблеми реформування правової системи України / М. Мірошниченко // Право України. — 2003. — № 5. — С. 31-36.
  16. Мурашин О. Правова система України в генезис ній структурі правових систем: поняття і основні ознаки / О. Мурашин, М. Мірошниченко // Юридичний вісник. — 2013. — № 1. — С. 6-11.
  17. Мурашин О. Проблема ідентичності національних правових систем в умовах глобалізації: теоретико – методологічний аспект / О. Мурашин // Вісник національної Академії правових наук України. — 2013. —



№ 2 (73). — С. 44-51.

18. Оніщенко Н. М. Правова система України в умовах сучасних національних та міжнародних тенденцій розбудови державності: монографія / Н. М. Оніщенко, О. Г. Варич, Т. І. Тарахонич, О. М. Мельник, О. В. Потехін; ред.: Ю. Л. Бошицький. — К. : Кондор, 2012. — 616 с.
19. Оніщенко Н. Механізм розвитку національних правових систем як сукупність зовнішньоінтеграційних та внутрішньонаціональних складових / Н. Оніщенко // Право України. — 2009. — № 10. — С. 83-88.
20. Сірий М. Значення та роль найвищого судового органу у правовій системі України / М. Сірий // Право України. — 2012. — № 11-12. — С. 52 -62.
21. Сліпець В. М. Сутність Європейського права як правової системи / В. М. Сліпець // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. — 2002. — № 2. — С. 28-31.
22. Шаганенко В. П. Особливості системи права у романо-германській правовій сім'ї / В. П. Шаганенко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція. — 2013. — Вип. 6-1(1). — С. 88-91.
23. Швед З. В. Правова система іудаїзму / З. В. Швед // Гілея: науковий вісник. — 2013. — № 72. — С. 588-592.
24. Шевчук О. М. До питання про поняття правової системи / О. М. Шевчук // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. — 2001. — № 3. — С. 165-171.
25. Шумилов В. М. Правовая система США : учебное пособие / В. М. Шумилов. — 3-е изд. — М. : Междунар. отношения, 2013. — 405 с.

## ВІДПОВІДІ ДО ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ

### Тема 1. Теорія держави і права, як наука і навчальна дисципліна

1) в; 2) д; 3) в; 4) а; 5) б; 6) а; 7) б; 8) б; 9) б; 10) г; 11) б; 12) б; 13) а;  
14) в; 15) в; 16) д; 17) г; 18) б; 19) а; 20) б; 21) б; 22) а; 23) д; 24) в; 25) а;  
26) в; 27) а; 28) д; 29) б; 30) а; 31) б; 32) в; 33) а; 34) а; 35) а; 36) б; 37) г;  
38) а; 39) б; 40) в; 41) а; 42) а; 43) г; 44) а; 45) д; 46) б; 47) а; 48) б; 49) г;  
50) в; 51) б; 52) б; 53) б; 54) г; 55) б; 56) б; 57) а; 58) д; 59) в; 60) а.

### Тема 2. Поняття, сутність та типологія держави

1) г; 2) в; 3) а; 4) в; 5) д; 6) а; 7) г; 8) д; 9) в; 10) д; 11) д; 12) г; 13) в;  
14) в; 15) б; 16) в; 17) д; 18) в; 19) а; 20) а; 21) а; 22) в; 23) а; 24) г; 25) г;  
26) б; 27) а; 28) б; 29) б; 30) г; 31) б; 32) в; 33) б; 34) а; 35) б; 36) б; 37) г;  
38) б; 39) а; 40) д; 41) б; 42) д; 43) а; 44) г; 45) д; 46) б; 47) б; 48) б; 49) б;  
50) б; 51) а; 52) а; 53) в; 54) а; 55) б; 56) б; 57) а; 58) а; 59) а; 60) д.

### Тема 3. Теорія функцій держави

1) б; 2) в; 3) б; 4) б; 5) в; 6) д; 7) а; 8) б; 9) г; 10) д; 11) д; 12) г; 13) д;  
14) д; 15) г; 16) в; 17) д; 18) г; 19) г; 20) д; 21) б; 22) а; 23) г; 24) г; 25) б;  
26) б; 27) б; 28) г; 29) а; 30) в; 31) б; 32) а; 33) в; 34) в; 35) а; 36) д; 37) б;  
38) а; 39) а; 40) д.

### Тема 4. Форма держави

1) в; 2) д; 3) а; 4) в; 5) д; 6) г; 7) г; 8) а; 9) в; 10) б; 11) г; 12) б; 13) а;  
14) в; 15) г; 16) в; 17) д; 18) в; 19) а; 20) в; 21) г; 22) г; 23) в; 24) в; 25) б;  
26) г; 27) в; 28) а; 29) д; 30) в; 31) б; 32) в; 33) д; 34) а; 35) б; 36) б; 37) в;  
38) б; 39) г; 40) а; 41) а; 42) г; 43) г; 44) б; 45) в; 46) б; 47) г; 48) в; 49) б;  
50) б.

### Тема 5. Механізм та апарат держави

1) а; 2) а; 3) в; 4) а; 5) а; 6) в; 7) б; 8) а; 9) а; 10) а; 11) а; 12) б; 13) д;  
14) г; 15) д; 16) в; 17) а; 18) а; 19) а; 20) а; 21) в; 22) г; 23) а; 24) в; 25) г;  
26) а; 27) а; 28) г; 29) в; 30) а; 31) в; 32) б; 33) в; 34) г; 35) б; 36) а; 37) б;  
38) б; 39) в; 40) д; 41) г; 42) а; 43) г; 44) г; 45) в; 46) в; 47) г; 48) а; 49) а;  
50) в.

### Тема 6. Громадське суспільство, політична система суспільства і держава

1) а; 2) б; 3) д; 4) б; 5) г; 6) в; 7) г; 8) г; 9) в; 10) а; 11) а; 12) в; 13) а;  
14) а; 15) б; 16) б; 17) в; 18) г; 19) д; 20) б; 21) б; 22) г; 23) б; 24) а; 25) г;  
26) г; 27) в; 28) а; 29) в; 30) а; 31) г; 32) г; 33) г; 34) г; 35) г; 36) в; 37) а;  
38) в; 39) в; 40) в; 41) б; 42) б; 43) в; 44) г; 45) а; 46) д; 47) б; 48) б; 49) д;  
50) б.

### **Тема 7. Демократична, соціальна і правова держава**

1) в; 2) б; 3) д; 4) г; 5) в; 6) д; 7) а; 8) г; 9) б; 10) а; 11) б; 12) в; 13) г;  
14) г; 15) а; 16) а; 17) б; 18) в; 19) а; 20) г; 21) а; 22) д; 23) а; 24) а; 25) д;  
26) в; 27) в; 28) г; 29) а; 30) в; 31) д; 32) б; 33) г; 34) а; 35) в; 36) д; 37) а;  
38) б; 39) а; 40) в; 41) г; 42) г; 43) а; 44) д; 45) б; 46) г; 47) в; 48) б; 49) в;  
50) г.

### **Тема 8. Поняття і сутність права**

1) б; 2) д; 3) а; 4) б; 5) а; 6) г; 7) а; 8) б; 9) д; 10) г; 11) б; 12) а; 13) а;  
14) б; 15) б; 16) а; 17) в; 18) д; 19) а; 20) в; 21) а; 22) а; 23) б; 24) г; 25) а;  
26) б; 27) д; 28) в; 29) г; 30) а; 31) в; 32) а; 33) б; 34) а; 35) б; 36) в; 37) б;  
38) г; 39) г; 40) а; 41) б; 42) б; 43) а; 44) в; 45) г; 46) в; 47) а; 48) г; 49) а;  
50) г.

### **Тема 9. Джерела (форми) права**

1) а; 2) в; 3) в; 4) а; 5) г; 6) б; 7) а; 8) а; 9) г; 10) б; 11) а; 12) а; 13) в;  
14) а; 15) в; 16) г; 17) б; 18) а; 19) а; 20) а; 21) б; 22) б; 23) д; 24) б; 25) в;  
26) а; 27) б; 28) д; 29) в; 30) а; 31) в; 32) в; 33) а; 34) б; 35) б; 36) д; 37) б;  
38) а; 39) в; 40) а.

### **Тема 10. Норма права**

1) в; 2) а; 3) д; 4) г; 5) в; 6) г; 7) а; 8) б; 9) д; 10) б; 11) б; 12) а; 13) а;  
14) в; 15) г; 16) г; 17) в; 18) в; 19) б; 20) а; 21) а; 22) д; 23) в; 24) б; 25) в;  
26) в; 27) а; 28) б; 29) в; 30) б; 31) а; 32) д; 33) в; 34) в; 35) в; 36) а; 37) в;  
38) в; 39) б; 40) а.

### **Тема 11. Система права і система законодавства**

1) а; 2) г; 3) в; 4) в; 5) в; 6) б; 7) г; 8) в; 9) б; 10) б; 11) д; 12) а; 13) в;  
14) д; 15) в; 16) в; 17) в; 18) в; 19) б; 20) а; 21) д; 22) б; 23) в; 24) в; 25) б;  
26) б; 27) в; 28) б; 29) а; 30) д; 31) в; 32) б; 33) а; 34) а; 35) г; 36) а; 37) в;  
38) б; 39) д; 40) в; 41) а; 42) б; 43) д; 44) б; 45) а; 46) б; 47) б; 48) в; 49) г;  
50) б.

### **Тема 12. Правовідносини**

1) б; 2) д; 3) б; 4) а; 5) б; 6) в; 7) в; 8) г; 9) г; 10) б; 11) в; 12) д; 13) а;  
14) б; 15) б; 16) в; 17) б; 18) г; 19) а; 20) а; 21) а; 22) б; 23) д; 24) в; 25) в;  
26) б; 27) б; 28) б; 29) г; 30) а; 31) в; 32) в; 33) г; 34) а; 35) в; 36) б; 37) б;  
38) а; 39) в; 40) г.

### **Тема 13. Правотворчість. Систематизація нормативно-правових актів**

1) а; 2) в; 3) б; 4) б; 5) а; 6) в; 7) а; 8) г; 9) а; 10) г; 11) а; 12) в; 13) д;  
14) а; 15) д; 16) б; 17) в; 18) в; 19) в; 20) б; 21) б; 22) г; 23) а; 24) б; 25) г;  
26) д; 27) д; 28) а; 29) а; 30) в; 31) а; 32) б; 33) а; 34) г; 35) а; 36) б; 37) а;

38) г; 39) а; 40) б; 41) в; 42) д; 43) г; 44) в; 45) в; 46) г; 47) г; 48) а; 49) а; 50) б; 51) а; 52) а; 53) д; 54) а; 55) а; 56) б; 57) а; 58) а; 59) в; 60) д.

#### **Тема 14. Реалізація і застосування норм права**

1) в; 2) г; 3) а; 4) а; 5) г; 6) г; 7) а; 8) б; 9) д; 10) г; 11) а; 12) б; 13) в; 14) а; 15) б; 16) в; 17) в; 18) б; 19) а; 20) а; 21) в; 22) а; 23) д; 24) б; 25) г; 26) б; 27) б; 28) а; 29) а; 30) а; 31) а; 32) д; 33) б; 34) а; 35) г; 36) в; 37) в; 38) а; 39) в; 40) а; 41) д; 42) а; 43) а; 44) д; 45) в; 46) а; 47) в; 48) а; 49) в; 50) в.

#### **Тема 15. Тлумачення норм права**

1) а; 2) в; 3) б; 4) а; 5) а; 6) а; 7) а; 8) г; 9) д; 10) а; 11) а; 12) а; 13) а; 14) г; 15) в; 16) д; 17) б; 18) в; 19) в; 20) г; 21) г; 22) г; 23) а; 24) а; 25) в; 26) б; 27) д; 28) а; 29) а; 30) а; 31) б; 32) а; 33) а; 34) г; 35) г; 36) а; 37) а; 38) г; 39) а; 40) а; 41) д; 42) б; 43) г; 44) а; 45) б; 46) б; 47) д; 48) г; 49) д; 50) б.

#### **Тема 16. Правомірна поведінка, правопорушення**

1) г; 2) г; 3) г; 4) а; 5) б; 6) в; 7) д; 8) в; 9) б; 10) а; 11) б; 12) в; 13) в; 14) б; 15) г; 16) а; 17) б; 18) г; 19) в; 20) а; 21) д; 22) б; 23) в; 24) в; 25) в; 26) в; 27) б; 28) г; 29) б; 30) г; 31) д; 32) а; 33) б; 34) б; 35) д; 36) в; 37) б; 38) д; 39) д; 40) г; 41) д; 42) б; 43) г; 44) а; 45) б; 46) в; 47) в; 48) г; 49) в; 50) а.

#### **Тема 17. Юридична відповідальність**

1) а; 2) в; 3) в; 4) в; 5) в; 6) б; 7) в; 8) б; 9) б; 10) б; 11) в; 12) б; 13) д; 14) а; 15) а; 16) б; 17) б; 18) в; 19) д; 20) а; 21) в; 22) б; 23) а; 24) в; 25) а; 26) г; 27) в; 28) б; 29) а; 30) г; 31) д; 32) г; 33) в; 34) а; 35) а; 36) в; 37) б; 38) б; 39) а; 40) в; 41) а; 42) г; 43) в; 44) а; 45) в; 46) б; 47) в; 48) в; 49) а; 50) б.

#### **Тема 18. Правове регулювання суспільних відносин**

1) б; 2) в; 3) г; 4) б; 5) б; 6) б; 7) а; 8) в; 9) б; 10) а; 11) г; 12) в; 13) д; 14) г; 15) а; 16) б; 17) б; 18) в; 19) б; 20) а; 21) а; 22) д; 23) в; 24) б; 25) б; 26) а; 27) г; 28) в; 29) д; 30) в; 31) в; 32) б; 33) а; 34) б; 35) б; 36) б; 37) г; 38) а; 39) а; 40) б.

#### **Тема 19. Законність та правопорядок**

1) в; 2) а; 3) в; 4) г; 5) г; 6) б; 7) г; 8) г; 9) д; 10) д; 11) б; 12) в; 13) б; 14) а; 15) а; 16) а; 17) а; 18) б; 19) б; 20) г; 21) г; 22) б; 23) а; 24) б; 25) б; 26) д; 27) в; 28) б; 29) б; 30) б; 31) а; 32) а; 33) а; 34) а; 35) в; 36) в; 37) а; 38) в; 39) а; 40) в; 41) а; 42) б; 43) г; 44) г; 45) а; 46) б; 47) г; 48) б; 49) б; 50) а.

**Тема 20. Правосвідомість та правова культура. Правове виховання**

1) а; 2) а; 3) в; 4) д; 5) в; 6) б; 7) б; 8) а; 9) б; 10) б; 11) в; 12) а; 13) а;  
14) б; 15) б; 16) а; 17) г; 18) б; 19) б; 20) д; 21) д; 22) б; 23) в; 24) б; 25) б;  
26) б; 27) г; 28) б; 29) а; 30) б; 31) д; 32) г; 33) д; 34) б; 35) г; 36) а; 37) в;  
38) г; 39) б; 40) а; 41) в; 42) б; 43) в; 44) г; 45) б; 46) д; 47) д; 48) г; 49) д;  
50) г; 51) г; 52) б; 53) д; 54) б; 55) г; 56) в; 57) в; 58) а; 59) а; 60) г.

**Тема 21. Юридична практична діяльність. Юридичний процес**

1) д; 2) д; 3) д; 4) б; 5) г; 6) в; 7) а; 8) г; 9) а; 10) в; 11) д; 12) д; 13) б;  
14) в; 15) г; 16) д; 17) б; 18) б; 19) д; 20) б; 21) в; 22) д; 23) г; 24) в; 25) а;  
26) д; 27) в; 28) б; 29) а; 30) д.

**Тема 22. Основні правові системи сучасності**

1) а; 2) г; 3) г; 4) а; 5) г; 6) б; 7) д; 8) д; 9) а; 10) б; 11) в; 12) в; 13) а;  
14) а; 15) г; 16) б; 17) а; 18) б; 19) б; 20) б; 21) а; 22) в; 23) в; 24) б; 25) а;  
26) б; 27) а; 28) г; 29) д; 30) а; 31) б; 32) в; 33) г; 34) д; 35) г; 36) д; 37) б;  
38) а; 39) а; 40) а; 41) а; 42) г; 43) а; 44) д; 45) в; 46) в; 47) а; 48) в; 49) а;  
50) в.

Навчальне видання

**ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА  
В ТЕСТОВИХ ЗАВДАННЯХ**

*Навчальний посібник*

За загальною редакцією  
доктора юридичних наук, професора  
**Наливайко Л.Р.**

---

Підп. до друку 28.02.2014 р. Формат 60x84/16. Друк – RISO.  
Гарнітура – Times. Умов.-друк. арк. 22,00. Обл.-вид. арк. 22,25. Тираж – 120 прим.

---

Редакційно-видавниче відділення відділу організації наукової роботи та ДДУВС  
49005, м. Дніпропетровськ, просп. Гагаріна, 26, т. (056) 370-96-59

Свідоцтво про внесення до державного реєстру ДП № 164-р від 07.08.2013